ÉRTESITŐ

A BUDAPESTI REFORMÁTUS FŐGIMNÁZIUMRÓL

AZ 1912-13. TANÉVBEN

SZERKESZTETTE

RAVASZ ÁRPÁD

IGAZGATÓ.

BUDAPEST, 1913.

KÁROLYI GYÖRGY KŐ- ÉS KÖNYVNYOMDÁJA

V., Arany János-utcza 1.

30367

B 373/9

LELTÁROZVA 1963

ÉRTESITŐ

A BUDAPESTI REFORMÁTUS FŐGIMNÁZIUMRÓL

AZ 1912-13. TANÉVBEN

SZERKESZTETTE

RAVASZ ÁRPÁD

IGAZGATÓ.

BUDAPEST, 1913.

KÁROLYI GYÖRGY KŐ- ÉS KÖNYVNYOMDÁJA

V., Arany János-utcza 1.

30367

1976

1985

D771/9
17675

4068
1913

I. Tanulmányok.

A szülőkhöz.

Milyen szép volna, ha ezt a közleményt elolvasná minden szülő, akinek kezéhez jut. Elolvasná jóakarattal, szeretettel s azután komolyan gondolkoznék azokról, amikről itt szó esik.

Nem értekezés akar ez lenni, hanem szíves izenet az iskolától a családnak. Bucsúszó évvégére s „Istenhozott“ a jövő év elejére. Meleg kézszorítás a munkatársaktól a munkatársaknak. Mert már egyszer határozottan kell érvényesülnie nemcsak a paedagogiai elméletben, hanem a gyakorlatban is, épen az egyes iskolák szűkebb s igy familiárisabb társadalmában — a szülők és tanárok között — annak a nagyfontosságú ténynek, hogy a szülők és tanárok munkatársak, még pedig igazi munkatársak, a szó komoly értelmében.

Ha jól meggondoljuk a dolgot, alig képzelhetünk el szentebb célú szövetséget, mint a család és az iskola szövetsége. Tulajdonkép minden iskolai beiratás: szerződés, amelyet a kölcsönös bizalom folytán köt meg, vagy újit meg a család az iskolával. Ha ez a bizalom bármelyik részről valami okból megszünik, akkor az illető fél a szerződést fölbontja s új szövetségest keres, olyat, akiben megbízik. Ennélfogva, amilyen természetes dolog az, hogy a szülők, a gondos szülők igyekeznek jól megválasztani az iskolát, amelyre gyermekeik nevelését bízzák s nemcsak a helyi közelséget, vagy a tandíj nagyságát tekintik irányadónak, hanem elsősorban az egész iskola szellemét, t. i. a tantestületi és tanulói társadalmat, — épen olyan természetes az, hogy minden jóravaló iskola igyekszik jól megválogatni a tanulóit, mindig arra gondolva, hogy épen szövetségesének, a családnak tartozik ezzel a megválogatással. — De az iskola helyzete ebben a tekintetben sokkal nehezebb, mint a családé, mert felveendő tanulóinak megismerése s igy megválogatása, nem áll annyira módjában, mint amennyire a család válogathat az iskolákban.

Az nem szorul bizonyítgatásra, hogy a munkatársaknak — bármiféle munkakörben dolgozzanak is — ismerniök kell egymást, sőt érteniök kell egymást, s legalább is a végzendő munka közös, nagy alapelveit illetőleg egyet kell érteniök. Hogy a kinálkozó példák közül csak egyet említsek, mi lenne a család betegeivel, ha a kezelő orvosok figyelmen kivül hagyva egymás észleleteit és rendelkezéseit, mindenik teljesen elszigetelten, önállóan járna el s azután a család ismét egészen a maga véleménye és belátása szerint kezelné a beteget s csak félig-meddig, vagy más-más szempontok szerint hajtaná végre az utasitásokat?

A gyermeki lélek és értelem nevelésének munkája nagyon komoly munka, amely tiszta lelket, világos értelmet és gondos kezeket igényel. — Hol lehetne hát nélkülözhetetlenebb és kivánatosabb a harmonikus együttműködés, mint épen ennél a munkánál?!

Minden iskolai nevelő és oktató munka sikerének nélkülözhetetlen feltétele: a kölcsönös bizalom az iskola és a család között. — Elég baj, hogy erről egyáltalán még csak beszélni is kell. A szülők részéről mennyi szomorúság, fájdalom, — a tanárok részéről mennyi hiábavaló, lélekölő tépelődés, — s mindkét részről mennyi sikertelenség volna elkerülhető, ha ez a kölcsönös bizalom igazán otthonos, erős és állandó volna minden iskolában s minden családban. Akkor nem történhetnék meg, hogy sokszor egészen intelligens szülők is — akarva, nem akarva — épen az iskola szándékai ellen dolgozzanak, legfőképen azért, mert elmulasztják igazán megismerni az iskolának — tehát nevelő munkatársuknak — szellemét, irányát, igazi hivatását s nevelői gondolkozását. Legyünk tisztában azzal, hogy a szülők csak úgy várhatják az iskolától gyermekeik igazi értékes oktatását és nevelését, ha teljes bizalommal közelednek az iskolához s leplezetlen őszinteséggel feltárják lelküket gyermekeik oktatói, nevelői, vezetői előtt. Tehát nemcsak azt várhatja el az iskola a szülőktől, hogy gyermekeik hibáit, esetleges erkölcsi kihágásait, vagy tanulásbeli hanyagságait, mulasztásait soha semmi körülmények között el ne palástolják a tanároktól, akiknek ezeket tudniok kellene, hogy segíthessenek a dolgon, hanem épen azt is, hogy a gyermekek különleges szokásaikra, esetleges rossz tulajdonságaikra, hibáikra nyomatékosan hívják föl a nevelők és oktatók figyelmét, igy az iskolát is hívják komoly segítőtársul gyermekeik egészséges irányú nevelésében.

Az magától értetődik, hogy a szülők épen olyan ragaszkodó szeretetén alapuló őszinteséget és nyiltságot kívánhatnak meg az iskola tanáraitól, mint amilyet ezek kívánnak tőlük; sőt a dolog természeténél fogva e kölcsönös bizalom megnyilatkozására való útmutatásnak és biztatásnak elsősorban épen az iskolától kell kiindulnia. Természetes, hogy ez a kölcsönös bizalom egyúttal feltételezi a kölcsönös, teljes megbízhatóságot is. S ez meg is van, csak nem kell oly messzelevőnek látni, mint ahogy most sok szülő látja; s élni kell vele. — Mindenkinek nem mondhatnak el mindent a szülők, de gyermekeik dolgairól jól informálhatják legalább az osztályfőnököket. Egyébiránt minden iskolában van legalább egy ember, aki előtt a teljes diskréció tudatában nyilatkozhatnak minden családi körülményről, amikről a gyermekeiket nevelő iskolának tudnia kell; s ez az ember: az intézet igazgatója.

Egy pillanatra sem szabad a szülőknek szem elől téveszteniök azt, hogy az ő kötelességük távolról sem merül ki abban, hogy időnként — rendesen az intések és osztályozások előtt, vagy után — ellátogatnak az iskolába tudakozódni gyermekeik előmenetele felől, hanem azért is be kell menniök az iskolába, hogy ott a tanároknak felvilágosításokat *adjanak* a gyermekük otthoni dolgairól, munkabeosztásáról, egész egyéniségében tapasztalt esetleges változásokról stb. Hiszen ha csak mindig az iskola referál s a szülők nem, akkor az iskola elesik munkája sikerének leghatalmasabb eszközétől, a család segítségétől. Akkor az iskola egész bizonyosan egyoldaluvá válik az ő munkájában, mert épen abból a forrásból nem kapott megfigyeléseket s utbaigazító felvilágosításokat, amely tulajdonképen egyedül megbízható, ha tárgyilagos. — A szülőknek tehát vinniök kell az adatokat az iskola számára s nemcsak nem szabad rossz néven venniök, de meg kell köszönniök, ha az iskolában ilyenféle kérdéseket is intéznek hozzájuk: mit csinál a gyermek otthon; mikor fekszik le, mikor kel fel; kik a barátjai; miket olvas; mik a szórakozásai stb.?

De az ezekre a kérdésekre adott feleletek s általában az összes felvilágosítások csakis úgy értékesek az iskolára nézve, ha azok mind tiszta szín valóságot és igazságot tartalmaznak. Ellenkező esetben csak bajnak válnak forrásaivá, mert megtévesztik az iskolát, lehetetlenné teszik a gyermek nevelésének helyes vezetését, irányítását s egész munkáját. S így azok a szülők, akik akár gyermekük iránt való gyöngeségig menő szeretetük folytán, akár más okból hamis adatokkal jönnek az iskolába s ezekkel akarják

gyermekük osztályzatát emelni, vagy tűrhetővé tenni: öntudatlanul is borzasztó dolgot cselekszenek maguk ellen, mert határozottan gyermekük kárára dolgoznak, akit pedig talán mindennél jobban szeretnek. Nem tudják felfogni, vagy elfeledik, hogy az ilyen ártatlannak tetsző apró csalások a gyermek későbbi fejlődésében, egész egyéniségében és jellemében rettentően megboszulják magukat és a szülők sok keserves könnyének és sóhajtásának lesznek okozói!

Kétségtelen, hogy az iskolai nevelésben és oktatásban mutatkozó sok sikertelenségnek egyik legfőbb oka abban rejlik, hogy a szülők nagy társadalma — sokszor nem is a maga hibájából — nem látja elég tisztán a nevelési kiinduló pontot és a célt. Sokan minden bajt csak az iskola rovására akarnak írni s nem is gondolják meg, hogy az iskola a nevelési tényezők között aránylag nagyon szerény helyet foglal el és az iskolánál sokkal hatalmasabb nevelő a család és a társaság. Ha ezzel minden szülő tisztában volna, akkor minden szülő sokkal lelkiismeretesebben végezné feladatát a családban s így mindjárt sikeresebb volna az iskola munkája és lassanként más szint öltene a társadalom képe is.

Talán nem szükéges itt hosszasabban fejtegetnem, hogy miért oly rendkivül nagy a család nevelői befolyása a gyermek egész egyéniségének, gondolkozásmódjának fejlődésére. Hiszen eltekintve attól, hogy a gyermek egész fejlődő ifjú életének legnagyobb részét a családban tölti el, ott kapja az első testi ápolást, ott melengeti őt ösztönszerű vonzódása, ott kapja legmélyebb s legmarandandóbb benyomásait azoktól, akikhez a szeretet, bizalom, megszokás láncai fűzik, a személyes példa ereje — ezernyi apró értelmi és akarati, általában lelki megnyilatkozásában — ott van legnagyobb hatással reá az apa, az anya, a testvérek, nagyszülők, rokonok, jóbarátok, cselédek stb. részéről.

Jó lesz, ha minden szülő komolyan gondolkozik arról, hogy az ilyenféle kijelentések: „Majd felneveli gyermekemet az élet, — megtanítja az élet nagy iskolája mindenre — most elég, ha keresztül csörtet az iskolákon s megszerzi a bizonyítványait“: a leghaszontalanabb és legveszedelmesebb frázisok egyike, amely amellett, hogy rendkivül felületes, legtöbbször csak takaróul akar szolgálni a könnyelműbb szülők mulasztásaira — és alapjában véve hazugság. Mert nekünk szülőknek és nevelőknek nagy, felelősségteljes szerepünk van abban, hogy felnevelt gyermekeink milyen szemmel nézik s milyennek látják az életet, tehát hogy

milyen lesz rájuk nézve az az élet iskola, amelytől oly sokat várunk. Mert az élet mindenkire nézve olyan, amilyen lélekkel azt éli; ezt a lelket pedig — tehát az értékjelző érzelmeket — nagyrészben mi neveljük.

Tehát ne keressük a hibát mindig másokban, hanem tegyük fel magunkban sűrűn ezt a kérdést: „Miben hibáztam én?“ Mert nem mindig más a hibás, hanem sokszor épen az, aki a hibást keresi. Készséggel megvalljuk, hogy sokszor tévedünk, hibázunk mi is, nevelők, tanítók, — de az is kétségtelen, hogy sokszor, nagyon sokszor hibázunk mi, szülők is. Csak arra vigyázzunk kölcsönösen, hogy egyikünk se essék abba a hibába, hogy a maga nevelési elveit és rendszerét csalatkozhatatlannak tartsa. Ez sarkalatos hiba volna, amely sulyos és veszedelmes következményekkel jár; ez holtpontra való jutás, amilyen a nevelésben megengedhetetlen, mert ott állandó a haladás. Épen abban határozódik meg a család kimondhatatlan fontosságú nevelői értéke s ebből következő nagyarányú felelőssége, hogy végeredményében az egész nevelés folyamatának kormánypálcája az ő kezében van, elkezdve a munkatársul hivott iskola megválasztásától egészen addig, mig a növendék a társadalomban helyet foglalhat — s így tulajdonképen a sokszor hangoztatott társadalmi kinövések felburjánzásához, vagy apasztásához nagy mértékben járul hozzá a család.

Azt nem kell engednünk, hogy közénk, az iskola és család közzé hangzatos, de legtöbbször felületes jelszavak által természetellenes válaszfalak emeltessenek; hogy bizonyos körülmények, esetleges apróbb félreértések ellenségekké tegyenek minket, akiknek jó barátoknak kell lennünk, mert nagy, szent, közös feladatunkban, az ember nevelésében, szorosan egymásra vagyunk utalva. Ugy is van nekünk közös ellenségünk elég, amelyekkel alig tudunk megküzdeni. Ezek annál nagyobbak, minél nagyobb a város, amelyben élünk. Igen, ezek a társadalom felületes és lelkiismeretlen elemeinek buzgó közremüködése folytán hová-tovább ijesztőbb mértékben felszinre kerülő beteges kinövések: a túlságba vitt egészségtelen és szertelen ambició, nagyravágyás, az önimádás, a fényűzés, a színre és látszatra való dolgozás, a munkátalanság, a felelősségérzet hiánya és egy egész légió, filozófiai keretekben fellépő, de igazán minden filozófiai mélységet nélkülöző különböző életfelfogások tömkelege.

*

Lássuk röviden, mi is tulajdonképen a mi közös célunk gyermekeink nevelésében s milyen keretekben kell mozognunk, hogy célt érhessünk? Ugy hiszem, mindent elérünk, ha azt a célt tűzzük magunk elé, hogy gyermekeinket 1. *tiszta életre*, 2. *munkás életre* és 3. *boldog életre* neveljük. Eljárásunkban a fejlődő gyermeki kor szerint először *szoktatás*, azután *tudatos rávezetés* és végül *az akarat megindítása* útján igyekszünk célt érni.

I. **A tiszta életre** való neveléssel azt akarjuk, hogy neveltjeink ép testű és ép lelkű emberek legyenek. E nevelés főtényezői, feltételei a következők:

A) *Tiszta környezet.* Az apa, anya, testvérek, rokonok, iskolatársak, barátok, cselédek úgy a családban, mint az iskolában nagymértékben működnek közre észrevétlenül is a testi és lelki tisztaság kifejlődésében. Itt különösen fontos az apa, anya s a tanulótársak, barátok (akik szintén munkatársak a nevelésben) szerepe. A serdülő fiúknál előtérbe lépő, testi tisztaságot illető, ugynevezett kényes kérdéseket a legjobb szeretettel ugyan és nagyon okosan, de határozottan elintézni. A célzások nem érnek semmit. Minden erőnkkel és befolyásunkkal arra kell törekednünk, hogy a teljes és tökéletes testi tisztaságukat, ártatlanságukat összes tanulmányi éveik alatt (az Egyetemen is) megőrizzék gyermekeink. Itt kétféle út nincs. Minden más álláspont ma már elmaradott álláspont és túlhaladott,

B) *Tiszta gondolatvilág.* Ez tulajdonkép az előbbivel szorosan összefügg. Itt a környezet hatásán kivül óriási jelentőségű tényező: *az irodalom.* Nem szükséges itt hangsúlyoznom a szennyes irodalom és képek testet-lelket ölő, pusztító hatását a fogékony ifjú egyénre. Lelkiismeretlen kufárok mindenből üzletet akarnak csinálni — még ha a gyermeki lélek megrontása árán teszik is azt. Sajnos — a napi sajtó (az ujságok) kevéssé jön segítségünkre; a jó hírszolgálat követelményének téves fölfogása, meg anyagi előnyök folytán egészen válogatás nélkül tálal ki napról-napra, töviről-hegyire mindenféle szemenszedett gyilkosságot, rablást, sikkasztást, szerelmi tragédiát stb. s ezzel ezerféle izgalmon viszik keresztül az embereket, sokszor a gyermekeket is. Itt nagyon nehéz tanácsokat adni a szülőknek, az eljárásban a titkolózás csak árt és az egyszerű letiltás könnyen kijátsztható. Lehetőleg legjobb megértetni azt, hogy mily végtelen időpazarlás, sőt izléstelenség az ilyenek olvasása, amellett, hogy határozottan káros befolyású az egész idegrendszerre s az emlékező tehetséget gyen-

gíti, bénítja. *A szinházak, mozik* műsorán ritkán akad manapság olyan darab, hogy épüléssel nézhetnék végig gyermekeink — de annál több léhaság, üresség, izgató dolog és borzalmasság. — Minden szülő jól tudhatja, de mégis hangsúlyozzuk azt is, hogy vendéglők, kávéházak és mulatóhelyek látogatása csak rossz hatással van a gyermekekre és ifjakra. Egyébiránt itt is, mint mindenütt, legtöbbet ér a szülők s összes nevelő tényezők részéről a *személyes példa*. Csak beszéddel vajmi keveset érhetünk el. Egy példa fölér tiz orációval.

C) *A természet szeretetére* és megbecsülésére való nevelés szintén fontos tényező abban, hogy gyermekeinket tiszta életre neveljük. Az ebből, valamint az igazi, tiszta művészet szép termékeiben való gyönyörködésből következő lelki nemesedés oly hathatós tényező, hogy róla bővebben beszélni felesleges.

D) *A játék* s általában a test- és lélekedző szórakozások, a sport, ének, zene gondos megválasztásában is kerülnünk kell a túlságos ötletszerűséget s irányadóul kell tekintenünk a gyermek egész kedélyvilágát, temperamentumát, hajlandóságát, hogy karakterét ezeknek az eszközöknek az útján is helyes irányba fejleszthessük s igazán tiszta életre nevelhessük.

E) *Az őszinteségre* és *igazságérzetre való nevelés* rendkivüli fontosságú a tiszta élet szempontjából. Hogy mit jelent itt a család kicsinyeinek és nagyjainak egymással szemben való teljes nyiltsága s igy a családi élet harmoniája, amelyből minden titkolózás és hazugság száműzve van — s hogy milyen erősség az egy családban, ha a gyermeknek van bizalma és bátorsága atyja és anyja előtt az őt környező csábító veszedelmeket felfedezni, sőt a talán elkövetett hibát, vagy bűnt is őszintén megvallani: nem szorul bizonyitásra. Itt a család és iskola szerepe egyaránt fontos, mert amit a családban a szülők s a testvérek végeznek, ugyanazt teszik az iskolában a tanárok és a tanulótársak — s bizony jaj annak a gyermeknek, amelyik akár a családban, akár az iskolában a hazugságok, kétszinüsködések, vagy épen a csalások és kijátszások világában él. Az ilyen talajban hazugság, szolgalelkűség, hizelgés, árulkodás és durvaság terem. Pedig könnyű ezen a területen, szinte észrevétlenül is, kicsinynek látszó sarkalatos tévedéseket elkövetniök úgy a szülőknek s testvéreknek, mint a nevelőknek és a tanulótársaknak. Annál jobban kell vigyáznunk.

Már ezekből következőleg is világosnak kell lennie előttünk, hogy *a nevelésben a meleg, bensö viszonyt, a ragaszkodó szeretetet*

nem pótolja semmi ezen a világon, sem a családban, sem az iskolában. A némelyektől a tekintélytartásra irányuló „három lépés távolság"-féle elv minden körülmények között alapjában elhibázott, téves felfogás, és *igazi* eredményre sohasem vezet. Más eszköze s más módja van a tekintély megszerzésének és megtartásának.

II. A munkás életre való nevelésben sok nagyjelentőségű tényező működik közre.

Első jelentőségű *a család* hatása. Ha az apa és anya a személyes példa erejével mindent elkövet, hogy házában a munka feltétlen, állandó becsülés, sőt tisztelet tárgya legyen mindenki részéről, aki ott van, s mindenki részére, aki dolgozik, akkor a család már nagy erővel rendelkezik. Milyen jól ki lehet használni a gyermekeknél — fiúknál és leányoknál egyaránt — az ők természetes, velük született szolgálatkészségüket apró, gyermeki kötelességek, figyelmességek elvégzésének reájuk való bízással. Ezt minden gyermek szivesen teszi s lassanként fokról-fokra halad, nemcsak a munka megbecsülésében, hanem magában a munkakészségben is, biztos tudatára jön annak is, hogy a cselédek vagy általában alárendeltjeink nem azért vannak, hogy helyettünk mindent elvégezzenek, hanem azért, hogy munkatársaink legyenek. A munkától teljesen visszatartott, mindig kiszolgált s elkényeztetett gyermek sorsa igen könnyen egész életében képzelt méltatlanságok és szenvedések eltűrése s ebből fakadó keserűség lesz.

A család mellett igen jelentős *a távolabbi környezet* (rokonok, barátok, ismerősök stb.), de mindenekelőtt az *iskola hatása.*

Az iskolának egyik legfőbb s legszebb feladata épen az, hogy neveltjeit céltudatosan és terv szerint szoktassa és vezesse rá a munkára. Jól tudjuk, hogy itt is, épen úgy, mint a családban, az első és elengedhetetlen kellék a személyes jó példa, azaz a tantestület minden egyes tagjának megalkuvást nem ismerő pontossága és lelkiismeretessége a kötelességek teljesítésében. Az otthoni és iskolai rend kérdése tulajdonképen egy kérdés, annyira összekapcsolódnak. Itt mindannyian első munkások vagyunk csak, apák is, nevelők is, nem pedig revizorok. Az otthoni házirend s az iskolai Rendtartások csak irányokat mutatnak s kereteket adnak, de személyes példa nélkül munkaszerető, kötelességteljesítő embereket nem nevelnek.

A társadalom nagy nevelő hatásáról s a munkás életre való nevelésben mutatkozó erejéről talán felesleges is bővebben szólani. Az bizonyos, hogy ifjúvá serdült gyermekeinkkel, mihelyt arra

testileg és szellemileg képesek és alkalom kínálkozik, meg is kell kezdetni a komoly munkát, mert mindenkinek meg kell ismernie a munka nehézségeit is, hogy okosan és bölcsen használhassa annak gyümölcseit és áldásait. Rendkivül sok függ attól, hogy állásba, vagy hivatalba jutó gyermekeink milyen munkatársak körébe kerülnek. Hogy jó munkás mester, lelkiismeretes, szakértő vezető, vagy szinre-látszatra dolgozó nagyképü főnök adja első irányitásait a kezdő ifjú embernek: ez nem közömbös és nem mindegy. A munka értékének megismerésére néha igen jó alkalmak nyílnak gyárak, gazdasági telepek, egyes filantropiai intézetek (vakok műhelye, siketnémák intézete stb.) megtekintése által, amelyek után sokszor igen mély benyomásokkal és erős elhatározásokkal távoznak az ifjú emberek.

III. **A boldog életre való nevelés** tulajdonképen minden szülő vágya, álma. Ki ne akarna gyermekeiből boldog embereket nevelni? Itt nagyon komoly, sok esetben és sokak által vitatott kérdésekről van szó. Kár, hogy itt, a hely szűke miatt, csak érinthetjük a boldog életre való nevelés legfőbb tényezőit.

A) *A hitre* való nevelés egyik legfontosabb feltétel. Már Plutarchos megmondotta, hogy: „Az emberi lélek nem edény, amelyet meg kell tölteni, hanem oltár, amelyen lángot kell gyujtani.“ Ezt a lángot sokféleképen gyujtogatjuk, de alig van hatalmasabb eszközünk rá, mint a hit. *Csak* értelmi úton nem érhetünk el mindent. A hit a szív egyetemes és természetes szükséglete. Ha ennek nevelését elhanyagoljuk, megfosztjuk gyermekeinket egy hatalmas, nagy érzéstől, egy éltető erőforrástól, amely lángot is tud gyujtani, de lángot is tud oltani, mert nemes, nagy emberi tettekre hevíthet s vad, veszedelmes szenvedélyeket fékezhet meg. Sőt csorbát ejthetünk még gyermekeink akaratán is azzal, hogy a bennük lappangó nemes, munkás vágyak felkelése a hitre való nevelés elhanyagolása miatt esetleg elmarad. A sokat hangoztatott morál szép, magasztos dolog, de magában nem elég; kell hozzá még valami tisztító és emelő hatás, ami cselekedeteink értékének fényt és izt ad.

A hitre való nevelés tulajdonképen *teljesen a család feladata.* Ha a család elhanyagolja, az iskolai vallásoktatás csak keveset és — több oknál fogva — tökéletlenül tud tenni e hanyagság pótlására. Mennyivel más, értékesebb emberré lesz az olyan gyermek, aki megtanult a *bibliából*, mint leghatalmasabb erőforrásból meríteni s aki tud buzgón és hittel *imádkozni* örömében és bána-

tában, bőségében és szükségében egyaránt! Nem szentimentális, különcködő s akaratnélküli embert akar nevelni a lelkiismeretes család a maga gyermekéből, hanem olyat, aki az ő akaratát Isten akaratának alá tudja vetni, tiszta lelkű, tiszta életű, embertársait szerető, türelmes, szerény, megbízható, munkás embert. Sok szülő megbánta már s nem egy megsiratta a gyermeke nevelésében e téren elkövetett mulasztásait, de nem hiszem, hogy volna egy is, aki a hitre való nevelésben kifejtett munkásságáért bánkódott volna.

A hitre való nevelés nagy mértékben segít a boldog élet másik nagy tényezőjének,

B) a *felelősségérzetre való nevelésnek* munkájában. Ha az apa és anya kellő mértékben érzi minden dolgában a súlyos felelősséget, amely Isten előtt, az emberek előtt s gyermekei előtt elsősorban reá hárul a nevelésben, akkor ez a felelősségérzet mintegy átsugárzik a család többi tagjaira is, a gyermekre is s megszokás útján az ifjúnak is, férfinak is sajátja lesz. Lassanként következetesen rá kell vezetnünk gyermekeinket arra, hogy minden cselekedeteikért felelősek tudjanak és akarjanak lenni. Itt igen szép szerepe van a család mellett az iskolának is úgy az egyes tárgyakban való oktatással, számonkérésekkel, mint általában az iskolai neveléssel. Mi igazi embereket, gerinces embereket és tiszta egyéniségeket akarunk nevelni, akik mindenütt helyt tudnak állani s akik szert tesznek annyi bölcsességre, hogy belássák, milyen áldás az, ha minden dolgunkban érezzük a nagy felelősséget és jól tudják azt is, hogy kis dolgoknak sokszor rendkívül nagy következményei vannak. Ez pedig nagy dolog.

C) *Az igénytelenségre való nevelés* is nagyon fontos; egészen életbevágónak mondható. Igénytelenség alatt nem a tiszta, nemes ambició hiányát értjük, hanem a felelősségérzete tudatában levő, komoly, puritán lélek hatalmát, amely bölcs életre tesz képessé s nem alacsonyítja le az embert tisztán az üres külsőségek, az élet pillanatnyi muló örömei rabjává, hanem amelynek birtokában bátran küzdhetünk nemes céljaink megvalósítására. Sem a földhöz ragadt pénzvágy, sem a fukarság nem igénytelenség, — hanem épen ellenkező valami. Talán nem kell itt azt fejtegetnem, mekkora ereje van az életben az igénytelen, okosan és szerényen élő, takarékos embernek. Talán nem szükséges rámutatnom azokra a majdnem gombamódra mutatkozó szerencsétlen emberekre, akik a nagyravágyás, elégedetlenség és luxusimádás áldozatai lettek, — a letört exisztenciákra. Hiszen ez a jelenség egyenesen nemzeti

csapásként mutatkozik hova-tovább. Ez ragadós betegség; ebben, ahol megindul, alig van mérték, határ. Hassunk oda minden erőnkkel, hogy gyermekeink e hibába ne essenek. Itt is a személyes példa ereje a döntő: jó, vagy rossz irányban. Nagyon kevéssé ismeri az az emberi lelket, aki nem látja be, hogy az igénytelenségre való nevelés mindenkire nézve (szegényre, gazdagra egyaránt) csak áldás.

Csak e tényezők nevelése alapján tétethetünk szert gyermekeinkkel valamelyes altruizmusra, emberi rokonérzésre, részvétre, felebaráti szeretetre, a tudomány és műveltség megbecsülésére, áldásainak nemes élvezésére és tiszta hazaszeretetre. Csak ezek alapján fejlődhetik ki gyermekeinkben az, amit pedig mindennél többre kell becsülnünk: az igazi erkölcsi jellem. Ezek biztosítják gyermekeink számára majd, ha felnőnek, a harmónikus, szép életet.

Ezeket foglaltam össze röviden a család és iskola viszonyára s a tanulók erkölcsi nevelésére vonatkozólag.

*

Hadd álljon itt végezetül a *tanulás körülményeire* vonatkozó néhány irányítás, szárazon vázlatos pontokba foglalva.

1. A gyermekek testi (idegrendszerbeli) és szellemi fejlődése szoros kapcsolatban állván, a szülőknek ezeket mindig együtt kell mérlegelniök s mindkettőt gonddal és éber figyelemmel kell kisérniök. Tisztában kell lennünk azzal is, hogy a tanulás folyamata *nem tisztán értelmi funkció*, hanem nagyon befolyásolják az *érzelmek is* (öröm, bánat, félelem és családi ügyekből következhető ezerféle apró és nagyobb, kellemes és kellemetlen érzelmek).

2. Barátkozzunk meg azzal a gondolattal, hogy nem minden gyermek gimnáziumi tanulónak való s nem egyformán tehetséges. Egyáltalában nem kell kétségbeesnünk, ha gyermekünk gyöngébb eredményű tanuló is, — ha egyébképen szorgalmas, becsületes, jó igyekezetű.

3. Amely családban tanuló gyermekek vannak, ott a házirendnek lehetőleg a gyermekek nevelési és tanulási igényei szerint kell kialakulnia.

4. A tehetségesebb, jeles tanulóknak soha se engedjük meg, hogy kicsinyeljék a napi iskolai dolgaikat, mert különben könnyen felületessé lesznek egyéb munkájukban is.

5. Amennyiben lehetséges és módunkban áll, érdeklődjünk tárgyilag is gyermekeink otthoni iskolai tanulmányaik iránt, nézzük

meg munkájukat, dolgozataikat, esetleg kérdezzünk leckéikből is, mert ez jó hatással lehet reájuk.

6. A gyakori zajos társaság, haszontalan időtöltés, esetleg éjszakázás a tanulót egészen kiveri iskolai munkájából; unalmassá válik előtte a komoly munka, s ez nagy kárára lesz. Az iskolai tanulmányok komoly dolgok; azokat friss elmével, ép idegzettel, nyugodtan, csendben és örömmel kell végezni. Tulajdonkép az a cél, hogy oda vezessük a gyermeket, hogy ő maga szivesen akarjon tanulni.

7. Legyen gondunk arra, hogy a tanulás ne csak látszólagos legyen. Egy órai jól végzett, igazi tanulás többet ér három órai immel-ámmal végzett munkánál.

8. A délutáni idő beosztására nézve talán leghelyesebb, ha ebéd után rövid pihenés (beszélgetés) után szabadba megy a tanuló sétára, játékra. A 3—5 óráig terjedő idő legalkalmasabb erre. A tanulónak este az utcán nincs helye. 5 órától 7-ig, fél 8-ig van legjobb ideje a komoly tanulásnak. Ahol zene vagy nyelvi óra is van, az vagy a 3—5-ig terjedő időbe, vagy közvetlenül vacsora előtt, vagy — ha a vacsora 7 órakor van, ami legjobb idő — vacsora utánra illeszthető be.

9. Vacsora után még 2 óra hosszat, vagy legalább másfél órát töltsön fenn a gyermek. Közvetlenül lefekvés előtt semmiféle komolyabb, megerőltető szellemi munkát végezni, vagy újságot olvasni nem tanácsos. Lehetőleg csendes, nyugodt kedéllyel kell nyugalomra térni.

10. A reggeli órák a tanulásban legfennebb csak ismétlésre valók. Új lecke tanulását reggelre hagyni nem szabad.

Ezzel végzem is szavaimat. Amit mondtam, szeretetből mondtam. Kérem a szülőket, fogadják szívesen azokat.

Ravasz Árpád.

Egy év külföldön.

Beszámoló az 1911—1912. iskolai évben Nyugat-Európában tett tanulmányutamról.

I.

Azzal az őszinte vallomással kezdem külfödi tanulmányútamról szóló beszélgetésemet, hogy a beszámolás feladatát sokkal nehezebb munkának találom, mint amilyennek azt bolyongásaim édes izgalmai és fáradalmai között elgondoltam. Mindjárt okát is adom, hogy miért?

Mikor az ember országok és világvárosok panorámájának végérelathatlan, élő képsorát nézi és éli át; mikor az építészet remekeiben, a művészetek meglelkesített köveiben, kartonjaiban, muzeumok világraszóló kincseiben vagy a természet ötletes játékaiban elgyönyörködik; mikor az utca mozgalmas életét szemléli, ahol korzózó dámák s japán csecsebecsárúsok forognak, meg államfők, hercegek hintaja és gyümölcskofák kutyafogata váltogatja egymást bizarr összevisszaságban; mikor benyitunk egy-egy iskola, szinház, kaszárnya vagy egy újkeletű, jó ismerősünk ajtaján, hogy mi folyik a falakon belül: minden perc az új benyomásoknak, hangulatoknak egész hadseregével rohanja meg a lelket. S a nagy élmények, nagy lángolások óráiban tervek tervekre születnek: micsoda szinesen, szépen, lázasan fogjuk majd elmesélni az otthonvalóknak mindazt, amit láttunk, hallottunk, amik bennünket a régen sóvárgott, idegen ég alatt elkápráztattak. S íme a lezajlott, nagy esztendő után azt kell éreznünk, hogy a toll vak koldus módjára tapogatózik az emlékek napfényes birodalmában. Amit ő onnan visszaidézhet, halvány reflexe, szegényes töredéke annak a fényes és fölbecsülhetetlen anyaghalmaznak, amit a figyelő elme egy hosszú év vándorútján összegyűjthetett s a lélekben elraktározott.

Külföldet járt kartársaim útraindulásom előtt arra figyelmeztettek, hogy a rendelkezésemre álló évet gazdaságos és tervszerű időbeosztással igyekezzem nagyon sokoldalúlag kihasználni. Ne vesztegessek hónapokat könyvtártermek szellemi boncasztalánál huszadrendű szakkérdések irodalmával pepecselve, de járjam be az élet, a kultura és természet elébem táruló országútjait annyira, amennyire csak „erőm és inaim vihetnek". Könyvet találok itthon is, ha könyvtudományra szomjazom. Mert matuzsálemi kort érjen az ember, ha csak a magyar könyvtárak nyújtotta, tudományos területeket be akarja járni lelkiösmeretesen, az alkotás szándékával. — A jó tanácsok nélkül is körülbelül tisztában voltam én azzal, hogy a diákévek, az ifjúi studiumok korhatárán jóval túl levő férfiember külföldi tanulmányutjának nem lehet nehány bibliothéka és tanterem levegőtlen, szűk horizontjába belezsugorodnia. Engem az ezer arcú életnek minden vonatkozásában érdekelnie kellett. Az utca szemlélete bepillantást nyitott nekem a tömeg karakterébe. A szinház, koncertterem és műtárlatok a művészi ízlés és színvonal kikémlelésére nyújtottak kellemes alkalmakat. Végighallgattam tudományos előadásokat, ankéteket, politikai pártértekezleteket, hogy egy nemzet vérmérsékletének megnyilvánulását a legellentétesebb helyzetekben tegyem megfigyelésem tárgyává. Még egy menetelő katonacsapat is tanulságos látvány volt nekem. A mozdulatok, a magatartás, az emberanyag minőségéből, meg az oda bámuló civil tömeg szemerágyogásából mélységes következtetéseket vonhattam egy nemzet politikai erőinek és hatalmának forrásaira nézve.

Az idegen légkör hol hűvös, hol forró áramlata örök hullámzásba tartja a lelket s az elme egy óriás ingához lesz hasonlóvá, melynek egyik lengési végpontja a külföldi szemlélet helye, a másik: Magyarország. Nézzük, mi van itt, és keressük, mi van otthon? Hol vannak ők és hol vagyunk mi? Mit tettek ők és mit tettünk mi? Az összehasonlításnak így százféle procedurájában himbáljuk magunkat keresztül, miknek gondolattermelő tüzéből Phoenix madárként bontakozik ki bennünk egy biztos röptű, biztos távlatú, új világnézet, mely tisztelettel, de nyugodtan emel kalapot a külföld nagyszerű munkaeredményei előtt s ugyanakkor elnézően, még tán mosolyogva, de már meg is hökkenve és mindenképen büszke bizodalommal szemléli meg gyarapodó turáni fajtánk iparkodását, amint Európa lázas futóversenyében a vezető nemzetek sarkát tapossa.

II.

1912. szeptember elsején váltottam koronáimat márkákra s indultam útnak Berlin felé. Persze, kiszálltam Bécsben, de mindössze 3 napra. Hiszen visszajövet hónapokat szándékoztam ott tölteni. Ez a három nap mindjárt két nagy dolgot konstatáltatott velem. Először, hogy a külföld bolyongójának, aki egyszál magában akarja végigszaglálni fél Európát, egyedüli támasza, tanácsadója, orvosa, papja, barátja, vezérlő csillaga és mindene a — pénz. A pénzt tehát bőven kell hintegetnem a nagy út mentén, ha az elhintendő magnak virágát látni és búzáját csűrbe takarítani akarom. Másodszor: megdöbbenéssel tapasztalom, hogy nem értek németül. Pedig valamikor német szón is jártam Grácban vagy két hónapig. Érettségi bizonyítványom pláne pecsétes hitelességgel hirdeti, hogy „jeles" német vagyok. S mégis, mikor a szállodai portástól ropogós magyar akcentussal, de német szóval kérdem: „Wie viel Uhr?" s ő visszafeleli, hogy: „Fünf Minuten nach dreiviertel sieben," velem egyet fordul és összezavarodik a világ. Nincs egy árva szótag, amit a portás válaszának hangtörmelékéből épen ki tudnék menteni.

Én Istenem — lázongok magamban, — hát ennek a szerény időmeghatározásnak négy-öt szócskája kivül esnék az én 2000—3000 szóra fölmenő német szókincsem határán? Lehetetlen. Másutt kell keresnem a titkok bibéjét. Nem az agyban itt a baj, melynek egy arra rendelt rekeszében ezerszám alszanak a szótár papirjáról némán odavetített német idiomák, hanem a fülben, fülemben a hiba; a fülkagylóban, melybe oly könnyen, simán suhan a magyar szó, mint fészkébe a madár, mig a német szó a hallójárat girbegurba sikátorában leküzdhetetlen barrikádokra talál, eltorzúl és darabokra törik. Mindjárt tisztában voltam a feladattal, hogy nem elég németül *olvasnom*, hanem az élő beszéd fonétikájához kell hozzátörnöm halló idegeimet, az agyközpont magyar szavak hangformáinak, hangkapcsolatainak tovaröpítéséhez szokott vezetékét . . . Bécsről most többet nem szólok, ott ugyanis csak tanulmányutam végén telepedtem le hosszabb időre.

Prágának egy napot szántam. A város képe, melyet az Elbe szel ketté s a Hradzsin dombja ural, Budapesttel rokon.

A tiszta, elegáns Drezdában a sixtusi madonna és az egészségügyi világkiállítás derék magyar pavillonja örvendeztettek meg.

Az osztrák, cseh és szász fővárosokon így mintegy átrobogva, mohó várakozással léptem át az Anhalter Banhof küszöbét. Berlinben vagyok, a birodalom büszkeségében. Előttem egy tömegben 3.000,000 német s vele a germán kultura hatalmas ciszternái, mikből nem egy, de száz csatorna ágazik arra keletre, az én hazám felé. És nekem itt helyben, a kútfőből kell törékeny, kis korsómat megmerítenem . . . !

III.

A bécsi tapasztalat s egy-két napi forgolódás után tisztán állott előttem minden tanulmányozásom alfája: német nyelvtudásom gyakorlatiasabbá tételének feladata. Érdemesnek tartom, hogy erről s általában a modern nyelvtanulás kérdéséről dacos verejtékezésem s eszmélkedéseim eredménye gyanánt kissé részletesebb képet rajzoljak érdeklődő, magyar véreim számára.

Fejtegetésemet egy nagy törvény fundamentumára kell építenem, hogy t. i. a nyelvtanulás mindenek fölött praktikum. Régi panasz, kogy középiskoláink a modern nyelveket nem gyakorlatiasan, hanem holt nyelvek módjára, theoretikusan oktatják. A direkt módszer nehány fővárosi s jobb vidéki intézetben tisztán a legfrissebb tanárnemzedék személyes ügybuzgóságának gyümölcse.

Pedig az írott, idegen szó, ha csupán olvasás, vagyis tisztán a látószervek segítségével jut az agyközpontba, ott ép olyan abstract képzetsorozattá válik, akár a történelmi, földrajzi vagy bibliai nevek adathalmaza. Aki tehát könyvből tanul nyelvet, az mindenképen a könyvhöz, a könyvnyelvhez láncolta magát, aminek rendkivüli hátrányai vannak. Először is sokkalta erősebb elmemunkát feltételez, hiszen az így szerzett szókincs merő abstrakció, a mit tárgyi benyomások nem támogatnak, miért is tisztán az anyanyelvvel kapcsolatos képzetállományhoz kell az idegen szavak friss képzeteit hozzáragasztanom, hozzáidegzenem. Olvasom pl. ezt a szót: Horn, utánanézek a szótár lapjain s látom, hogy Horn jelentése: szarv, tülök. Mit tettem, mikor ezt a szót tudomásul vettem (percipiáltam, tudatomba juttattam)? Szót szóhoz függesztettem, mert nyilvánvaló, hogy az új szójövevénynek a tülökről alkotott, tárgyi képzetemmel semmi szerves kapcsolata nincs; az anyanyelvi szóképzet ablaküvegén keresztül derül csak rá a perceptio világossága.

A szótár és az olvasmány továbbá gyakran hagy tájékozatlanságban a szavak jelentéstani árnyalataival szemben. Mert út a Weg, a Bahn, a Pfad, a Strasse a szótár értesítése szerint, ám e synonim szavaknak különleges, helyzeti használatát illetőleg mellőz minden pontosabb útbaigazítást, saját érzékemre bízva a helyes szóalkalmazás eltalálását. Ezért nem volna rajta megütközni való, ha valamely szótári nyelvtudós pl. Eisenweget mondana az Eisenbahn helyett.

A betűre épített nyelvtanulás tehát fárasztóbb és bizonytalanabb a direkt módszerű nyelvtanúlásnál. De ha vasakarat mindezt leküzdötte is, ez a tudás, hogy úgy mondjam, a nyelvnek csak tartalmi birtokolására képesít (tudok könyvet, újságot, hirdetményt olvasni), de teljesen alkalmatlan vagyok még az élő társalgásnak úgy aktiv, mint passiv vállalására.

IV.

Szóljunk tehát a társalgásról, ami alatt a nyelv gyakorlati bírását, magát a beszélni tudást értjük. Az aktiv társalgás, vagyis a magam megértetése voltaképen könnyebbik fele a diskurzusnak. Alsóbb fokán annyiban áll, hogy — ha kellő nyelvtani alappal rendelkezünk — szavainkat a nyelvtörvények szerint összerakjuk s a hangsúly és kiejtés jargonját próbáljuk az idegen nyelv természetéhez törni, amikor is hanghordozásunkon még lépten-nyomon át fog lüktetni az anyanyelv accentusa. A célt azonban elértem, ha röviden s a német fülnek idegenszerűen bár, de kifejeztem és megérttettem magam. A beszélgetésnek ezen a fokán merő fordítás a munkánk s szóhasználatunk voltaképeni szótudásunkhoz képest igen szűkkörű, szegényes. Az ajkunkra toluló anyanyelvi kifejezéseket ugyanis önbizalom és gyakorlati készség hiányában kénytelenek vagyunk a megérthetőség minimumáig egyszerűsíteni. Önbizalomhiány alatt itt azt értem, hogy meglevő szókészletünkkel se merünk élni szabadon, mert épen a szavak jelentéstani sokoldalúsága kényszerít óvatosságra. A szavak irányában föllépő bátortalanságunk mennyivel inkább fokozódik az idegen nyelv szólásformáival (germanizmusával, redewendungjaival) szemben. Nagyon sokszor kell hallanom egy-egy sajátos kifejezésmódot, hogy adott alkalommal én is bele merjem szőni beszédembe. A kezdő társalgónak pl. „Der Hund bellt“ jóideig még akkor is, ha az a kutya már „Krach macht,“ vagyis valóságos patáliát csinál az ugatásával.

A kezdő ember beszéde ilyenformán roppant lapos és színtelen s hosszas gyakorlatra, megfigyelésre, ellesésre van szükség, hogy beszédünkbe a köznyelvben járatos kifejezésformák, szólamok fölhasználásával szint és fordulatosságot vigyünk, illatot leheljünk. S talán nem csalódom, ha állítom, hogy a beszédnek ez ártatlan stylművészetét idegen nyelven tökéletességre vinni lehetetlen.

A beszéd technikai részét, a szókimondás, kiejtés nehézségeit illetőleg már kedvezőbb megállapítást tehetünk, noha a kezdő ember elé itt tornyosulnak a legleküzdhetetlenebbnek tetsző akadályok. Pedig itt csak a beszélő szervek idegpályáinak egyszerű bedolgozásáról van szó. Ugyanaz a munka, mint mikor a gyerek olvasni, az ember kerékpározni tanul, vagy a mesterségek s testi ügyességek bűvészetének titkait sajátítgatja el. Verejték kérdése.

S hogy állunk az érzelmek kifejezésével? A nagy öröm, a kitörő fölháborodás, harag, a mély érzések spontán nyilvánulásával? Bizony, indulatszavakkal fűszerezett érzelmi kitörések is csak az anyanyelv hangszerén találnak igaz, őszinte kifejezést. Ha én, a magyar ember, azt mondom: gyünyörű, szeretem, Isten, az Isten őrizzen, ezek a szavak mint elragadtatásom vagy megilletődésem megszólaltatói érezhetőleg sokkal mélyebbről és melegebben buzognak, mint a wunderschön, ich liebe, Gott, Gott bewahre idiómái. A Gottnak hallatára pl. érzelmi világom úgy resonál, mintha a Gott nem az én, hanem a németek istene volna. Hiszen a legfelsőbb lény fogalmával kapcsolatos összes etikai és érzelmi reflexióim mind egy kéttagú, zeneileg elég rossz hangzású, magyar szóhoz fűződnek s e szó, mely a mindenség gondolatához tudja magasítani s urának imádatára birja alázni lelkemet, ez a szó így hangzik: Isten! S mikor a Tiergarten porondján futballozó, német fiúk labdájukkal véletlenül engemet is hasba teremtettek: az ütésnek és dühbe fakadásnak pillanatában önkénytelenül is ugyancsak ez a szó hagyta el a számat. Csak a lehiggadás másodperceiben kezdtem a helyzetnek megfelelően németül dörögtetni haragom villámait: Verfluchte Kerle! . . . . Ü. s w.

Anyanyelvi megnyilatkozásnál magára a szóra soha nem gondolok, mert maga a képzet, a gondolat s ezeknek kisérő hangulatai töltik be egész tudatomat, lelki világomat. Idegen nyelvű megnyilatkozásnál viszont el nem nyomhatom azt az ösztönös hátsó gondolatot, hogy az idea szóban, egy betanult szóban öltött magára érzékelhető formát (mintha pl. katonát lát az ember, önkénytelenül is distingvál, hogy az előtte álló személy

egy ember, akin egyenruha van; míg megszokott, polgári egyénnel, pl. egy kartársammal szemben sohase jut eszembe úgy distingválni, hogy az egy ember, akin ilyen vagy olyan ruha van!)

V.

Hihetetlennek látszik, de tény, hogy a társalgás passiv része, vagyis a hozzánk szólónak megértése az a szikla, amin a legtöbb nyelvtanulási jószándék hajótörést szenved. Hiába tudom betéve a szótár minden szavát, mégsem fogok boldogulni azzal a fűszerkereskedő tanonccal, aki egyazon portéka két-három fajtájából a jobbikat dicsérgeti és ajánlja figyelmembe. Mert nem a szót nem tudom, amivel él, hanem a kimondott szót nem értem úgy, amint az a fülembe jut. Gyors beszédű németnek az ajkát gyakran hagyja el ilyenféle hangcsoport: hám. Világos, hogy ez a „haben" összevonása olyanformán, hogy a szóvégi „en" szótag a német nyelv hangtermészete szerint — különben is meghalkulván, valami orrhangú zöngévé gyöngül, az előtte álló labiális „b" pedig épen e nasalis hang visszahatása folytán elveszti keménységét s a kettőnek egyesüléséből valami m-szerű nasolabiális keverékhang állván elő, a gyakorlatlan fül a haben-ből „hám"-féle szóképet percipiál. Az élő nyelv telistele van ilyen fonetikailag átmódosult szóalakulatokkal, amikkel szemben a szótár és nyelvtan embere tehetetlenül áll mindaddig, amíg minden egyes idegen szó fonetikai képével külön-külön, hallomás útján meg nem ismerkedett. S itt válik a nyelv tisztán a gyakorlat kérdésévé. Ezért szerencsés az, aki nyelvet élő ajakról tanulhat, aki tehát a szó jelentését és hangtani alakját egyszerre teheti magáévá, azaz hallomás útján szerzett, egyetlen képzetbe impregnálhatja, associálhatja e kettőt. Ennek tetejébe jön még a gyakorlati nyelvtanulás azon fölbecsülhetetlen előnye, hogy az újonc ez esetben nem élet nélküli szavakat, de készen kapott s jól formált mondatot tanul; nem bibelődik lelketlen csukló gyakorlatokkal, hanem egyszerre töltött puskával operál.

Mondanom se kell, hogy aki a nyelvet így mintegy a fülével tanulta, annak viszont az etimologikus irásmóddal gyűlik meg a baja. Ám a nyelvnek gyakorlati birtokában írni-olvasni megtanulni hasonlíthatatlanul könnyebb feladat, mint az ellenkező. A toll felett hamarább megtanulok uralkodni, mint beszélő- és hallószerveim mozgató (motorikus) idegei fölött.

A fonétikai benyomás, vagyis hangszinezet és hangsúly kiváló szerepét mutatja továbbá az a tapasztalat, hogy egy született német és egy fajtámbeli személy társalgását figyelve, sokkal jobban megértem ezt, mint amazt, vagyis magyar ajakról a német szó is ismerősebben, hozzáférhetőbben cseng fülembe. Annál súlyosabb helyzetben vagyok, ha két született német párbeszédét hallgatom, különösen ha a beszélgetés tárgyával se vagyok ismerős s beszéd közben működni szokott logikai leleményességem se jöhet segítségemre. Ha ugyanis társalgás közben magam teszek kérdést, a felelet tartalmát akkor is kikövetkeztethetem, ha minden szavát nem is értettem pontosan. Mig idegen tárgyról szóló idegen személyek diskurzusát megérteni a nyelvtanulásnak még haladottabb fokán is a legnehezebb próbák egyike.

A kezdő embert, különösen a nyelvkönyvek emberét kint a gyakorlat napfényén könnyen elfogja a lámpaláznak egy neme, bizonyos izgatottság és félelem, ami megakadályozza őt a hozzá beszélő személy szavainak nyugodt megfigyelésében. A kérdés el se hangzott még s őt már a válaszadás gondja és izgalma nyügözi le. Ezért nem ért meg társalgás közben sok olyan röpke mondatot, amit nyugodt figyelem mellett játék volna megértenie.

VI.

Ennek a kis fejtegetésnek, mely voltaképen az önmagamon végzett megfigyelés összegezése, minden sora, minden adata, logikája oda sarkallik, hogy idegen nyelvnek könyvekből való elsajátítani akarása céltalan erőfecsérlés. Eredményt csak a társalgó oktatatástól várhatunk, mely az élő, a köznapi gyakorlatiasság mellett magában hordja a grammatikai fegyelmezettség alapfeltételeit is. De legeszményibb mód mindenesetre az, ha huzamosabb ideig lakhatunk annak a népnek körében, melynek nyelvét elsajátítani szándékozzuk. Már maga az nagy előny, hogy naponta az emberek százaival érintkezhetünk s így hallásunk és beszédünk nem fog tisztán egy embernek, a nyelvtanítónak kiejtéséhez, kifejezésmódjához, beszédmodorához igazodni. Mérhetetlen hasznot húzhatunk továbbá a feliratok, hirdetmények, plakátok, röpcédulák ösztönszerű olvasgatásából és mindenekfölött az ujságok napi híreiből és reklámrovatából. Itt találjuk meg az élet nélkülözhetetlen prózáját a maga szükségleteivel s ezerváltozatú helyzeteivel,

amiben, mint kereken forog hol döcögve, hol robogva, hol véresen, hol virágosan a mindennapi élet szekere. S mikor az ember az utca, az üzlet, a szalon, szóval az élet gyakolati mindennapisága számára ekként fölfegyverezte magát s a szellemiek magasságába kívánkozik: jönnek a tárcák, a vezércikkek, a szépirodalmi lapok hasábjai, a szinház, szabad előadések, felolvasások s végre mint az intelelektuális önmívelés zárókörei: a könyvtárak és az egyetem.

Ime, az út, melyet nekem, a hajdúság fiának, meg kellett járnom, míg a berlini Beethovensaal padján Wilhelm Ostwald professornak értő és élvező hallgatója lehettem. Bocsánatot kell kérnem azért a bőbeszédűségért, mellyel tanulmányutamnak ezt a lelkembe mélyen beleszántó, psychikai élményét letárgyaltam. De úgy érzem, hogy evvel a futólagos kis értekezéssel sikerült egy-két sugárnyi világosságot vetítenem az idegen s közelebbről a német nyelvtanúlás nagy problémájába. Mert ez a kérdés nálunk probléma. Nyelvünk elszigetelt nyelv s így minden kulturmagyar érzi egy európai világnyelv elsajátításának szükségességét. S az emberek túlnyomó százaléka épen a német nyelvre veti rá magát, mert a 75.000,000-ós germán tömeggel való szomszédság révén a német nyelvhez nemcsak kulturkapcsolatok, de elevenbe vágó gazdasági érdekek láncolnak bennünket. Hány és hány magyar testvéremnek látom igyekezetét, látom vergődését, hogy a középiskola nyújtotta alapon nyelvtudását tökéletességre emelje s így belejusson egy magasabb műveltségi és érvényesülési kör sáncaiba. S rendesen a legelszántabb akarat is megtörik vagy félúton megáll, mert az az akarat csakhamar érzi egy rettentő tapasztalatnak nyomását, hogy t. i. sisiphusi munkára vállalkozott. Hiszen a nyelvtanúlás, — hogy kiindulási tételünkhöz visszatérjünk — merő praktikum; a szemmel a fület nem helyettesithetem, retina-hártyák a dobhártyák functióját át nem vihetik. Ez természettani törvény. Hogy tehát a magyar ifjúságnak, helyesebben szülőknek, a német nyelv gyakorlatibb oktatása iránt táplált, forró óhaját kielégítsük, célszerű volna középiskoláinkban, a francia nyelv módjára, rendkivüli tárgyképen gyakorlati német tanfolyamokat szervezni. Legalább is fajmagyar vidékeken, ahol a német nyelv fölkarolása nem válhatik a germanizálás fegyverévé. Igy talán elérhetnénk azt az érdekes, hazafias, okos állapotot, amit Hollandia intelligentiája körében tapasztaltam, hogy ott németül mindenki tud, de németül senki nem beszél . . .

VII.

Szeptember és október hónapokat Berlin kulturintézményeinek szemlélésével s német nyelvi tanulmányokkal töltöttem. Beiratkoztam a Humboldt-akadèmia őszi tanfolyamára s ott irodalmi tárgyak, különösen Dr. Prof. Schayer „Deutsch für Ausländer". collegiumának hallgatása révén igyekeztem szert tenni arra a nyelvi készségre, ami iskolalátogatásaim eredményes lefolytatásának sinequanonjaként lebegett előttem. — De Berlin ezenfelül is özönnel ontotta elébem a látni és hallani való dolgok alkalmait. Hiszen a muzeumok maguk hetekre szóló anyagot nyujtanak az elszánt szemlélőnek, akit jó lábizmokkal és látóidegekkel áldott meg a múzsák kegyelme. Sokat koptattam a Kaiser Friedrich muzeum és a National-Galerie küszöbét, ahol a festészet megtéphetetlen glóriájú hallhatatlanjai adnak egymásnak fölséges találkozót. S ha banális mernék vagy akarnék lenni, leraknám itt mindjárt a hódolat betűkoszorúját a sok századok homályán átfénylő, vert-aranynevek: a Rafaelek, da Vincik, Murillok, Van Dyckok zsámolya elé. Ám „véges elmémmel ily nagy mélységet méregetni félek." A naphoz, a kenyérhez és a tengerhez ódát írni én nem akarok. A K. Fr. muzeumban úgy mint Bécsben, Drezdában, Londonban, Párisban, Münchenben, Milánóban, Rómában első utam mindig ama főtiszteletű mesterek alkotásai elé vezetett. Majdnem azt mondtam, hogy először ő előttük róttam le a kegyelet adóját. Hiszen nagyok, valóban nagyok ők. Nekem is azok, aki nem kutatom a műtörténészek aggodalmasságával, miként lett az ő ecsetjük alatt a regina coeli merev alakjából szívemre hajló ember: mater dolorosa. Rafael koloraturája s Madonnáinak fölséges női-sége olyan kiszámitott tökéletességgel ragyog nekem is, akár Horátius metrikája és istenmosolyú bölcselete. De ne kérd, hogy egyről beszéljek, egyet emeljek ki a sorból, hogy fiatal, szép lányok énekkarából egynek dalára figyeljek! Az egész az, ami tiszteletre indít. S ne vedd rossz néven, ha a klassikusok oltára mellől szabadulva, ott felejtem magam *Böcklin* „Der geigende Tod"-ja előtt, mely voltakép önarcképe a halál festőjének, az ecset nagy karthausianusának. Itt már elidőzöm fertályórákon keresztül. Elegans, szép Böcklinarc ez, egy közülünk való, öreg, úri ember arca, de szemében, vonásán és feje tartásában ott reszket a megdöbbent művész látnoki riadalma, kinek fülébe a vigyorgó, csontkezű halál — rettenetes témákat hegedül! És meghatva tűnő-

döm el *Lenbach* symbolikus vásznán, a „Dicsőség"-en. Száguldó paripa hátán rohan az ifjú egy előtte lebegő, rája visszamosolygó nőalak fénytüneménye: a dicsőség után. Lovának patái alatt összegázolva, egy halott szép asszony hever: a Boldogság. Mögötte, egészen lova sarkában, robog kárörvendő képpel és suhintásra emelt kaszával egy fekete paripás, üldöző lovag: a Halál. Látni, hogy előbb beéri őt ez, mint ifjú rajongónk a maga tünékeny ideálját. — Hosszan, borongva, tusakodva nézi az ember a fölfelé törekvés tragikumának ez álmatag, beszédes képét bent a homályos műteremben. Jó, hogy beszűrődik a napfény és egy világváros tengermoraja, mintha a csendes, muzeumi merengőnek az élet jeligéjét, az Isten üzenetét hozná: Tovább, tovább!

Van azután más kép is, ami megállít. Klein Ádám festménye ez a National-Galerie-ben a mult század közepéről. A száma 162. Címe: „Ungarische Fuhrleute", magyar furmányosok. Ez a cim az, ami megállást parancsol nekem. A kép középpontja egy ekhós szekér, körülte nehány férfi zsinóros, kék nadrágban, fejükön hegyes kucsma, hajzatuk hosszú lelógó fürtökkel, egyik ló hátán fanyereg, a szekér mellett kis pulikutya. Ismerős alakok valamennyien. Országútjaink gyakori utasai: oláh cigányok, vagy legjobb esetben dézsaárus, oláh parasztok. Mindenesetre szánalmas, toprongyos teremtések. S a képtár ezer meg ezer német és külföldi látogatója vési emlékezetébe ezeket a nomád figurákat magyar typusok gyanánt!

Ilyen apróságok rontják meg a mi fiatal kulturánk hitelét külföldön, ezekért hordjuk mi, Európa szíve, homlokunkon még mindig „Ázsia" bélyegét. Aki tehát innen alkotja meg magának a magyar ember képét, ugy tesz, mint Falk Pál berlini tanárjelölt barátom, aki vitatkozásaink során egyszer nagyfennen vágja szemembe, hogy a magyarság 70%-a analfabéta. Kérdem, honnan veszi ezt az értesülését? Feleli, hogy ő ezt már az elemi iskolában így tanulta, mondjuk 20 évvel ezelőtt. Az a tankönyv persze ismét lehetett vagy 15—20 esztendős, adatai szintén vagy 15—20 éves megállapítások. Szóval ez az úr Magyarországról való itéletét a hatvanhetvenes évek statisztikájára építette. S mit tegyünk mi, önérzetünkben így százszor megbántott, fölfelé haladó magyarok? Haragudjunk vagy keseregjünk? Rendszerint ezt szoktuk cselekedni. Pedig ideje volna már kissé higgadtabb, fölényesebb álláspontra hágni, fölegyenesedni és sajnálkozó udvariassággal egyszerűen konstatálni, hogy Klein Ádám rossz festő, akinek képe hamisítás, Falk úr sta-

tisztikája pedig avatag anachronizmus: s hazugság s az erre épített tudomány: egyszerű tudatlanság . . .

VIII.

Igy kelti az emberben egy képtár a legtarka-barkább hangulatokat és gondolatokat. A muzeumokban való szemlélődés általában igen gondolatébresztő foglalkozás. Végig is jártam Berlin valamennyi gyűjteményét, de könyvet kellene írnom, ha csak egy sarki szekrény tartalmáról is tudományos beszámolót akarnék tartani. Messze földről elzarándokolnak az emberek pl. a botanikus kert látogatására, mely vegetatios typusok szerint rendezve megismertet az egész földkerekség növényvilágával.

Ott látjuk a völgyben a síkföldi erdőformák faképviselőit, s mesterséges magaslatokra helyezve fokozatosan a parti, domb- és magas hegyvidéki erdő typusait, majd az északamerikai sarkvidék tenyészetét. A fák, füvek, virágok országok szerint is csoportosítva vannak s egy kis leküzdhetetlen, soviniszta büszkeséggel legeltetem meg szememet én is pár négyszögölnyi, Ungarn jelzésű terület táblácskáinak efféle feliratain: Syringa jósikaea, Silene Cserei, Doronicium Hungaricum, Iris hungarica és Grypsophila transylvania. Még Berlin klimája alatt is nagyra nőtt, a pálmákat, cédrusokat megcsufoló faóriás: a sequoia gigantea, Kalifornia büszkesége; legmagasabb fája a világnak! Gőgösen néz alá északsarki szegény rokonaira: a ruhátlan, mostoha tűlevelűek törpe seregére! Ami Ausztráliábnn terebélyes, szép fa, a Dicksoma antarctika, az nálunk hitvány, útszéli haraszt, s a todea barbara, mely Afrikában még madárfészket ringató, nagy bokor, nálunk alant, a föld szinén szerénykedő kis páfránylevél. S mi lesz belőlük fönt az eszkimók honában: zúzmók s mohoknak gizgazza, mélabús rénszarvasok sovány legelője!

Ad vocem: rénszarvasok! Hiszen itt időzik most egy kis csordára való a sarkvidéki lakók e jámbor mindeneséből. Kint a Kurfürstendamm csendes villasorában húzódik meg egy érdekes kiállítás: a Nordlandausstellung. Észak népeit mutatja be ott — Hagenbeck, a világhírű hamburgi állatkereskedő. Ott látunk nehány eleven szamojéd, lapp és eszkimó családot eredeti sátraik („topek"-jeik) és földkunyhóik (az („iglu"-k) igaz miliőjében, igavonó kutyák, rénszarvasok és szelidített jegesmedvék társaságában.

Mikor ide indultam, finn-ugor nyelvészeti tanulmányok emlékeitől hevített lelkem vizszinén bizonyos érzelmi buborékok kezdtek megjelenni, mint aki tudja, hogy atyafilátogatóba indul. S valóban atyafiúi elfogultság vett rajtam erőt, mikor belépvén a telepre, látom Nilson Skum lapp férfiut, amint egy bőrdarabot bocskorrá igyekszik idomítani, mellette pedig élete párja kis lányuk dús ébenhajában zavartalan ügybuzgósággal — keres valamit. Szegények, nem is sejtik, de talán magam se hinném, ha Szinnyei professzor olyan kemény bizonyossággal fejembe nem verte volna annak idején, hogy mi, magyarok, lappok, szamojédek mind egyazon uralaltáji törzs szétszakadt hajtásai vagyunk. Csakhogy én kivül vagyok a rácson, illetve ketrecen, ők pedig, szegények, belől. Igaz, hogy nem igen zavartatják magukat különös helyzetükben sem. Fúrnak, faragnak, szőnek, köszörülnek, mint otthon, zuzmarás bőrsátraik ernyője alatt. Az apró szamojédlurkók pedig olyan fesztelen hancurozást művelnek a rénszánkó körül, mintha legalább is Pál-utcai fiúk lennének. Legintelligensebbek és legmódosabbak köztük a szamojédek. Ha ezt hármas rénszarvas fogataik nem mutatnák is, elárulja ruházatok délies szingazdagsága. Az asszonyok magukszőtte kelméből készült köntöse piros, fehér, zöld, arany, fekete szinváltozatokkal tarkállik. Még iramszarvasaik hátát is szines takaróval díszesítik. A lappoknak, — mostohább észak gyermekeinek — összes koloraturája a piros bojttal ékített kék sapka. Míg az öreg föld kopasz fejebúbján, a sarkon tengődő eszkimónak nem jutott úgyszólván semmi a szinek virágaiból, nekik csak a fókabőrköntös komor, nehézkes, földbarnasága maradt. Im a botanikus kert tanulsága, a növényzet északra mindinkább elsatnyuló és elszintelenedő világának zord törvényszerűsége, amint a teremtés koronáján: az emberen diadalmaskodik!

S mégis mit kellett látnom a kiállítás feloszlatásakor, amint ez a különös karaván a vasuti állomás felé rohant? Láttam csodás tüntetését a — hazaszeretetnek. Öröm, boldogság hivalkodott ezeknek a rongyházi, vézna vándoroknak minden szaván, minden mozdulatán! Szinte gőggel, de legalább is a közömbösség szuverénitásával néztek vissza ránk, a kultura kényes és kövér rabszolgáira! S méltóztassék elhinni, hogy nem szinpadi tablót akarok írni, amikor hangsúlyozom: mennyire örült ez a félállat koldussereg a távozásnak. Lármáztak, nevettek, szaladtak, rendet bontottak, izgatottak voltak és boldogok, hogy viszontláthatják Labrador és Grönland hósivatagát, ahol nincs király, nincs pénz, nincs verseny, még

konyhasó sincsen, ám mind ennek a sok civilizációs istenáldásnak szemernyi hiányát sem érzik! S amint eltüntek szemem elől, úgy tetszett nekem, mintha valami piros, északi fény vonna koszorút Enutseak Eszter, eszkimóanya feje fölé, a ki fölfedező útján Peary tolmácsa volt, s aki nélkül az északi pólusra talán soha reá nem tapos emberi láb! S aztán az ő zagyva örömzajukból fülembe csengett még utólag valami: Madách és Zaratusztra proféciája: hogy az utolsó ember a földön: az eszkimó leszen! Mi már rég megfagytunk, mikor az utolsó eszkimó még fönt didereg, de él és szembenéz az éggel s a sarkcsillag mécsese mellett imádságot mond a világ ravatalánál!

Igen, az ember ott Hagenbeck ketrecén belül is — ember, akinek a föld minden zugában — rendeltetése van! . . .

IX.

Az Unter den Linden gyalogjáróján sétálgatok, végigjártatva szemem a világhires ut egyenes, széles vonalán, melyet most zöldre satiroz négy, meglehetősen fiatal hársfasor. A kép nem ismeretlen. Az Andrássy-ut szakasztott mása ennek; sőt a mi utunk talán szebb egy árnyalattal, mert választékosabb, előkelőbb, az üzleti élet zajától mentesebb. Lehet, hogy az utcák világkiállításán díjat nyernénk vele az Unter den Linden ellenében. (Kivált ha az Andrássy-utat a Duna panorámájáig kivezethetnénk.) De most szokatlan tülkölés szava harsan fel mögöttem. A korzózó tömeg riadt érdeklődéssel üti föl fejét. Mi ez? Tüz? . . . Nem. Egy princ jöttét jelenti a gépkocsi-kormányos szirénája. S míg elhalad, ezer meg ezer szem szórja tetszelgő, büszke sugarát a fiatal porosz királyi herceg csinos alakja felé.

A Hotel Adlon előtt tömeg ólálkodik. A császárkultusz birodalmában talán ez is valami hercegre vár, hogy lássa és megéljenezze? Nem. A hotelben most Edison lakik. Ide — keletre jött a nagy amerikai, hogy lásson, szerződéseket kössön s élvezze a világhír földi menyországát. Meg is jelenik csakhamar piros, mosolygós arccal, talpig feketében s Bergmannak, az Edison-gyárak igazgatójának kiséretében friss léptekkel halad az út másik oldalára, a Jockey-klub palotájába. A tömeg levett kalappal áll neki sorfalat, mit hálás bólogatásokkal köszön meg a modern technikai vívmányok korának, a villanykulturának hatalmas mozdonyvezetője. Egy

német ujságíró megkérdezte: milyenek németországi benyomásai? Edison habozás nélkül felelt: „Franciaországban sok a torony, Németországban sok a kémény s meg fogja érteni, ha ez utóbbi jobban tetszik nekem.“ Csodálatosan tartalmas nyilatkozat, mely jóval többet mond, mint amennyit akar; benne lüktet a kor lelki válságának ama hullámverése, mely templomtorony és gyárkémény végletei közt hánykolódik kétségbeesetten.

A Lokal-Anzeiger kirakata előtt ismét csődület. Megnézem mivégre? Egy pillantás és mindent megértek. A boltablak pillanatnyi fényképfelvételekkel van tele, melyek az őszi császárgyakorlat érdekesebb mozzanatait ábrázolják. A képek nagy többségének középpontjában természetesen II. Vilmos, az ércnyakú imperátor férfias alakja. Tehát közönséges békegyakorlatok fotográfiáiról van szó s képes órák hosszán át hullámzó embercsoportok érdeklődését magához ragadni. Persze a „vér és vas“ kancellárjának birodalmában vagyunk. A hadsereg itt a nemzet szemefénye s minden német számvetés első koefficiense. Van is császármonumentum és tábornokszobor annyi Berlin legelső terein, hogy szegény Goethe és Lessing márványszobrai már csak a Tiergarten csendes bokrainak egy félreeső zugában kaphattak helyett. Ellenben toronymagasságú diadaloszlop jelenti Strassburg és Sedán hőseinek dicsőségét és pedig méltó dicsőségét, melyet nem betűk, hanem az oszlopra fölrakott francia ágyúcsövek elnémított ajkai hirdetnek.

Ilyen környezet sodrában az ember önkénytelenül is kihúzza magát és szabadabban fujja a lélegzetet. Bennem is kellemes tarkaságban váltogatták egymást a gondolatok. Így ültem le a Café Bauer egy aprócska asztalához, hogy magyar ujságot olvassak s a német szózsongás árjában élvezzem az irott magyar szó némán is édes muzsikáját. A Budapesti Hirlapot tették elébem. Mohón vetem vezető cikkére a tekintetem s a két címszó mindjárt belemarkol a szívem közepébe: „Magyar elégia“. Felségesen omló, szép fekete barázdákat szántott az a toll, mely ezt az elégiát papirra vetette. Pusztul a magyar lófajta, csökken a búzánk sikértartalma, leszorul harsányszavú, magyar kakasunk az ősi ülőről, hogy felfujt nagyságok, rekedt gégéjű, göthös orpingtonok foglalják el trónját. Mennyi nemzetgazdászati érzék, okfejtő judicium és féltő, rettegő, magyar földszeretet ragyog ezekben a szomorúan gyönyörű sorokban. Sokáig merengtem-borongtam fölötte. Milyen szépen is tudunk mi bucsúztatni, sirni, kesergőt dúdolni, holtnak harangozni, babiloni vizek partján átkot énekelni! Ez az uralkodó hang nemcsak

költészetünkben, de publicisztikai irodalmunkban is. — Ám jól van ez? Kell ez? Okunk van erre? Ideje van ennek? Kérdem aztán, lassan, ocsudva elégikus kedvem borujából. Hát a „volt" nemzetek országa, Magyarország, amelyről az mondatott, hogy „lesz?" Hol a harminc millió magyar, melyről ihletett pillanatában egy jövőbe érző, bölcs ember álmodott? Még alig nyílt meg a sorompó, az új idők, új célok perspektivája előttünk. Most éljük az első rohamok korát: az új ezredév új fegyvereivel most osztjuk még az első csapásokat. A kezdet nehézségei között tehát erős tüdők biztató szavára szomjazunk. Nekünk van ugyan ezredéves, politikai multunk, de annak egyik fele az európai állapotokba való behelyezkedés, másik fele az önálló állami lét jogáért vívott küzdelmek korszaka; mint külön nemzetindividium, csak most kezdünk a modern nemzetek nagy internationaléjába belekapcsolódni! Most kezdi észrevenni a világ, hogy a Duna-Tisza táján nemcsak gulyáshúst pirítanak mesterien, hanem elsőrendű elektromotorokat gyártanak, mintaszerű emberbaráti intézményeket teremtenek, jó regényeket, kitünő verseket írnak s idestova 21 millió főre szaporodnak föl.

X.

A véletlen avval a szerencsével ajándékozott meg, hogy a mult esztendőben a római képzőművészeti és a drezdai egészségügyi kiállítást megtekinthettem. Külön pavillon képviselte mindakét helyen a magyar Géniusz alkotó és szervező erejét. A magyar trikolor ott lobogott az angol, francia, német lobogók szomszédságában. Mindakettő a leglátogatottabbak közé tartozott, mint színvonal tekintetében is az elsők közül való. S bizony, megdobbant a szívem, mikor a berlini pensió asztalánál egy Rómából érkezett amerikai hölgy, a meglepettség elragadtatásával emlegette a magyar festőművészek kollekcióját. S jóízűt mosolyogtam, mikor a drezdai Hungária-pavillonban egy szász kisasszony — az osztrák gyűjteményt kereste. Nos, e kiállítás hány látogatójának agyában játszódott le ez a pillanatnyi kis közjogi zavar, melynek a magyar államiság fogalmának tisztázására mindenképen csak üdvös hatása lehet.

A berlini rendőrtől azt kérdeztem, hogy hol az osztrák-magyar nagykövetség irodája? A közmondásos német rendnek emez éber őre gépiesen mormogja utánam, mig zsebkönyve után kotorász:

„Die *österreichische* Botschaft? Bitte!“ Egy kis keresgélés után rátalál s most már hangosan olvassa ki feleletét az írásból: az osztrák-*magyar* nagykövetség a Moltkestrasse 3. szám alatt található. A szeméből láttam ennek az embernek, hogy abban a percben ő is megtanult valamit.

Évtizedek kitartó munkájának eredményeként sikerült Budapestet iktatnunk Ofenpest helyére, még pedig nemcsak az osztrák és német birodalmi menetrendek lapjain, de az élőnyelv szótárában is. A nagy német lapok következetesen fenntartják az Österreich-Ungarn rovatot, s bizony megesik, hogy az Österreich-Ungarn címe alatt csak Gessmannak, az osztrák sociálista vezérnek lemondása, vagy a prágai student-zavargás hirecskéje áll. Mely túlbuzgóság ellen viszont osztrák és cseh atyánkfiai tiltakozhatnának.

Prágában éltem át egy szokatlan gondolatkapcsolódást. Mikor odaérkezésem reggelén a kávémat fizettem s az általam lerótt pénzdarabokon szemembe villant a magyar szó és magyar korona. Valahogy tetszett nekem az a gondolat, hogy cseh, morva, lengyel, steier, bosnyák, olasz zsebekben százezrével hordják szent István koronájának képét. Mert másképen volt ez századokon át, nem is olyan régen, mikor még fillér és korona helyett „Kreuzer“ és a kétfejű sas érce csörgött az aranysujtásos dolmány zsebeiben.

Azt is jól esett hallanom, hogy porosz asztaltársaság tagjai hegedű és zongoravirtuózainkról azzal a közvetlen rokonszenvvel beszélgettek mintha — mondjuk — a pesti New-York asztala mellett üldögéltek volna. Szóba került Geyer Stefinek a nemzetisége is. Volt, a ki magyarnak, volt, a ki németnek állította. Végre abban állapodtak volna meg, ha bele nem szólok, hogy „német leány, a ki Budapesten él.“ — Ime, a névmagyarosítás parancsoló szükségessége! Kivált művészembernél lealkudhatatlan hazafiúi kötelesség. De én a közhivatalok elnyerésének is feltételéül szabnám az idegen név megmagyarosítását. Ha otthon nyelvében, külföldön az egyének nevében él a nemzet. Petőfi és Munkácsy példáját nem lehet elégszer hangoztatni. Eredeti nevök, Petrovics és Lieb, ha nem is egészen nemzeti szerencsétlenség, de mindenesetre helyrehozhatatlan szépséghiba lenne e két magyar lángelme glóriáján.

Hogy ezek apróságok, hogy ez még nem magyar Dreadnought az Adrián, vitathatatlan, de bizonyos az is, hogy mindezek a most bontakozó és előretörekvő magyar erőnek keréknyomai. Magyarország immár a szabad fejlődés vastörvényének mozdonyához van csatolva, hol többé nincs megállás, mert ha volna, az utánunk jövők acél-

paripái taposnának össze. Előre hát ezen az úton fölemelt fővel, biztos céltudattal, magyar vérünk nemes tüzének lendületével! És óvjon meg bennünket az Isten ama végzetes hiúságnak csapásától, mely kedveszakadtan, meddőn vergődik, sír és átkozódik annak tudatára, hogy előttünk tizen, vagy tizenöten nagy nemzetek járnak. Igaz, mi nem vagyunk a népóriások sorában, de a törpék között se keressetek. Ha egyelőre nem világtörténelmi, de okvetlenül nagyszerű nemzeti feladatok várnak ránk. Hiszen ezen a mindenféle áldással megrakott, nagy magyar területen dolgozni érdemes, dolgozni gyönyörűség. De munkánkban szilárd tervszerűséggel egy fehér meg egy piros lobogó vezessen: Széchenyi István és Kossuth Lajos evangéliuma.

Annyi még a tennivalónk ezen a szép Magyarországon. Tudósok állítják, hogy a Nagy-Alföld medencéje kiszáradóban van, mert jórésze erdőben, víztelen pusztaság. Ott tehát fásítani és csatornázni kell. A Duna és Tisza völgye így újra Kanaán lehet. Ha végigtekintünk pl. a magyar államvasutak debrecen—szolnoki vonalán, valami egyoldalú gazdasági rendszernek nyomasztó sivárságát kell tapasztalnunk. A magyar gazda a földmegmunkálás ezeréves sablonján nem változtatott semmit. A gőzekével ugyanazt csinálja, amit apái a faekével tettek: felszántja földjét, elszórja gabonájának, kukoricájának magvát s a többit bizza magasságos ég ingyen kegyelmére. Rendszeres gyümölcs- és konyhakertészet, méhészet, baromfitenyésztés, háziiparnak s efféle jövedelempótló gazdasági ágak felkarolásának nyomával csak elvétve találkozunk. Ez irányban a földmivelésügyi miniszterium próbál valamit tenni s tagadhatatlanul ért is el valamelyes sikert. Kormányaink akciójának azonban van egy következetes, nagy fogyatkozása. Távol áll tőlem a politizálás szándéka, de mint tényt nyilván kell tartanunk, hogy gondoskodásában minden kormányt a politikai pártállás szempontjai vezetik. Adományait, kedvezményeit, irott útmutatásait elsősorban kormánypártoló kerületek népének juttatja. S mert a fajmagyar kerületek tekintélyes hányada elsősorban az ellenzéknek juttatja mandátumát, mellőztetéssel kell lakolnia. Én pl. ismerem a hajdúság népének állapotait s látom, hogy az az államnak milyen magárahagyott gyermeke. Ott a gazdasági szaktanítókat, méhészeti vándortanárokat s a földmivelésügyi kormány száz meg száz, hasznos kiadványát hirből sem ismerik, nem hogy ingyenadományok jótéteményében részesíttetnének. Pedig ez az a faj, melyet Magyarországon becézni kell, mert a politikai magyar nemzetnek gerince

ez. Ez az a néptömeg, mely Magyarország reprezentálására hivatva van, mely multjának, erejének, szellemének, képességeinek összessége által az egész magyar állam fennállásának alapot, egyéni szint és létjogot ád. Ezt pártállásáért büntetni — öngyilkos politikai rövidlátás. Igaz, hogy ez a faj nem szorul épen kegyelemkenyérre, mert dologszerető, takarékos és józan paraszti értelmességgel vértezett. Koránt se muló alamizsnaosztogatásra gondolunk tehát, mikor istápolását sürgetjük, mert arról van szó, hogy a magyarságot e számbelileg is legnagyobb, legtehetségesebb nép tevékenységének helyes irányítása s a vérében, agyában gyökerező erőknek teljes kifejtése által tegyük egy mozgékony, művelt, vagyonos, haladó nemzetnek országává.

De szép, de nehéz dolog is magyar miniszternek lenni. Szép, mert princeink nincsenek seregesen, akik maguk számára kötnék le a nemzet figyelmét. S mind az az érdeklődés, nimbusz, tiszteletnyilvánítás, mely más államokban az uralkodóház tagjait kiséri, nálunk a miniszterek személyét halmozza el hódolatával úgy, hogy közállapotaink külső képén sok tekintetben köztársasági vonásokat kell fölismernünk. És kriminális nehéz valami az a magyar miniszteri kormánypálca, mert hordozójának nemcsak egy nagy hivatali gépezet vezetőjének, hanem nagy tervezésekben és alkotásokban kifogyhatatlan, leleményes, bölcs, nagy vonalakban látó és cselekvő apostolnak is kell lennie. Ám ha jól végzi dolgát kiki fönt és alant, ha jól hintjük el a magot idelent s felülről rá eső és napfény áldása hull: akkor elégia helyett a jólét, jóhir, gyarapodás és parancsoló hatalmi helyzet hymnusza fogja hirdetni Kárpátokon innen, Kárpátokon túl, hogy ez a nemzet Széchenyi nemzete!

De míg egyik kézzel a munka szerszámát forgatjuk, másik kezünknek ökle ott a törvénykönyvön legyen. Ne jöjjön pillanat, mikor jogaink oltalmazásában meglankadunk s a jogkiépités kötelességéről megfeledkezünk. Legyünk unalmasok, legyünk kellemetlenek, megbizhatatlanok bár általa, de kulturális javaink és közjogunk parallel fejlődésében megállást tűrnünk nem lehet. S ha fönt és alant így teljesíti kötelességét minden magyar, úgy koronánk újra régi, teljes ragyogásával fogja tudtára adni a könnyen felejtő világnak, hogy ez a nemzet: Kossuth Lajosnak nemzete!

A magyar elégiára úgy csendült a hymnusz a szívemben. S mintha valami láthatatlan kar éneke dördült volna meg fölöttem:

Megbünhödte már e nép
A multat s jövendőt.

XI.

Mikor a német glóbuson így lassacskán fölmelegedtem s összebarátkoztam a berliniek beszédmodorával (dialektusával), november végén elérkezettnek láttam az időt arra, hogy bekopogtassak nehány német középiskola ajtaján. Hajtott a vágy, hogy a világhires, franciaverő német Schulmeisterek tanító műhelyébe a a magam élő szemeivel vessek egy-két figyelő tekintetet. Ujabban a porosz kultuszkormány igen megnehezíti a külföldi hospitánsok dolgát. Úgy látszik, únják a németek, különösen a berliniek a tömeges vendégjárást s a tanításnak ilyen vándor paedagogusok által való meg-megzavarását. A magyar közoktatásügyi miniszter ajánlólevele bizony nem lett volna elég ahoz, hogy csak egyetlen német tanterem küszöbét is átlépjem, ha berlini nagy követünk, gróf Szögyény Marich László úgyszólván személyes befolyásával segítségemre nincs. A meghatalmazó irás, az Einführungsschreiben megszerzésének históriáját utánam jövő kartársaim okulására leírtam a Tanáregyesületi Közlöny 1912-iki évfolyamának egyik februári számában, e helyen tehát nem ismétlem meg, csak az eljárás eredményére utalok, mely szerint a berlini kultuszminisztériumtól engedelmet kaptam a porosz királyság bármely középfajú intézetének meglátogatására. Nos hát, mik azok a porosz középiskolák? Bizony a németek iskolaformái között nem könnyű eligazodni. Forrongó keveréke az az egyszerű humán és reál, meg a francia facultativ rendszerű iskolatypusoknak. Ott is dúl ugyanis a harc a gimnázium latin-görög klassicizmusa, a holt nyelvek kultururalma ellen s ennek a szívós harcnak eredménye, hogy Poroszországban hét, sőt kilencféle középiskolai alakulással találkozunk. Egyetemi pályákra képesítenek a gimnázium, reálgimnázium és főreáliskola. Ezeket az intézeteket — a gimnázium egyedurálma ellen küzdő reformpárti tábor nagy örömére — egy császári rendelet 1900. nov. 26-án egyenjogúsította, illetve nevelő hivatását egyenlőfokúnak és értékűnek jelentette ki. Kisebb hivatalokra, műipari pályákra képesítő tanintézetek: a progimnázium, reálprogimnázium, a reáliskola négy, illetve hat évfolyammal és a magasabb polgári iskola (höhere Bürgerschule). Az alapelv, mely ezeket az iskolafajokat létrehozta: a human tudományok és klassikus nyelvek nevelésbeli szerepének korlátozása s a természettudományi tárgyaknak és modern nyelveknek térhez juttatása. A gimnázium és Oberrealschule azonos a mi gimnáziumunkkal és főreáliskolánkkal. Kette-

jük között áll a reálgimnázium, melynek tárgyai között legtöbb óraszámmal (49) szerepel a latin, de teljesen kimarad a görög, amit az Untertertiától kezdődőleg az angol helyettesít. — Az alsóbb fokú intézetek közül a progimnázium voltakép 6 osztályú, az untersecundánál befejeződő gimnázium; a reálprogimnázium pedig az untersecundával lezárúló reálgimnázium, míg a Realschule az Oberrealschule 6 alsó évfolyama. A német középiskola kaleidoszkópja azonban még ezzel nem teljes, mert ujabban reformgimnáziumokat és reformrealgimnáziumokat is szerveztek az eddigiek mellé; előbbi a 3 alsó osztályból, az úgynevezett Unterbau osztályaiból teljesen kiküszöböli a latint, s az Untertertiában kezdi heti 10 órával, vagyis gőzerővel a latin oktatást; a görög itt csak a 4 felső osztályban jut szóhoz, igaz, hogy ott aztán heti 8 órával, míg az angol és héber között választást enged a 3 felső osztály tanulóinak, de a kettőnek valamelyike kötelező.

Messzire vezetne, ha ezeken kívül az egyes német államok középiskolai rendeszerének ismertetésére is ki akarnék terjeszkedni. Ennyiből is látjuk, hogy a német középiskola a kisérletezések állapotában vajudik. Hiszen a felsorolt főbb typusokon kívül az egyes intézetek illetve iskolafajok keretében a multifurcationak, a „Gabelung"-nak még többféle jelenségével is találkozunk. Nevezetesen az oberrealschulekben — a mieinkhez hasonlóan — latin tanfolyamok állanak fönt olyan növendékek számára, akik gimnáziumi érettségit akarnak szerezni. Hamburg-Altona reálintézeteiben a délamerikai kereskedelmi összeköttetésekre való tekintettel a felső osztályban oktatják a spanyol nyelvet. Komoly helyről s úgy látszik, a közeli siker reményével sürgetik, az eszperantót, néhány kelet-poroszországi középiskolában pedig az orosz nyelv behozatalát. „Es ist vielleicht nicht richtig — kiált föl egy cikkében dr. Lüdtke altonai professor — dass unser östlicher Nachbar von uns so ganz vernachlässigt wird, wi es vor 1870 die Franzosen mit uns machten." Sőt olyan német intézet is akadt már, amelynek növendékei tanári vezetés mellett résztvettek a városi képviselőtestület közgyűlésén, hogy polgári jogaiknak s politikai hivatásuknak teljesítéséhez az ott hallottakból és látottakból nyerjenek szempontokat. — A reáltárgyak oktatói ezt a sokoldalúságot szakszerűségre való törekedéssel komplikálják. A joachimstali gymnásiumban facultative tanítják a felsőbb mathematikát. A stettini Marienstift-gymnásium külön biologiai laboratoriumot és tanfolyamot tart

fönn. Vannak intézetek, melyekben kisebb csillagvizsgáló állomásokat rendeztek be, hogy a növendékek az esti órákban rendszeres csillagászati megfigyeléseket folytathassanak. A berlini Sophiengymnásiumban már rendszeres slöjdoktatás járja. S emelkednek hangok, melyek reáliskolákban, a kereskedelmi számtan és gépírás bevezetését szorgalmazzák. Ennyire merészkednek a németek, hogy gyermekeik nevelését, mennél több szállal ide kössék a földhöz, a mindennapi élet szilárd cölöpeihez. Sőt az izgatás mindmáig nem pihen abban az irányban, hogy az oktatás egész területét végérvényesen elrealizálják. Jelen voltam a Goethebundnak egy népgyűlésén, melyet „Die Zukunft der Schule" címmel a jövő iskolája kérdésének megforgatása végett hívtak össze. Itt hallottam Ostwald Vilmost, a nagyhírű monista filozófust, a humanisztikus tanítás legelkeseredettebb ellenségét. Ő a nyelvtanulásnak kérlelhetlenül hadat üzen minden vonalon. Kereken tagadja a nyelvek intellektuális képző hatását, mert nincs bennük logikai rendszer, mint pl. a geometriában, vagy a természettani törvényekben. Ott van pl. az efféle kifejezés: Sonnenuutergang, naplemente, merő képtelenség, illetve tudatlanság a huszadik század értelmes neveltje előtt, hiszen nem a nap „megy" le, hanem a föld nyugat-keleti fordulata következtében tünik el szemünk elől. Céltalan koloncnak tartja az artikulusokat, a der, die, das-t, mint ahogy általában a nemi megkülönböztetések mind logikátlan ötletszerűségek. Ott van a *Sonne*, a nap, a németben nőnemű, míg a latin *Sol* hímnemű, a Mond, hold, fordítva, a németben hím, a latinban (*luna*) nőnemű. Ostwald még a zsoltár sorain is módosítani szeretne: Es schläft schon die *ganze* welt helyett: Es schläft schon die *halbe* Welt-et szeretne énekelni, mert hiszen a földnek csak az egyik felén lehet egyazon időben éjszaka. Ilyen elfogult izgatásoknak eredménye a német középiskolában jelentkező zűrzavar, az a sokszor fölhánytorgatott szétforgácsolódás, melyről Teodor Fontane fentartás nélkül jelenti ki szidalomnak beillő ítéletét: „Die Zersplitterung ist Fluch unserer modernen Bildung." S valóban gondolkozóba ejti az embert, csakugyan üdvös dolog a tanításnak ilyen rikító sokoldalúsága? Vajon nem volt-e igaza Ostwaldnak, mikor fenti előadásában a meggyőződés tüzével hirdette, hogy: „Die grossen Leistungen auf allen Gebieten werden nicht von Leuten vollbracht, die allseitig und harmonisch gebildet sind, sondern von einseitigen Menschen." Vagyis —

szerinte — az iskola célját ne az encyklopedikus tudás elsajátításában, hanem az egyénben szunnyadó erők kifejtésében keresse.

XII.

A fentebb elsorolt iskolaformáknak mindenikéből igyekeztem meglátogatni egyet. Hospitáltam Berlinben a Dorotheenstädtisches realgymnasiumban és a Französisches gymnasiumban; Schönebergben a reformrealgymnasiummal kapcsolatos reformgymnasiumban; meglátogattam Berlin környékén a cöpenicki realschuleval kapcsolatos reformrealprogymnasiumot; Hamburg-Altonában a gymnasiumot és realgymnasiumot s Emdenben, a holland partokra néző porosz határvárosban az ottani Wilhelmsgymnasiumot; Hollandiában az utrechti Christelijk Gymnasiumot, Párisban a Lycée Henri IV. hatalmas intézetét s Zürichben a Christliches gymnasiumot. Mindenütt a latin és német tanítás iránt érdeklődtem elsősorban. Összesen 17 professzor előadását hallgattam végig, egyik-másikat 3—4 órán keresztül. Általában szíves fogadtatásra találtam különösen a vidéki tanintézetek tanárai és igazgatói részéről. Benyomásaimat s aprólékos észrevételeimet a következőkben foglalhatom össze.

Methodikai tekintetben alig találtam olyat, amit mi — különösen újabb generáció — ne ismernénk és ne gyakorolnánk. Az órát általában ők is feleltetéssel, latinból pl. a felhagyott szöveg lefordíttatásával kezdik. Az óra második felében tovább fordítanak, amit pl. Borchardt berlini professor a praeparatio számonkérésével, a szavak kikérdezésével vezet be olyanformán, hogy kikérdezés alatt a szószedetet becsukatja, a tanulóktól innen is, onnan is kérdez egy-egy szót, s az olyan tanulót, amelyik valamit nem tudott, kathedrája elé állítja, szófüzetét átvizsgálja s a kiszedett szavakból alaposan megexaminálja. A továbbfordítás az egész osztálynak elemző módszerrel végrehajtott, közös munkája, amit a professor tetőz be azzal, hogy a feldolgozott szöveget végül ő maga szabatosan, mintaszerűen lefordítja. Van olyan tanár, aki növendékeivel is lefordíttatja még egyszer szabatosan s a tanulók otthon írják be a fordítást egy erre rendelt füzetkébe. Giercke, a berlini französisches gymnasium tanára még ott az órán leiratta a fordítást egész osztályával. Meg kell itt emlékeznem arról a bámulatraméltó eredményről, amit ez a gymnasium a nyelvtanítás terén felmutat. Ezt az iskolát a XVI. században hugonotta menekültek alapították; jelenleg 154 tanulója közül

csak 18 idegen állambeli, a többi német. A tanítás nyelve az alsó osztályokban részint német, részint francia, de a felső osztályokban a vallás, német, természetrajz, angol, héber és ének kivételével, ugyszólván kizárólag franciává lesz. S az eredmény igazán meglepő. A növendékek minden előismeret nélkül, még házi instructióban se részesülve birkóznak meg a francia tannyelv nehézségeivel s az untersecundában már — fülem hallatára — fordították folyékonyan az Aeneist — franciára. Tanár és tanuló itt igazán emberfölötti, de ragyogó emelményekkel jutalmazott munkát végeznek. Curiositas gyanánt följegyzem, hogy a latin szavaknak nehány, a miénktől elütő olvasásmódjával is találkoztam. A französisches gymnasium pl. abitüsz-t hoz ki a habitusból; Poroszország-szerte el van fogadva a magánhangzótól követett ti szótagnak görögös olvasása, tehát: sententia, iustitia, míg a hollandoknak még coelum, Caesar, Cicero is: Koelum, Kaesar, Kikero. S hogy a németek cibi-t „szibi"-nek, saepe-t „zaepe"-nek hangoztatják, értem, de hogy a cogere-ből miféle magyarázat alapján csinálnak cogeré-t, azt nem tudtam, de nem is tartottam szükségesnek megérteni.

Szembeszökő a reformintézetek latin oktatásának eredményessége. A realgymnasiumok egyrészénél, pl. Altonában csak az untertertiában, vagyis az oktatás negyedik évében kezdik a latint. Itt már tantervszerűleg háttérbe szorul a grammatizálás, minek következtében a nyelvet sokkal gyakorlatiasabban kezelhetik. Nagy súlyt helyeznek a latin phraseologiára s ennek eredményeként könnyebben megy a mondatszerkesztés, a stylizálás, amit iskolai dolgozataik bizonyítanak; magam meggyőződtem róla, hogy másfél oldalas német szöveget egy tanítási órán belül könnyen lefordítanak a kezdő fokon is latinra, természetesen 14—15 éves fiúk. Épen kintlétem alatt nagy forrongást okozott a tanárvilágban a porosz kultuszminiszternek egy rendelete, mellyel a hirhedt iskolai gyakorlatokat, az extemporalékat kitörölte a középiskola munkaanyagából s helyette minden egyes óra végén egy arra szánt, kis füzetbe, egy-két mondatnyi latin fordítást követel. Érdekes, hogy a rendelet ellen, egy e célra összehívott congressuson, az idősebb professorok tiltakoztak rendkivül tüzes felháborodással, mert az ilyen felaprózott fordítási gyakorlatokat didaktikailag célszerűtlenek, javításukat pedig sokkal nyűgösebbnek, fárasztóbbnak találták a rendes kétheti gyakorlatok javításánál. Tudomásom szerint azonban ennek a mozgalomnak eredménye nem lett. A német diákok a dolgozatírás és javítás kellemes, gond-

talan óráitól egyszersmindenkorra meg vannak fosztva. Meg kell említenem, hogy a német professzorok a dolgozat elbírálásból általában lelkiismereti kérdést csináltak. Igaz, hogy átlag 30 %-al kisebb népességű osztályokkal dolgoznak, mint mi, de megnégyszerezik munkájukat azzal, hogy minden dolgozat alá 4 osztályzatot jegyeznek. Pl. Scriptura : 3/4. Iudicium III. Menda: 7. locus: 14/22. Vagyis a külalak: 3/4: a dolgozat belső értékelése: 3 (genügt.) A hibák száma : 7. s a tanuló dolgozata 22 társa közül minőség tekintetében a 14. helyen áll. Ez a módszer az aemulatio, a versenyzőkedv fölébresztésére tehet jó szolgálatot.

A német nyelvet általában ugyanolyan módszertani eljárás szerint oktatják, mint mi a magyart. Nagyon sokat olvasnak, szavalnak s ebben a naivságig lelkes német professzorok járnak elől vonzó példával. Nekik az olvastatásra már csak azért is több idejük marad, mert a stilisztikát, retorikát és poetikát nem adják elő külön tárgy, illetve rendszeres tudomány gyanánt. Az irodalomtörténeti tanításból pedig csaknem teljesen kiküszöbölték a tankönyvet, s ahelyett az írók tüzetes ismeretére s a róluk szóló legjobb kritikai művek olvasására szorítják növendékeiket. Az órákon egy-egy kiválasztott remekművet boncolnak példátlan, még Lehr Toldi-magyarázatait is megcsúfoló részletességgel. Jelen voltam pl. a berlini Dorotheenstädtisches realgymnasium legfelsőbb osztályának, az oberprimának irodalomtörténet óráján. Épen Schiller Stuart Máriáját elemezték s a tanulók közben egy egész füzetet jegyeztek tele (természetesen 8—10 órás esztelizálás folyamán) a dráma vázlatával, továbbá a szerkezetre és történeti háttérre, a Vorgeschichtere vonatkozó észrevételekkel.

A német nyelvi és irodalmi oktatás során sohase mulasztják el a kínálkozó alkalmat a német nemzeti öntudat és imperialista önérzet istápolására. Sohase felejtem el azt a lendületet, mellyel Born Vorschullehrer kérdezte egy Nagy Vilmosról s a versaillesi koronázásról szóló olvasmánnyal kapcsolatban szőke nebulójától :

— Wann ist Deutschland schwach und arm gewesen ?
— Während seine Kraft geteilt war.
— Und seit wann ist Deutschland reich und mächtig?
— Seitdem das Reich einig geworden ist.

S mondhatom hogy annak a starknak és mächtignek hangsúlyában egy saját erejéből és erényei folytán nagyranőtt világbirodalom fiának félelmes és jogos büszkesége lüktetett . . .

XIII.

Azoknak a kényes neveléstani tudósoknak okulására, akik a gyermeki testet, épen a fínom nyugat példájára való hivatkozással, nebántsvirágnak hirdetik, följegyzem, hogy sok német középiskolai tanár tart asztalán nádvesszőt, legalább is az alsó osztályokban. Hisserich professor plagosus, a berlini dorotheenstädtisches realgymnasium tanára pl. a quintában azzal a kínos nyitánnyal kezdte az órát látogatásom alkalmával, hogy két apró bűnös markába valami fegyelmi kihágásért azon melegiben parázs tenyereseket csapott s mintegy félóráig kellett hallgatnunk a szegény kipellengérezettek hangos zokogását, majd lassacskán el-elhalkuló csendes piszegését. A német elemi iskolákban pláne a pálca olyan kötelező taneszköz, akár a kréta, vagy a számológép.

Erről is személyesen győződtem meg egy mecklenburgi falucskának, Pichernek népiskolájában. Ebbe a szűztiszta, német kis községbe ugy kerültem, hogy a vasúti térképen a berlin—hamburgi vonalat szemmértékre kettéosztottam s a legapróbb betűvel nyomott kis állomáson, Jasnitzon kiszállottam, hogy a világvárosok daliás teutónjai után szembekerüljek egyszer legalább a német föld szántó-vető ősgyermekeivel is. A véletlen kelleténél jobban kedvembe járt. Jasnitz ugyanis egyszerű megálló, négy kis házikó zsugorog ott az állomásépület közelében. A Vorstand hamarosan megérteti velem, hogy ha kívánságom szerinti német falut akarok látni, határozzam el magam — fogat hiányában — egy ötnegyed órás gyalogútra s akkor ebben meg ebben az irányban elérem Pichert. Mindig szerettem kacérkodni az ismeretlennel, mely kalandokkal és tanulságokkal kecsegtetett. Most se haboztam tovább, mint ameddig egy szemembe ötlő hópehely leleng a földre, s már a picheri országúton tapostam friss nyomot a gyalogösvény ragyogó havában. Az országút ugyszólván a falu aljáig fenyőerdőben halad. Az idő fölséges, tiszta, világos, mint korán fekvő ember elméje reggel, mosdás után. Nem győzök betelni a fenyők illatával, a hóvégtelenség fehér fényességével. Félni nem féltem, mert egy csinos deszkapad, amit az útfélen sértetlen állapotban találtam, bátorító következtetéseket sugalt nekem. Ahol a nép olyan becsületes, hogy télvíz idején érintetlenül hagyja az országút deszkapadját, ott emberi útonállástól nincs mit rebengeni. Az út dereka táján — emberrel nem találkozván — mégis megkörnyékezett valami fantom: kóbor vaddisznótól kezdtem tartani. Összes fegy-

verzetem egy esernyő. Ezzel át nem szúrhatom és fel nem koncolhatom a bestiát. Mit teszek tehát, ha villogó agyarral felém rohan, mint rohant Csáktornyán Zrinyi Miklós felé? Ugy határoztam, hogy fekete ernyőmet hirtelen fölrántom s odaállok zordul, sötéten, vészesen az ostoba és gyáva fenevad elé, mint a végzet, mint a vaddisznóirtás démona!

Nem került rá a sor! Egy dombtetőre jutva, füstölgő kémények s falusi templomtorony képe tárul földerülő tekintetem elé. Picher. Minden háza sárgásbarnára meszelt, csak az iskolaépület fehér. Ugy is hívják, hogy „Weisses Haus.“ Bekopogtattam, bemutatkoztam s öt perc mulva már Feldt Hilfslehrer Fibel-óráján vendégszerepeltem. Mintegy 60 főnyi fiú- és leánynövendék szorongott az alacsony s elhasznált levegőjű teremben. Olvastak. Az írott német szó olyan bizonytalanul jött ki a pöttöm nebulók szájából, mintha idegen nyelven szólanának. S bezzeg boldogan lélegzettek föl, ha a tanító úr kérdésére szabadon, a maguk hamisítatlan plattdeutsch anyanyelvén válaszolhattak. Tudományukról nem beszélek. Tudtak annyit, amennyit hasonló korú gyerekek általában tudni szoktak. De a fegyelmük példátlan. Nincs az a díszszázad, mely császárszemlekor merevebb mozdulatlansággal és némasággal teljesítse tisztét, mint ezek a picheri apróságok. S ennek a látványosságnak beillő fegyelemnek legfőbb arkanuma nyilván az a rojtossá hasadozott nádpálcika, melyet „Herr Feldt“ koronként sárgán és félelmesen cikáztat át a levegőn. (Herr Feldtnek mondom, mert a német tanítókat szülők és gyermekek egyaránt családnevükön urazzák. A tanárok is addig, mig Oberlehrerek, Herr Gross-ok és Klein-ok maradnak, ha csak doktori címük nincs. Ez esetben: Herr Doctor-ok.)

Óra után Feldt úr udvariasan föltessékel egy széles fogazatú létrán az iskola padlására. Alig tudom megérteni beszédét, hogy ő, a „tanító úr,“ fönt, a padláson lakik.

Köröskörül szarufák, gerendák, eresztékek s a téglakémény meztelen fala, szalmatető és sötétség. A padlás két végén két szoba nagyjából összeütve, a padláslyuk ablakká szélesítve. Ezek egyikének lakója a fiatal tanító, aki egyébként lehet a világ legboldogabb legénye is. Bohém hirtelenséggel kapja kezébe most is a hegedűt s játszik el nekem lágyan, merengőn, hegedűjébe olvadottan néhány szelided hangolású, német éneket. Látszik, nincs tudatában annak, hogy ő most a nagynémet közoktatásnak mily meghatóan szerény

fecskefészkében csicseregi a „Mägdelein, Mägdelein“ . . . érzelmes dalát . . .

De te, iparkodásod göröngyös útján százszorosan megszólt, bevádolt szegény Hungária, ne feledd, hogy íme a világraszóló német civilizáció szobordíszes, tündöklő homlokzata mögött is lappanganak még nyomorúságos, szellemi munkást lealázó, cúgos tanítói padlásszobák!

Feldt úr társaságában meglátogattam egy parasztházat is. A házak ott általában óriás terjedelmű, négyszögletes építmények. Egy fedél alatt találtam itt három modernül bútorozott lakószobát, melyeknek egyikében a gazdasszony épen szövőszékénél foglalatoskodott; a gazdasági gépek és a takarmány számára való szint, nyolc fejőstehénre való istállót. A föld Picher vidékén eléggé mostoha, tengeri se terem s mégis valamennyi portáról tisztes polgári jólét mosolyog ránk.

Bementem Schmidt lelkész úrhoz is. Az öreg pastor barátságosan fogadott s a délutánt vele társalogtam át. Politizáltunk, de javarészt ő vitte a szót. Szörnyen bizalmatlan a szocialisták hazafisága iránt. Kételkedik az olasz szövetségestárs hűségében is, ezért Olaszország helyett Oroszországgal szeretné megcsinálni a hármas szövetséget. S valóban nemcsak neki, de száz meg százezer németnek álma egy hatalmas, európai „Dreikaiserbund“. Politikai gondolatainál azonban jobban megkapott engem egy sóhajtása. Az t. i., hogy pályája kezdetén még 240 újszülöttet keresztelt Picherben egy év leforgása alatt s most ez a szám épen felényire csökkent. Ő persze a stóla megfogyatkozására gondolt, én pedig arra, hogy az Isten ím a német fát se engedi föl az égig nőni.

Írni akartam még a Pfadfinderekről és Wandervögelekről, akik semmi egyebek, mint az angol boy scouthok német szervezetei, katonás menetgyakorlatokra szövetkezett ifjak társasága. Keseregni és szitkozódni akartam, hogy mi „aluszékony,“ „pusztulásra érett,“ „indolens“ magyarok nem törődünk a jövendő palántáival, az ifjúsággal. Erőskarú apáink lobogóját léha, ügyetlen, elmaradott, nyivászta nemzedék örökli. S „lesz-é gyümölcs a fán, melynek nincs virága?“ Föl tehát, míg nem késő, magyarok, mentsétek meg az ifjúságot. Szerettessétek meg vele a természetet, az Istent, a férfias szórakozást, a fáradalmakat, az öntevékenységet, meg a sasmadár figyelő éberségét, szóval mindama pogánymagyaros szent gyönyörűséget, ami a testen át a lélekbe őserőt lövel!

Ekként akartam fölriadni s alighogy hazaértem, a föld alól váratlanul előtermett pesti cserkészfiúk serege elnémította ajkamat, sőt bűnbánatra és hozsánnára késztetett! Ez a gyorsaság, élelmesség nyugat okos intézményeinek átvételében: ez a magyar jövendő záloga!

XIV.

A karácsonytáji szünet alatt a német Szent Földre, Wittenberg, Halle, Lipcse, Weimár városokba tettem kirándulást. A wittenbergi vár, melynek templomajtajára Luther kiszegezte az újkor legnagyszerűbb hadüzenetét, ma kaszárnya. Ódon falai még mindig szilárdan s tiszteletreméltóan emelik toronyfejüket az égnek, melyen most aranybetűkkel ragyog a költőreformátor híres énekének aranysora: Feste Burg ist unser Gott. Bent a templom sírboltjában pihennek Luther hamvai s tíz méterrel odább gyakorlatozó katonák sarka rengeti a hantot. Nem messze a vártól gyárak füstölögnek, ide siet kora reggel — nagyrészt kerékpáron — a munkásleányoknak egész serege s közömbösen száguldanak el a világtörténelmi kapuszárny előtt; megszokták már s az ő gondolatuk nem a vár szószéke, hanem a gyár szövőszéke körül kalandozik. Engem azonban soká lekötve tart a négyszázesztendős falak áhítata. Mert Wittenberg nekem majdnem az, ami Jeruzsálem. Mint ahogy minden név és fogalom, amit 12 esztendős korom előtt fogadtam szívem és elmém szentélyébe, nekem szentség maradt. S Luther kalapácsütéseinek döngését már a hadházi kis, fehérre meszelt, földszintes iskolaház padjában hallottam.

Halle és Lipcse összejárása után nagy várakozással siettem Weimárba.

Halleból indulva körülbelül két órát tölt vonaton az ember. Ismeretlen, megfoghatatlan nevű állomásoknak egész sorát jelenti harsány szavával a gondos, német kalauz. Ezek az első hallásra érthetetlen városnevek folytonosan fülébe vágják az idegennek, ha álmodozásai közben talán felejtette volna, hogy a honi föld, honi nyelv birodalmán kivül, valahol messze világban jár. Lassanként tetemes, széles hullámú dombok panorámája tárul elébünk, miken fiatal, zöld vetéstáblák mosolyognak és enyelegnek a szélben, mint komoly apák hátán pajkos gyermekek. Kellemes érdeklődéssel jártatja végig szemét az ember a lankás magaslatok szeliden egymásba folyó vonalain, átadva magát a finom hajlású föld-

alakulások festői poézisének, miközben egy szerény állomásba fut be vonatunk s fölharsan az állomás neve: Weimár. Mintha csak ezt hallanám: Nagy-Szalonta vagy Komárom. Vége idegenkedő érzéseimnek, meleg otthoniassággal dobban meg a szivem, hiszen itt ismerősök várnak: a Harang költője, a Faust alkotója. Itt éltek és itt nyugszanak ők.

A temető, ahol Goethe és Schiller szendereg, a vasúti állomás átellenében, a város túlsó oldalán terül el, így csak a városon keresztülmenve juthatunk oda s akarva, nem akarva, meg kell ismernünk azt a helyet, azokat az utcákat, házakat, hol a német Parnassus ikerfejedelmei éltek és daloltak. S mikor végig bámultuk a 32,000 lakosú városka dimbes-dombos utcáinak ódon házsorait, nem kell hozzá valami különös, költői képzelet, hogy elfogjon bennünket a muzsák közelségének ihlete, Goethe—Schiller korának hangulata. Ez a város száz esztendő óta alig változott, mutatja a kétemeletes Goethe- s az ugyancsak kétemeletes Schiller-ház, melyek olyan szépen belehelyezkednek a környező, öreges kőházak rendjébe, hogy kérdezősködés vagy az emléktáblák aranybetűi nélkül ki nem találná az idegen, hogy a hires ház kapujában áll, melyet több mint egy évszázad óta őriz ősi állapotában a kegyelet. Idilli, csöndes kis fészek ez a Weimár ma is s milyen lehetett 137 évvel ezelőtt, mikor Goethe ott letelepedett. A város keleti szegélyén folyik az Ilm, melynek balpartján a hatalmas méretű nagyhercegi palota emelkedik. Túl a folyón az ősi park, méteres átmérőjű tölgyek erdeje. Amaz Károly Ágost maecenas palotája, ez Goethe-Horatiusnak Tusculanuma.

A szászweimári nagyhercegi család uralkodik itt patriarchális visszavonultságban. Alig néhány város az egész birodalma, nem csuda tehát, ha az országocska minden zegében-zugában érzik a bajusztalan, békés alattvalók a fejedelmi kéz meleg érintését. Csak ezt látva érthetjük meg Goethét, aki, megrettenve a francia forradalom véres ökölcsapásaitól, a felvilágosult abszolutizmust képzelte a legtökéletesebb államszervezetnek, mely polgárainak, hódolat fejében, a békesség, jólét, megelégedés olajágát és meleg takaróját adja. Valóban, ide alig jutott el valami a világesemények földlökéseiből; a fejedelem uralkodott, a polgárok dolgoztak, a költők írtak, a színészek játszottak. Nem csoda, ha idehúzódott Herder, Wieland, Goethe, Schiller s néhány évtizeddel később Liszt Ferenc. Ha a fegyverek zajában hallgatnak a muzsák, egy ilyen madárdalos, patakcsörgéses,

jól védett magány paradicsomában még vásott szívnek is költői régiók felé kell emelkednie.

XV.

Sorra járván Weimár muzeumokká alakított, irodalomtörténeti szentélyekké avatott épületeit, zarándokutamat a temető meglátogatásával fejezem be. Természetesen Goethe és Schiller nyugvóhelye érdekel. Hogy oda jussak, a nagyhercegi palota udvarmesteri hivatalában kell jelentkeznem, hol egy udvari ember magához vévén a nagyhercegi család sírboltjának kulcsait, értésemre adja, hogy a kriptát az ő vezetése alatt tekinthetem meg. Körülbelől tiz perc alatt érjük el gyalogosan a temetőt. A főkaputól öreg szilfákkal szegett út vezet egy domb tetejére, melyen előre szemünkbe ötlik egy sárga épitmény kétszárnyas, ódon kapuja. Ez a Gruft, a weimári hercegek mauzoleuma. A felépítmény voltaképen kápolna egy tágasabb csarnokkal és egy fülkeszerű toldalékkal. Előbbiben áll a protestáns weimári hercegek imádkozó-széke, a fülkében görög-keleti oltár, mely alatt Paulowna orosz nagyhercegnő, Sándor nagyherceg felesége pihen. A voltaképeni kriptába egy szűk, meredek folyosó két vaspántos, nehéz ajtaján keresztül vezet az út. Ebben van valami kisérteties. Mikor a kripta csöndjében az ó zárak súlyos vasnyelvei felmordulnak és a keresztvasak dübörögve hullanak le a gránitküszöbre, ugy tetszik, mintha dorgálnának bennünket, jövevényeket: miért háborgatjátok a királyok és költők álmait? Az ajtó mellett villamos gomb a falon. Egy csettenés s a kigyuló villanykörték világossága nappali fénybe vonja az örök éjszakát alvók nyoszolyáit: a koporsókat. Az első itt is a szerencsés életművész és lángeszű poéta: Goethe. Második: Schiller. Mindketten terjedelmes tölgyfakoporsóban nyugszanak, miknek külső homlokdeszkáján fényes ércbetűkkel van kirakva a két név: „Goethe", „Schiller". A koporsók fejénél bársonypárnán egy-egy koszorú. Német honleányok hódolatának jelvényei. Persze a Goethe koszorúja itt is színarany, a Schilleré ezüst. Mintha a sors még a halálban is klasszifikálni akarna: a szegényebbnek, a boldogtalanabbiknak másodosztályú érdemkoszorú alatt kell az örökkévalóság álmát is végigálmodnia. A költőpár mellett mindjárt Károly Ágost, a fejedelmi pártfogó porladozik. Utána biborhuzatos koporsókban a nagyhercegek, nagyhercegnők, császári és királyi fenségek hosszú sora szegé-

lyezi a sírbolt fehérre meszelt, egyszerű falát. Magyar szemnek lelketfelforgatóan különös látvány a holtaknak ilyetén társasága. Fejedelmek és költők porai egy fedél alatt. Hiszen a szellem szuverénjeinek és a koronás fejedelmeknek életben-halálban természetes ős ellenségekül kell egymással szembeszállaniok! Mi így tudjuk. Mi így szoktuk ezt meg. Hiszen az egyik abban látja rendeltetését, hogy zabolázzon és szolgálni tanítson. A másik röpítni akar és a szabadságnak mondja hymnuszát! A német az a szerencsés nemzet, ahol a weimári kripta látványa nem ellenmondás, ahol a költőt és fejedelmet közös eszmények hevíthetik az életben s közös glória fénye magasztalja föl a halálban.

Ilyenforma gondolatokkal térek vissza, ki a szabadba, az édes napvilágra. Én már megelégedném a temető látványaiból azzal, amit ez az egy, fejedelmi pompája mellett is halálosan zord kriptaüreg nyujtott. Vezetőm figyelmeztetésére azonban meg kell még állanom két sírhalom előtt. Egyik a Goethe család sírboltja a Grufttól mintegy 25 lépésnyire. A nagy névnek öt viselője alussza itt a végnélküli álmot. Köztük van Goethe fiának, Ágostnak felesége, Pogwisch Ottilia, az agg költő ápolója és vigasztalója a bealkonyodott élet utolsó esztendeiben. Őt ábrázolja a sírbolt egyetlen, művészi diszítménye, egy ravatalon fekvő, szép, fiatal asszonyszobor, kinek imára kulcsolt kezébe valami gyöngéd turistakéz élő ibolyacsokrott tűzött. Itt fekszik G. Walther is, a költő egyetlen unokája s a Goethe-nemzetség utolsó sarja, ki a Goethe-házat összes berendezésével, gyüjteményeivel az államnak hagyományozván, a páratlanul gazdag weimári Goethe-muzeum létrejötttét lehetővé tette. A költő feleségének és egyetlen fiának sírfeliratát hiába keressük e márványlapokon. Ágost tudvalevőleg olaszországi útján halt meg egész váratlanul, még atyja életében, 1830. október 20-án. Rómában, a protestánsok temetőjében, Cestius piramisánál van eltemetve. Míg anyja, Vulpius Krisztina, sírja Weimárban, a Szent Jakab-templom melletti pázsitos térségen domborúl.

Alig haladunk azonban az árkádfal mentén 15 lépést a kijárat felé, egy másik nevezetes kripta aranyfeliratos kőtábláira bukkanunk. Középen egy regényesen finom vonású asszonyfej alabástromba faragott reliefje. Ez a dombormű Goethe híres barátnőjét, a Lida-dalok ihletőjét, Steinné Schardt Saroltát ábrázolja. Itt hamvadozik a titokzatos asszony, ki a maga korában annyi dolgot adott világszerte a plelykának s vagy 80 év óta az irodalomtörténeti

kutatásnak. Hét gyermek anyja, a költőnél hét évvel idősebb s Goethe, az ünnepelt író, az Adonis olyan szerelemre lobban iránta, mely tíz esztendeig képes őt izgalmas bűvöletben tartani s odaláncolni annak a testileg beteges és jelentéktelen asszonynak szelleméhez. Igen, szelleméhez, mert minden kínálkozó föltevés ellenére valamennyi adat azt bizonyítja, hogy ez a barátság platonikus rajongásnál alig volt egyéb. Itt egy nő, aki tele van az irodalom imádatával, a költészet szerelmével, ám ez a szerelem nem egy fiatal leány ábrándos holdvilágfalása, hanem egy komoly műveltségű, érett korú asszony ösztönszerű sóvárgása a szép mélységei után. Ott egy költő, kinek hiúságát izzásba hozza annak látása, hogy ez a nem mindennapi és nem gyermekasszony milyen áhitattal csüng tollának minden mozdulatán, ki egy nőben egyszerre értelmes kritikust és megértő rajongót talál. Egy lelkes asszony, kinek férje jóravaló, de korlátolt istállómester s egy költő, aki még a legénysor kenyerét eszi s kezdi unni az udvari élet üres alakoskodásait. Nos, ez az asszony s ez az ifjú találkozik, aztán ott él egyazon városkában, egyazon udvar légkörében: van-e szükségünk kalandos föltevésekre, hogy ennek a két lénynek vonzalmát s baráti viszonyát megértsük?

Egy pont homályos csupán e nevezetes irodalomtörténeti barátság históriájában. Miért haragszik meg Stein Sarolta, mikor Goethe feleségül veszi a természetnek egyszerű, tanulatlan, de bájos gyermekét, Vulpius Krisztinát? Miért rendeli el halálos ágyán, hogy holttestét el ne vigyék a Goethe ablaka alatt, hanem kerülő uton menjenek ki vele a temetőbe? Mi volt e harag? A trónjafosztott női hiúság berzenkedése talán? Vagy az elkényeztetett s egyszerre prózai egyedülvalóságba taszított művészlélek önmeghasonlása? Ne feleljünk és ne is kérdezzünk tovább. Hagyjuk meg titkául annak a sírnak, melyre most nem a gyanakvó kérdések kövét, hanem egy-két kegyeletes pillantás virágát akartuk csak szórni . . .

XVI.

Ezzel be is fejezhetném látogatásomat a weimári temetőben. Ha olasz földön, Genua, vagy Milánó temetőjében volnék, végig kellene járnom a sírok minden sikátorát, hogy a ciprusok árnyából ki-kivillanó márványszarkofágok, sírszobrok művészetében és költészetében elmerüljek. Itt néhai csöndes nyárspolgárok fekszenek

fekete fejfák és sablonosan egyszerű sírkövek alatt. Mi látnivalóm akadhatna még? És mégsem mehetek el. Gyászmenet lép be a temető kapuján, koporsó nélkül. Mi történik itt? kérdem kíváncsian s megtudom, hogy Weimár új krematoriumában ma lesz a harmadik halottégetés . . .

Itt tehát ma embert égetnek. Embert dobnak izzó kohóba, hogy az élettelenné vált szervezetet a tűz barbár hatalma pusztítsa el olyan rettentő gyorsasággal és bizonyossággal, mint ahogy életet olt a kifent hóhérbárd. Könyörtelen egy gondolat. Másfél óra alatt végleg eltörölni a föld színéről mindazon idomokat, melyek egy ember látható lényét alkották, hogy a kegyelet látomásai se bírjanak többé szemet, arcot, kezet és hajfürtöket fölidézni a sírból, hanem csak szenes csontmaradványt és hamut . . .

Avagy ártatlan ceremóniakérdés ez csupán Mors Imperator diadalmenetében? Ki fejti meg?!

Nekem most nincs időm bölcselkedni, a gyászsokaság tovább vonul s nekem csatlakoznom kell ehhez a menethez, hogy keresztüléljem egy tűzbe temetkezési szertartás minden hangulatfázisát.

A régi temető sűrűjéből kiérve, füvetlen-fátlan homokdombokon tárul elébünk az új temető képe. A legmagasabb halom tetején hatalmas kőépítmény, melynek homlokzati részén torony és kereszt, hátsó szárnyán a torony hegyénél is magasabbra nyuló kémény villámhárítós vaskoronája. Kémény és torony. Könnyű kitalálni, hogy ez a különös épület nem más, mint a németek vakmerő, modern intézménye: a krematórium. A főkapu csinos kápolnába nyílik. Elől az oltár, vele szemközt az orgona és karzat. Az oltár előtt közvetlenül a jó előre elkészített s koszorúk tömegével borított ravatal, melynek lábát körösközül élővirágok boglyája szegélyezi. A nép a padokban helyezkedik el. Fölbúg az orgona és a közönség elkezdi Knoll Kristóf híres szerzeményét, a 601. éneket, melynek „Uram, a töredelmes szívet te szereted“ szövegre alkalmazott gyönyörű, mélabús dallamát a protestánsok nálunk is széltében ismerik. Mély áhítat, ünnepi meghatottság a lelkeken, midőn a pap a ravatalhoz lép s elmondja csöndes halotti könyörgését ilyeténformán:

Isten! szabados ura a mindenségnek és az atomoknak! Itt áll ismét, örökkévalóságod pitvarában, e rögös világi életnek egy fáradt bujdosója. Hitben és a te félelmedben járta végig földi vándorútját s hittel bocsátotta el lelkét a te itélőszékednek, az örök világosságnak országába. A halhatatlan lélek már odafönt a

te lábaid zsámolyánál, míg a lélek mulandó sátora most várja, hogy fölszabadíttassék a testiség láncaiból, a lelketlenné vált anyag zárt formáiból. Hiszen betöltötte nagy rendeltetését, melyet törvényeid parancsa neki e földi életre kiszabott s most készen áll a dicsőséges útra, hogy késedelem nélkül, a tűznek ragyogó szárnyain térjen vissza oda, ahonnan életre hivatott: a levegőégnek fényes birodalmába az, ami benne a te leheleteddel rokon s a földnek porába az, ami . . . a földnek porából vétetett.

Az orgona szívhez szóló, puha korálfutamok melódiájába fog. A ravatal lassan, alig észrevehetően sülyedni kezd. Komoly és megható pillanat ez. A családtagok padjából csukló zokogás hangja tör elő, a közönség soraiban mozgás és izgalom. Ez nem színházi látványosság. Itt valóban sírnak, valóban temetnek. Ugyanaz a jelenet ez, mint mikor a földbe temetkezésnél a holtat lebocsátják a gödörbe, csak egy hiányzik abból: a koporsó födelére hulló rögek szivet szaggató dübörgése. A ravatal megtette körülbelül másfél perces útját az erős lift vasbordái között. Odalent fekszik bevonulásra készen a kemence szájánál, a lángsír rubintkapuja előtt. A közönség eloszlik. Én várok. S az, amire vártam, mintegy félóra mulva csakugyan megjelenik a krematórium kéménye fölött: egy-egy fölszálló, fehér párának tetsző füstgomoly, amely lassan, szeliden, egyenesen, mint egy ábeláldozat, beleolvad a levegőóceán isteni végtelenségébe.

XVII.

Február, március hónapokat szántam a nyugateurópai nagy fővárosok meglátogatására. Azokat a városokat mi innen hazulról csillagoknak látjuk a föld boltozatán. És káprázatosakat álmodunk felőlük. Holdkórosai és bolygói vagyunk. Az voltam én is, amíg hazatérvén, szemembe nem lövelte fiatal fényét a mi ragyogó kis, hajnali csillagunk: Budapest.

Azokról, amiket láttam, arról a sok ujságról, amit megismertem, könnyen lehetne egy pótbaedecker kötetet írni. Nekem azonban itt csak lapok állanak rendelkezésemre. Bocsáttassék meg azért, ha beszámolásomat itt ugrándi ötletekre fogom keskenyíteni.

Hamburg. Hanzaváros. Állam az államban, ahol a halálra ítélt élete vagy halála felett a községi képviselőtestület szavazata dönt. Szóval német császári köztársaság. Ez az egységbe forrt

sok apró állam a németség hatalmának és patriarchalizmusának titka. Hiszen ezek a történelmi hagyományokban fogantatott, apró centrumok mindent elkövetnek a maguk külön kulturális, gazdasági és társadalmi erőkészletének fokozására. Ez a sok apró tűz aztán mind a nagy német birodalom kohóját melegíti. Itt, Hamburgban, jut eszembe fájlalni az erdélyi fejedelemség bukását. Nemcsak azért, mert fönntartott volna egy magyar dinasztiát, hanem azért, mert Budapesttől olyan messze van Kolozsvár. Ha elér is odáig a pesti miniszter keze, ott már lehűl és elpuhul és tétovázó lesz annak szorítása.

Az Elbében s a kikötők óriás dockszigeteiben nagy gyönyörűségem telt. Láttam egy kivándorló-hajó útnakindulását is. Fedélzetén recsegve-ropogva szólott a trombitazenekar. Ezzel akarják gyógyítani vagy legalább is narkotizálni az elhazátlanodó utasok nagy szomorúságát. Bizony, a muzsika magasztos csudaszer. Földi testvére a vallásnak, az ég leányának. Nem tudom, másból milyen érzéseket vált ki, de engemet rendszerint nagy elhatározásokra és szépséges fogadalmakra inspirál. Sokszor elgondolom, hogyha az emberek naponta legalább kétszer nemes, művészi zenét hallgathatnának, szorgalmasabbak lennének és kevesebb gazságot követnének el.

Hosszan elnézegettem az Elbe halszagú partján, a Sanct-Pauli táján a falánk folyami sirályok halvadászatát. Nem annyira a vízből, mint a partról kapják zsákmányuk javarészét: a halpiac gazdag hulladékát. Ezért olyan bátrak és testesek. Itt ötlött szemembe egy furcsa tünemény, hogy t. i. az Elba visszafelé folyik. Mintha a Duna kapná magát és megfordulna s Csepel felől a Margitszigetnek tartana. Megdöbbenve kérdem a magyarázatát, aminek hallatára szokatlan izgalom fog el. Ez hát a dagály. Meglegyint a tenger közelségének gondolata. Mintha Afrika oázisában menekülő, apró vadakat látnék, melyek visszafutnak, mert valahol a sivatagszélen az oroszlán megmozdult. Még nem látom sörényét, nem hallom bömbölését, de ereje hullámverését már érezem. Siettem is Hamburgból Norderneyba, Ostfriesland híres szigetére. Ott akartam lenni a tenger közepén, egy kis szigeten, bájos szemölcsén az óceán, a mozgó végtelenség ragyogó arcának. Mert beteges rajongással szeretem a tengert. Talán azért, mert víztelen földön, homokon születtem s folyót, tengert, sőt patakot is csak a dajkamesékből ismertem. Mégis a nagy vizet látnom s szeretnem egy

volt. Meleg, bizalmas sorokkal üdvözöltem annak idején az Adriát, írván:

Kék Adria, korállok ringatója,
Végetlenséged jól ismerem én.
Sokszor merengek testvéred, a róna
Aranykalászos, méla tengerén.
Látóhatárod fodros fátyolát
A délibáb lengette már nekem
S hajóid tülke, mint a rónaság
Kolompzúgása, búg át lelkemen.

Azt hittem én, hogy végtelen világod
Szörnyekkel népes, romboló, setét,
Hogy háborgó kebledről visszahányod
A rögbarázdák félénk gyermekét.
S jó Quarnero, te úgy rám mosolyogtál,
Vándor hajómat úgy megringatod,
Bűvölt szivemnek mintha dalt csobognál:
Rég vártalak, szeress, tied vagyok.

Katona volnék. Mégis ezerszer jobban szeretem az életet a halálnál, a békét a háborúnál. A horvát és dalmát csatatereken azonban, ha a magyar tengert bántanák, vagy terjeszkedésünk elé emelnének gátat, mint egy bősz tigris tudnék elvérzeni.

Az Északi-tenger vize más, mint az Adriáé. Nem olyan színes; komorabb, tíz méteres apály-dagállyal játszadozó. Idejövetelemkor pláne katasztrális hold nagyságú jégtáblák sátoroztak a felületén. Az egyórás utat miatta 3 óra alatt tette meg a hajónk. Nemcsak zökkent, de reccsent is nagyokat olyankor, mikor egy-egy útjába került jégtáblát acélorrával üvegcserepekké zúzott. Két hónappal ezután olvastam a Titanic szerencsétlenségét s gondoltam el, hogy mi akkor Ostfriesland vizén — Istent kisértettünk. Este tüneményes látványt nyujtanak a forgó fényszóró világító tornyok. Különösen azt szerettem nézni, amelyik mérföldekre bent van a tengerben. Ezek a zátonyjelző lámpások azért tetszettek nekem, mert tudtam, hogy bennük egy magányosan élő toronyőr lakik, akit a felesége vagy előljárója kéthetenként látogat meg egyszer. Örök kár, hogy ezekbe a tornyokba az állam nem poétákat ültet, kik értően kihallgatnák és közölnék velünk a mélység és magasság beszélgetését, mit a tenger a reáboruló s benne tükröződő égboltozattal folytat . . .

A kis Hollandiának mindössze öt napot szenteltem, ám ez elég volt arra, hogy fenntartás nélkül szivembe fogadjam. Piros

arcú, tiszta, dolgos és független, kálvinista nép ez. A németek úgy hivják: der herzige Winkel, a kedves szöglet, mert a nagynémet álom ezt az országot szánta a reménybeli Pangermania északnyugati csücskének. Remegnek is a szőke óriás karmaitól. Minden erődítményük a német határra rúg s be vannak rendezkedve arra, hogy német támadás esetén a tengerparti gátak felszakításával az egész országot víz alá merítsék. Ennyire nem akarják a germán testvériséget. Még Rákosi Victorra is haragszanak a Sebestyén Jenő fordításában megjelent „Elnémult harangok" egy kifejezéséért, mely szerint a „holland nyelvet megkapjuk, ha a német nyelvnek kitekerjük a nyakát." Vagyis hogy a holland nyelv a németnek változata, dialektusa lenne. Hohó! Fennhangon tiltakoznak minden elmélet ellen, mely nyelvük eredetiségét kétségbe meri vonni.

Utrechtben meglátogattam a magyar bernhardinus diákokat, kiknek révén nemcsak holland családi körbe, hanem egy kaszinóba is bejutottam.

Az amsterdami országos múzeum nagyszerű Rembrandt-kincsei miatt nyomult mélyen az emlékezetembe. Különösen az „Éjjeli őrjárat" (Nachtwache) fekete-fényes alakjai felejthetetlenek. A belépőt érzéki káprázat fogja el egy pillanatra ez előtt a nagyterjedelmű vászon előtt, hogy eleven embercsoport útjába került, mely szembe jő vele s a termen akar keresztülvonulni. A Rembrandt arcképek gyüjteménye — egész teremre való — szintén érdekes látványosság. Komoly, fekete ruhás és fehér csipkegalléros, holland urak ezek valamennyien, arcukon ünnepélyesség, jólét és értelem vonásaival. Női fej általában kevés került ki a Rembrandt ecsetje alól, de hogy is illenének a hollandi mester éjszakás színvilágába ők: a nők, a szivárvány földi testvérei és versenytársai! Asszonyt, angyalt festeni csak Murilló tudott. Da Vinciék női: madonnák, delnők, félistenek, félférfiak, Murillóéi rózsás húsú gyermekes pillangók: némberek. Egész férfiasságot csak Rembrandt adott, kinek Sámsonjában több erő és több dráma feszül, mint a cinquecento egész galériájában!

Hágában a békepalota meg a hollandusok szépséges, fiatal királynője érdekelt. Sajnos, ez utóbbit nem pillanthattam meg, pedig félóráig elácsorogtam az utcaházak sorába beékelt, egyemeletes, csöpp királyi lak előtt. A felséges asszony otthon tartózkodását két rendőr meg egy katonai őrszem sétája jelezte. Vele van — súgja nekem a rendőr — a kis Juliánna trónörökös is. Ez a kis

leány most már az ő szemük fénye, országuk reménye. A kihaló orániai törzs utolsó sarjadéka, hiszen az anyakirálynő ez egyen kivül mind holt gyermeket hozott a világra. Pár hónappal ezelőtt siratta el az ötödik halott ujszülöttet hat millió holland. Im a százados királyi cédrusok végzete, mikor az elerőtlenedő, koronás sudár már csak egyetlen gyökérszállal könyörög életet az anyaföldtől, az élet kútfejétől!

XVIII.

A királyok, királyi arcok és királyi sorsok engem mindig érdekeltek. Sokszor haragszom ugyan gyilkos hatalmukra, máskor viszont Szabolcskával érzek: „Sajnálom, szegényt, a királyt is, ha szenved.“ Kiváncsivá tesz, mikor fejedelmi tisztének teljes pompájával jelenik meg polgári, vagy katonai tömegek előtt. Tetszik nekem, hogy ebben a minden tekintélyt kikezdő, cinikus, túlművelt társadalomban van egy rettenetesen körülbástyázott, positiv hatalom, melynek jelenlétében még a ripők anarchiának is torkába fúl a röhej és a gúny, mert ha kötekedni vagy játszani próbál vele, a tét mindjárt vérre, halálra szól. Ez a király! Kint az utcán vagy a trónuson. Hát otthon? Iróasztalnál, társalgója vagy dohányzóterme zsöllyeszékén? Felesége, barátja, gyermeke s egy-egy kedves rokona társaságában? Ez az, ami amannál izgatóbb. Az ember. Vannak-e eszményei, miket el nem érhet? Ha vannak és ez fáj neki: ember, mint én, mint te. Nem is embermivoltában kételkedem én, hanem közérzését, hangulatait, gondolatvilágát akarom megkülönböztetni a milliomokétól. Minden foglalkozás rányomja bélyegét az ember lényére. S ne nyomná rá a királyéra, kinek huszonöt vérelődje gyakorolta ezt a mesterséget? Micsoda parányi kis területet foglal be egy-egy halandó ember földi hivatása. Egy kis gazdaság, hivatal, vállalat, üzlet, család, személyzet körére terjed ki az emberek nagy többségének gondja, látóköre. Nagy szellem, lángész legyen az, aki kisded polgári viszonyainak abroncsaiból kilendülve, szemlét tud tartani a nagy egész felett. Aki odáig emelkedik, ahol már hallani Klió fölséges vésőjének sercegését. A királynak pedig napi dolga, hogy emberek, embercsoportok, népek sorsáról itélkezzék, hogy kezét ott tartsa a történelem szivén, az idő pulzusán! Kell, hogy az ilyen embernek apró emberi dolgaiban, játékaiban és bánatában, eszmélkedéseiben, sőt szeszélyeiben is legyen valami

szuverén nagyszerűség! Igy nevelődik ő osztályos társává azoknak, akiket mi halhatatlanoknak tisztelünk.

Ezért törtem én magam, hogy lássam Ferencz Józsefet, aki egy kötet magyar történelem s lássam II. Vilmost, aki fogalom.

Csak V. György angol királyra nem voltam kiváncsi. Pedig jó ideig elnézegettem Londonban, a Buckingham Palace előtt díszelgő palotaőrségét. Eszembe se jutott várni őt magát, mert egyéniség nélküli, átlagembernek tudom. Annál felötlőbb érces egyéniség az angol nemzet maga. Látszik, hogy azért tart királyt, mert meggyőződése szerint az jó és célszerű. Különben a maga sorsának ő a szuverénje.

Már az egyesek, mondjuk a villanyos-kocsik szürke utasainak, tartásából élesen jellemző tulajdonságok tükröződnek. Sovány emberek, tehát dolgosak, szikárak, tehát szivósak, pirosak, tehát erkölcsösek. Ezenfelül pipáznak, tehát nem idegesek, mint a cigarettázó fajok. Tekintetök sugárzása határozottság, nyugalom és önzés.

Nem bámészak; csak magukkal törődnek, nem a szomszédjukkal, mint mi, réveteg szemű, küzdő nép fiai. Ez a nagyúri közöny nyilván a rendezett anyagi viszonyok folyománya. Észrevételeim különben is a City tájékáról valók. De Gineverné Győry Ilona úrnő, akit doweri kies otthonában meglátogattam, szintén hitelesítette megfigyeléseimet. És kiegészítette azzal, hogy az angolok bizalmas körben melegszivű, tréfát-virágot kedvelő, jó fiúk. Szóval ott állanak az emberi fejlődés zenitjén. Finomak, eszesek, hatalmasok. És önteltek véghetetlenül. Azt a gőgöt, mit az angol ember keble rejteget, nyiltan kikiabálják szobraik. Pl. a britt politikai és szellemi világvezérséget jelképező Albert Memorial és Victoria-szobor, melynek csúcsán a földgömb nyugszik, efölött pedig egy angol tengerész napoleoni alakja hivalkodik. Vagyis talpuk alatt a föld. S ők eddig még méltók az uralomra. Oly tökéletesek, oly magasan állók, hogy onnan már csak — lefelé vezethet út!

Mint ahogy lefelé áll immár a jó, öreg francia nemzet szekerének rúdja.

Első szemléletre is micsoda más világ ez a francia világ!

London után Páris! Különösen így, ebben a sorrendben! A komoly és csontos angol arcok után élénk, kövéres ábrázatok, miken rizspor, ezalatt pedig különféle bolond élvezeteknek jegyei árnyékolódnak és fehérlenek. Férfiarcokon meg az alkohol pirossága. Katonacsapatokon látni, hogy átlag 10 cm.-el alacsonyabbak

a szomszéd országok legényeinél. A polgári elem kedvesen piperkőc, mert sok a pénze. Ez is az öregség velejárója. Azután szeleverdiek és rendbontók, de lánglelkűek és zseniálisak, eredetiek és vakmerők, hiszen históriájuk javarészét va banque-ra csinálták. Színpadiasan bár, de gyönyörűen és áldásosan, mert Európa lelezáruló, álmos szemei elé mindig ők varázsoltak vérpezsdítő tüzijátékokat hajnali fényből és villámcikkázásból.

Szigorúan ítélem meg a gall jövőt, de Páris szemébe nem tudtam egy percig se szigorúan nézni. Mint ahogy nem lehet egy művelt, mosolygó, szellemes, szép asszonyra soká haragudni. Pedig dacolni készültem vele. Gyűlölni akartam, mert annyira kényeztetik, annyian szeretik. Nem ment. Szívembe fogadtam. S búcsúzáskor szinte önkéntelenül szaladt ki a számon: Aux revoire!

Zürichben megtekintettem egy coeducatiós gimnáziumot, ahol Beck rektor úr igen nagy megelégedéssel nyilatkozott az együttes nevelés sikeréről, szemben az amerikaiakkal, akik a coeducatiós neveléshez holmi házasságközvetitő reményeket fűztek s várakozásuknak épen ellenkezőjét kezdik tapasztalni.

Münchenben behódoltam a secessiónak. Mig a klassikus mesterek jellemet és lelket ábrázolnak, ezek színekkel és színekért dolgoznak, festik a világot, a külvilágot olyannak, amilyen a valóságban: tarkának és következetlennek. S miért ne festenék?!

Bécsben beiratkoztam az egyetem nyári félévére.

Madai Gyula dr.

II. Adatok az 1912–1913-ik iskolai év történetéhez.

A beirások eredménye, a tanulók száma.

Az 1912—13-ik iskolai évre szóló beirásokat a mult iskolai év végén, a nyár folyamán és szeptember első napjaiban végeztük. Az előrelátó szülők jelentékeny nagy része már az iskolai év végén beiratta gyermekeit. A gondoskodásnak e módja nagyon indokolt, mert tanuló ifjúságunk létszáma évről-évre gyarapodik, s ebben az iskolai évben is többet kellett visszautasítanunk hely hiányában.

Ebben az iskolai évben akkora létszámunk volt, amekkora még sohasem. Beiratkozott összesen 666 tanuló. Ebből nyilvános tanuló volt 635, magántanuló 31. A megelőző évi létszámhoz viszonyítva az 1912—13-ik iskolai évi emelkedés 10 volt. Tanulóinknak osztályonként, vallás és lakóhely szerint stb. való megoszlásáról az Értesitő XIII. fejezetében levő statisztika nyujt részletes felvilágositást.

Egészségi állapot, halálesetek.

Az őszön és a tél folyamán a főváros területén nagyon sűrűn s néha igen veszedelmes mértékben fellépő ragályos betegségek intézetünk tanuló ifjúságát meglehetősen elkerülték, úgy hogy ez az iskolai esztendőnk, egészségi állapot tekintetében, épen úgy, mint a tavalyi, *kedvezőnek* mondható. Tiszti orvosi kitiltás volt összesen 54, de a kitiltott tanulók közül csak 15 volt maga beteg; a többi csak környezete betegsége miatt óvatosságból tiltatott ki. A kitiltott betegek közül skárlátban volt 4, kanyaróban 3, fültőmirigylobban 5 és bélhurutban 1. Az iskolaorvosi szemvizsgálatok alkalmával egy trachomás sem találtatott. A még újra nem oltott első és második osztályú tanulókat május 20-ikán oltotta be a tiszti orvos az intézetben.

Ez az év sem mult el gyász nélkül. *Vámossy Károly dr.* udvari tanácsos, egyházunk egyik gondnoka 1912. november 21-ikén váratlanul elhunyt. Egész gondnoki működése alatt annyi fényes bizonyságát adta iskolánk minden dolga iránt való meleg érdeklődésének és ragaszkodó szeretetének, hogy halálával nemcsak a budapesti egyházat, hanem intézetünket is súlyos veszteség érte. Intézetünknek 1909-ben megtartott 50 éves jubileuma alkalmával a volt tanítványok közül ő buzgólkodott legnemesebben s a Török Pál nevére gyüjtés útján összehozott jubileumi alapítványunk, melynek kamatait egy kiváló szegény tanulónk élvezi, egyenesen az ő fáradozásának köszönhető. Intézetünkben igen gyakran megfordult, az iskolai tanításokat szivesen hallgatta s minden siker és előhaladás örömében szívből osztozott velünk. Koporsójára hálánk és kegyeletünk jeléül letettük a tanári testület koszorúját s temetésén az ifjúsággal együtt, testületileg vettünk részt. Legyen áldott örökké az ő emlékezete!

Tanulóink sorából ebben az iskolai esztendőben egyet szólitott el a halál. *Simon György* VII. oszt. tanulónk junius 2-ikán megdöbbentően váratlanul meghalt. Délelőtt még tanulótársai, tanárai körében volt s estvére már halála hirét vettük. Junius 5-ikén a temetésén tanulótársaival együtt résztvettünk. Jöjjön vigasztalás az Úrtól itt maradt övéinek, legyen csendes a nyugodalma.

A tanári kar belső életéből és munkájából.

Tanári testületünkben személyi változás ebben az iskolai évben nem volt. A külföldi tanulmányút céljából szabadságon levő *Barthos Kálmán dr.* rendes tanárt *Pethő István dr.* okl. tanár helyettesítette. A szintén külföldi tanulmányút céljából szabadságolt *Csürös István* rendes tanárt *ifj. Szabó Aladár* helyettesítette. Mindkét helyettesítő tanár lelkiismeretes buzgósággal felelt meg feladatának, s a fentartó testület elismerését érdemelte ki. *Ifj. Szalay Károly*, okl. tanár, helyettes tanárunk a tanári kar és fentartó testület egyhangú bizalmából az 1913—14-iki iskolai évre is iskolánk kötelékében marad, — úgyszintén *Pethő István dr.* is az V. osztály jövő isk. évi párhuzamosítása folytán.

Csürös István és *Barthos* Kálmán dr. augusztus hónapban térnek vissza tanulmányi útjukról; szeptember 1-től kezdődőleg újból megkezdik munkájukat. Mindkét tanárunk útjától sok áldást várunk intézetünk jövő munkájában. Csürös Németországban és

Angliában, Barthos Németországban és Franciaországban végezte tanulmányait. Emellett mindkettő sokat utazott Nyugat-Európa majdnem minden részén. *Madai* Gyula dr. külföldi tanulmányútjáról 1913. május 6-án számolt be a fentartó testület és tanári kar tagjai előtt. A beszámolót teljes terjedelmében közöljük az Értesitő I. fejezetének második cikkében.

Nem hagyhatjuk itt, az év történetében, felemlítés nélkül, hogy *Samu János* rendes tanár és *felesége* Csürösnek és Csürösnének az internátusunk vezetésében való helyettesítésével olyan nagy munkát végzett, s ezt a nehéz munkát olyan jól végezte, hogy a fentartó testület teljes elismerését és köszönetét érdemelte ki.

Itt említjük fel azt is — mint lényeges dolgot, — hogy a tanári testület *a Szülői ház és iskola* viszonyának minél bensőbbé tétele céljából elhatározta, hogy évenként a szülők részére *pedagogiai előadásokat* tart. Ebben az iskolai évben *Ravasz Árpád* igazgató a február 20-tól március 13-ig terjedő időben négy egymásután következő csütörtökön este fél hat órától fél nyolc óráig 4 előadást tartott a következő cimeken: 1. Az iskola és a család. 2. A tanuló harmónikus fejlődése. 3. A tanulás körülményei. 4. A tanuló erkölcsi fejlődése. Gondolkozó emberek előtt talán nem szükséges fejtegetnünk e törekvésünk célját, feladatát. Ehelyett utalunk Értesítőnk I. fejezetének első cikkére, a hol e megtartott előadások rövid, változatos gondolatmenete feltalálható. Örömünkre szolgál, hogy a szülők szép számmal látogatták ezeket az előadásokat s hisszük, hogy jövőre is látogatni fogják.

Ebben az iskolai évben a tanári kar tartott 5 módszeres értekezletet az év elején, szeptember hó folyamán, a következő szakcsoportok szerint: 1. Magyar nyelv és irodalom; 2. latin, görög, görögpótló; 3. történelem, német; 4. mennyiségtan, fizika, rajzoló mértan; 5. természetrajz, földrajz, bölcselet. Ezeken kivül tartottunk 2 közös módszeres konferenciát (a két félév elején), 2 osztályellenőrző értekezletet, két osztályozó konferenciát és 12 tanári gyűlést.

Súlyosabb természetű megbetegedés egy esetben sem fordult elő a tanári testületben. Török Tivadar a családjában előfordult ragályos betegség miatt a tél elején huzamosabb időre ki volt tiltva az intézetből; helyette ebben az időben dr. Fridli Rezső egyetemi tanársegéd és Mittelhauser Richárd tanár urak tanitottak. A háborús viszonyok miatt évközben három tanárunkat szólitották be katonai szolgálattételre. Ifj. Szalay Károlyt decemberben keblileg helyette-

sítettük, Madai Gyulát decemberben és január elején Szőnyi Sándor, Fuxhoffer Dezsőt pedig, aki március végétől majdnem 10. hétig volt kénytelen Castelnuovoban, a dalmát partokon vesztegelni, Oroszlán Zoltán tanár úr helyettesítette. Mindenik esetben teljes megelégedésre végezték feladatukat a megbízott fiatal tanárok.

Gyakorló tanárjelöltünk ebben az iskolai évben nem volt.

A tanítás és nevelés menete, eredménye.

A rendes tanítást szeptember 7-ikén kezdtük meg s a Rendtartásunkban előírt szünetek leszámításával egészen az iskolai év végéig zavartalanul folytattuk. Az egyes tanítási órák között levő szünetekben is megvolt tanulóink között a tanári felügyelet, ami nemcsak a rend megtartására, hanem a tanulókkal való kölcsönös érintkezés szempontjából is igen hasznos.

Az évvégi kikérdező vizsgálatokat a május 28-tól junius 6-ig terjedő időben, a díszvizsgálatokat junius 11., 12., 13-ikán tartottuk meg.

Növendékeink *tanulásbeli előmenetelét* illetőleg örömmel mondhatjuk, hogy az eredmény általában jónak mondható. Úgy tanulásbeli előmenetelre, mint magaviseletre nézve legjobb volt a *hetedik* osztály, amely ebben az évben az intézet szép Rákóczi-zászlójának tulajdonosa volt. Igen szép, dicséretes munkásságot fejtett ki a IIIb. osztály; előmenetelében haladást mutatott és szorgalmasan dolgozott a IVb. osztály, úgyszintén IIa., IIIa., IIb., Ia. és Ib. osztály is.

A rendkivüli tárgyak tanulása is szép eredménnyel haladt. Francia nyelvre ebben az évben 28 tanulónk iratkozott be az iskolai tanfolyamra. Ezek közül 22 kezdő, 6 haladó. *Művészeti rajzot* 44 tanuló tanult. *Gyorsírást* 74 tanuló tanult; ezek közül 56 kezdő, 18 haladó. *A katonai fegyvergyakorlatokban és céllövésben* résztvett 134 tanuló. *Vívást* tanult 52 tanuló, ezek közül 21 kezdő és 31 haladó. A rendkivüli tárgyakról az V. fejezetben számolunk be.

Ifjúsági egyesületeink munkásságát Értesitőnk VIII. fejezete tünteti fel.

A vallásos nevelésre intézetünk nagy gondot igyekszik fordítani. Protestáns tanulóink közül kisebbek és nagyobbak külön-külön csoportokban részesültek oktatásban, lelki gondozásban a vasárnapi iskolában, istentiszteleteken. Ebben az évben is nagy segítségére voltak a vallástanárnak a kisebbekkel való foglalkozásban a konfir-

mált ifjak egyletének megbízhatóbb, nagyobb tanulói és az Evangeliumi Magyar Keresztyén Diákszövetség nehány lelkes tagja. Kívánatos és igazi áldással járó dolog, hogy a szülők minél nagyobb számban és minél pontosabban küldjék el gyermekeiket ezekbe a vasárnapi iskolákba.

Református növendékeink közül 1913. május 1-én, 34 tanuló konfirmáltatott és vette fel az úrvacsorát.

Római katholikus növendékeink az intézetben nyertek oktatást az illető hitoktató úrtól a délutáni órákban. A többi felekezetűek hitoktatásáról ebben az iskolai évben saját helyiségeikben gondoskodtak az illető felekezetek.

A testi nevelésről a VI. fejezetben számolunk be. A katonai rendgyakorlatokat és céllövést, Pogány Géza százados úr felügyelete alatt, Diószeghy Dezső főhadnagy úr vezette odaadó buzgósággal és az ifjúság iránt való nagy szeretettel.

Tanulmányi kirándulást több alkalommal rendeztünk.

A mult iskolai év végén, a vizsgálatok után, igen szépen sikerült tanulmányi kirándulást tett 12 tanulónk 3 tanár vezetésével (Fuxhoffer Dezső, Kovács Dezső dr. és Ravasz Árpád igazgató; negyedik hozzánk csatlakozó tanár volt Komáromy Mihály, aki az egész kirándulásban részt vett). A kirándulást Fuxhoffer Dezső tanár vezette. A programm a következő volt: Nagyvárad, Rév (barlang), Kolozsvár, Marosvásárhely, Borszék, Tusnád, Sepsiszentgyörgy, Brassó, Sinaja, Arad, Budapest. A kirándulás 12 napot vett igénybe. Minden ízében jól sikerült, igazi tanulságos, kellemes út volt.

A borszéki út alkalmával a Bükkhavas rengetegei, tusnádi időzésünkben a csodaszépségü Szent-Anna tava, a Brassóból tett noai és hosszúfalui kirándulásunk, a sinajai s az aradi út a legváltozatosabb s igazán mély és maradandó benyomásokat keltették a résztvevők lelkében. Mennyi tér nyílt itt a gondolkozó fiúk előtt az összehasonlításokra s az Erdély nemzetiségi életébe való bepillantással mennyi új forrás nyílt meg előttük nemcsak ismeretük, de emberi és hazafiúi érzésvilágúk irányítására is!

A kirándulás költsége fejenkint 90 korona volt. Az egész kirándulásról 1912. december 11-ikén maguk a résztvevő tanulók számoltak be a meghivott szülők, tanárok és tanulótársak előtt vetített képekkel élénkített ügyes előadásaikban. (Lásd ugyanezen fejezet Ünnepélyek című rovatát.) Fuxhoffer Dezső és Kovács

Dezső dr. tanároknak e helyen is köszönetünket fejezzük ki a kirándulás rendezésében felmutatott buzgóságukért.

E nagyobb kirándulásunkon kívül az ősszel, november elején az internátus növendékei 3 tanár vezetése mellett Bécsbe tettek igen jól sikerült kirándulást, mely 5 napra terjedt; jan. végén a Tátrában, junius elején pedig a Balatonnál voltak tanulmányi kiránduláson az internátus növendékei 4, illetőleg 3 napra terjedő kiránduláson, 3—3 tanár vezetése mellett.

A szemléltető oktatás elősegítése céljából ebben az iskolai évben 205 drb diapositiv képet szereztünk a földrajz és görög szobrászat köréből, amelyeket az iskolai tanítás keretében használunk fel.

Hálás köszönettel említjük fel, hogy *dr. Kiss István* járásorvos úr Simontornyáról a természetrajzi gyüjteményünk számára egy rendkívül értékes, gazdag *lepkegyüjteményt* ajándékozott. A gyüjtemény annál értékesebb, mert annak létrehozásában Kiss István VII. o. tanulónknak is jelentékeny része van.

Szalay Károly tanár úr az V., VI., VII., VIII. osztályú tanulóink részére 2 előadás keretében vetített képekben mutatta be a régi Rómát. *Kovács* Dezső dr. tanár úr pedig Magyarország természeti szépségeiről tartott két előadást vetített képekkel az I. és II. osztályú tanulóink részére. Mindkét előadás érdekes és értékes, sok tanulsággal járó volt.

Kisebb osztálykirándulásokat — amelyeket mindinkább fejleszteni akarunk — többször tettek növendékeink. A VII. osztályosokkal a Nemzeti Muzeum állandó irodalomtörténeti kiállítását néztük meg s az írók eredeti kéziratai, a régi codexek, korvinák s a hatalmas könyvtár és levéltár megtekintésével sok tekintetben szélesbült fiaink látóköre s gazdagodott érzésvilága. A kisebbek természetrajzi és földrajzi kirándulásokat tettek. Május 30.-dikát egészen az osztálykirándulásoknak szenteltük. Ezen a napon az Ia. és Ib. osztály 2—2 tanár vezetésével a Hűvösvölgybe, a IIa. és IIb. 2—2 tanár vezetésével a Zugligetbe, a IIIa. és IIIb. a Svábhegyre, a IVa. és IVb. a Gugger-hegyre (botanizáló kirándulás), az V. osztály az állatkertbe, a VI. és VII. osztály az Aquincumba ment tanáraik vezetésével. Ez a nap igen kedves, emlékezetes napunk volt s amellett tanulságos.

Az állami főfelügyelet gyakorlásával ebben az évben is *dr. Erődi Béla* udvari tanácsos, főigazgató urat bízta meg a vallás- és közoktatásügyi miniszter úr. Hivatalos látogatását április 28,

29.-én végezte a főigazgató úr, akit az intézetben dr. Kovácsy Sándor főgondnok, Szilassy Aladár gondnok és Petri Elek lelkész-elnök fogadott a fentartó testület nevében s az egyes tanítási órákon való hospitálásában Petri Elek, dr. Kósa Zsigmond gondnok, dr. Ballagi Aladár igazgatótanácsos és a főgimnáziumi igazgató kisértek. Az április 30.-án megtartott bizalmas konferencián a főigazgató úr ő méltósága megtette észrevételeit, teljes elismerését fejezve ki az intézet egész tanári testületének munkássága fölött s az intézet rendjéről, a tanulók helyes magatartásáról és igyekezetéről.

Tanulóink *fegyelmi viszonyai* általában jónak mondhatók ebben az iskolai évben is, mint a multban. Néhány tanulóval szemben ebben az iskolai évben is szigorúbban kellett fellépnünk és súlyosabb tanáriszéki ítéletet hoznunk, de ítélkezésünk eredménye mindannyiszor sikeres volt s általában elmondhatjuk, hogy tanuló ifjúságunk jóviseletű, illedelmes, komoly fiúkból áll.

Ünnepélyek.

Ebben az iskolai évben a következő ünnepélyeket tartottuk:

1. Megnyitó ünnep. A tanévet megnyitó ünnepélyt szeptember 6.-án d. e. 10 órakor tartottuk meg a Kálvin-téri templomban a következő sorrenddel: 1. „Jövel Szent lélek.“ 2. XXV. zsoltár, 1 vers „Szivemet hozzád emelem.“ 3. Petri Elek lelkész-elnök imája. 4. XC. zsoltár 1 vers. 5. Petri Elek lelkész-elnök beszéde. 7. Himnusz.

2. Október 6. Ezt az ünnepélyt az iskola önképzőköre rendezte a tanári kar és a tanuló ifjúság részvételével. Az ünnepély sorrendje a következő volt:

1. Himnusz. 2. Alkalmi költeményt szavalt Fazekas Béla VIII. oszt. tanuló. 3. Ünnepi beszédet tartott: Zelovich László ifjúsági elnök. 4. Tóth-Alföldy: Kik voltak a honvédek? Melodráma, szavalta: B. Pap Zoltán VIII. oszt. tanuló; hegedűn kisérte: Tóth Aladár VIII. oszt. tan.; zongorán kisérte: Temesváry László VIII. oszt. tanuló. 5. Elbeszélés. Irta és felolvasta: Nelhűbel Miklós VIII. oszt. tanuló. 6. Szózat, énekelte az ifjúság.

3. Nagy Sándor emlékünnepély. Október 7.-én, alapítóink napján, ebben az iskolai évben egyik áldott emlékű alapítónk Hidaskürti Nagy Sándor emlékére ültünk ünnepet, amelyen a fen-

tartó testület tagjai közül megjelentek: dr. Kovácsy Sándor főgondnok, Szilassy Aladár gondnok, Petri Elek, Haypál Benő, Keresztesi Samu lelkészek, Bernát István dr., Kerékgyártó Elek dr., Szőts Farkas dr., Hamar István, B. Pap István egyháztanácsosok, a főgimnázium tanári testülete s a felsőbb osztályú ifjuság. Az ünnepély sorrendje a következő volt:

1. XC. Zsoltár. 2. Ima. 3. Ravasz Árpád igazgató emlékbeszéde Nagy Sándorról. 4. Himnusz.

4. Reformációi emlékünnepély.

Október 31-én a konfirmált ifjak egylete rendezésében igen szépen sikerült reformációi ünnepélyünk sorrendje a következő volt: 1. Ének: IV. zsoltár első verse. 2. Imádkozott Kádár Mihály VII. oszt. tanuló. 3. Alkalmi költeményt szavalt Fazekas Béla VIII. oszt. tanuló. 4. Ünnepi beszédet tartott B. Pap Zoltán ifj. elnök. 5. Luther—Bach: „Erős vár a mi Istenünk“ 4 szólamu „a capella“ vegyeskar. Előadta az ifjusági énekkar Krausz Gusztáv zenetanár vezetésével. 6. Elbeszélés. Irta és felolvasta: Homann Károly VIII. oszt. tanuló. 7. Lampért Géza: „A gályarab“ szavalta: Halmi János VIII. oszt. tanuló. 8. Zárszót mondott: ifj. Szabó Aladár tanár-elnök. 9. Imádkozott: Sajti Imre VIII. oszt. tanuló. 10. Ének: 137. dicséret 6-ik verse.

5. Önképzőköri Vörösmarty irodalmi estély.

Az ifjúsági Arany János önképző kör 1912. november 30.-án este 7 órakor igen szép számú közönség, szülők, tanárok, tanulók jelenlétében rendkivül szépen sikerült, kedves Vörösmarty emlékünnepélyt rendezett a következő müsorral: 1. Vörösmarti—Krausz: Szózat. Előadta az ifjúsági énekkar Krausz Gusztáv zenetanár vezetésével. 2. Megnyitó beszédet mondott Samu János tanár-elnök. 3. Vörösmarty. Jellemrajz. Irta és felolvasta Káldy Gyula VIII. oszt. tanuló. 4. Rieding: Concert. Hegedűn előadta Szabó László VII oszt. tan., zongorán kisérte Szabó Árpád joghallgató. 5. Költeményeiből felolvasott Madai Gyula dr. tanár-elnök. 6. Vörösmarty-Erney: Szép Ilonka. Melodráma. Szavalta B. Pap Zoltán VIII. oszt. tan., zongorán kisérte Kelecsényi Mici úrleány. 7. Chopin—Liszt: Chant polonais. Polónyi: Caprice. Zongorán előadta Ballagi

Márta urleány. 8. Vörösmarty hazafias lirája. Tanulmány. Irta és felolvasta Zelovich László VIII. oszt. tan., ifj. elnök. 9. Vörösmarty: A vén cigány. Szavalta Fazekas Béla VIII. oszt. tan. 10. Hubay: Szerenád. Pusztai hangok. Szerenád. Előadták hegedűn: Kálmán Farkas ref. theologus, zongorán: Szabó Árpád joghallgató.

6. Beszámoló a nyári kirándulásról.

Tanuló ifjúságunk 1912. december 11.-én este 1/27 órakor a főgimnázium dísztermében a szülők, tanárok és tanulóifjuság előtt vetitett képekkel illusztrált beszámolót tartott az 1911—12. isk. év végén tett erdélyi tanulmányi kirándulásról a következő sorrenddel: 1. Utunk Borszékig. (Budapest—Nagyvárad—Rév-Kolozsvár—Marosvásárhely—Borszék.) Irta és felolvasta: Wiettrich Antal VII. oszt. tan. 2. Az erdélyi havasok világában. (Borszék—Bükkhavas—Tusnád—Szt.-Anna-tó—Sepsi-Szentgyörgy—Brassó.) Irta és felolvasta: Varju Sándor VII. oszt. tan. 3. A határon innen és túl. (Brassó—Noa—Hosszúfalu—Sinaja.) Irta és felolvasta: Paál Ákos IVb. oszt. tan. 4. Szomorú emlékek (Arad—Budapest.) Irta és felolvasta: Melly Béla V. oszt. tan.

7. Ifjúsági segélyegyesületi hangverseny.

Az 1913. március 12.-én a Pesti Loyd dísztermében megtartott ifjúsági hangversenynek tiszta jövedelme részben a szegény tanulók, részben a tanári özvegyek és árvák felsegítésére szolgált, műsora a következő volt: 1. Torkos-Hackl: „A békák királya“, daljáték, előadta a főgimn. gyermekkara Krausz G. vezetésével. 2. Költeményeket olvasott fel: Lampérth Géza, a Petőfi-társaság tagja. 3. a) Schumann: Papillons. b) Liszt: Polonaise. Zongorán előadta: Ringer Lili. 4. Mendelssohn: Es-dur. Előadta: Hubay A., Dénes A. Strisch G. Szeretin H. vonósnégyes. 5. Szavalt Szentiványi Gitta. 6. a) Schumann: Szegény Péter. b) Delibes: Cadixi leányok. c) Löwe: Senki sem látta meg. Énekelte Balló Ilonka, zongorán kisérte Jámbor Zoltán dr. 7. a) Burmester—Mericanto: Valse lente. b) Burmester—Cossec: Tamburin. c) Papp Viktor: Bölcsődal. d) Papp Viktor: Menuetto. Hegedűn előadta: Papp Viktor.

8. Március 15. A szabadság e szép ünnepén rendezett ifjúsági önképzőköri ünnepélyünk műsora a következő volt:

1. Himnusz. 2. Petőfi: Nemzeti dal. Szavalta Halmi János VIII. oszt. tanuló. 3. Liszt: Rhapsodie Hongroise. Zongorán előadta Keresztesi István VII. oszt. tanuló. 4. Ünnepi beszéd: Tartotta B. Pap Zoltán VIII. oszt. tanuló. 5. Ábrányi-Horváth: Mi a haza? Melodráma. Szavalta Fazekas Béla VIII. oszt. tanuló. Zongorán kisérte Temesváry László VII. oszt. tanuló. 6. A zászlóvédő osztály átvette a Rákóczi-zászlót. 7. Szózat.

9. Évzáró ünnepély. Junius 14-ikén délelőtt 10 órakor az egész tanuló ifjúság és tanári testület részvételével, a szülők, egyháztanácsosok szép számú jelenlétében tartottuk meg főgimnáziumunk évzáró ünnepélyét a következő sorrenddel:

1. XXV. zs. 1. v. 2. A fentartó testület nevében az iskolai évet bezárta dr. Szabó Aladár lelkész. 3. Igazgató kiosztotta az ösztöndíjakat és jutalmakat. 4. ifj. Szabó Aladár vallástanár imája. 5. XC. zsoltár. 6. Himnusz.

Adományok.

Az iskolánk szegény tanulói ügyét szivükön viselő szülők és jó barátok érdeklődése és anyagi támogatása ebben az iskolai évben sem maradt el.

Ebben az iskolai évben szives adományaikkal hozzájárultak tanulóink segítéséhez:

1. *Csengey Gyula dr.* ügyvéd úr 19 drb könyvet és füzeteket ajándékozott a szegény tanulók könyvtárának.

2. *A Kálvin-szövetség* 3 drb szemléltető és oktató egészségügyi falitáblát ajándékozott 12 K értékben.

3. *Vlaka János dr.* ügyvéd úr egy szegény tanuló tandíjának pótlására 40 K-t adományozott.

4. *Szitányi Gézáné* úrnő több rend ruhát, tavaszi- és télikabátot adományozott nehány szegénysorsú tanulónk felsegélyezésére.

5. *Gombás Gyula* kereskedő úr 20 koronát és 5 drb könyvet adományozott egy szegény tanulónak segélyezésére.

6. *Ábrahám István* tanár úr a Fővárosi Közlöny 1911—12-iki évfolyamát ajándékozta az intézetnek.

7. *Pesti Hazai Első Takarékpénztár* az ifjúsági segélyegyesület részére 200 K-t adományozott.

8. *Egyesült budapesti fővárosi takarékpénztár* az ifjúsági segélyegyesület részére 50 K-t adományozott.

Más, egyes szertárak, könyvtárak részére szóló adományok az illető helyeken említtetnek fel.

Fogadják a nemesszivű adakozók — voltak olyanok is, akik kiköttötték, hogy névtelenek kivánnak maradni — mindnyájan a tanári testület s az egész intézet nevében kifejezett, szívből jövő, hálás köszönetünket!

Évvégi vizsgálatok.

Az iskolai évvégi nyilvános vizsgálatokat a következő sorrendben tartottuk meg:

A VIII. osztály vizsgálatai és az érettségi vizsgálat:

Május 7.-ikén (szerdán) és 8.-ikán (csütörtökön) a VIII. osztályú magántanulók vizsgálatai.

„ 6.-ikán, kedden
„ 7.-ikén, szerdán
„ 8.-ikán, csütörtökön
„ 9.-ikén, pénteken
} d. e. 8—12-ig a VIII. osztály vizsgálata.

„ 16.-ikán, pénteken d. e. 8—1-ig magyar írásbeli érettségi vizsgálat.

„ 17.-ikén, szombaton d. e. 8—1-ig latin írásbeli érettségi vizsgálat.

„ 19.-ikén, hétfőn d. e. 8—1-ig mennyiségtani írásbeli érettségi vizsgálat.

Junius 16.-ától—21.-ikéig (hétfőtől szombatig) naponta d. e. 8—1-ig és d. u. 3—7-ig szóbeli érettségi vizsgálatok.

Az I—VII. osztályok magán- és nyilvános tanulóinak vizsgálatai:

Junius 9.-ikén, hétfőn d. e. 8—1-ig az I—VII. o. református nyilvános tanulók vallásvizsgálata.

Junius 9.-ikén, hétfőn d. e. 8—1-ig a magántanulók írásbeli vizsgálata.

Junius 10.-ikén, kedden d. e. 8—1-ig és d. u. 3—6-ig a magántanulók szóbeli vizsgálata.

Junius 11.-ikén, szerdán d. e. 8—12-ig, illetőleg 1 óráig:

Ia. osztály vizsgálata: természetrajzból, latinból, rajz. geometriából, magyarból, énekből.

IIa. osztály vizsgálata: latinból, magyarból, rajz. geometriából, földrajzból, tornából.

IIIa. osztály vizsgálata: németből, latinból, történelemből, rajz. geometriából.

IVa. osztály vizsgálata: rajzoló mértanból, németből, latinból, magyarból.

Junius 12.-ikén, csütörtökön d. e. 8—12, illetőleg 1 óráig:

Ib. osztály vizsgálata: latinból, mennyiségtanból, magyarból, földrajzból.

IIb. osztály vizsgálata: latinból, magyarból, mennyiségtanból, természetrajzból.

IIIb. osztály vizsgálata: latinból, mennyiségtanból, földrajzból, németből, tornából.

IVb. osztály vizsgálata: latinból, történetből, németből, mennyiségtanból, énekből.

Junius 13.-ikán, pénteken d. e. 8—12-ig:

V. osztály vizsgálata: latinból, görögből és pótlóból, természetrajzból, magyarból.

VI. osztály vizsgálata: latinból, magyarból, németből, mennyiségtanból.

VII. osztály vizsgálata: latinból, fizikából, történelemből, magyarból.

A vizsgálat minden tárgyból egy óra hosszáig tartott.

Junius 14.-ikén (szombaton) délelőtt 10 órakor volt az **évzáró ünnepély** a Kálvin-téri templomban.

III. Felügyelő és kormányzó hatóságok.

A) *Egyetemes konvent.*

B) *Egyházkerületi tanügyi bizottság.*

Tagjai:

a) A püspök és kerületi főgondnok.
b) A középiskolákat látogató bizottság tagjai.
c) A középiskolai tanügyi előadó.
d) A ker. közgyülés által választott három egyházi és három világi egyén.
e) Mindenik gimnázium igazgató-tanácsának egy-egy képviselője.
f) Mindenik gimnázium tanártestülete képviseletében az igazgató.

C) *Középiskola-látogató bizottság.*

Tagjai:

Petri Elek, Mészáros János, Szilády Áron.

D) *Helybeli igazgató-tanács.*

Tagjai:

Elnök: dr. Kovácsy Sándor. *Alelnök*: Petri Elek.

Ádám András, dr. Ballagi Aladár, Csűrös István, dr. Darányi Gyula, dr. Hegedűs István, Nagy Dezső műegy. tanár, K. Nagy Sándor, Nyusztay Antal, Ravasz Árpád igazgató, Samu János, dr. Szász Károly, Szilassy Aladár, dr. Szőts Farkas, dr. Varga Bálint, Vass Tamás jegyző, Végh József.

E) *Tanári szék.*

Az igazgató elnöklete alatt a tanári kar.

Tanári kar.

Sorsz.	A tanár neve	Tanári minősége	Mit tanitott? (tárgy, osztály, óraszám)	Heti óraszáma	Szolgálati éveinek száma			Jegyzet
					máshol	itt	összesen	
1	**Ábrahám István**	r. tanár	Mennyiségtan IVa: 3, VI: 4, VIII: 2. Természettan VII: 4, VIII: 4	17	11	14	25	A VIII. osztály főnöke A természettani szertár őre
2	**Barthos Kálmán dr.**	„		—	—	9	9	1912—13. iskolai évben szabadságon volt
3	**Böhm Gyula**	„	Mennyiségtan Ib: 4, IIa: 4, IVb: 3, VII: 3 R. mértan IIa: 3, IIIb: 2	19	—	7	7	A IIa. osztály főnöke A tanári értekezletek jegyzője
4	**Csűrös István**	„		—	—	13	13	Az 1912—13. isk. évben szabadságon volt
5	**Fuxhoffer Dezső**	„	Latin IIa: 6, IVb: 6, VII: 5 Görögpótló irodalom V: 3	20	—	4	4	A VII. osztály főnöke Az Ifjusági Sport Club elnöke
6	**Halász Zsigmond**	r. tornat.	Torna I—VIII. à 2 óra	24	—	12	12	A tornaszertár őre
7	**Fr. Kiss Károly**	r. tanár	Mennyiségtan Ia: 4, IIb: 4, IIIa: 3, IIIb: 3, V: 3	17	4	27	31	Az ifjusági segitő egylet elnöke
8	**Kovács Dezső dr.**	„	Földrajz Ia: 3, Ib: 3, IIa: 3, IIb: 3, IIIa: 2, IIIb: 2 R. mértan Ib: 3 Szépirás Ib: 1	20	—	5	5	Az Ib. osztály főnöke A földrajzi szertár őre
9	**Krausz Gusztáv**	r. énekt.	Ének I—IV. à 2 óra Karének I—VIII: 1	17	14	17	31	A zenegyüjtemény őre
10	**Madai Gyula dr.**	r. tanár	Magyar IIb: 5, IIIb: 4, VI: 3 Latin IIIb: 6	18	—	6	6	A IIIb. osztály főnöke Az ifjusági önképzőkör elnöke
11	**Német Gábor dr.**	„	Magyar IVb: 4 Német IIIb: 4, IVb: 3, V: 3, VII: 3, VIII: 3	20	—	8	8	A IVb. osztály főnöke A szegény tanulók könyvtárának őre

12	Nyusztay Antal	r. tanár	Latin V:6 Görög V:5, VII:5 Görögpótló irodalom VI:3, VIII:2	21	1	9	10	Az V. osztály főnöke A tanári könyvtár őre
13	Papp Károly dr.	óraadó t.	Egészségtan VII:1	1	—	14	14	Iskolaorvos
14	Pethő István dr.	h. tanár	Magyar Ia:5 Latin Ia:6 Tört. IIIa:3, IIIb:3, V:3	20	—	2	2	Az Ia. osztály főnöke
15	Ravasz Árpád	r. tanár igazgató	Magyar VII:3 Filozófia VIII:3	6	7	10	17	Igazgató
16	Samu János	r. tanár	Magyar IIa:5, IVa:4, VIII:3 Latin IVa:6 Szépirás Ia:1, IIa:1	20	—	12	12	A IVa. osztály főnöke Az ifjusági könyvtár őre Az ifjusági önképzőkör elnöke
17	Ifj. Szabó Aladár	h. tanár	Vallástan I—VIII à 2 óra	16	—	1	1	A konfirmált ifjak egyl. elnöke
18	Szalay Károly	r. tanár	Latin VI:5, VII:4 Görög VI:5, VIII:4	18	—	27	27	A class. phil. muzeum őre
19	ifj. Szalay Károly	h. tanár	Magyar Ib:5 Latin Ib:6, IIIa:6 Görögpótló irod. VII:3	20	7	2	3	A IIIa. osztály főnöke
20	Szekeres Albert	r. tanár	R. mértan Ia:3, IIb:3, IIIa:2, IVa:2, IVb:2 Görögp. rajz V:2, VI:2, VII:2, VIII:2	20	1	18	19	A rajzszertár őre
21	Török Tivadar	„	Term.-rajz Ia:2, Ib:2, IIa:2, IIb:2, IVa:3 IVb:3, V:3, VI:3. Szépirás IIb:1	21	2	17	19	A VI. osztály főnöke A term.-rajzi gyüjtemény őre
22	Varga Bálint dr.	„	Magyar IIIa:4, V:3 Német IIIa:4, IVa:3, VI:3	17	14	17	31	A modern phil. gyüjt. őre
23	Vass Tamás	„	Latin IIb:6 Történelem IVa:3, IVb:3, VI:3, VII:3, VIII:3	21	—	6	6	A IIb. osztály főnöke a történelmi szertár őre

Nyugalmazott tanárok:

Dúzs Sándor. Tanár lett 1859-ben. Nyugalomba ment 1897. év szept. 1-én. Lakik Őrszentmiklóson és Eperjesen.

Laky Dániel. Tanár lett 1870-ben. Nyugalomba ment 1908. január 1-én. Lakik Budapesten.

Molnár Sándor. Ny. igazgató, egyháztanácsos. Tanár lett 1878-ban. Nyugalomba ment 1909. okt. 1-én. Lakik Budapesten és Maglódon.

Hitoktatók:

Józan Miklós, esperes, az unit. hitvallású tanulók vallástanára.
Ács Ambrus, hitoktató, a róm. kath. növendékek vallástanára.
Bikár Radivoj, a gör. kel. szerb tanulók vallástanára.
Bogoevics Gy. Ghenadie, a gör. kel. rom. tan. vallástanára.
Mandl Bernát dr.. az I.. II. oszt.
Leipniker Márk dr., a III., VII., VIII. oszt.
Havas Manó dr., a IV., V., VI. oszt.
} izr. növendékek vallástanárai.

Iskolaszolgák:

Borza Gyula pedellus, szolgál 1900. aug. 1-től.
Kreutz Venczel, szolgál 1900. okt. 10-től.
Nagy János, szolgál 1905. dec. 1-től.

IV. A főgimnáziumban tanított tantárgyak rendszeres sorozata.

I. osztály

Osztályfőnök az *A*)-ban *Pethő István* dr., *a B*)-ben *Kovács Dezső* dr.

Vallástan. A biblia ó-szövetségi részének ismertetése. Egyházi énekek. Kézikönyv: Hamar István „Ó- és Újszövetségi kijelentés" c. munkája. Olvastunk egyes részeket a Mózes I., II., III., IV. és V-ik, Birák, Királyok és Sámuel könyveiből. Zsoltárokat, dicséreteket lásd „Ének" alatt. Minden vasárnap vasárnapi iskola, amelynek keretében egyes igéket a bibliából könyv nélkül megtanulnak. (Hetenként 2 órán.) Tanította ifj. Szabó Aladár.

Magyar nyelv. *Nyelvtan.* Alaktan az egyszerű mondat alapján. A beszédrészek különböző fajai; alkalmazásuk a mondatban. Az egyszerű mondat és a mondatrészek, a fő- és mellékmondat megkülönböztetése. *Olvasmányok.* Mesék: A három királyfi, A Szerencse és az Áldás, A kívánságok, A Tisza eredete, János vitéz. Mondák: Hunor és Magyar, A hunok Pannóniában, Etele és Buda, Aquileja, Etele halála; A magyarok Etelközben, A vérszerződés, Az alpári csata, A fehér ló, Botond, Szent Gallen, Az ágostai vereség, A keresztyénség felvétele, Thonuzoba, Béla herceg, Korona és kard, Cserhalom, Szent László, Az aradi gyűlés, A tatárjárás. A Tisza kiöntése, Utazás a Hortobágyon. A trójai háború. Versek könyv nélkül: Rege a csodaszarvasról, Krisztus és a madarak, Füstbe ment terv, Hadnagy uram, A hegedű, Szent László, Az Alföld, Hazámban, Szózat, Édes jó anyámnak, A mi házunk, A Tisza, Hortobágy, A három fiú. Petőfi táj- és életképei. K. k.: Szinnyei J.: Iskolai magyar nyelvtana I. és Gulyás—Mitrovics Magyar olvasókönyve I. Írásbeli dolgozatok kéthetenként. (Hetenként 5 órán.) Tanította az *A*)-ban Pethő István dr., a *B*)-ben ifj. Szalay Károly.

Latin nyelv. Az alaktanból: a főnevek, melléknevek, névmások, előljárók, határozószók, számnevek és igék, ezek ragozása, a cselekvő alakban. Fordítási gyakorlatok latin és magyar szövegek alapján. Könyv nélkül: De vulpe et corvo. De formica et columba. De cervo fabula. Lesbia verebe. Latin beszélgetési gyakorlatok. K. k.: Pirchala: Latin nyelvtan és gyakorlókönyv. Írásbeli dolgozatok kéthetenként. (Hetenként 6 órán.) Tanította az *A*)-ban Pethő István dr., a *B*)-ben ifj. Szalay Károly.

Földrajz. Földrajzi alapismererek. A Magyar birodalom természeti és állami viszonyainak leírása. Térképrajzolás Magyarországról. K. k.: Laky Dániel Földrajz című munkájának I. kötete. (8. kiadás.) Térkép Kogutowitz „Földrajzi atlasz"-a. (Hetenként 3 órán.) Tanította Kovács Dezső dr.

Természetrajz. A közönségesebb őszi gyümölcsformák. Házi állatok. A közönségesebb fenyők. Az ember lakása közelében, a mezőn és erdőn élő emlős állatok. Egyes tavasszal virító növényeken a növény részeinek ismertetése. Házi szárnyasok. — Tankönyv: Dr. Szilády Zoltán: Kis természetrajz I. r. (Hetenként 2 órán.) Tanította Török Tivadar.

Számtan. A négy alapművelet megnevezett és nevezetlen egész számokkal. A tizedes számrendszer kibővítése. Mértékrendszer. A négy alapművelet tizedes törtekkel. Többnevű számok s azokkal való műveletek. Időszámítás. Törzsszámok és összetett számok. Tényezőkre bontás. Oszthatóság s ennek ismertető jelei. Legnagyobb közös osztó s legkisebb közös többes. Közönséges törtekkel való műveletek. Tizedes törtek átalakítása közönséges törtekké és viszont. Havonként iskolai írásbeli dolgozat. K. k.: Fr. Kiss K.: „Számtan." 3. kiadás (Hetenként 4 órán.) Tanította az *A*)-ban Fr. Kiss Károly, a *B*)-ben Böhm Gyula.

Rajzoló mértan. Planimetriai elemek. Pontok, vonalak és szögek fekvési és mérési viszonyai. A legfontosabb sík-idomok, ú. m. a három-, négy- és sokszögek tulajdonságai s szerkesztése. A kör. Az idomok összeillősége, symmetriája s hasonlósága. Az idomok kerületének és területének kiszámítása, számos gyakorlati példával. A geometriai ornamentális rajzolás elemei táblán, rajzolás révén. — Tankönyv: Horti Henrik: „Rajzoló planimetria". (Hetenként 3 órán.) Tanította az *A*)-ban Szekeres Albert, a *B*)-ben Kovács Dezső dr.

Szépírás. A magyar folyóírás, tekintettel az ütemírásra. (Hetenként 1 órán.) Tanította az *A*)-ban Samu János, a *B*)-ben Kovács Dezső dr.

Ének. a) *Elméleti tananyag.* 1. A zenei hangok keletkezése és tulajdonságai (kisérletekkel). 2. Öt vonal és négy köz violinkulcsban. A hét törzshang. A különböző erőfokokra szolgáló műszavak (F, p—mf. FF és pp.) ismertetése és gyakorlati alkalmazása. 3. A hangjegyek fokozatos ismertetése a c^1-től az f^2-ig, később c-től föl lefelé g-ig. 4. Különböző alakú (egész, fél, negyed és nyolcad) kották és szünjelek. 5. Hangközök a 2-odtól a nyolcadig. 6. Később az alhangközök. 7. A hangok oktávok szerinti beosztása. Módosító jelek. Előjegyzés. Egész- és félhang-távolság. C, G, D, A és É-dur, F, B, Esz és As-dur skálák ismertetése, gyakorlása, írása és éneklése kisérlettel és anélkül. 8. A pont mint hosszabbító és rövidítő jel. 9. Taktus és tempo fogalma. Különböző értékű taktus-nemek. $^2/_4$, $^3/_4$, $^4/_4$. b) *Gyakorlati tananyag.* Énekgyakorlatok 2, 3, 4, 5 és 6 hanggal. A fentebb előadott skálák és hangközök éneklése, fölfelé és lefelé, gyakorlati éneklése. A dalgy. I. f.-ból 20 világi éneket, népdalt és műdalokat tanultak.

Zsoltárok: XXV. XXXV. XXXVIII. XLII. LXV. LXXV. LXXXIV. XC. CXXXV. Dicséretek: Vas. r. 2. d. u. 2. és 5. sz., 63. 64. és 75. sz. Köznapi reggeli 2. A számos növendék résztvett az ifjúsági énekkar nyilvános előadásain. Az egyházi énekeket kiséret nélkül és egyenként solóban is énekelték. Az összes egyházi énekeket háromszor ismételték. (Hetenként 2 órán. 1 óra: egyházi ének, 1 óra elmélet és világi ének.) Tanította Krausz Gusztáv.

Torna. A katonai rendgyakorlatokból: sorakozás, állás, igazodás, fodulatok, rendek, kettős rendek, menetgyakorlatok és menetelés dalra. Egyszerűbb sorképzések, svéd szabadgyakorlatok. Szertornázás: palánkon, tornapadon; mászás rudakon, gyűrűhinta, rohamdeszka; rézsutos vagy vizszintes létra, magas vagy távugrás; körhinta, lebegőfa. Csoportos vagy fél-fél osztállyal, illetőleg egyszerre az egész osztállyal is labda- és más játékok. Lassú futás (Hetenként 2 órán.) Tanította Halász Zs.

Az órák összes száma 30.

II. osztály.

Osztályfőnök az *A*)-ban *Böhm Gyula*, a *B*)-ben *Vass Tamás.*

Vallástan. A biblia új-szövetségi részének ismertetése. Zsoltárok és dicséretek szövege könyv nélkül. Kézikönyv: Hamar István „Ó- és Új-szövetségi kijelentés“ c. munkája. Olvastunk az evangelio-

mokból és a cselekedetek könyvéből. Zsoltárokat, dicséreteket lásd „Ének“ alatt. Minden vasárnap reggel vasárnapi iskola, hol bibliai verseket könyvnélkül is tanultak. (Hetenként 2 órán.) Tanította ifj. Szabó Aladár.

Magyar nyelv. Az I. osztály nyelvtani anyagának rövid ismétlése után a szófajok, szóképzés, állandó határozók, szórend és az összetett mondatok tana tüzetesen. Elemzés. Iskolai olvasmányok: 108 mese Fáy András, Péczeli József és Greguss Ágost meséiből, elbeszélések és leírások, történelmi olvasmányok az Anjouk, Hunyadiak és Jagellók korából. Olvasmányok a magyar népélet köréből. A magyar nép jelleme. Jellemképek a görög és római történelemből. — Versek könyv nélkül: A gólya. Az obsitos. A puszta télen. A király esküje. A jó öreg korcsmáros. Hymnus. A szegény asszony könyve, Szibinyáni Jank. A vén zászlótartó és 2 szabadon választott költemény. A helyesírás behatóbb gyakorlása. Tankönyv: Szinnyei: „Iskolai magyar nyelvtan“; dr. Gulyás István és dr. Mitrovics Gyula: „Magyar olvasókönyv II. oszt. sz.“ Írásbeli dolgozatul kéthetenként mondattani feladatokat, elbeszéléseket, leírásokat és könnyebb vázlatokat készítettek. (Heti óraszám 5.) Tanította az *A*)-ban Samu János, a *B*)-ben dr. Madai Gyula.

Latin nyelv. A teljes alaktan, tekintettel a kivételekre és rendhagyóságokra. Latin-magyar és magyar-latin fordítási gyakorlatok. A legnevezetesebb mondattani jelenségek: acc. c. inf., abl. absolutus, participium relativum, a helynevek constructiója. Latin beszélgetési gyakorlatok. K. k: Pirchala „Latin nyelvtan“ és „Latin olvasókönyv.“ Kéthetenként iskolai írásbeli dolgozatok. (Heti óraszám 6.) Tanította az *A*)-ban Fuxhoffer Dezső, a *B*)-ben Vass Tamás.

Földrajz. Európa, Ázsia és Afrika természeti és állami viszonyainak leírása. Térképrajzolás Európa országairól, Ázsiáról és Afrikáról. K. k.: Laky D. „Földrajz“ című munkája II. kötete (8. kiadás) s Kogutowitz „Iskolai atlasz“-a. (Hetenként 3 órán.) Tanította Kovács Dezső dr.

Természetrajz. Őszi és tavaszi növények. Közönségesebb emlősök, madarak, csúszó-mászók, kétéltűek, halak, rovarok, lágytestűek, férgek. Növény- és rovargyűjtés. K. k.: Dr. Szilády Zoltán: Kis természetrajz II. rész. (Hetenként 2 órán.) Tanította Török Tivadar.

Számtan. Számolási előnyök és rövidítések. Rövidített összeadás, kivonás, szorzás és osztás. Arányok, aránylatok. Egyszerű hármas

szabály és százalékszámítás. A százalékszámítás alkalmazásai. Havonként iskolai írásbeli dolgozat. K. k.: Fr. Kiss K. „Számtan"-a. 3. kiadás. (Hetenként 4 órán.) Tanította az *A*)-ban Böhm Gyula, a *B*)-ben Fr. Kiss Károly.

Rajzoló mértan. Stereometriai elemek. A sík. Az egyenesek és a síkok abszolut és relativ fekvése; lapszög és testszög. A legfontosabb testek, ú. m. a hasáb, gúla, szabályos testek, henger, kúp és gömb tulajdonságai s hálózata. A testek összeillősége, symmetriája s hasonlósága. A testek felszínének és térfogatának meghatározása, számos gyakorlati példával. Az ismertetett testek készítése kéregpapirosból. Sík-idomok, testek és test-combinatiók parallel perspektiv rajzolása testmintákról. Tankönyv: Horti Henrik: „Rajzoló stereometria." (Hetenként 3 órán.) Tanította az *A*)-ban. Böhm Gyula, a *B*)-ben Szekeres Albert.

Szépírás. A magyar és német szépírás és a magyar folyóírás. (Hetenként 1 órán.) Tanította Samu János.

Ének. A hangjegyírás és olvasás ritmikai és hangközi elemezésének folytonos gyakorlása mellett, ismétlés után a hangnemismeretek kibővítése, H-dur és Des-durral. A hangközök a 2-odtól a 10-edig. Az I. osztban tanult durhangnemek molljai, vagyis 4 kereszt és a 4 b-hangnem alharmad szerinti mollhangnemei és pedig az „összhangzatos" moll-skálák ismertetése és gyakorlati éneklése. A $^6/_8$ taktus és ennek alkalmazása a hármas hangzat gyakorlatoknál. A Határozó: I. uralgó V. és aluralgó IV. hármas hangzat ismertetése és gyakorlati éneklése ötöd, nyolcad és harmad helyzetben. A dur-skála jellegzetes hárm. hangzatainak ismertetése: kemény, lágy és szükített hármas hangzat és a fok ismertetése, melyeken előfordulnak. A hangjegyértékek és szünjelek a 16-odig. Hangképző, hallást és ütemérzéket fejlesztő gyakorlatok, különösen tekintettel a félhang és egészhangemelkedés megkülönböztetésére, a fenti skálák és hármashangzatok eltalálására. Kétszólamú énekgyakorlatok Sopran-Alt hangon. 10 kétszólamú dalt tanultak a dalgyűjtemény II-ik füzetéből. Az egyházi énekek közül énekelték a következőket: Zsoltárok: V., XXIII., XXX., XXXIII., LXVI. és LXXXI. Dicséretek: 2., 5., 37., 63., 74. és 75. sz. Világi énekeket az Erődi „Ezüst hárfa" II-ik kötetéből tanultak, és pedig népdalt, műdalt és klasszikus éneket két-szólamban. Az egyházi énekeket kezdetben harmoniumkiséret mellett, majd minden kiséret nélkül együttesen és solóban is, zenei taktus-beosztással énekelték. Számos

tanuló vegyes karban énekelt 4 szólamban. (Hetenként 2 órán, mint az I. osztályban.) Tanította Krausz Gusztáv.

Torna. Mint az első osztályban, csakhogy itt már nehezebb gyakorlatokat végeznek és a szabadtéri játékok között már a rugólabdát is gyakorolják. (Hetenként 2 órán.) Tanította Halász Zs.

Az órák összes száma 30.

III. osztály.

Osztályfőnök az *A*)-ban *ifj. Szalay Károly*, a *B*)-ben *Madai Gyula dr.*

Vallástan. Hittan. A kézikönyvet írta: Szőts Farkas. Minden vasárnap olvastatás a bibliából. Zsoltárok s dicséretek, mint az „Ének" alatt, azonkivül könyvnélkül szebb részeket a zsoltárokból s Ézsaiás könyvéből. Sokat olvastunk a zsoltárok könyvéből s a prófétai iratokból. (Hetenként 2 órán.) Tanította ifj. Szabó Aladár.

Magyar nyelv. Rendszeres magyar nyelvtan. Hangtan. Szótan. Mondattan. Olvasmányok a török és kuruc világból, a görög és római történetből, elbeszélések és leírások a magyar földről, a vallásos és hazafias lira köréből. Elemzés. Megtanult költemények: Családi kör. Végbeli katonák élete. Mikes. Búcsú. A hazáról. Nemzeti dal. Kis gyermek halálára. Fiamnak. Hymnus. Balogh Ádám nótája. Esztergom megvételéről. Őszi harmat után. K. k.: Szinnyei: „Rendszeres magyar nyevtan." Dr. Gulyás István és dr. Mitrovics Gyula „Magyar olvasókönyv a III. o. sz." (Hetenként 4 órán.) Tanította az *A*)-ban Varga Bálint dr., a *B*)-ben Madai Gyula dr.

Német nyelv. Olvasás és írás. Olvasmányok alapján az alaktan, ú. m. a név- és igeragozás, a melléknév fokozása; a számnevek, névmások, határozószók, praepositiók. Fordítás németről magyarra; könnyebb német szöveg, apró versek könyv nélkül is. Beszédgyakorlatok. Olvasmányok és könyv nélkül tanult darabok: Mein Name, Im Namen Gottes, Die Schule, Im Lehrzimer, In der Unterrichtsstunde, Die Familie, Die guten Eltern, Das Haus, Die Wohnung, Möbel und Hausgeräte, Rätsel, Der Garten, Du musst dein Herz..., Die Haustiere, Der Nutzen der Tiere, Der Ackerbau, Landwirtschaftliche Pflanzen, Der Bauersmann, Der Wald, Waldlied, Die wilden Tiere, Die Vögel. Írásbeli dolgozatok kéthetenként. K. k.: Varga B.: „Német olvasókönyv." Ballagi K.: „Német nyelvtan." (Hetenként 4 órán.) Tanította az *A*)-ban Varga Bálint dr., a *B*)-ben Német Gábor dr.

Latin nyelv. I. Cornelius Neposból: Miltiades, Themistocles, Aristides, Cimon, Hannibal. II. Phaedrusból az I, II, III, IV. és V. könyvből 35 mese. A mesék egy részét könyv nélkül is megtanulták. Írásbeli dolgozatok kéthetenként. K. k.: Rupp Kornél dr. „Cornelius Nepos"-a és Szabó Gy. Iván „Phaedrus" a. III. A mondattan. Az egyszerű mondat tana teljesen. Latin beszélgetési gyakorlatok. K. k.: Pirchala: „Latin nyelvtan" és „Latin gyakorlókönyv" a III. és IV. osztály számára. (Hetenként 6 órán.) Tanította az *A*)-ban ifj. Szalay Károly, a *B*)-ben Madai Gyula dr.

Történelem. Magyarország története 1526-ig, egykorú kútfőkből válogatott bő szemelvények olvasásával kapcsolatban. K. k.: dr. Török István: Magyarország története. Mika Sándor: Magyar történelmi olvasókönyv. I. rész. (Hetenként 3 órán.) Tanította az *A*)-ban és *B*)-ben Pethő István dr.

Földrajz. Ausztrália és Amerika természeti és állami viszonyainak leírása s a természettani és csillagászati földrajz elemei. Térképrajzolás Amerika és Ausztráliáról. K. k.: Laky Dániel „Földrajz" című munkájának III. kötete (5. kiadás) s ugyanazon szerző „Természettani és csillagászati földrajz" című munkája s Kogutowitz „Iskolai atlasz"-a. (Hetenkét 2 órán.) Tanította Kovács Dezső dr.

Számtan. Az arányok és aránytalanok ismétlése után az összetett hármas-szabály. Kamatszámítás. Váltóra és értékpapirokra vonatkozó számítások. Időhatárszámítás. Leszámolás. Egyszerű és összetett társas-szabály, vegyítés-szabály, lánc-szabály, ötvényekre és pénzekre vonatkozó számítások. Havonként iskolai írásbeli dolgozat. K. k.: Fr. Kiss K. „Számtan" 3. kiadás. (Hetenként 3 órán.) Tanította az *A*)-ban és *B*)-ben fr. Kiss Károly.

Rajzoló mértan. Constructiv planimetria. Egyenes vonalú idomok tulajdonságai és szerkesztése. Az összeillőség, symmetria, hasonlóság és a területmeghatározás ismétlése. A geometria alkalmazása a rajzolásban és mérésben. Idomok szerkesztése, területek transformálása. Síkdíszítmények szabadkézi rajzolása. Tankönyv: Horti Henrik: „Constructiv planimetria." (Hetenként 2 órán.) Tanította az *A*)-ban Szekeres Albert, a *B*)-ben Böhm Gyula.

Ének. *a*) Elmélet: A II. osztály tananyagának ismétlése és kibővítése. Fisz-dur és Ges-durral. Enharmonia és enharm. hangnemek. A fel- és alhangközök, a félhang-távolságtól a 10-edig. Nagy és kis hangközök. Hangjegyek és szünjelek az egész értékű kottától az $^1/_{32}$-ig. A rövidítő és hosszabbító pont alkalmazása. A

3/4 és 3/8, 6/4 és 6/8 taktusok, hasonlósága és különbsége, a 9/8 taktus. A 4/4 és 2/2 taktus rokonsága és különbség az a la breve taktus és gyakorlati alkalmazása a reform. zsoltároknál. A tempók fontossága a zenei gondolatok helyes interpretálására. A három főtempo: Allegro, Andante és Adagio jellege. Az összes tempók besorozása a három „főtempó" körébe. A IIb. oszt.-ban tanult dur hangnemek molljai. A dur- és mollskálák rokonsága alharmad szerint. A határozó, uralgó és aluralgó hármashangzatok felbontása a fenti hangnemekben, továbbá a gyakoribb műszavak ismertetése. A kottaírást, olvasást, hangköz és ritmikai elemezést folytonosan gyakorolták. A hangnemek meghatározása: Vezető-hang szerepe a mollhangnemben. — *b*) Gyakorlati éneklés: *a*) Világi énekek, népdalok, kuruc nóták és apró műdalok, háromszólamú (sopran, mezzosopran és alt) letevésben, Erődi: Ezüst hárfa III-ik kötetéből válogatva. *b*) Egyházi énekek: Zsoltárok: III. VI. XIX. LXI. LXXXIX. CV. CXIX. CXLVI. CL. Dicséretek 17. 75. 146. 162. 173. és vasárnap délutáni 1. sz. Az összes egyházi énekeket kiséret nélkül és szólóban is énekelték hetenként 2 órán az I. osztály beosztása szerint. Tanította Krausz Gusztáv.

Torna. Rendek, kettősrendek gyakorlása szabatosabb kivitellel, menetközben is. Svéd tag-, gerinc-, has-, fej-, szabadgyakorlat, tekintettel az egyensúlyozó gyakorlatokra, szabadgyakorlatok olykor kézi szerekkel. Szergyakorlatok; az előbbi osztályokban felsorolt szereken való alapgyakorlatok végzése után összetettebbek is végeztettek; bakugrás, ló, alacsony nyujtó és korlátgyakorlatok, a svéd palánk és pad összetett gyakorlatai. Labda- és más társasjátékok. A szabadtéri játékok között rugólabdával már matchek is előfordulnak. Lassu, kitartó futás 6—8 percig, rövid megszakitásokkal. (Hetenként 2 órán.) Tanította Halász Zs.

Az órák száma 30.

IV. osztály.

Osztályfőnök az *A*)-ban Samu János, a *B*)-ben Német Gábor dr.

Vallástan. Erkölcstan. A kézi könyvet írta: Szőts Farkas. Zsoltárok és dicséretek, mint „Ének" alatt. Azonkívül könyv nélkül a bibliából I. Kor. 13. fej., Ezsaiás 53. fej. Sokat olvastunk a predikátor könyvéből, a prófétákból és elolvastuk a hegyi beszédet. Olvastunk a külmisszióról is. Minden vasárnap reggel bibliamagyarázat. (Hentenként 2 órán.) Tanította ifj. Szabó Aladár.

Magyar nyelv. Rendszeres irálytan (stilisztika). K. k.: Góbi Imre: „Stilisztika.“ A nyelvkincs, szóképek és alakzatok; a stílus tulajdonságai, kellékei, fajai. Próza és vers. Verstani alapfogalmak. Szavalat. Ügyiratok. Kéthetenként iskolai dolgozatok. Arany „Toldi“-jának előhangja és I., II., IV. éneke könyv nélkül. Könyv nélkül tanult költemények Toldin kivül: A megfagyott gyermek, A magyarokhoz, A közelítő tél, Az én osztályrészem, Magyarország címere, A nagy titok, Szibinyáni Jank. Olvasmányok: Szemelvények Heltai Gáspár meséiből, Mikes K. leveleiből, Faludi F. Téli éjszakáiból. Kazinczy, Arany J.. Gyulai P., Jókai M. stílusából, Kisfaludy K. „Mátyás deák“-ja. — Példák a magyar nemzeti, az ó-klasszikai és nyugateurópai versformákra, a skandálás gyakorlása. (Hetenkén 3 órán.) Tanította az *A*)-ban Samu János, a *B*)-ben Német Gábor dr.

Német nyelv. Az alaktan ismétlése és kiegészítése. Mesék, elbeszélések, leírások s versek fordítása, s könyvnélkül tanulása. Fordítás magyarról németre; beszédgyakorlatok *Olvasmányok*: Die Erde, Die vier Weltgegenden, Die Oberfläche der Erde, Erhebungen und Vertiefungen, Tag und Nacht, Woche und Monat, Der Tag des Herrn, Das Jahr und die Jahreszeiten, Flüchtig ist die Zeit, Gott, der Menschen Vater, Fát ültessél, A két kecske, Der Regen, Wind und Sonne, Die drei Goldfischlein, Strohhalm, Kohle und Bohne, Die drei guten Sprüchlein, Phrixos und Helle, Jason holt das goldene Vliess, Herakles tötet die Schlangen, Kroisos und Solon, Die Jugendzeit Alexanders des Grossen. A buzakalászok. Kéthetenként iskolai dolgozat. K. k.: Varga Bálint dr.: „Német olvasókönyv“ I. rész és Ballagi: „Német nyelvtan.“ (Hetenként 3 órán.) Tanította az *A*)-ban Varga Bálint dr., a *B*)-ben Német Gábor dr.

Latin nyelv I. *Julius Caesar* „De bello Gallico“-jából: Gallia leírása. A helvétek elleni háború. Comm. I. 1—29. A gallok erkölcsei és szokásai. Comm. VI. irodalmi és hadügyi magyarázatokkal. Caesar élete. — K. k.: Hittrich Ö.: Szemelvények Caesar műveiből. — II. *Ovidius*. A költő önéletrajza, A világ négy korszaka, Philemon és Baucis, Daedalus és Icarus, Phaëton, tárgyi és nyelvi magyarázatokkal. Ovidius élete és művei. K. k.: Csengeri: Szemelvények Ovidiusból. — III. A *mondattan* befejezése. — K. k.: Pirchala: „Latin nyelvtan és gyakorlókönyv.“ — IV. *Könyv nélkül*: Ovidiusból a fordított részek. Házi és iskolai írásbeli dolgozatok.

(Hetenként 6 órán.) Tanította az *A*)-ban Samu János, a *B*)-ben Fuxhoffer Dezső.

Történelem. Magyarország története 1526—1857-ig. K. k.: Török István dr.: Magyarország története. Mika Sándor: Magyar történelmi olvasókönyv. II. (Hetenként 3 órán.) Tanította az *A*)- és *B*)-ben Vass Tamás.

Mennyiségtan. A betűszámtanból: a négy alapművelet egész számokkal, tényezőkre való bontás, a legnagyobb közös osztó és a legkisebb többes kikeresése. A négy alapművelet törtekkel Az egytagú és többtagú mennyiségek második és harmadik hatványra emelése. Elsőfokú egyenletek egy ismeretlennel, arányok és aránylatok. Írásbeli dolgozatok havonként. K. k.: Fr. Kiss Károly: „Algebra" III. kiadás. (Hetenként 3 órán.) Tanította az *A*)-ban Ábrahám István, a *B*)-ben Böhm Gyula.

Rajzoló-mértan. Görbe vonalú idomok. A legfontosabb görbe vonalak, különösen a kúpmetszeti vonalak ismertetése. Szerkesztési feladatok. Példák a görbék műszaki alkalmazására. Síkdíszítmények szabadkézi rajzolása. — Tankönyv: Horti Henrik: „Rajzoló geometria." (Hetenként 2 órán.) Tanította az *A*)-ban és *B*)-ben is Szekeres Albert.

Természetrajz. Növénytan. Néhány virágos növény leírása. Morphologia, biologia. A levegő és víz részletesebben; néhány fontosabb elemi test. Oxidálás, redukálás. Sav és bázisról általában, részletesebben a növényekre nézve fontosab sók csoportosítva. A növények életében szereplő fontosabb szerves vegyületek. Növényi anatomia mikroskóp használatával. Élettan, rendszertan. Fontosabb családok (kiterjeszkedve a földrajzi elterjedésre). Bevezetés a növényhatározásba. Növénygyüjtés. — K. k.: Szterényi Hugó: Növénytan. (Hetenként 3 órán.) Tanította Török Tivadar.

Ének. *a*) *Elmélet.* A dur- és mollhangnemek *egyazon* alaphang szerinti rokonsága. Az összhangzatos és dallamos mollskálák összehasonlítása. A mollhangnemek mind a négy fajtája, úgymint természetes, összhangzatos, dallamos, és magyar skála. Az előző osztályban tanult ismeretek, a taktusnemek és különféle tempók kiegészítése. A mollhangnemek hármashangzatai és az uralgó hetedhangzat. A kettős kereszt és kettős b. — Enharmonia és enharmoniás hangok. Előforduló műszavak megmagyarázása. *b*) *Gyakorlat.* 1. Egyházi ének és pedig: Zsoltárok: VIII. XXXII. XXXIV. XXXIX. CII. CXVII. CXXVIII. CXLIII. Dicséretek: 4. 5. 70. 137. 146. 162. 137. és vasárnap délutáni 1. és 2. sz.: 12

válogatott világi éneket 3 és 4 szólamban: sopran, alt, bassus, helyenként tenor szólammal is, Krausz G.-féle dalgyüjtemény IV. füzetéből válogatva. Az arra alkalmas növendékek a karéneklésben is résztvettek. (Hetenként 2 órán az I. o. beosztása szerint.) Tanította Krausz Gusztáv.

Torna. Mint az előbbi osztály gyakorlatai; a katonai rendgyakorlatok; menetközben a rendek, kettős rendek pontos végrehajtásával kanyarodások, fejlődések stb. A svéd torna sorozatos szabad gyakorlatai; a szertornázásnál különös gondot fordítanak az önfegyelmezésre. (Hetenként 2 órán.) Tanította Halász Zs.

Az órák összes száma 30.

V. osztály.

Osztályfőnök: *Nyusztay Antal.*

Vallástan. Egyháztörténet kezdettől a reformációig. K. k. Báthory Gábor „Egyháztörténelem" c. munkája. Olvastuk a „Cselekedetek könyvét." Minden második vasárnap bibliamagyarázat. A zsoltárok közül tanulták a VI, XXV, XXX, XXXIII, XXXV, XLII, XLVI, LXI, LXXVII, LXXXIV, CV, CXXXV-iket, a dicséretek közül a 22, 43, 64, 74, 108, 137-iket. Énekeltek e Hozsannából is. (Hetenként 2 órán.) Tanította ifj. Szabó Aladár.

Magyar nyelv. A prózai műfajok elmélete, ú. m.: a *történetírás* a *szónoki művek*, a *regény*; az *értekezés*; a *leírás*, és a *levél*. Iskolai és házi (kötelező) olvasmányok; olvasmányok számbavevése. *Olvasmányok:* Tinódi históriás énekeiből, Kölcsey Parainezis, Berzsenyi felett tartott beszéde, Széchenyi a Hitel bevezetése és befejezése, Eötvös beszéde Kőrösi Csoma felett, Kossuth a haza védelméről tartott beszéde, Deák első felirati beszéde, Arany Toldi estéje, Jókai Uj földesúr, Kemény tanulmányaiból: A két Wesselényi, Vörösmarty; Salamon: A török hódoltság korából, Gyulai Pál Arany fölött mondott beszéde, s Pázmány egy beszéde. *Költemények:* Mátyás anyja, Both bajnok özvegye, V. László, Rozgonyiné, Szibinyáni Jank, Pázmány lovag, Walesi bárdok, Ágnes asszony, Török Bálint, Tetemre hívás. Dolgozatok írása az iskolában és otthon. A szónoklás gyakorlása Kossuth és Deák politikai beszédein, s maguk-választotta műveken és tárgyakon. Szavalás. K. k.: Riedl Frigyes: „Rhetorika." (Hetenként 3 órán.) Tanította Varga Bálint dr.

Német nyelv. Történeti és gyakorlati olvasmányok; költemények fordítása, tárgyi és nyelvi megbeszélése; a prózaiak elmesélése, a költemények szavalása. *Olvasmányok*: Die ewige Bürde, Der kluge Sultan, Seltsamer Spazierritt, Der kluge Richter, Das wohlfeile Mittagessen, Der seltsame Spielkamerad, Der Dieb, Der gute Knecht. Költemények: Heidenröslein, Mignon, Loreley, Das Schloss Boncourt, Der Fischer, Erlkönig, Der Sänger, Der Ring des Polykrates. A nyelvtan ismétlése és kiegészítése. Szóképzés. Szórend. Mondattani sajátosságok. Magyar-német fordítási gyakorlatok. Irásbeli dolgozatok kéthetenként. K. k. : Harrach—Gyulai: „Német olvasókönyv" III. rész, 4. kiadás. Ballagi: „Német nyelvtan." Orosz Alajos: „Német stilusgyakorlatok" (segédkönyv). (Hetenként 3 órán.) Tanította Német Gábor dr.

Latin nyelv. I. *Ovidius:* Tristia: A megválás percei. A tél Tomiban. Fasti: Romulus és Remus kitevése. Lupercal; Gabii elfoglalása. Ardea ostroma. A fogadás; A regifugium; A Fabiusok veszte; Új év napja; Janus; Feralia; Terminalia, Quinquatrus maiores, Arion. *Cicero:* Pro lege Manilia. Pro Archia. Kézikönyv: Csengeri J. : Szemelvények Ovidiusból. Zsámboki Gy. : Cicero: De imperio Cn. Pompei és Kapossy Lucián: Cicero: Pro Archia poeta. Irodalomtörténeti bevezetés. Állami régiségek. Fordítás magyarról latinra. Irásbeli dolgozat kéthetenként. (Hetenként 6 órán.) Tanította Nyusztay Antal.

Görög nyelv. Nyelvtan: Az alaktan a *μι*-végű igékig. Olvasmány: gyakorlat görögről magyarra és magyarról görögre, gnómák, Aesopusi mesék. A mesék egy részét könyv nélkül is megtanulták. Irásbeli dolgozatok kéthetenként. K. k. : Dóczi: „Görög nyelvtan" és „Görög olvasó- és gyakorlókönyv". I. r. (Hetenként 5 órán.) Tanította Nyusztay Antal.

Görögpótló irodalmi olvasmányok. I. Homeros Iliasa és Odysseiája bő szemelvényekben. Homeros. A homérosi kérdés ismertetése. Az eposok jellemzése és szerkezete. Arany J. : Buda halála. II. Herodotos szemelvényekben. A görög történetírás kezdete, Herodotos életrajza s művének jellemzése. A magyar epika történetéből Tinódi és Gyöngyösi jellemzése a szemelvények alapján. A magyar történetírás áttekintése. Heltai, Szalárdi, Kemény J., Cserei M. és Apor P. műveiből szemelvények. Kézikönyvek: Csengeri: Homeros Iliasa, Gyomlay: Homeros Odysseiája, Geréb: Szemelvények Herodotosból, Badics: Magyar irodalmi olvasókönyv I. (Hetenként 3 órán.) Tanította Fuxhoffer Dezső.

Történelem. Az ókor története, különös tekintettel a keleti népek, görögök és rómaiak világtörténeti szerepére az egyetemes emberi művelődés fejlődésében. — K. k.: Mika Sándor: Egyetemes történelem. Ókor. — Mika Sándor: Történelmi olvasókönyv. I. rész. Kogutowitz: Történelmi atlasz. Fali térképek. (Hetenként 3 órán.) Tanította Pethő István dr.

Mennyiségtan. Az algebrából: A két és több ismeretlenes elsőfokú egyenletek megoldása a substitutio, comparatio, eliminatio, a determinánsok és a határozatlan együtthatók módszerével. Gyökmennyiségekkel való műveletek, többtagúakból való négyzetgyökfejtés. Másodfokú egyenletek. Köbgyök. A geometriából: Síkmértan; a háromszögek egybevágósága és hasonlósága, az egyenesvonalú sík-idomok területének kiszámítása és hasonló idomok területeinek összehasonlítása. Irásbeli dolgozat havonként. K. k. : Fr. Kiss K.: „Mértan" 2. kiadás és „Algebra" 3. kiadás. Hetenként 3 órán.) Tanította fr. Kiss Károly.

Természetrajz. Állattan. Az állati test szerkezete. Biologiai jelenségek. Az állati sejt, szövetek és szervek. Az összes állatosztályok és főbb rendek, kiváló tekintettel a hazánkban élő közönségesebb fajokra és földrajzi elterjedésükre. K. k.: Ormándy M.: „Állattan." (Hetenként 3 órán.) Tanította Török Tivadar.

Görögpótló rajz. Egyszerű stereometriai testeknek és ezek összetételeinek szemlélet alapján való rajzolása contourokban és árnyékolással is. Szemléleti látszattan. Rajzolás lapmintákról és egyszerű (gipsz) reliefekről. Ó-kori jellegzetes műalkotások bemutatása és ismertetése. (Hetenként 2 órán.) Tanította Szekeres Albert.

Ének. Az arra alkalmas tanulók az ifjúsági énekkarban közreműködtek. (Hetenként 1 órán.) Tanította Krausz Gusztáv.

Torna. Katonai rendgyakorlatokból a szakasz minden mozdulata menetközben is; kettős rendekben gyakori menetelés „dalra." Svéd társas szabadgyakorlatok és összetett szabadgyakorlatok kézi szerekkel is. Szertornázás csapatokban, részint a sorozatos svéd csoportok gyakorlatai szerint, részint a miniszteri utasításban foglaltak után. Labda- és más társasjátékok bent a tanteremben, kint a játéktéren füles, rugó és magyar labdajátékok versenyekkel. Athletikai gyakorlatok. Céllövés, úszás. Kitartó futás 8 percig. (Hetenként 2 órán.) Tanította Halász Zs.

Az órák összes száma 31.

VI. osztály.

Osztályfőnök: *Török Tivadar.*

Vallástan. Ker. egyháztörténet a reformációtól napjainkig, K. k.: Báthory Gábor „Egyháztörténelem" című munkája. Olvastunk a kül- és belmisszió hőseiről. Elolvastuk a filippibeliekhez írott levelet, s a korintusi 1-ső levél főbb részeit. (Hetenként 2 órán.) Zsoltárok és dicséretek, mint az V. osztályban. Tanította ifj. Szabó Aladár.

Magyar nyelv. A szép. A művészetek. Poétika. A költői műfajok elmélete gyakorlati alapon. *A*) Belvilág költészete: 1. A dal. 2. Óda, hymnus. 3. Elégia. 3. Rhapsodia, Dithyramb. 5. Epigramma. 6. Tanító-költemény. 7. Szatira. *B*) Külvilág költészete: 1. Költői elbeszélés. 2. Ballada. 3. Románc. 4. Mese. 5. Monda, legenda. 6. Éposz. 7. Regény, novella. 8. A leíró elem a költészetben. *C*) A dráma. A jellemzés módja. A dráma fejlődésének rövid áttekintése. Verstan. Részletes iskolai megbeszélésben részesültek: Arany balladái, Zrinyi Szigeti veszedelme, Sophokles Antigoneja, Molière: „Tudós nők-je," és Kisfaludy Károly „Kérők" c. vígjátéka. Shakespeare Coriolanusa. Költemények könyv nélkül, szavalás. Irásbeli dolgozatok havonként. Riedl kézikönyve alapján, heti 3 órán tanította Madai Gyula dr.

Német nyelv. Schiller „Tell Vilmos"-ának tárgyi és alaki magyarázata történeti bevezetéssel (a 3 dal s Tell monologja könyv nélkül is.) Fordítás magyarról németre: Schiller élete. Magyarról németre fordították (és könyv nélkül megtanulták) a következő olvasmányokat: Tell megmenti Baumgartent. Stauffacher beszélgetése feleségével Gertrúddal. A svájci szövetség megalakítása. Tell családja, Tell lelövi fia fejéről az almát. Gessler megöletése. Balladák könyv nélkül. Az alaktan főbb szakaszainak ismétlése, a mondattan folytatása, főleg a magyar nyelvtől eltérő jelenségek. Irásbeli dolgozatok kéthetenként. K. k.: dr. Theisz Gyula: „Wilhelm Tell" és Orosz Alajos: „Német stilusgyakorlatok" (segédkönyv). (Hetenként 3 órán.) Tanította Varga Bálint dr.

Latin nyelv. *A*) P. Vergilius Maro: Aeneis: Az I. 1—210, 495—630. II. 1—370, 505—565, 635—805. Az I. énekből 209 sor könyv nélkül is. *B*) Összefüggő, nagyobb szemelvények T. Livius II. III. XXI. és XXII. könyvéből összesen 31 Caput. Irodalomtörténeti és életrajzi bevezetés Liviushoz és Vergiliushoz. A régiségtanból magánrégiségek. Segédkönyv: Hittrich Ödön dr. Római régi-

ségek. Irásbeli dolgozatok kéthetenként. K. k.: Cserép J.: Szemelvények Vergilius Aeneiséből. Kalmár E.: Szemelvények Livius római történetéből. (Hetenként 5 órán.) Tanította Szalay Károly.

Görög nyelv. Az alaktan kiegészítése és ismétlése. Syntaxis, főleg az olvasmányok alapján. Szemelvények Xenophon műveiből s a görög lirikusokból. Az Anabasisból részben átdolgozás, részben az eredeti szöveg szerint 27 olvasmány. Az úton. A lirikusok műveiből 50 darab költemény, ezek egy része könyv nélkül is. K. k.: Maywald József dr. „Görög gyakorló- és olvasókönyv" és Dóczy I.: „Görög nyelvtan." Irásbeli dolgozatok kéthetenként. (Hetenként 5 órán.) Tanította Szalay Károly.

Görögpótló irodalmi olvasmányok. I. Olvasták és elemezték *Aischylos* Leláncolt Prometheusát és Oresteiáját, *Sophokles* Oidipus király, Antigone, Oidipus Kolonosban, A trachisi nők c. tragoediáit; *Euripides* Iphigeneia Taurisban c. tragoediáját s Aristophanes A felhők c. vígjátékát. Ezenkivül olvasták a Kyklops c. satyrdrámát Euripidestől. A dráma eredete és fejlődése. Drámai műfajok. A görög szinház és szini előadások. Részletesebben a 3 nagy tragikus és Aristophanes élete és jellemzése. Szemelvények a görög lirai és a klasszikus vasmértékű magyar lirai költészetből, tárgyi és verstani magyarázatokkal. Kézikönyvek: Aischylos: A leláncolt Prometheus, ford. Zilahy K. (M. K. 27.), Sophokles: Oidipus kir., ford. Csiky G. (O. K. 775—776.), Antigone, ford. Csiky G. (Jeles irók tára XX.), Badics F. Magyar irodalmi olvasókönyv II. kötet. A többi az iskolai példányból olvastatott fel. (Hetenként 3 órán.) Tanította Nyusztay Antal.

Történelem. Az előző osztályban tanultak rövid ismétlése után a középkor történelme a vesztfáli békéig, tekintettel a különböző népek állami és műveltségi viszonyainak fejlődésére. K. k.: Mika Sándor: „Egyetemes történelem. Középkor." Mika Sándor: Történelmi olvasókönyv. IV. rész. Kogutowitz: Történelmi atlasz. Fali térképek. (Heti óraszám 3.) Tanította Vass Tamás.

Mennyiségtan. *A betűszámtanból*: A gyökmennyiséggel való műveletek ismétlése. A hatványozás általánosítása. Számrendszerek. Tizedesszámok. A tisztán képzetes és összetett számokkal való műveletek. Logarithmus, kitevői egyenletek. A számtani és a véges mértani sor. *A mértanból*: A kör és a körre vonatkozó számítások, szögmértan és háromszögtan. Irásbeli dolgozatok havonként. K. k.: Fr. Kiss K.: „Mértan" 2. kiadás és „Algebra" 3. kiadás. (Hetenként 4 órán.) Tanította Ábrahám István.

Természetrajz. Chemia és mineralogia. Kristálytan. Az ásványok fizikai tulajdonságai. Vegytani alapelvek. A fontosabb elemek és vegyületek ismertetése, kapcsolatban a megfelelő ásványokkal s fontosabb részletekkel a chemiai technologia köréből. Néhány egyszerűbb stoechiometriai feladat megoldása. Szerves vegyületek. A geologia elemei. K. k.: Reichenhaller K. „Chemia és mineralogia" (Hetenként 3 órán.) Tanította Török Tivadar.

Görögpótló rajz. Testcsoportok, reliefek, edények és egyszerűbb használati tárgyak gipszmintákról és természetről. Középkori műalkotások ismertetése. (Heti 2 órán.) Tanította Szekeres Albert.

Ének. Mint az ötödik osztályban. (Hetenként 1 órán.) Tanította Krausz Gusztáv.

Torna. Mint az ötödik osztályban. Az athletikai gyakorlatokra már több idő és gond fordíttatik. Versenyekre való készülődés. A kitartó lassú futás 8—10 percig tart. Rövid síkfutást az Ifjúsági Sportclub tagjai szorgalmasan gyakorolják. Céllövés, úszás, korcsolyázás stb. napirenden. (Hetenként 2 órában.) Tanította Halász Zsiga.

Az összes órák száma 31.

VII. osztály.

Osztályfőnök *Fuxhoffer Dezső.*

Vallástan. Hit- és erkölcstan. A kézikönyvet írta: Szőts Farkas. (Hetenként 2 órán.) Olvastatott a János evangeliuma. Szemelvényeket olvastunk a Helvét Hitvallásból s a heidelbergi kátéból. A zsoltárok közül tanulták az V, VIII, XXIII, XXV, XXX, XXXVIII, XLII, LXXVII, LXXXIV, CV-iket, a dicséretek közül: 4, 22, 39, 70, 137-iket. Tanultak énekeket a Hozsánnából is. Minden második vasárnap bibliamagyarázat. Tanította ifj. Szabó Aladár.

Magyar irodalom. A magyar nemzeti irodalom története a legrégibb időktől Kisfaludy Károlyig, tekintettel a művelődés fejlődésére és az íróknak szemelvényeken alapuló fejtegetésére (magyar filologiai szemléltetésekkel). Olvasták a tárgyalt írók kiválóbb műveit, köztük részletet a Katalin- és Margit-legendából, Gyöngyösi egyik eposzát, a kuruc költészetből, Mikes leveleit, Kazinczy Pályám emlékezetét és Katona Bánk bánját, a tárgyalt

korokra és irókra vonatkozó tanulmányokat. Költemények: Balassi: Búcsúének; Kuruc tábori dal, Rákóczi-nóta, Amade: Katonadal, Csokonai: A reményhez, A rózsabimbóhoz, Berzsenyi: Fohászkodás, Kisfaludy: Himfy. A magyar nyelv rendszere. Havonként írásbeli dolgozat. K. k.: Beöthy Zsolt: „A magyar nemzeti irodalom története." I. kötet. Szinnyei: A magyar nyelv. (Hetenként 3 órán.) Tanította Ravasz Árpád.

Német irodalom. Lessing „Minna von Barnhelm" című vígjátékának tárgyi s alaki magyarázata; a darab elemzése s méltatása. Képek a német irodalomtörténetből Lessingig bezárólag: Das deutsche Volk und die deutsche Sprache; Der deutsche Heldengesang; Mittelalterliche Blütezeit; Das Volksepos; Ritterliche Dichtung; — Lessings Leben; Minna v. Barnhelm; Nathan der Weise; Litteraturbriefe, Hamburgische Dramaturgie. — Irásbeli dolgozatok havonként. K. k.: Theisz Gyula dr.: „Minna von Barnhelm" és Miklós Ferenc: Német olvasókönyv. (Hetenként 3 órán.) Tanította Német Gábor dr.

Latin irodalom. *a*) Vergilius: Aeneis VI. éneke (100 sor könyv nélkül is.) Vergilius: Összefüggő nagyobb szemelvények az Aeneis IX. és XII. énekéből. — *b*) Cicero: in Catilinam I. — *c*) *Sallustius Crispus*: Bellum Jugurthinum kihagyásokkal. Irodalomtörténeti s életrajzi bevezetés és a régiségtani ismeretek egybefoglalása. Mintegy 100 sor könyv nélkül. Kézikönyvek: *Cserép J.*: Szemelvények Vergilius Aeneiséből; *Köpesdy S.*: Cicero: Orationes in Cat.; *Hittrich: Ö.*: De bello Jugurthino. Kéthetenként írásbeli. (Hetenként 5 órán.) Tanította Fuxhoffer Dezső.

Görög irodalom. Homeros korának, munkáinak s általában a homerosi kérdésnek s az ion dialectusnak ismertetése; fordították az Odesseia I., VI., IX. énekeit, összefüggő nagyobb részeket a XII., XVII., és XXII. énekből. Kézikönyv: Kempf József: „Odysseia". Herodotos: a Dávid István-féle „Szemelvények"-ből 6 olvasmány irodalomtörténeti bevezetéssel, nyelvtani és tárgyi fejtegetés mellett. Az Odysseiából 160 sort könyv nélkül is tanultak. Iskolai dolgozat havonként. (Hetenként 5 órán.) Tanitotta Nyusztay Antal.

Görögpótló irodalmi olvasmányok. I. Thukydides szemelvényekben, az író életrajzával és művének jellemzésével. A magyar történetírók közül Virág B., Kazinczy, Teleki József gróf, Horváth Mihály, Szalay László és Salamon Ferenc műveiből vett szemelvények. A magyar történetírás a XVIII. és XIX. században. II. Demosthenes I., II., III. olynthosi beszéde, I., II., III. philippikája.

A békéről. Szemelvények a „Koszorú“ c. beszédből. Demosthenes élete s a görög szónoklat fejlődésének rövid áttekintése. A magyar szónokok közül Felsőbüki Nagy Pál, Kölcsey, Wesselényi Miklós br., Széchenyi, Eötvös József br., Kossuth Lajos és Deák Ferenc beszédeiből vett szemelvények. III. A görög állami régiségeknek s a görög irodalomnak összefoglaló ismertetése. K. k.: Szilasi M.: Szemelvények Thukydidesből, Badics: Magy. irod. olvasókönyv III., Földi: Demosthenes válogatott beszédei, Márton Jenő: A görög irodalom története. (Hetenként 3 órán.) Tanította ifj. Szalay Károly.

Görögpótló rajz. Reliefek (gipszmintákról), építészeti részletek, edények, állatok, virágok természeti tárgyakról. Néhány újabbkori műalkotás ismertetése. (Heti 2 órán.) Tanította Szekeres Albert.

Történelem. A középkor történetének rövid áttekintése után az újkor története 1648-tól és a legújabb kor története napjainkig. K. k.: Mika Sándor: Egyetemes történelem. Újkor és legujabb kor. Mika Sándor: Történelmi olvasókönyv. V. rész. Kogutowitz: Történelmi atlasz. Fali térképek. (Hetenként 3 órán). Tanította Vass Tamás.

Mennyiségtan. *Algebra.* Kamatos kamat és járadékszámítás, kölcsöntörlesztés. Végtelen sorok. A másodfokú egyenlet elmélete, a másodfokú függvény maximuma és minimuma. Redukálható egyenletek. Complex számok. Moivre képlete. Reciprok egyenletek. *Geometria.* A pont coordinatái. Két pont távolsága. A háromszög területe. Az egyenes egyenletei. Egyenesek metszéspontja, hajlásszöge. A kör egyenletei. Az ellipszis, hiperbola és parabola egyenlete. Egyszerűbb algebrai kifejezések grafikus ábrázolása. A szögmértan és sík háromszögtan ismétlése után a stereometria legfontosabb tételei. A hasáb, gula, henger, kúp és gömb felszine és köbtartalma. Irásbeli dolgozat havonként. K. k.: mint az V. és VI. osztályokban. (Hetenként 3 órán.) Tanította Böhm Gyula.

Természettan. Bevezető természettani alapfogalmak. Mechanika. Hangtan. Fénytan. K. k.: Fehér-Szekeres: „Kisérleti Fizika.“ 9. kiadás. (Hetenként 4 órán.) Tanította Ábrahám István.

Ének. Világi énekek. Akiknek jó hangjuk volt, két csoportra, tenor és bassus (bariton) osztva, a többi osztályok énekeseivel együtt számos egyházi és világi éneket énekeltek 4 szólamú vegyes karban. (Erről részletes jelentés van „Énekkar“ cím alatt. (Hetenként 1 órán a VIII. osztálylyal együtt.) Tanította Krausz Gusztáv.

Torna. Szakaszképzés, szakaszgyakorlatok a gyakorlati szabályok szerint, szárnytisztesek vezénylése mellett. Svéd szabad gyakorlatok. Szertornázás minden tornaszeren, különös tekintettel a főszereken és magasugrásban való versenyképességre. Súlydobás és súlyemelés. Kötélhúzás, az ugrások minden neme. Futás 10—12 percig; gyors- és gátfutás. Uszás, céllövés. Kirándulások. Télen szánkóversenyek, más időben futóversenyek. Játékok: Füles és rugólabda. (Hetenként 2 órán.) Tanította Halász Zsiga.

Egészségtan. (Hetenként 1 órán.) Tanította Papp Károly dr.

Az órák összes száma 32.

VIII. osztály.

Osztályfőnök *Ábrahám István.*

Vallástan. A magyar protestáns egyház történelme. K. k: Farkas József: „A magyarországi protestáns egyház története." Zsoltárok és dicséretek mint a VII-ikben. Olvastunk a pásztori levelekből és a Jelenések könyvéből. Minden második vasárnap bibliamagyarázat. (Hetenként 2 órán.) Tanította Csűrös István.

Magyar irodalom. A magyar nemzeti irodalom fejlődésének ismertetése a legújabb kortól (1820. Kisfaludy K.) napjainkig. *Iskolai olvasmányok*: Jósika Abafijából, Eötvös, Kemény regényeiből szemelvények; Kisfaludy, Czuczor, Vörösmarty, Tompa, Petőfi, Arany, Madách, Jókai és a drámaírók műveiből szemelvények. „Az ember tragédiája" a maga egészében. Költemények: Péter Apostol beszéde „Az Ember tragédiájá"-ból, Zalán futása bevezető sorai, Eötvös, Végrendelet, Tompa: Télen nyáron pusztán az én lakásom, Petőfi: Jelige, Egy-két népdala. Az apostolból és Bolond Istókból egy részlet, Arany: Epilogus. Tanulmányok Erdélyi, Gyulai, Beöthy, Péterfy, Riedl munkáiból. Ezeken kivül a kölelező házi olvasmányok. Havonként írásbeli dolgozat. K. k.: Beöthy Zsolt: „A magyar nemzeti irodalom története", II. k. (Hetenként 3 órán). Tanította Samu János.

Német irodalom. Goethe: „Iphigenie auf Tauris" című drámájának alaki és tárgyi magyarázata, a darab elemezése s méltatása. Képek a német irodalomtörténetből Lessingtől Schiller haláláig. Néhány XIX. századbeli német költő. Költemények (nagyobbrészt könyv nélkül is). *Goethe*: Das Göttliche, Der Zauberlehrling; az V.-ben tanult balladák ismétlése; *Schiller* balladáinak tartalmi

ismertetése. Das Lied von der Glocke-ből az 1—5. szakasz. Írásbeli dolgozatok havonként. K. k.: Maywald József dr.: „Iphigenie auf Tauris“ és Miklós Ferenc: Német olvasókönyv a középiskolák VII. és VIII. osztálya számára. (Hetenként 3 órán.) Tanította Német Gábor dr.

Latin irodalom. Corn. Tacitus Annaleseiből szemelvények, I. 1—30; II. 12—18; 53—61. Qu. Horatius Flaccus Carm. I. 1., 2., 3., 4., 9., 22., 37.; II. 3., 10., 14., 16., 17., 18.; III. 123²., 6., 9., 30.; IV. 9. Epodon 2. Satirarum I. 1. Epist 1. 1., 2., 3., 4., 5., 6., 7. Az Ars poetica. Könyv nélkül 10. carm. Kézikönyv: Wirth: „Horatius-szemelvények.“ Schmidt A.: Irodalomtörténeti és életrajzi bevezetés. Irodalomtörténeti és régiségtani összefoglalás. Írásbeli dolgozatok héthetenként. (Hetenként 4 órán.) Tanította Szalay Károly.

Görög irodalom. Homeros Iliasából fordították az I. 1—365, és a II., VI. és XVIII-ik énekből nagyobb összefüggő részeket; összefüggő nagyobb részeket a VI., XVIII. és XXIV. énekből. Az Ilias I. énekéből könyv nélkül megtanultak 105 sort. A homérosi kérdés ismétlése; az Ilias tartalma és szerkezete. Homeros világa. Prózai olvasmányul: Platon Apologiája. 1—27. C. A görög filozófia áttekintése. Irodalomtörténeti összefoglalás. Irasbeli dolgozat havonként. K. k.: Kemenes J.: Szemelvények az Iliasból. Simon J. Sándor: Szemelvények Platon műveiből. (Hetenként 4 órán.) Tanította Szalay Károly.

Görögpótló irodalom. A görög filozofia története. Görög művészettörténet. Olvasták: Platonból: az Apologiát, Kritónt, Gorgiast, szemelvényeket a Politeiából. — Aristotelestől: szemelvényeket az Ethikából. K. k.: Alexander B.: Platon és Aristoteles; Zsámboki Gy.: A görög művészet kiválóbb alkotásainak ismertetése. (Hetenként 2 órán.) Tanította Nyusztay Antal.

Görögpótló rajz. Emberi testrészek: kéz, láb, fej, fej domboru mintákról. A tehetségesebbek aktot is rajzoltak. Továbbá: virágok és állatok természeti tárgyakról. Magyar festők és szobrászok méltatása. (Hetenként 2 órán.) Tanította Szekeres Albert.

Történelem. Magyarország oknyomozó története, tekintettel az alkotmány és műveltség történeti fejlődésére. K. k.: Kiss Lajos: Magyarország történelme a VIII. oszt. számára. Mika Sándor: Történelmi olvasókönyv. VI. rész. Történelmi térképek. (Hetenként 3 órán.) Tanította Vass Tamás.

Mennyiségtan. *Betűszámtan*: Az eddig tanultak ismétlése mellett a kapcsolástan. A Newton-féle binomiális tétel. Valószinűségszámítás. *Mértan*: A szögmértan és háromszögtan, valamint a tömörmértan ismétlése, gömbháromszögtan s alkalmazása. Írásbeli dolgozat havonként. K. k.: mint a VI. osztályban. (Hetenként 2 órán.) Tanította Ábrahám István.

Természettan. Hőtan. Mágnesség és elektromosság. A kosmographia elemei. K. k.: mint a VII. osztályban. (Hetenként 4 órán.) Tanította Ábrahám István.

Bölcselettan. Lélektan és gondolkozástan. A lélektan feladata. Az idegrendszer szerepe a lelki élet alakulásában és a pszichofizika legfontosabb tényei. A lelki jelenségek főcsoportjainak megismertetése. A logika feladata. A logikai gondolkodás elemi formái. A gondolkodás rendszeres formáinak és a kutatás módszereinek áttekintése. Olvasmányok Szitnyai: „Ész és szív“ s „Az életfilozófia problémái“ című műveiből. Néhány lélektani kisérlet a „figyelem“ és „emlékezet“ köréből. Kézikönyv: Szitnyai Elek: Lélektan és Logika. (Hetenként 3 órán.) Tanította Ravasz Árpád.

Ének. Mint a VII. osztályban. (Hetenként 1 órán, a VII. osztállyal együtt.) Tanította Krausz Gusztáv.

Torna. A VII. osztály tananyaga szerint. Mint az Ifjúsági Sportclub vezetői nagy buzgalommal segédkeznek az ifjúság testi nevelésénél. (Hetenként 2 tornaóra.) Tanította Halász Zs.

Az órák összes száma 31.

V. Rendkivüli tárgyak.

1. Művészeti rajz.

Tanította: **Szekeres Albert.**

Ezen tanfolyam célja, hogy minden arra önként vállalkozó növendék részesülhessen ezen nemcsak a szép iránt való érzéket, ízlést fejlesztő tantárgy oktatásában, hanem a legtöbb pályán mint fontos és szükséges s az életben úgyszólván internacionális nyelvként szereplő képesség megszerzésében. Sajnos, hogy a növendékeknek sokoldalú délutáni elfoglaltságuk miatt hetenkint csak egy alkalommal és így egy csoportban van módjukban a tanfolyamon résztvehetni s az így előálló helyszűke miatt azon csak igen kevesen, legfölebb 50-en, vehetnek részt.

A tanítás díja egész évre 20 korona, mely két félévi részletben fizethető. Beiratkozott összesen: 44 tanuló.

A tanfolyamon résztvett növendékek névsora és érdemjegye:

Ia. osztály.

Kálmán István 1
Kerekes Gyula 3
Körmendy Lajos 1
Modits Elemér 3

IIb. osztály.

Ferenczi Győző 3
Kerekes Mihály 2
Szelényi Zoltán 1
Szikla Ernő 3
Varga Antal 2
Wanner Henrik 1

IIIa. osztály.

Fekete László 2
Szelényi Károly 2
Vida Jenő 1

IIIb. osztály.

Csonka Béla 1
Apostol Bertalan 2

IVa. osztály.

Kálmán Andor 1
Köpeczi László 2
Raksányi Károly 1

IVb. osztály.

Ádám Béla 3
Grünwald Leó 1
Imre László 1
Löwi Antal 1
Melczer Géza 1
Paál Ákos 1
Polgár Ede 1
Rácz Gyula 1

V. osztály.

Baum László 3
Köpeczi Károly 2
Makó Zoltán 1
Molnár Kálmán 3
Palugyay Farkas 2
Stettner Miklós 1
Tokody László 1
Varju József 3

VI. osztály.

Balogh István 1
Csonka János 1
Gáthy Jenő 1
Raksányi Zoltán 1
Wágner Levente 1

VII. osztály.

Csernus Ferenc 1
Csonka Béla 1
Ecsedy Árpád 1
Papp László 3
Vörös László 1

2. Gyorsírás.

Tanította: **Ábrahám István.**

A Gabelsberger-Markovics rendszerű gyorsírást növendékeink két csoportban: kezdők és haladók csoportjában tanulták Vikár Béla Levelező-írás és Vita-írás című tankönyvei szerint. Gyorsírást tanult 74 tanuló. Tandíj egy évre 10 K. Heti 1 óra.

A tanulók kedvének és buzgalmának emelése végett az iskolaév végén a jártasabb és szorgalmasabb növendékek között a vezető tanár gyorsírási lapokat és gyorsírási füzeteket osztott ki jutalomképen.

A gyorsírók névsorát és az egyeseknél elért eredményt a következő osztályzatok tüntetik fel:

A) Kezdők.

IIIb. osztály.

Mallász Tibor 1
Vas Sándor 1

IVa. osztály.

Berbenczey Aladár . . . 3
Éltető Ákos 2
Petrássy Zoltán 2
Puskás Sándor 2
Tomasek Edgár 2

IVb. osztály.

Kovacsics László 1
Polgár Ede 1

V. osztály.

Horváth István 1
Molnár Kálmán 3
Solymos László 1

VI. osztály.

Balogh István 2
Farkas Béla 1
Friedmann Lajos 2
Gáthy Jenő 1
Hazay László 2
Jákó István 2
Jónás Ödön 2
Kemény Lajos 1
Korl István 1
Nagy Zoltán 1

VII. osztály.

Bibó Dénes 2
Dusza Pál 2
Ecsedy Árpád 1
Ecsedy Gedeon 1
Farkas Jenő 1
Fekete Károly 1
Herzka Ferenc 3
Kádár Mihály 2
Káldy Tivadar 1
Kohn Kálmán 2
Kriszt Ferenc 1
Morgenbesser Ottó . . . 3
Steger Lajos 3
Szász Ferenc 1
Szentpétery Andor . . . 1
Tauber László 2
Tóth Aladár 1
Varjú Sándor 2
Wiener János 1
Wietrich Antal 1
Fazekas Béla 1
Földi András 1
Főzy István 1

VIII. osztály.

Horváth János	1	Nelhübel Miklós	2
Káldy Gyula	1	Pap Zoltán	1
Keresztesi Sándor	1	Sajti Károly	1
Kovács Tibor	1	Szilassy József	2
König Dávid	1	Tárczy Árpád	1
Kövér Tihamér	1		

B) **Haladók.**

IVa. osztály.

Gellner Béla	2
Jemnitz Sándor	2
Péchy Ferenc	2
Szilárd Gyula	1

IVb. osztály.

Katona László	1

VI. osztály.

Gábor János	1
Kovács György	1
Móricz Loránd	3
Pápay Imre	1
Varga László	1
Wagner Levente	1

VII. osztály.

Fischbein Jenő	2
Füry János	2
Pusztafy Géza	2
Pusztafy Jenő	2

VIII. osztály.

Gálffy Dénes	1
Tóth László	1
Zelovich László	1

3. Francia nyelv.

Tanította: **Német Gábor dr.**

A francia nyelvet két csoportban heti 2—2 órán összesen 28 növendék tanulta. Tandíj egy évre 20 K. Heti 2 óra.

A kezdők olvasták *Ed. Rocherolles „Les premières lectures enfantines“*-ját s az olvasmányok kapcsán megismerkedtek a nyelvtan elemeivel: a főnév ragozásával, a részelő névelővel, a melléknév fokozásával, a gyakoribb névmásokkal és praepositiókkal, továbbá az avoir és être, a négy rendes osztály igéinek főbb alakjaival és a közönségesebb rendhagyó igék főformáival. A szöveggel kapcsolatban tanultak szócsoportokat, a nyelvtant lehetőleg kisebb mondatok kapcsán gyakorolták. Mondatokat szerkesztettek a szövegből vett szavakkal. Használták. *Pröhle V. dr. „Rendszeres francia nyelvtan“*-át. Ez a csoport a tanár vezetésével az órákon praeparált.

A haladók olvasták *Daudet „Le petit Chose“*-át. (Stampfel-féle Segédkönyvek 4. füz.) Ismételték a nyelvtant, főkép a rendhagyó igék ragozását az olvasmányok kapcsán. Az olvasmányok tartalmát összefoglalták francia nyelven egyszerűbb mondatokban. A szöveg kapcsán fordítás franciára. Ez a csoport otthon praeparált, használta *Újváry B. zsebszótárait.*

Kezdők.

IIIb. osztály.

Cardilló Guidó	2
Csonka Béla	1
Földváry Mihály	3
Pfeifer Ferenc	2

IVa. osztály.

Köpeczy László	2

IVb. osztály.

Rácz Gyula	3
Vörös Gyula	1

V. osztály.

Anheim Frigyes	3
Köpeczy Károly	2
Makó Zoltán	1
Mándy Andor	2
Sáska Gyula	1
Stettner Miklós	1
Szabó Richárd	1

VI. osztály.

Balogh István	2
Csonka János	1
Farkas János	3
Filep Géza	1
Simon Béla	1

VII. osztály.

Csonka Pál	1
Hegyi László	3
Takács László	3

Haladók.

VI. osztály.

Konta Rezső	2
Wagner Levente	2

VII. osztály.

Kohn Kálmán	3
Tauber László	3

VIII. osztály.

Halmi János	2
Svéhla Kálmán	1

4. Vívó- és tornakurzus.

Tanította: **Halász Zs. intézeti tornatanár és ifj. Halász Zs. intézeti játék d. u. vezető.**

a) Az iskolai közös vívó- és tornakurzus az intézet tornatermében tartatott. Díja az egész tanévre 45 K, mely összegben a vívószerek használati díján kívül a pengetörési váltságdíj is benfoglaltatik. Órák voltak hetenként 3-szor d. u. 1/23-tól 4-ig, illetőleg 4—5-ig.

b) A külön vívóórák szintén az iskolai tornateremben tartattak. Díja az egész tanévre : 10 K beiratási díj, 60 K tandíj, 5 K pengetörési váltság díj, 6 K szekrénybérlet, összesen 81 K. Órák esti 5—8 között megállapodás szerint.

c) A ref. internátusbeli tanulók részére rendezett külön vívókurzus az első fél tanévben az iskolai tornateremben, a 2-ik fél tanévben a Nemzeti tornacsarnok vívótermében (VIII. Szentkirályi-utca 26.) tartattak hetenként d. u. 1/23—4-ig, és pedig hétfőn és csütörtökön. Díja az egész tanévre fejenként 45 K.

d) A tornakurzus az iskola tornatermében tartatott. Díja az egész tanévre 20 K, órák hetenként két d. u. 4—5-ig.

A vívó-kurzus résztvevői.

Oszt.	Név.	Fegyver.	Haladási foka.	Osztályzata.	Kurzus.
Ia.	Kálmán I.	vítőr	kezdő	1	köz.
Ia.	Gy. Fodor P.	„	„	1	int.
Ib.	Hetyey P.	„	2-ik féltanévben nem járt		köz.
IIa.	Gerő Gy.	„	kezdő	1	„
IIa.	Karsay A.	„	„	2	int.
IIa.	Keresztes E.	„	„	2	„
IIa.	Nágel D. betegség folytán az év elején kimaradt				köz.
IIa.	Rózsa M.	„	„ 2. féltanévben kimaradt		köz.
IIa.	Szalánczy Gy.	„	„ kezdő	2	int.
IIIa.	Rózsa M.	vítőr	kezdő 2. féltanévben kim.		köz.
IIIb.	Artner D.	„	„	2	int.
IIIb.	Baksay S.	„	haladó	1	„
IIIb.	Farkas L.	„	kezdő	2	„
IIIb.	Halász I.	vítőr kard	haladó	1	kül.
IIIb	Palugyay M.	vítőr	„	1	„
IIIb.	Schwarcz B.	„	kezdő	2	int.
IIIb.	Szentmiklósy Gy.	„	„	2	„
IIIb.	Zatureczky B.	„	haladó	1	„
IVa.	Földiák Zs.	„	kezdő	2	„
IVa.	Kálmán A.	„	haladó	1	köz.
IVa.	Péchy Z.	„	kezdő	2	int.
IVa.	Ruttkay E.	„	haladó	1	„
IVa.	Sárközy A.	„	„	2	„
IVa.	Takácsy M.	„	kezdő	2	„

Oszt.	Név.	Fegyver.	Haladási foka.	Osztályzata.	Kurzus.
IVb.	Fromm L.	„	haladó	1	köz.
IVb.	Kovachich L	„	kezdő	1	„
IVb.	Pápay J.	„	haladó 2. féltanévben kim.		„
V.	Csikay P.	kard	kezdő	2	int.
V.	Gaál M.	„	„	1	„
V.	Ligart B.	vítőr	haladó	2	köz.
V.	Neuschloss P.	kard	kezdő	1	kül.
V.	Palugyay F.	vítőr	haladó	1	„
V.	Zatureczky J.	„	„	1	int.
VI.	Balogh I.		„	2	int.
VI.	Dusárdy I.	„	kezdő	1	köz.
VI.	Jeszenszky I.	„	haladó	2	int.
VI.	Kemény L.	„	kezdő	2	köz.
VI.	Korvig E.	„	„ 2. féltanévben kimaradt		
VI.	Neuschloss K.	kard	„	1	kül.
VI.	Pápay I.	„	„ 2. féltanévben kimaradt		
VII.	Andauer I.	vítőr / kard	képzett	1	kül.
VII.	Baksay Z.	vítőr	haladó	2	int.
VII.	Bernáth Gy.	kard	„	1	kül.
VII.	Bibó D.	vítőr / kard	képzett	1	int.
VII.	Papp L.	vítőr / kard	haladó	1	kül.
VII.	Pusztaffi G.	„	„ 2. féltanévben kim.		„
VII.	Pusztaffi J.	„	képzett	1	„
VII.	Reinle J.	„	haladó	1	int.
VII.	Ruttkay B.	„	„	2	„
VII.	Szentmiklósy L.	„	kezdő	1	int.
VIII.	Kelecsényi K.	„	haladó	2	„
VIII.	Nelhübel M.	„	kezdő 2. féltanévben kim.		köz.
VIII.	Pap Z.	vítőr / kard	képzett	1	„
VII.	Sárközy M.	„	haladó	1	kül.
VIII.	Sebők L.	„	„	2	köz.
VIII.	Tóth L.	„	képzett	1	„
VIII.	Viczián A.	kard	haladó	2	int.

IIa. Rózsa Miklós kimaradt. IIa. Gerő Géza 1. IIb. Berger Zoltán kimaradt. IIIa. Rózsa M. kimaradt. IIIb. Mindszenti László 1. IVb. Ádám Béla 1. IVb. Grosz Alfréd 2. IVa. Gotlieb Lajos 2.

Úgy a vívók, mint a tornakurzusbeliek legnagyobb része az egész tanéven keresztül lelkiismeretesen dolgozott s ennek eredménye az évzáró vívóvizsgán tűnt ki, amelyről a VI. fejezetben szólunk.

VI. Testi nevelés.

A jelen tanévben is örömmel mondhatjuk el, hogy munkánk megfelelő eredményekkel járt, mert úgy a tornában — különösen a svéd tornagyakorlatok végzésében — mint az athletikai, úszási, vívási, céllövési és más többféle téli sportokban és játékokban, kirándulásokban tanulóink mindannyiszor tanujelét adták annak, hogy nemcsak tudatában vannak testi nevelésük feltétlen szükségességének, nemcsak érzik azt, hogy az erős szellemi munka rugóit csak úgy tarthatják épen, ha testük fejlesztésében is párhuzamosan haladnak, mert nyilvánvaló, hogy az egészséges irányú mértékkel űzött tornázás és sport nemcsak testi, hanem lelki és kedélyi frissülést is okoz.

Már pedig a mi célunk az, hogy ne csak testileg, hanem lelkileg is erősekké, önérzetesekké, bátrakká neveljük fiainkat.

Ezt pedig csak úgy érthetjük el, ha a rend és fegyelem iránt való érzéket beléjük oltjuk és e tekintetben katonásan neveljük őket, mert a gyermek önfegyelmezése és a gyakorlatok pontos végzése iránt való készsége csak így ébredhet fel; csak így érhetjük el azt, amit a haza s az emberiség megkövetel tőlünk.

Mi lehetőség szerint minden tanulónktól, megköveteljük, hogy tornásszék, hiszen kisebb testi hibával és gyöngeséggel bátran lehet tornászni; mi a tornászás alól való felmentést minél ritkábbá akarjuk tenni, mert ma, amidőn a svéd tornarendszer dominál, minden testi hibában szenvedő megtalálhatja a maga gyakorlatát.

A tornamentesek száma nincs egészen 4%.

Van olyan osztályunk, ahol alig van tornamentes. Akadályozó körülmények azonban itt is vannak.

Amiatt ugyanis, hogy a VII. osztálybeliek közül nehányan a főváros körüli vidéken laknak, a hetenként egyszer tartott délutáni tornaórákon nem jelenhetnek meg. Bizony néha a tanulók testi fejlődésének vannak olyan akadályai is, amelyek a családok gazdasági viszonyaira vezethetők vissza.

A szegény jobb tanulók kapnak ugyan segélyt az ifjúsági segélyegyesülettől, s tornatanárunk is rendez olykor ünnepélyeket, amelyeknek csekély jövedelmét a szegény tanulók tornaruháinak beszerzésére fordíthatjuk, de ezekkel a nagy szükségletnek csak igen csekély részét tudjuk fedezni.

Az Ifjúsági Sportclub a jelen tanévben is nagymértékben hozzájárult tanuló ifjuságunk testi fejlődésének és sportszeretetének emeléséhez. Fuxhoffer Dezső tanár elnöknek, valamint Tóth László VIII. o. t. ifjúsági elnöknek a nemes ügy iránti való lankadatlan lelkesedéssel végzett munkáik most is igen szép eredményekkel gazdagították a már eddig elért sikereket.

Különösen feltünő eredményeket értek el a sport minden terén a *VII. osztálybeliek.* Ruttkay Béla 185, Füry János 180 cm. magas ugrásaikkal, Bibó Dénes, Andauer István, Papp László, Pusztaffy Jenő, Reinle János kardvívásaikkal, Ecsedy Árpád, Szász Ferenc, Dusza Pál, Takács István szertornagyakorlataikkal.

Bene Ambrus és néhányan még athletikai gyakorlataikkal, Göde József birkózással, ökölvívással, Wittrich Antal mint iskolánk első győztese, céllövészettel igazán elismerésreméltó eredményeket mutattak föl.

A ref. internátusbeliek a jelen tanévben is követésreméltó buzgalommal gyakorolták a sport minden ágát. Külön sportclubjuk keretében minden szabad idejüket felhasználják a vívóteremben, Rudasfürdőben, a szabad játéktéren, télen a korcsolya- és rodlipályán.

Kedves kötelességet teljesítünk, midőn a Budapesti Egyetemi Athletikai Club vezetőségének hálás köszönetünket fejezzük ki a pálya minden díj nélkül való átengedéseért, ahol tanulóink nagy ambicióval gyakorolták magukat.

A rendszeres tornázást jobbára a svéd tornarendszer szerint folytattuk, de azért nem szakítottunk a német tornaszergyakorlatokkal sem, mert a tömeges tornázás elvének követelményei szerint ezen tornaszereket használtuk, hogy a gyakorlatokat lehetőleg az egész osztállyal való foglalkoztatás szempontjából végezhessük, s ezt annyival is inkább meg kellett tennünk, mert svéd tornaszerekkel, sajnos, még mindig nem vagyunk kellően fölszerelve.

A miniszteri tantervben és utasításban foglaltak minden osztállyal lelkiismeretesen feldolgoztattak. Örömmel konstatáljuk azt is, hogy *cserkészcsapataink* is vannak már. E tekintetben iskolánk korán megértette e nemes mozgalom jelentőségét.

A vívásban mintegy 60 tanulónk vett részt, akik a három rendbeli kurzusban a következőkép oszoltak meg:

A ref. internátus külön kurzusában résztvett 28, a külön kurzusokban 12 s végre a közös kurzusban 20 vívó.

A legjobb eredményt a VII-ik osztály, és ezen osztály internátusbeli vívói érték el.

Athletikai verseny 1912. okt. 25. A B. E. A C. pályán a következő eredménnyel folyt le:

1. *I. és II. oszt. 50 m. síkverseny.* 1-ső Molnár IIb. 2-ik Timár M. IIa.

2. *III. és IV. oszt 50 m. síkverseny.* 1-ső Fekete L. IIIa. 2-ik Szabó L. IIIb.

3. *V. és VI. oszt. 100 m. síkverseny.* 1-ső Takács I. VI. o.

4. *VII. és VIII. oszt. 100 m. síkverseny.* 1-ső Füry J. VII. o.

5. *200 m. handicap.* 1-ső Fekete K. VII. o. 2-ik Kelecsényi K. VIII. o. int.

6. *400 m. handicap.* 1-ső Kelecsényi K. VIII. o. int. 2-ik Herzka, 3-ik Bene A. VII. o.

7. *Súlydobás handicap.* 1-ső Ecsedy Á. VII. 8.95, 2-ik Bibó D. VII. int.

8. *Magasugrás handicap.* 1-ső Klivényi E. VI. int. 2. Bereczky I. VIII.

9. *Távolugrás handicap.* 1-ső B. Pap Z. VIII. o. 5·58.

10. *Helyből távolugrás.* 1-ső Füry I. VII. 2·88, 2-ik Kiss VII. 2·82.

11. *4×100 méteres handicap* 1-ső a VI. és VII. o. csapata holtversenyben, VI. o. Szentiványi, Kovács, Neuser, Sallay. VII. Bene, Fekete, Temesváry, Füry.

Az úszást is nagy kedvvel gyakorolják tanulóink az egész tanéven keresztül. Ennek az egészséges sportnak mívelésében a ref. Internátus jár elől jó példával; ők ugyanis a vezetőség nagyon helyes intézkedése folytán rendszeresen tartoznak úszni emez életbevágó nemes sportot a hét bizonyos napjain. Gyakorlóhely a Rudasfürdő tágas uszodája. Itt tartatott meg 1912. évi november hó 10-én az intézeti

Uszóverseny, melynek sorrendje a következő eredményekkel folyt le:

1. *I—II—III—IV. osztályok versenye* 40 mtr. 1-ső győztes Semsey László III. 37 mp., 2-ik győztes Molnár Sándor IIb.

2. *VII—VIII. o. osztályok versenye* 40 mtr. 1-ső Pusztaffy Jenő VII. 40 mp., 2-ik Tóth László VIII.

3. *Mellúszás előnyverseny 60 mtr.* 1-ső Gaál Miklós V. o. intern. 1 p. 3 mp., 2-ik Fr. Kiss Ernő V. o.

4. *Hátúszás előnyverseny 60 mtr.* 1. Fr. Kiss Károly VI. 8. mp., hátrány, 2. Herzka N. VII. o. 8 mp. hátrány.

5. *Gyorsúszás előnyverseny 60 mtr.* 1. B. Pap Zoltán VIII. 9. mp. hátrány, 55 mp., 2. Fr. Kiss Károly VI. 11 mp. hátrány.

6. *Búvár-úszás 20 mtr.* 1. Kelecsényi Károly VIII. intern. 17 mp., 2. Tóth László VIII. 18 1/5 mp.

7. *3×40 méteres vegyes staféta handicap.* 1. VIII. o. Várady, Tóth, B. Pap, Kelecsényi intern.

8. *3×40 m. gyorsúszás staféta.* 1. Kelecsényi, Pap, Tóth 1·30 mp.

9. Vizipoló bajnokság. 5-ös csapatokban. Két csapat indult: 1 csap. VIII. o. Kelecsényi intern., Matolay, Viczián intern., B. Pap, Tóth. 2. csap. Kombinált csapat: Gaál intern., Pusztaffy, Szabó, Fr. Kiss E., Fr. Kiss K. Győztes: a VIII. o. 6—4-re.

Disztornaestély 1913. február 15-én. Iskolánkban a mult évben megalakult „Ifjúsági Sport Club" által rendezett emez estély igen szépen sikerült. Az első osztályosok énekszó mellett való felvonulása és szakgyakorlatai kedves látványt, nagy élvezetet nyujtottak. A felső osztályok katonai rend- és fegyverfogási gyakorlatai Diószeghy Dezső m. kir. honv. főhadnagy vezetése mellett kiválóan sikerültek. A szertornázásban az alsóbb osztályok a svéd tornaszereken, a felső osztályok a német tornaszereken tettek ki magukért.

Az alsó osztályok mászóversenyei, a felső osztályok korlát- és magasugrás versenyei dicséretes eredménnyel zárultak.

Dr. Kovácsy Sándor szeretett főgondnokunk 10 éves főgondnoki jubileuma alkalmából, tiszteletére, illetőleg üdvözlésére 14 tornászunk által képezett pyramis-plasztikus képet nyujtott s a pyramis koronáját képező tornászunk kezében magasan tartott nemzeti színü zászló meghajtását követő „*éljent*" a jelen volt díszes közönség lelkesen visszhangozta.

Az ünnepély sorrendje és a versenyek győztesei a következők voltak:

1. Az alsó osztályosok énekszó mellett, svéd szabad gyakorlatok és elvonulás énekszóra.

2. Szertornázás tömegesen. I. oszt. palánk, II. oszt. tornapad, III. oszt. lebegőfa, IV. oszt. távugrás; a tornaszereket változtattuk.

3. Katonai rend, fegyverforgatási- és fegyverfogási gyakorlatok.

4. **Mászásverseny.** Ia. és Ib. oszt. rúdmászás, 1-ső győztes Gyulai Fodor intern., Ib. 2-ik győztes Doroghy Ia., IIa. és IIb. oszt. rúdmászás: 1-ső Molnár L., IIb. 2-ik Timár M., IIa.

II. és IIIb. oszt. *kötélmászás*: IVa. és IVb. oszt. 1-ső Keppich R. IVb., 2-ik Sólyom M. IVa., 1-ső győztes Baksay S. int. IIIb., 2-ik győztes Szentmiklóssy Gy. int. IIIb.

5. **Bakugrás verseny** III. és IV. oszt. között. 1-ső Keppich R. IVb., 2-ik Manojlovics IVb.

6. **Magasugrás verseny.** 1-ső győztes Ruttkay Béla VII. o. t., 1·77 m. 2-ik győztes Füry János, VII. o. t. 1·77 m.

7. **Céllövés.** Mannlicher-puskával gyutacstölténnyel fekvő alakokra tömegben, azaz egyszerre 6—6 céllövő lőtt. Az eredmény különösen a VII. osztályosok részéről meglepő volt.

8. **Korlátverseny.** 1-ső győztes Raksányi L. VIIIa., 2-ik győztes Kiss.

9. **Pyramis** a korláton 14 tornászszal.

10. **Díjkiosztás.** Az 1-ső győztesek ezüst, a 2-ik győztesek bronz érmet nyertek.

Football.

Tanulóink e legnépszerűbb sportját különösen az alsóbb osztályosok űzik nagy szeretettel.

Az Ifjúsági Sport Club által rendezett football bajnoki verseny az 1912—13. évre a VIII. oszt. javára dőlt el (Viczián, B. Pap, Kelecsényi, Földy, Vunderlich, Várady, Bereczky, Bolgár, Tóth).

Athletikai verseny.

1913. junius 9.

1. **100 m. sikfutás**: 1. Baksay J. VII. o. t. 12 mp., 2. Kovács I. VIII. o. t., 3. Gál M. V. o. t.

2. **200 m. handicap**: 1. Bene A. VII. o. t. 26 mp., 2. Fekete VII. o. t., 3. Kovács Gy. VI. o. t.

3. **400 m. sikfutás**: 1. Baksay Z., 2. Sallay R. VI. o. t. 3. Bene A. VII. o. t.

4. **Magasugrás handicap**: 1. Klivényi E. VI. 160 cm., 2. Füry J. VII. o. t.

5. **Távolugrás**: 1. Herzka, 2. Füry J. VII. o. t.

Ezen versenyeken kívül az Ifjúsági Sport Egyesület tagjai még más intézetek által rendezett versenyeken is igen szép eredményeket értek el, amelyek közül felemlítjük az *Országos versenyeken elért következő sikereket*:

A II. ker. reáliskola úszóversenyén Tóth László VIII. o. t. Ifjúsági Sportegyesületi elnök megnyerte a 200 m-es főversenyt. Molnár Sándor IIb. 2-ik, Vámossy T. IIa. 3-ik lett az I. és II. osztályosok versenyében.

Főgimnáziumunk sprint-stafétája megnyerte a 3×40 m. stafétát (Fr. Kiss K. VI. o. t., Pusztafi J. VII. Tóth L. VIII. o. t.)

A VI. kereskedelmi iskola versenyén főgimnáziumunk vegyes stafétája 2-ik lett (Pusztafi J. VII. o. t., Fr. Kiss E. V. o. t., Fr. Kiss K. VI. o. t. Tóth L. VIII. o. tanulók).

Céllövés. A négy felső osztályból a jelen tanévben mintegy 135 tanuló iparkodott elsajátítani és begyakorolni nemcsak a céllövéshez szükséges alapismereteket, hanem a fegyverforgatási és fegyverfogási gyakorlatokat is. A katonai oktatás vezetésével ez évben újból Pogány Géza m. kir. honvéd százados úr, ez a fáradhatatlan, lelkes katona bízatott meg, aki az ifjúság katonás szellemben való nevelésének eszméjét meggyökereztette. Az oktatást, Diószeghy Dezső főhadnagy úr végezte igazi buzgalommal, katonás szigorral, igazságérzettel és szeretettel. Az eredmény eléréséhez hozzájárult még Vakulya István őrmester úr lelkes fáradozása és szaktanárunk évek hosszú sora óta kifejtett ügybuzgalma is, ki már az alsó osztályokban is azon fáradozik, hogy tanulóinkat önfegyelmezésre és katonai fegyelemtartásra szoktassa.

Tanulóink a fegyverforgatási gyakorlatokat kezdetben intézetünk tornatermében végezték, a Nagyméltóságú m. kir. honv. minisztérium által kellő számban rendelkezésünkre bocsájtott Werndl-féle puskákkal, a gyutacs-lövéseket pedig Manlicher-puskákkal. 1913 jan. 11-én megnyilt a m. kir. honv. térparancsnokság épületében a céllövő-helyiség és ifjaink ezután az új helyiségben folytatták tanulmányaikat.

Fokozta az ifjúság munkakedvét a tanfolyamot bezáró éleslövészet és a lövőverseny. A versenyt megelőző éleslövészet f. év április hó 5-én folyt le, melynek kedvező eredményénél fogva 30 tanulónk jutott a nagytétényi katonai lőtéren tartott versenyre.

A verseny feltételei: cél a 200 lépésen álló 50 cm. átmérőjű 5 körös versenycéltábla fekete pontja.

Fegyver: a rendes katonai Manlicher-puska: 5 acélburkolatú töltény. Maga a verseny április 12-én volt.

Az időjárás kedvezőtlen volt. A nagy szél és hidegség nagyban befolyásolta ifjaink nyugalmát, kik dideregve járkáltak fel s alá. Főkép a rosszra vált időnek tudható be, hogy ifjaink nem a megszokott eredményt mutatták fel.

A versenyben intézetünkből: Wietrich Antal VII. o. t. és Balogh László VIII. o. t. szép tiszteletdíjat és érmet kaptak.

Az intézeti díjat, mely az iskolánkbeli legjobb lövőnek volt kitűzve (egy finom kivitelű, értékes látcső), Wietrich Antal VIII. o. t. nyerte el.

Kimutatás intézetünk 10 első lövőjéről:

		Találat	Alaktalálat	Százalék
1. Wietrich Antal	VIII. o. t.	20	16	88
2. Balogh László	„ „	18	14	76
3. Németh László	„ „	18	10	76
4. Móricz Lóránd	VI. „	18	9	78
5. Herzka Ferenc	VII. „	18	8	76
6. Szász Ferenc	„ „	18	6	80
7. Füri János	„ „	17	12	76
8. Wiener János	„ „	17	10	68
9. Dusza Pál	„ „	17	9	80
10. Komlósi Károly	VIII. „	17	8	84

A céllövésben az elért eredmény százalékszámait tekintve, intézetünk a budapesti résztvevő középiskolák között a második helyre jutott (73%.) Ha nem magát a versenyt, hanem ezt tekintjük — ami pedig fődolog, — az eredménnyel meg vagyunk elégedve.

A VII. osztály tornaköteles tanulói a rendes délutáni tornaórájukban nemcsak a céllövést, hanem a fegyverfogási és fegyverforgatási gyakorlatokat is gyakorolták Diószeghy Dezső m. kir. számtiszt lelkiismeretes, katonás szellemben való nevelése mellett, amiért neki is hálás köszönetet mondunk. De e téren nem szabad megfeledkeznünk a legelső oktatónkról, kiváló mesterünk, Pogány Géza századosról sem, kinek széleskörű tudása, rendkívüli ambicióval párosult irányítása már begyökerezte iskolánkba a katonás szellemben való nevelés eszméjét, annyira, hogy tanulóinknak más szellemben való nevelése nem is volna lehetséges.

A vívó-vizsgát 1913. junius 13-án tartottuk meg.

Ez alkalomból a vívók vítőrrel és karddal mutattak be Halász Zsiga mesterrel és ifj. Halász Zsiga bajnokkal iskola-vívásokat, melyek alapos és fegyelmezett vívásukról tettek a jelenvoltak előtt tanubizonyságot.

A páros mérkőzések is kifogástalanok voltak, még a legalsó osztályosok is már bizonyos önállóságot, nyugodt, de bátor magatartást árultak el egymással szemben.

Pogány Géza m. kir. honvédszázados elnöklete alatt a jury a *vítőr handicap-versenyben* a következőleg ítélt:

1. Halász István Lajos IIIb.
2. Kovachich László IVb. 2 tuss előnnyel.
3. Kálmán A. IVa. 2 tuss előnnyel.

Szeretjük hinni s reméljük, hogy buzgó tanárunk s ifjúságunk lelkes, közös törekvése folytán a testi nevelésben hovatovább nagyobb, komolyabb eredményeket érünk el. Mi a sportot s a tornát nem a helyenként immár túlságba is hajtott versenyekért, hanem fiaink testi és lelki világának harmóniájáért akarjuk művelni s fejleszteni.

VII. Könyvtárak, tanszergyüjtemények.

A) Könyvtárak.

I. Tanári könyvtár.

Kezelője: **Nyusztay Antal.**

A tanári könyvtár gyarapodása az 1912/1913. iskolai évben.

I. Önálló művek.

1. A „Magyar Tudományos Akademia“ kiadásában megjelent munkáknak és a folyóiratok tartalmának betűrendes címjegyzéke. 2 k. A M. T. A. ajándéka. 2. Kriza János: Vadrózsák. 2 k. 3. Utmutató a gazdasági tudósítók számára, az 1912. évre. A földm. ministerium ajándéka. 4. Mezőgazdasági napszámbérek Magyarországon az 1910. évben. A földm. miniszterium ajándéka. 5. Philologiai dolgozatok a magyar és német érintkezésekről. Sz.: Gragger Róbert. 6. Kelemen Béla: Magyar-német szótár. II. k. 7. Payot: Az akarat nevelése. 2 k. F.: Weszely Ödön. 8. Haraszti Gyula: Arany János. 9. Haraszti Gyula: Madách Imre. 10. Kaiblinger Fülöp: Alkotó nyelvtudomány. 11. Dolgozatok Békefi Remig egyetemi tanári működésének emlékére. Sz.: Pintér Jenő. B. R. tanítványainak ajándéka. 12. Gelléri Szabó János. Emléklapok az 1911. nov. 26-án Bpesten rendezett emlékünnepélyről. Ajándék. 13. Marci Tullii Ciceronis: Tusculanarum disputationum libri V. Erklärt von G. Fischer. 2 k. 14. Filárszky Nándor: Növénymorphologia. A v. és k.-ügyi miniszterium ajándéka. 15. Sinay Miklós: A magyar- és erdélyországi reformáció története 1564-ig. 16. A. E. Gardner: A régi Athén. II. k. F.: Schmidt Márton. 17. A. Bain: Neveléstudomány. F.: Szemere Samu. 2 k. 18. Goldziher Ignác: Előadások az izlámról. F.: Heller Bernát. A 16.—18. sz. művek a M. T. A. 1912. évi könyvilletménye. 19. Dante: Pokol.

Ford. Babits Mihály. 20. Kőrösi Sándor: Olasz-magyar szótár. 2 k. 21. P. Dörwald: Didaktik u. Metodik der griechischen Sprache. 22. B. Gildersleeve: Syntax of classical Greek. Second part. 23. Jalsoviczky S.: A Sigray-alapítvány emlékünnepe Nagykőrösön 1911. szept. 10. napján. B. Sigray István úr ajándéka. 24. Fr. Paulsen: Pädagogik. 25. Az „Országos Ref. Tanáregyesület" évkönyve az 1912/1913. tanévre. Az O. R. T. E. ajándéka. 26. Pokoly József: Magyar prot. egyháztörténeti adattár. 27. B. Pap István: A belmissio hősei. A 26. és 27. sz. művek a M. Prot. Irod. T. könyvilletménye. 28. Berczik Árpád színművei. 5 k. B. Árpádné úrnő ajándéka. 29. Beőthy Zsolt: A művészetek története. III. k. I. r. Újkor. 30. G. Mie: Lehrbuch der Electricität und des Magnetismus. 31. K. Jacoby: Anthologie aus den Elegikern der Römer. 2 H. 32. H. Günther: Ausgewählte Gedichte des P. Ovidius Naso. 33 Das Evangelium des Matthäus. Erklärt v. Fr. Zelle. 34. Das Evangelium des Johannes. Erkl. v. B. Wohlfahrt. 35. Schönherr Gyula dr. emlékezete. Kiadja: özv. Schönherr Gyuláné. A. v. és k.-ügyi miniszterium ajándéka. 46. Révai Nagy Lexicona. 6 k. A v. és k. ü. miniszterium ajándéka. 37. Dr. Imre Sándor: Nemzetnevelés. 38. Dr. Kalmár Antal: Új dualismus. 39. Hajós I.: Az ősember a modern tudomány világításában. 40. A magyarországi ág. h. ev. egyetemes egyház levéltárának jegyzéke. I. k. Tiszteletpéldány. 41. Pruzsinszky Pál: Kálvin János, II. k. 42. Kálvin János kisebb művei a rendszeres theologia köréből. F.: Czeglédy Sándor. A 41. és 42. sz. művek a paróchialis könyvtár illetménye. 43. Zempléni Árpád: Turán dalok. A v. és k. ü. miniszterium ajándéka. 44. O. D. Chwolson: Lehrbuch der Physik. IV. B. II. H. I. Abth. 45. E. Suess: Das Antlitz der Erde. 3 B. mit Register. 46. Apáthy I.: A fejlődés törvényei és a társadalom. 47. Dr. Rózsa Ignác: Az új iskola felé. 48. A Gyöngyesy Irodalmi Társaság évkönyve. II. k. Ajándék. 49. Dr. A. Velics: Über die Mnemochtechnik. A szerző ajándéka. 50. Ürményi Dezső: Über Anthrachinonxanthone. A szerző ajándéka. 51. Ellend I.: Az áramgerjesztés főbb törvényei. A szerző ajándéka. 52. Ellend I.: Descartes mechanikájának alaptételei. A szerző ajándéka. 53. Ellend I.: Villamos hullámhosszúság és törési mutató. A szerző ajándéka. 54. Igric: A műember esete. A szerző ajándéka. 55. Vargha Zoltán dr.: A szemerjai Szász-család. A szerző aj. 56. Sárkány L.: Káprázat és valóság. A szerző aj. 57. Dr. Kovácsy S.: Emlékbeszéd alistáli Laky Adolf felett. Ajándék. 58. Dr. A. Bielsowszky:

Goethe. 2. B. 59. Sándor József: Az E. M. K. E. negyedszázados örömünnepének a leírása. Tiszteletpéldány. 60. Sándor József: Az E. M. K. E. megalapítása és negyedszázados működése. Tiszteletpéldány. 61. Sándor I.: Dózsa Endre alispán indítványa 8720000 K-ás Emke legelő-vállalat létesítése tárgyában. Ajándék. 62. Dr. Vargha Zoltán: A Sörzsönyi Vargha család története. A szerző ajándéka. 63. Kisfaludy Károly minden munkái. 6 k 64. Kisfaludy Sándor minden munkái. 8 k. 65. Carlyle: A francia forradalom története. F.: Baráth F. 3 k. 66. W. Archibald: Korunk találmányai. F.: Sándor Szilárd. 67. Középkori krónikások. Szerkesztette: Gombosi F. Albin. 9 k. 68. Somló Bódog: Állami beavatkozás és individualismus. 69. Achille Loria: A sociologia feladata és iskolái. F.: Pór Ö. 70. Franklin Henoy Giddings: A sociologus elvei. F. Dienes Valéria. 71. Sombart Werner: A socialismus és a socialis mozgalom. F.: Vezsenyi Béla. 72. Ratzenhofer Gusztáv: A sociologiai megösmerés lényege. F. Timár Szaniszló. 73. Jászi Oszkár: Művészet és erkölcs. 74. Dr. Mössmer Pál: A német tudományos socialismus. 75. Vandervelde Emil: A kollektivizmus és az ipar evolúciója. F. Wildner Ö. és Zalai Béla. 76. Lester F. Ward: A haladás lelki tényezői. F.: Dr. Dienes Valéria. 77. Menger Antal: Új erkölcstan. F.: Ormós Ede. 78. Bergel Alfonz: Léghajózás és repülés. F.: Bogdánfy Ödön. 79. Dr. Richard I.: Oczeánográfia. F.: Pécsi Albert. A 68—79. sz. művek. Kovács György úr ajándéka. 80. Bölsche: Az élet fejlődéstörténete. F.: Dr. Fülöp Zsigmond. 81. Maeterlinck: A szegények kincse. F.: Bölöni György. Összesen 81 mű, 121 kötetben.

II. Lapok, folyóiratok, füzetes kiadványok.

Magyar Nyelvőr, Magyar Nyelv, Irodalomtörténet, Egyetemes Philologiai Közlöny, Országos Középiskolai Tanáregyesületi Közlöny, Magyar Paedagogia, Prot. Egyházi és Iskolai Lap, Protestáns Szemle, Magyar Prot. Egyháztörténeti Adattár, Sárospataki Ref. Lapok, Budapesti Szemle, Századok, Természettudományi Közlöny, Magyar Társadalomtudományi Szemle, Ethnographia, Urania, Huszadik Század, Az Újság.

Akadémiai kiadványok. Literarisches Centralblatt. Fővárosi Közlöny XXII. és XXIII. évfolyam. (Ábrahám István tanár úr ajándéka.) A vétel útján szerzett művek ára: 813·06 K. Az ajándékozott művek értéke: 352·50 K. A könyvtár állomány: 2197 drb. Értéke:

8257·26 K. A könyvtár gyarapítására s jókarban tartására szánt évi átalány 800 K.

Intézetünk volt igazgatójának, néhai Vámossy Mihálynak könyvtárából örökösei sok becses folyóiratot, történeti és földrajzi művet és régi magyar könyvet ajándékoztak intézetünknek, melyeknek részletes kimutatását a jövő évi értesítőben fogjuk közölni.

Mindazok, akik ajándékozásukkal könytárunkat gyarapítani szívesek voltak, fogadják ez úton hálás köszönetünket.

2. Önképzőköri ifjúsági könyvtár.

Felügyelő: **Samu János**, az Önképzőkör tanárelnöke.

Főkönyvtáros Wietrich Antal VII. o. t. — Alkönyvtárosok: Hermann Miksa V., Varga L. VI., Pápay J. VI., Ecsedi G. VII., Herzka F. VII., Kövér T. VIII., Sebők L. VIII. oszt. tanulók.

A körnek a következő folyóiratok jártak: Történelmi tár, Magyar történelmi életrajzok, Akadémiai Értesitő, Természettudományi Közlemények, Földrajzi Közlemények, Magyar Nyelv, Irodalom Történet, Századok, Új Idők.

Ezeken kivül az Akadémia, Természettudományi Társulat, Kisfaludy Társaságés a Magyar Történelmi Társaság kiadványai. A „Magyarország vármegyéi és városai“ című műből ez évben egy újabb kötetet kaptunk.

A könyvtár 1912/1913. évi gyarapodása:

társulatoktól	8 mű	(9 kötetben)	kb. 50 K
ajándékozás útján	5 „	(8 „)	„ 60 „
egyéb gyarapodás	1 „	(1 „)	„ 10 „
Összes gyarapodás	14 mű	(18 kötetben)	„ 120 K
Tavalyi állomány		(3724 kötet)	9824 K
Jelenlegi vagyon		(3742 kötet)	9944 K

A könyvtár évi gyarapítására az önk.-köri tagsági díjak egy része szolgál.

Vétel útján könyvet ez évben nem szereztünk be.

3. Ifjúsági könyvtár.

Kezelője: **Samu János.**

A könyvtár bevétele a tanulóktól szedett 1—1 korona díjból 640 K.

Vettünk 168 drb új könyvet 640 K értékben.

Ajándékozott Mallász Tibor IIIb. o. t. 2 drb, Heger Arthur V. o. t. 2 drb könyvet 4 K értékben. Ezért itt is köszönetet mondunk.

Az évi gyarapodás tehát 172 drb 644 K. értékben. A könyvtár állománya 4010 drb 6560 K értékben. A bútorok értéke 340 K.

4. Szegény tanulók könyvtára.

Kezelője: **Német Gábor dr.**

E könyvtárból az idén 98 tanuló kapott használatra 495 kötet könyvet.

A könyvtár a nemesszívü adakozók adományaiból és vétel útján az idén is gyarapodott. Ajándékoztak:

a VII. osztály		40	drb könyvet
Homann Károly	VIII. o. t.	2	„ „
Ringer István .	„ „	3	„ „
Svéhla Kálmán	„ „	5	„ „
Ruttkay Béla	VII. „	5	„ „
Teleki Gyula gr.	„ „	10	„ „
Bóka Lajos .	IV. „	3	„ „
Karasszon Ervin	„ „	7	„ „
Lampel Endre	„ „	5	„ „
Müller Lajos .	„ „	4	„ „
Klekner László	III. „	1	„ „
Petro László	„ „	2	„ „
Két névtelen összesen		17	„ „
Összesen:		104	db könyvet.

Vettünk 29 drb könyvet 70 K. 60 fill. értékben.

A könyvtár vagyona 391.84 K., mely két takarékkönyben van elhelyezve.

Az idei gyarapodás:

Varga B. dr. tanár úr ajándéka	6.40 K.
Alsleben József „ „	2.— „
Szószedetekből	26.— „
Összesen:	34.40 K

Mencsik Ferenc könyvkötő úr az idén is 20 drb könyvet kötött be teljesen díjtalanul. Munkájának értéke körülbelül 10 korona.

A könyvtár kezelésének fáradságos munkáját nagy részben Sajti Károly és Imre VIII. o. tanulók végezték lelkiismeretes pontossággal. Fogadják érte az intézet köszönetét.

Midőn a szives adakozóknak e helyen őszinte köszönetet mondunk, tisztelettel kérjük a szülőket, növendékeket s az intézetünk iránt érdeklődőket, hogy e nemes intézményünket továbbra is támogassák.

5. Modern nyelvi (magyar, francia, német, stb.) ifjúsági könyvtár.

Kezelője: **Varga Bálint dr.**

E könyvtár alapítása történetét lásd az intézet 1901—2. évi Értesitője 102—104. lapjain.

A mult 1911—12. tanévvégi állomány volt (az 1911—12. évi szaporulat hozzáadása után):

Tárgy	Vétel	Érték	Ajándék	Érték	Összesen	Érték
a) Magyar nyelvi mű	—	—	67	72.20	67	72.20
b) Francia, olasz, stb.	—	—	252	269.50	252	269.50
c) Német, angol stb.	129	182.56	49	50.08	178	232.64
Összesen:	129	182.56	368	391.78	497	574.34

Az 1912—13-ik év folyamán (a modern filol. múzeum 1912. évi 60 korona átalányából) vettünk német nyelvű ifjúsági iratot, 13 művet (16 dbot) 57.12 K értékben. Az állomány tehát jelenleg:

Tárgy	Vétel	Érték	Ajándék	Érték	Összesen	Érték
a) Magyar nyelvi mű	—	—	67	72.20	67	72.20
b) Francia, olasz stb.	—	—	252	269.50	252	269.50
c) Német, angol stb.	142	239.68	49	50.08	191	289.76
Összesen:	142	239.68	368	391.78	510	631.46

A használat a jelen évben is élénk volt; olvasott:

a IV.	osztályból	15	tanuló	33 művet
„ VII.	„	9	„	13 „
„ VIII.	„	2	„	6 „
Összesen:		26	tanuló	52 művet.

A könyvtár kezelésében a tanárt Homann Károly és Kövér Tihamér VIII. oszt. tanulók nagy szorgalommal és lelkiismeretességel támogatták: fogadják érte az intézet szíves köszönetét.

B) Tanszergyüjtemények.

1. Classica philologiai gyüjtemény.

Kezelője: **Szalay Károly.**

A gyüjtemény következő tárgyakkal gyarapodott jelen tanévben:

1. Római temetés. Olajfestmény $^{180}/_{150}$ cm. Gáspár Dezső volt tanítványunk, festőművész-növendék ajándéka, puhafakeretben. Értéke 500 korona.

2. 37 drb diapositiv kép görög és római szobrászati műremekekről. Vételár 37 korona.

3. Hekler A.: Die Bildniskunst der Griechen und Römer. Vételár 38 korona 40 fillér.

3. Lübke-Semrau: „Die Kunst des Altertums, Renaissance und Mittelalter, I—III. kötet. Vételár 23 korona 60 fillér.

5. Philippi-Zsámboki: A szépírás régi nagymesterei. Vételár 26 korona.

Gyüjteményünk összes állománya 916 darab 7672 korona 48 fillér értékben.

A gyarapításra szánt évi átalány 250 korona.

2. Történelmi szertár.

Kezelője: **Vass Tamás.**

A gyüjtemény a lefolyt iskolai esztendőben a következő tárgyakkal gyarapodott:

1. Kogutowitz: Magyarország a rómaiak korában.
2. Kogutowitz: Magyarország Szt. István korában.
3. Kogutowitz: Magyarország a Bach-korszakban.

Ez utóbbi térkép a IVb. osztály ajándéka.

A gyüjtemény állománya 1193 darab, értéke 1167 korona. A gyarapításra szánt évi átalány: 60 korona.

3. Földrajzi szertár.

Kezelője: **Dr. Kovács Dezső.**

A földrajzi szertár idei gyarapodása: Ausztrália, Ázsia, Európa politikai, Dél-Amerika fali térképei: egy Flemining és egy Kogutowitz-féle Balkán-térkép; Sebők: „Öt világrészen keresztül“ és Vértesi: „Keleti ég alatt“ című műve; egy darab diapositiv-fény-

képek fedőüvegeinek ragasztásához való készülék. Ezek beszerzésére fordítottunk 99·60 koronát. A mult évi erdélyi tanulmányutunk felvételeiről dr. Kovács Dezső tanár készitett húsz diapositiv képet vetítési célokra; ennek értékét 10 koronában lehet felvenni. Szertárunk jelenlegi állománya tehát 432 drb, 3187 korona 20 fillér beszerzési értékben. A gyarapításra szánt évi átalány: 80 korona.

4. Természetrajzi szertár.

Kezelője: **Török Tivadar.**

A természetrajzi gyüjtemény idei gyarapodása: 3 drb gázfejlesztő készülék 25 korona értékben, 1 drb szalakóta 5 korona értékben, melyet Hoffmann György V. o. tanulónk ajándékozott gyüjteményünknek. Kiválóan becses ajándékot kaptunk dr. Kiss István úrtól Simontornyáról, ki a saját és fia — Kiss István VII. o. tanulónk — által éveken át gyüjtött és gondosan kezelt, mintegy 1000 példányból álló, több mint 800 korona értékű lepkecollectioját különleges szekrényével együtt ajándékozta gyüjteményünk részére. Ezekkel együtt gyüjteményünk jelen állománya 6064 drb 7634 korona értékben. A gyarapításra és fenntartásra szánt évi átalány 300 korona.

5. Természettani szertár.

Kezelője: **Ábrahám István.**

Természettani gyüjteményünk az 1912—1913. év folyamán a következő műszerekkel és szemléltető eszközökkel gyarapodott:

Richard-féle registráló barometer 150 korona. Csavarminta, hengerre sodorható lejtő K 2·20. A szabad tengely tanulmányozásához 1 sorozat szabályos test és egy vasgyűrű rézgömbbel K 8.70. A fénybehatás időtartamát mutató korong K. 3.90. Két homorú tükör, 30 cm. átmérővel, hozzávaló állványokkal K 117.60. Galaktometer K 2.20. Acélszalagmérték 20 m. hosszú K 13.30.

Megrongálódott eszközeink javítására költöttünk 8·20 koronát, kisérletekhez elhasznált anyagokért és szerszámpótlásért 3.40 koronát. Ezekkel együtt a szertár ez iskolaévi összes kiadása volt 309.30 korona.

Ajándékozás útján is gyarapodott szertárunk 1 elektromotoros szellőztetővel K 25 — és 1 szabályozó ellenállással K 10.— értékben, melyeket iskolánk növendéke, Bibó Dénes VII. o.

tanuló juttatott gyüjteményünknek. Fogadja ezekért intézetünk köszönetét.

A fentebb felsorolt vétel útján szerzett eszközökkel a természettani gyüjtemény ezen iskolaévi gyarapodása 9 drb eszköz K 297.70 értékben, ajándékozás útján 2 drb eszköz 35 korona értékben, amelyekkel együtt főgimnáziumunk természettani szertárában van 466 eszköz *13473.10 korona* értékben. A gyarapításra szánt évi átalány 300 korona.

6. Rajz-szertár.

Kezelője: **Szekeres Albert.**

A szertár a tavalyi kimutatástól számítva mostanig gyarapodott nagyrészben a művészeti rajz oktatására szolgáló fa-, gipsz- és állatpreparátum-modellel, továbbá egy a perspektivai elváltozásokat szemléltető készülékkel és egy fényképező apparátussal, összesen 54 drb tárgygyal 623 korona 76 fillér értékben, mely összeg részben a szertár átalányából, részben pedig a szemléltető eszközök pénztárából két év leforgása alatt fedeztetett.

Eszerint a szertár jelenlegi állománya összesen 360 drb 2967 korona 55 fillér értékben. A szertár gyarapítására szánt évi átalány 150 korona.

7. Modern filológiai múzeum.

Kezelője: **Varga Bálint dr.**

A múzeum 1912. évi állománya volt 415 drb. tárgy, 272.10 korona értékben. Ez évi beszerzés (az 1912. évi 60 korona átalányból) 18 drb tárgy 2.88 korona értékben.

A jelenlegi állomány tehát 435 drb. tárgy, 374.98 korona értékben.

Az új beszerzések ezek: 6 drb Lenau-, 6 drb Wagner- és 6 drb. Schubert-féle (apró) szemléltető kép.

Az 1912. évi 60 korona általány többi részét (57 korona 12 fillért) a múzeummal kapcsolatos, vele azonos célú *modern nyelvi ifj. könyvtár* gyarapítására fordítottuk. (Lásd az Értesítőt.)

A *használat* e tanévben is úgy történt, mint a mult (1910/11 és 1911/12) iskolai években. (Lásd az intézet 1910/11. iskolai évi Értesítője 111—112. lapjait!)

Az 1913. évi 60 korona általány még nincs elköltve.

8. Hangjegy-szertár.

Kezelője: **Krausz Gusztáv.**

A gyűjteményben vannak egyházi és világi karok, klasszikus művek, magyar népdalok, számos kuruc nóta és egy tréfás kar.

A karok száma összesen 44, ebből 40 vegyeskar, 4 férfikar. A karok összértéke kiselejtezés és leírás után 120 korona.

A gyűjtemény szaporodott ez évben 1 karral, összesen 10 korona értékben.

Hangszer: Harmonium, két teljes játékú (egy 8-as és egy 16-os nyelvsor) bécsi gyártmány, körülbelül 22 éves, értéke 120 K.

9. Tornaszerek gyűjteménye.

Kezelője: **Halász Zsiga.**

1.	1913. I.	2-án	6 drb. 4 m. új gyűrűhinta-heveder új bőrözéssel, à 6 K 50 f. . . .	39.— K
2.	„ „	„	4 drb körhinta-heveder 4 pár teljesen új fogantyús szíjazattal à 9 K	36.— „
3.	„ „	„	Tornaló-javítás	2.— „
4.	„	9-én	1/4 méter tapasz	0.80 „
5.	„ II.	15-én	2 drb ugródeszkára 2 padkapaszkodó à 1 K	2.— „
6.	„ „	16-án	Felhúzó kenderkötél 2·5 kg. (à 2 K	5.— „
7.	„ „	20-án	6 drb új labda à 60 f.	3.60 „
8.			évközi labdajavítások	2.40 „
			Összesen .	90.80 K

A tornaszertár állománya 460 drb, értéke 3000 korona. Évi átalány 200 korona.

VIII. Ifjúsági egyesületek.

1. Önképzőkör.

Vezető tanárelnök **Samu János és Madai Gyula dr.**

Az ifjúsági „Arany János önképzőkör“ ez évi működését 1912. szempember hó 21-én kezdte meg. Alakuló gyűlésén a tisztikar a következőkép alakult meg: elnök lett Zelovich László VIII. o. t., titkár Tárczy Árpád VIII. o. t., alelnök Szitányi Miklós, később Csonka Pál VII. oszt. t., főjegyző Fazekas Béla VIII. oszt. t., főpénztáros Sajti Károly VIII. oszt. t., főkönyvtáros Wiettrich Antal VII. o. t., ellenőr Homann Károly VIII. o. t., aljegyzők Temesváry László VII. o. t., Kovács György VI. o. t., alpénztáros Zilahy Sándor VII. o. t., alkönyvtárosok Kövér Tihamér VIII. o. t., Sebők Lajos VIII. o. t., Ecsedy Gedeon VII. o. t., Herzka Ferenc VII. o. t., Varga László VI. o. t., Pápay Imre VI. o. t., Melly Béla V. o. t. A tagok száma 120 volt, 81 rendes és 39 rendkivüli.

A kör működése ez évben elég tartalmas és gazdag volt. Tartottunk 13 rendes, 5 választmányi gyűlést; ezenkivül két alkalmi díszgyűlést (márc. 15-én és okt. 6-án), egy Shakspereülést és egy kitünően sikerült Vörösmarty-estélyt. A felolvasások és előadások a következőkép oszlottak meg: 6 értekezés, 3 tanulmány, 6 szabad előadás, 2 ismertetés, 2 alkalmi beszéd, 4 elbeszélés, 15 birálat, 2 eredeti vers, 6 zeneszám, 2 melodráma, 3 munka, 19 szavalat.

Kitüntetett és érdemkönyvbe irásra méltó munkákat irtak: Zelovich László VIII. o. t., Kádár Mihály VII. o. t.

Dicséretes műveket olvastak fel: Földy András VIII. o. t., Homann Károly VIII. o. t., Komlósi Károly VIII. o. t., B. Pap Zoltán VIII. o, t., Sajti Imre VIII. o. t., Sajti Károly VIII. o. t., Tárczy Árpád VIII. o. t., Tóth László VIII. o. t., Bibó Dénes VII. o. t., Kádár Mihály VII. o. t., Pusztafi Jenő VII. o. t.; kitüntetett és dicséretes szavalatokat adtak elő: Balog László VIII. o. t., Fazekas Béla VIII. o. t., Földy András VIII. o. t., Komlósi Károly VIII. o. t.,

Tárczy Árpád VIII. o. t., Zelovich László VIII. o. t., Pusztafi Jenő VII. o. t., Friedmann Lajos VI. o. t. Kitüntetett és dicséretes zeneszámokkal tették a műsort változatossá: Szitányi Miklós VII. o. t., Temesváry László VII. o. t., Héger Arthur V. o. t.

A munkában a VIII. osztály járt elől, de mellette a VII. o. is dicséretes buzgósággal dolgozott.

Az önképzőkör ez évben is, mint máskor, pályatételeket tűzött ki, hogy ezáltal is kifejthessék a tagok tehetségüket. E pályatételek részletes eredménye a következő:

1. Magyar irodalmi tétel: Petőfi leíró költészete. Jutalma 20 K. Elnyerte Zelovich László VIII. o. t.

2. Petőfi hazafias költészetének rövid ismértetése. Jutalma 20 K. Elnyerte Csonka Pál VII. o. t.

3. Történelmi tétel. A felvilágosult abszolutizmus és II. József reformjai. Jutalma 20 K. Elnyerte Földy András VIII. o. t. és Komlósi Károly VIII. o. t.

4. Latin tétel. Ovidius: Metam: VIII. 223-260. Jutalma 10 K. Elnyerte Halmi János VIII. o. t.

5. Fizikai tétel: Az általános nehézkedés és az égitestek tömegének meghatározása. Jutalma 20 K. Elnyerte Zelovich László VIII. o. t. 10 korona szorgalmi dijat kapott Csonka Pál VII. o. t.

6. Elbeszélés. Jutalma 20 K. Elnyerte Homann Károly VIII. o. t.

7. Elbeszélő költemény. Jutalma 10 K. Megfelelő munka hiánya miatt a díjat nem adtuk ki.

8. Szabadon választott irodalmi becsű francia fordítás. Jutalma 20 K. 10—10 K szorgalmi dijat nyert: Tolnai Dénes VIII. o. t. és Pusztafi Jenő VII. o. t.

9. Március 15-iki emlékbeszéd. Jutalma 20 K. Elnyerte B. Pap Zoltán VIII. o. t., dicséretben részesült Komlósi Károly VIII. o. t.

10. Német tétel. Schiller „Kabale und Liebe"-je és Kisfaludy K. „Stibor vajdá"-ja. Párhuzam. Nem érkezett be munka.

11. A festménypályázat győztese, Homann Károly VIII. o. t. 20 K jutalmat nyert.

12. Komoly szavalás. Nyertese Fazekas Béla (10 K) és Pap Zoltán (10 K) VIII. o. t.

13 Vig szavalás. 10 K jutalmat nyert Fazekas Béla és Halmi János VIII. o. t.

2. Ifjusági segélyegyesület.

Vezető tanárelnök: **Fr. Kiss Károly.**

Az alakuló közgyülés 1912. szeptember 25-én tartatott meg, melyen az ideiglenes bizottság bejelentette, hogy összesen 232 tag iratkozott be az egyesületbe. A felügyelő tanár erre az „Ifjusági Segélyegyesületet"-et az 1912—1913. iskolai évre megalakultnak jelentette ki.

Ugyanezen közgyülésen választatott meg 31 választmányi tag, kik ezután saját kebelükből megalakitották a tisztikart és pedig: Ifjusági elnök: Svéhla Kálmán, alelnök: Várady Aladár, titkár: Szilágyi József, főjegyző: B. Papp Zoltán, főpénztáros: Sárközy Mihály, főellenőr: Kelecsényi Károly, ellenőr: Szabó László, pénztáros: Temesváry László, jegyző: Pusztafi Jenő.

Az 1912. évi október 5-én tartott választmányi ülés megállapitotta a költségvetést, melynek alapján elhatározta, hogy az 1912/3. iskolai évben 750 korona segélyt a segélyért folyamodó tizenhárom tanuló között kiosztunk.

A főgimnázium ifjusága 1913. március 12-én a Pesti Lloyd dísztermében segélyegylete és az orsz. ref. tanárok özvegyei és árvái javára hangversenyt rendezett, amely úgy erkölcsileg, mint anyagilag méltán sorakozik az eddig fényesen sikerült hangversenyek sorozatába. A siker előmozditásában kiváló részük volt: Ringer Lili, Szentiványi Gitta és Báló Ilonka úrhölgyeknek, továbbá dr. Jámbor, Lampérth Géza és Krausz Gusztáv uraknak. Fogadják őszinte köszönetünket.

A Pesti hazai első takarékpénztár igazgatósága 200, az Egyesült fővárosi takarékpénztár igazgatósága 50 K-t ez évben is volt szives adományozni. A segélyezettek áldása és hálája jutalmazza nemes tettüket.

Egyesületünk vagyona 18481.23 K.

3. Konfirmált ifjak Egylete.

Vezető tanárelnök: **ifj. Szabó Aladár.**

(Titkári jelentés.)

A „Konfirmált Ifjak Egylete" ebben az évben is igyekezett nagy hivatását betölteni. Tudatában voltunk annak, hogy a XX. század diákjának két legfőbb dologra van szüksége: erőre és ideálra. Épen ezért egyletünk egész évi működésében különféle

eszközökkel igyekezett közelebb hozni az ifjakhoz a legnagyobb erőforrást, a mindenható Istent és a legfenségesebb ideált, a Jézus Krisztust.

Egyesületünk működését szeptember 15-én kezdte meg, amelyen ifj. Szabó Aladár tanárelnök vezetésével a tisztikar és a választmány a következőkép alakult meg: elnök: B. Papp Zoltán VIII. o. t., titkár: Kádár Mihály VII. o. t., pénztáros: Vicián Antal VIII. o. t., ellenőr: Fekete Károly VII. o. t., könyvtáros: Szántó Lajos VIII. o. t., jegyző: Halmi János VIII. o. t. Választmányi tagok lettek a VIII. osztályból: Fazekas Béla, Tárczy Árpád; a VII. osztályból: Ecsedy Árpád, Káldy Tivadar; a VI. osztályból: Filepp Géza, Neuschloss Konrád; az V. osztályból: Csikay Pál, Szabó Richárd.

Egyletünk a jelen tanévben 13 rendes ülést tartott. Gyűléseinket énekkel és imával kezdtük, központja pedig bibliamagyarázat volt. Hallottunk ezenkivül 16 szavalatot, 8 elbeszélést, 3 tanulmányt, 3 értekezést, 1 szabad előadást, 4 zeneszámot. Bibliamagyarázatot tartottak a tanárelnökön kivül Szőnyi Sándor és Benkő István urak is.

Dr. Szabó Aladár lelkész úr ünnepélyes ülés keretében „Drummond természettudós gondolatai az evangeliumról" címen előadást tartott, amely igen mély benyomást tett a jelenvoltakra. Október 31-én pedig „Reformációi emlékünnepélyt" tartottunk, melyen szépszámú közönség volt jelen.

Két izben tartott szeretetvendégségünkön nemcsak az ifjúság működött közre, hanem Gergelyné és Laubné úrnők énekökkel gyönyörködtettek bennünket, dr. Kováts Lajos úr zongorázott, Patay Pál és Vargha Tamás urak pedig bibliamagyarázatot tartottak. A husvét előtti szeretettvendégségünkön Ravasz Árpád igazgató „Magunkról magunknak" címen tartott előadást, melyből sok lélekemelő dolgot hallottunk. Nemcsak a már említetteknek, hanem dr. Matolcsy Miklósné, B. Pap Istvánné és dr. Szabó Aladárné urnőknek is, kik kegyes adományaikkal szeretetvendégségeinket anyagilag támogatták, hálás köszönetünket fejezzük ki, valamint a Bethánia-egyletnek is, melynek tagjai a szeretetvendégségeinkhez szükséges készletet bocsátottak rendelkezésünkre s azok előkészitésében is közreműködtek.

Munkánk mélyitéséért ez évben 4 bibliaolvasó kört szerveztünk. Minden héten egyszer összejöttek a négy felső osztály tanulói közül az önként jelentkezettek s ott csendes körben a következő

bibliai részekkel foglalkoztak: I. Megnyilt szemek: Ján 9. rész. II. A fájó pont: Ján. 4. rész. III. Nyugtalanító közellét: Márk 1:21—28. IV. Itt az ideje: Márk 1:12—20. V. Az Isten országa: zsolt. 72. VI. Megnyugtató közellét: zsolt. 73. VII. A munkálkodó isteni ige: zsolt. 19. VIII. Imádság: Luk. 11:5—13 és 18:1—8. IX. A keresztyén felelősség és szabadság: Róm. 14. rész. X. A keresztyén élet programmja: I. Péter 1:1—11. XI. Szolgálat: Luk. 12:35—48. XII. Missio: Máté 28:18—20. XIII. Megmenekülés és hajótörés: I. Tim. 1:12—19. XIV. Hiányok és igéretek: Ján. jelen. 2. rész. XV. Hiányok és igéretek. Ján. jelen. 3. rész.

A vezetők a Magyar Evangeliumi Kevesztyén Diákszövetség és Bethania embereiből kerültek ki.

Egyesületünk ebben az évben a következő lapokat járatta: Diákvilág, Ébresztő, Szövétnek, Mustármag.

Iratterjesztésünk is sikeresen működött ügyünk érdekében. Eladtunk a gimnáziumi ifjúság körében mintegy 450—500 drb könyvet és füzetet.

Ebben az évben is kiadtuk a „Bibliaolvasó kalauzt“ 1000 példányban s örömmel jelenthetjük, hogy mind az ezer példány elkelt. Két pályatételt tűztünk ki. 1. „Péter apostol élete“, 2. „India és az evangeliom“ címmel. Az elsőt B. Pap Zoltán VIII. o. t. nyerte meg. Jutalma 15 K volt. A másodikat nem oldották meg.

Ennyit mondhatunk egyesületünk ez évi működéséről. Csendesen, de a legnagyobb Erőre támaszkodva haladtunk a cél felé és ha sokszor hűtelenek voltunk is, mégis azt mondjuk Pál apostollal: „— az Istennek legyen hála, ki adott nekünk diadalmat a mi Urunk Jézus Krisztus által.“ (I. kor. 15:57.)

4. Ifjúsági énekkar.

Vezető tanár: **Krausz Gusztáv.**

Az iskolai énekkarnak ez iskolai évben volt összesen 75 tagja. Szólamok szerint így oszoltak meg: sopran 31, alt 25, tenor 13, bassus 27.

1912. október 31-én, vasárnap a Kálvin-téri templomban tartott reformációi ünnepély alkalmával az énekkar a tradicióhoz híven Luther Márton örökszépségű chorálját: „Erős vár a mi Istenünk“ adta elő Bach Sebestyén csudálatos ellenpontozati letétében. Ezen

kar művészi „a capella“ előadása által nagyban járult hozzá énekkarunk az ünnepély hangulatának emeléséhez. Ugyanezen kart énekelte az énekkar egy órával később a gimnáziumunk dísztermében tartott ifjúsági reformáció-ünnepélyén.

Mint minden évben, úgy az idén is közreműködött az énekkar az ifjúsági segélyegyesület által rendezett hangversenyen. Ekkor előadta az énekkar Hackl Lajos: „Békák királya“ című 2—3 szólamú, gyermekkarra írott tréfás művét, melyben a magánrészeket énekelték: Wertheimer Oszkár Ia., Bauer István IIa., Berger Zoltán IIb., Kutasi János IIIa. és Szabó Jenő IIIb. osztály növendékei. A mű lendületes, művészi felfogással párosult preciz előadása derült hangulatot idézett elő a fényes hallgatóság körében.

A vegyeskar sikeres működésére nézve nagy akadály volt a tanulók még kellően ki nem fejlődött, éretlen hangja, különösen a tenor- és bassus-szólamoknál, mert igazi, megállapodott bassus hang alig akadt 2—3, tenorista pedig egy sem. Hogy a nagy nehézség dacára is sikerült eredményt elérni, az csak úgy volt lehetséges, hogy minden egyes énekes föltétlen biztosan tudta szólamát és a sok évi rendszeres osztályismétlés által minden egyes növendékben kifejlődött bizonyos zenei érzék.

Közreműködött a fentieken kívül az énekkar még számos ünnepélyen, emelve az ünnepi lelkes hangulatot.

Az iskolai énekkar szerepe rendkívül nemes és fontos minden intézet életében. Hisszük, hogy tanulóink hova-tovább mind nagyobb buzgósággal igyekeznek résztvenni, még pedig cselekvő, munkás részt venni a nemes munkában, mely ifjúsági énekkarunkra vár.

Az **Ifjúsági sportclub** jelentését lásd a VI. fejezetben (testi nevelés).

IX. Alapítványok, ösztöndíjak, jutalmak és tandíjelengedések.

1. **Szij Sámuel-féle alapítvány.** *Alapító:* Szíj Sámuel budapesti polgár. *Alapító-levél:* az alapító 1868. január 22-én tett végrendeletének VII. pontja. *Rendeltetés:* Az egyszerű, értelmes iparos és buzgó református alapító látván az iskolák számára tett alapítványok szép eredményét, nagy összeget hagyományozott, hogy annak kamatjövedelmével *szegénysorsú, szorgalmas és jóerkölcsű tanulók* jutalmaztassanak.

Szíj Sámuel 66.000 kor. jelenleg 28,000 kor. n. é. magyar jelzálog-hitelbank 4½% zálogleveleiben, 40,000 kor. kisb. orsz. földh. int. 4½% kor. kötvény és 100 kor. n. é. országos központi hitelsz. 5% kötvényeiben elhelyezett alapítvány fél jövedelméből 7 ösztöndíj-alapítvány à 200 korona.

A mutatkozó 90 kor. 50 fill. jövedelemtöbblet, valamint 131 kor. 09 fill. conversiotöredék új címletek vételére tőkésítendő.

Ezen ösztöndíjakat nyerték:

1. Halmi János VIII. o. t.
2. Homann Károly VIII. o. t.
3. Sajti Károly VIII. o. t.
4. Káldy Tivadar VII. o. t.
5. Miklóssy Árpád VII. o. t.
6. Simon Béla VI. o. t.
7. Varga László VI. o. t.

2. **Szalay István-féle alapítvány.** *Alapító:* Szalay István budapesti polgár. *Alapító-levél:* az 1877-ik évben kihirdetett végrendelet. *Rendeltetés:* Az alapítvány kamataiból szegénysorsú református vallású s a pesti ref. középtanodába járó és szorgalmas tanulók jutalmaztatnak.

A Szalay István-féle 10,000 koronás, jelenleg 10,200 kor. névért. magy. jelzálogbank 4½% zálogleveleken és 600 kor. kisb. o. fhit. 4½% kktv.-ben elhelyezett alapítvány jövedelméből 5 ösztöndíj à 90 kor. A fennmaradó 34 kor. 50 fill. tőkésítendő.

Ez ösztöndíjakat nyerték:

1. Farkas Béla VI. o. t.
2. Gáthy Jenő VI. o. t.
3. Soós Jenő VI. o. t.
4. ilyefalvi Vitéz Árpád V. o. t.
5. Gyalokay Géza IIIa. o. t.

3. Báró Majthényi Lászlóné-féle alapítvány. *Alapító:* Báró Majthényi Lászlóné szül. Peéli Ludovika. *Alapító-levél:* az 1884. április 16-án (8890 koronáról szóló) és május 14-én kelt (8200 koronáról szóló) alapító-levelek.

A báró Majthényi Lászlóné szül. Peéli Ludovika által tett 30,000 kor. jelenleg 18,300 kor. n. é. Budapest fővárosi 4% kötvényben, 12,000 kor. n. é. magyar jelzáloghitelbank 4½% zálogleveleiben és 100 kor. n. é. országos központi hitelszövetkezet 4½% kötvényeiben elhelyezett alapítvány jövedelméből 3 ösztöndij à 400 kor.

A mutatkozó 76 kor. 50 fillér jövedelemtöbblet, valamint a 258 kor. 34 fill. conversiotöredék új címletek vételére tőkésítendő.

Kamatai gimnáziumunk három növendékének — kik szorgalmasak és jó igyekezetűek — 400—400 kor. összegben kiadandók.

Ez ösztöndíjakat nyerték:

1. Szathmáry Sebestyén VIII. o. t.
2. Szánthó Lajos VIII. o. t.
3. Tárczy Arpád VIII. o. t.

4. Balassa Lajos-féle alapítvány. *Alapító*: Balassa Lajos budapesti lakos. *Alapító-levél*: az 1858. április 12-én kelt végrendelet. *Rendeltetés*: A tőkének 30 éven át bejövő s 1000 koronára szaporodó kamatai a tőkéhez csatoltatván, az így begyűlt összegnek, mint megnövekedett tőkének, évenkénti kamatai ref. árva, vagy szegény szülőktől származott fiúgyermekek magyar irányban neveltetésére, vagy idegen ajkú s a magyar nyelv elsajátításában jeles előmenetelű tanuló jutalmazására fordíttatnak.

A Balassa Lajos-féle 1000 koronás, jelenleg 1000 korona névért. orsz. központi hitelsz. 4½% kötvényekben elhelyezett alapítvány jövedelméből egy ösztöndíj 40 korona. Ez ösztöndíjat nyerte: Kiss Endre IIb. osztálybeli tanuló.

5. **Hubay József-féle alapítvány.** *Alapító*: Hubay József volt hétszemélynök. *Alapító-levél*: az 1863. szeptember 25-én tett végrendelet *a*) pontja. *Rendeltetés*: 5% kamata az iskolai év végén egy-egy gimnáziumi növendéknek adatik.

A Hubay József-féle 1000 koronás s jelenleg 1000 korona névért. magy. jelzáloghitelbank 4½% zálogleveleken elhelyezett alapítvány jövedelméből egy ösztöndíj 40 korona. A fennmaradó 5 korona tőkésítendő. Ez ösztöndíjat nyerte:

Mallász Tibor IIIb. osztálybeli tanuló.

6. Az **„Egyesült budapesti fővárosi Takarékpénztár"** alapítványa. *Alapító*: az „Egyesült budapesti fővárosi Takarékpénztár". *Alapító-levél*: a takarékpénztár 50 éves fennállása évfordulójának megünneplésére 1896. október hó 18-án tartott rendkivüli közgyűlés határozata. *Eredeti alaptőke*: 5000 korona saját intézeti 4% zálogleveleken. *Rendeltetés*: A tőkének 200 koronát kitevő évi kamata a budapesti ev. ref. főgimnáziumba járó oly tanulónak fog kiadatni, aki szegénysorsú, jó erkölcsű és tanulmányaiban jeles előmenetelű. A budapesti ev. ref. főgimnázium tanári testülete három tanulót jelöl, kik közül az Egyesült budapesti fővárosi Takarékpénztár igazgatósága egyiknek az ösztöndíjat szabadon adományozza; a tanuló az ösztöndíjat mindaddig élvezi, míg a budapesti ev. ref. főgimnázium tanulója marad és míg magaviselete és tanulmányaiban való előmenetele arra érdemessé teszik. Ez ösztöndíjat, 200 koronát kapta:

Stettner Miklós V. osztálybeli tanuló.

7. **Kálosi József-féle alapítvány.** Alapíttatott az 1896. évben. Az alapítványi tőke 1200 korona. Kamatai évenként gimnáziumi jó magaviseletű és szorgalmas ev. ref. vallású növendék segélyezésére fordíttatnak. Az alapítónak ajánlati joga van. A Kálosi József-féle 1200 koronás, jelenleg 1200 korona névért., a Budapest főv.-i 4% kölcs. kötvényben elhelyezett alapítvány jövedelméből egy ösztöndíj 40 korona. A fenmaradó 8 korona tőkésítendő. Kapta: Kiss László IIa. o. t.

8. **Az 1867-ik évben érettségi vizsgát tettek** találkozásuk alkalmából (1900. május 12.) és emlékére 1400 koronás alapítványt tettek 4%-kal kamatozó koronajáradék-kötvényekben; a szelvények értéke olyan — sikerrel érettségit tett — tanulónak adatik, ki arra leginkább rá van szorulva. Az ösztöndíj 50 korona. A fenmaradó 6 korona tőkésítendő. Kapta: Németh László VIII. o. t.

9. **Kunewalder F. M. és Kunewalder L. M.** testvérek által 5000 korona névért. magy. 4% koronajáradékban tett alapítvány jövedelméből egy ösztöndíj 200 korona. Kapta: Makó Zoltán V. o. t.

10. **Kunewalder F. M. és Kunewalder L. M.** testvérek által tett s jelenleg 2000 korona névért. Budapest fővárosi 4% kölcsönkötvényekben elhelyezett alapítvány jövedelméből két ösztöndíj à 40 korona, melyeknek egyike református, másika izraelita növendéknek adandó. Kapták: Móricz László IIIa., Szilárd Gyula IVa. o. t.

11. **Az 1863-ik évi érettségi vizsgások által** tett, jelenleg 200 korona névért. Orsz. közp. hitelszövetkezet 4½% kötvényben elhelyezett alapítvány, melynek évi jövedelme egy VIII. oszt. tan. iskolakönyvvételi segélye 9 kor. Kapta: Németh László VIII. o. t.

12. **Hegedüs Loránt-féle alapítvány.** Alapította Hegedüs Loránt jogtudor, egyetemi magántanár, kedves emlékű volt tanára Dapsy László nevére, 1890-ben. Az összeg 200 korona, melynek kamatai kétévenként történeti tárgyú pályakérdésre tűzetnek ki. A kétévi kamat 20 koronában van megállapítva. Az alapítvány az önképző-kör pénztárával együtt kezeltetik. (L. Önképző-kör.)

13. **Győry Tibor-féle alapítvány.** Alapította Győry Tibor orvostudor, egyetemi magántanár, felváltva egészségtani és természettudományi pályakérdésre ker. vallású tanulók számára, kik az Önképző-körnek tagjai. Az alapítás éve: 1900. Évi összeg az alapító életben lételéig 20 korona.

14. **Szotyori Nagy Elemér-féle alapítvány.** Alapította élete végéig, fia emlékére egy szegénysorsú tanuló jutalmául Szotyori Nagy Elemér az 1905. évben.

Az ez évi 50 korona jutalmat kapta: *Paál Ákos* IVb. osztálybeli tanuló.

15. **Neuschloss Kornél dr.** műépítész és egyháztanácsos úr fia: Gerhard — nekünk volt kedves növendékünk — emlékére 8 éven át fizetendő 100—100 korona jutalomdijat ajánlott fel a kis Gerhard volt tanulótársai közül annak, akit, tekintetbe véve a jó magaviseletet, szegénységet és a tanulási eredményt, erre a jutalomra a mindenkori igazgató, a tanárkar meghallgatásával legjobbnak ítél; kifejezte az alapító azon kívánságát is, hogy az illető jutalomnyertes ez összeget testi és lelki egészségének erősítésére fordítsa.

Alapítási év: 1907.

Ez évben nyerte: *Csonka Pál* VII. osztálybeli tanuló.

16. **Dr. Gáspár Izidor** ügyvéd úr a ref. főgimnázium javára felajánlott nyolc éven át fizetendő évi 20, azaz husz koronát, összesen 160, azaz százhatvan koronát.

E nyolc év visszamenőleg az 1906/7. évtől számítandó úgy, hogy az első fizetés 1906/7. és 1907/8. tanévekre egyszerre és együtt negyven korona volt.

Fentebbi évi járulmányok az intézet mindenkori igazgatójának legjobb belátása szerint az intézet céljaira fordítandók. Az idei részletet: 20 K-t szegény tanuló tandíja pótlására fordítottuk.

17. **Thaly Kálmán irodalmi alapítvány.** Néhai dr. Thaly Kálmán 5000 koronás ifjúsági alapítványt hagyott végrendeletében főgimnáziumunknak, azzal a meghagyással, hogy annak kamataiból 200 (kétszáz) korona adassék az isk. év ünnepélyes bezárásakor azon VII. osztálybeli tanulónknak, ki a magyar irodalomtörténetből a legkitünőbbnek bizonyult. A jutalomdíj odaítélése tekintetében az egyháztanács elfogadta hagyományozó azon intézkedését, mely szerint ezen kérdésben mindig maguk az érdekelt osztályok tanulói az illető szaktanár elnöklete alatt tartandó összejövetelük alkalmával titkos szavazással döntsenek. Ezen odaítélés azonban az elnöklő szaktanár által a tanárokhoz megfelebbezhető, mely az odaítélés kérdésében végérvényesen dönt.

Ebben az isk. évben *Kádár Mihály* VII. osztálybeli tanuló nyerte meg a 200 korona kamatot.

18. A **Török Pál alapítványból**, melynek célja egy jó tanulóifjúnak egész gimnáziumi tanulmányaiban — míg arra érdemes — sőt egyetemi tanulmányaiban való segítése, a kamatokból *Keresztessy István* VII. osztályú tanuló 200 korona ösztöndíjban részesült. (Az alapítvány összege még nincs lezárva; 5000 koronán felül van.)

19. **Mestellér János** úr, a Károlyi-uradalmak jószágfelügyelője intézetünk egykori jeles növendéke, évi *200* koronát ajánlott föl egy szegénysorsú, jól tanuló fiú részére felekezeti különbség nélkül. A tanári testület ez ösztöndíjat *Kádár Mihály* VII. osztályos tanulónak ítélte oda.

20. **Mezőturi Takács Lajos** végrendeletében főgimnáziumunk részére 11,200 koronás alapítványt tett, azzal a rendeltetéssel, hogy annak kamatai részben a főgimnázium szükségleteire, részben ösztöndíjul szolgáljanak. Az ösztöndíjul szolgáló 150 K-ból ebben az iskolai évben 3 ösztöndíjat létesítettünk à 50 koronájával. Ez ösztöndíjakat nyerték (à 50 K):

1. Nagy Zoltán VI. o. t.

2. Balogh Gyula IVa. o. t.

3. Petró László IIIb. o. t.

21. A **Németh István-féle** kerületi vándorösztöndíjból 84 koronát nyert: Thomka László Ia. o. t.

22. **A kirándulási alapból** (minthogy ez isk. évben nagyobb kirándulás nem volt) 50 K jutalmat nyert: Szabadi Béla IVa. o. t.

23. **Egy névtelen adományából** 30 K jutalmat nyert Katona Béla IIb. o. t. Ez összegből 10 korona a kirándulási alapból.

24. **A nagytiszteletű fentartó testület** a szegénysorsú, jó magaviseletű és szorgalmas növendékeket ez évben is *tandíjelengedés* jótéteményében részesítette valláskülönbség nélkül.

Ez évben tandíjmentességi kedvezményben a következők részesültek:

A) **Egész tandíjmentesek: I. Alapítványiak:** Tóth Béla, ref. IIIa. (P. H. E. T.); Kenessey Péter, ref. IVa. (Kovács Sebestyén Endre); Melczer Géza, ág. ev. IVb. (P. H. E. T.); Szücs Gyula, ref. VII. (P. H. F. T.); Kádár Mibály VII. (Hajós); Szabó Dezső VII. (Barkassy); Wiener János r. k. VII. (Fáy Halász); B. Pap Zoltán, ref. VIII. (Hg. Odescalchi).

II. **Árvaháziak:** Kiss György I., Evva Lajos I., Finkey Andor I., Dobos Andor II., Katona Béla II., Szűk Károly III., Baló Pál IV., Sóliom Miklós IV., Miklóssy Árpád VII.

III. **Tanárok fiai:** Varga Endre IIa. Halász István IIIb. Fr. Kiss Ernő V., Fr. Kiss Károly VI., Varga László VI.

IV. **Lelkészek, egyházi tisztviselők fiai:** Kovács Tibor II., Kovács Lajos III., Keresztesi Sándor III., Haypál Béla IV., Szabó Rikárd V., Illyefalvi Vitéz Árpád V., Haypál Dezső VI., Keresztesi István VII., Keresztesi Sándor VIII., Nemes Árpád I.

V. **Egész tandíjuk elengedtetett:** Sajti Károly VIII., Szántó Lajos VIII., Tárczy Árpád VIII., Farkas Béla VI., Gáthy Jenő VI., Kovács György VI., Raksányi Zoltán VI., Szabó Gyula VI., Makó Zoltán V., Stettner Miklós V., Paál Ákos IVb., Horváth Sándor IVa., Veress István IVa., Gyalókay Géza IIIa., Móricz László IIIa., Szendrei Imre IIIa., Mátéffy József IIb., Thomka László Ia.

B) **Féltandíjmentesek:** Fazekas Béla VIII., Homann Károly VIII., Kardos István VIII., Sajti Imre VIII., Szathmáry Sebestyén VIII., Tóth László VIII., Zilahy Sándor VII., Pápay Imre VI., Nagy Zoltán VI., Simon Béla VI., Bucsi Sándor V., Horváth István V., Tokody László V., Balogh Gyula IVa., Hilscher Zoltán IVa., Tóth Lajos IVa., Karasszon Ervin IVb., Lampel Endre IVb.,

Mészöly Géza IVb., Rácz Gyula IVb., Réthy Endre IVb., Hajós László IIIa., Kutasi János IIIa., Schneider Dániel IIIa., Ecker Gyula IIIb., Fogarasi Zoltán IIIb., Ikerváry János IIIb., Petró László IIIb., Deli Ernő IIa., Ecsődy Tibor IIa., Kiss László IIa., Somogyi József IIa., Kiss Endre IIb., Turi László IIb., Bocsor Kálmán IIb., Varga Antal IIb., Schuber Ernő Ib.

Tandíjelengedésben részesült összesen 87 tanuló; az elengedett tandíj összege 4448 korona.

25. **Idegen ösztöndíjat** élvezett *Hazai* László VI. o. tanulónk, a jövedéki birságalapból 200 koronát.

Ösztöndíjban és tandíjelengedésében a fentartó-testület a főgimnázium tanulóit összesen 9261 koronával segélyezte ebben az iskolai évben.

26. **Mint kiváló tanulókat** — az ösztöndíjakon kivül — **a tanári kar dicsérettel tünteti ki a következőket:** Az Ia. osztályból: Dobrovolszky Károly, Evva Lajos, Hámos Elemér, Kallós Pál, Kálmán István, Kudar János, Osztern Jenő.

Az Ib. osztályból: Braun Gyula, Dinnyés Pál, Garai László, Glaser Pál, Leszák Lajos, Mátéffy Béla.

A IIa. osztályból: Ecsődy Tibor, Varga Endre, Vámossy Tibor, Végh Ferenc, Visolyi Anna.

A IIb. osztályból: Bocsor Kálmán, Majthényi Béla, Majthényi László, Mátéffy József, Szelényi Zoltán, Varga Antal.

A IIIa. osztályból: Herodek István, Kovács Lajos, Szelényi Károly, Szendrei Imre, Tóth Béla.

A IIIb. osztályból: Artner Dezső, Biró István, Csonka Béla, Keresztesi József, Kiszely Gyula, Sárközy János, Szabó Jenő, gróf Teleki József,

A IVa. osztályból: Kálmán Andor, Köpeczy László.

A IVb. osztályból: Antal Iván, Grünwald Leó, Imre László, Katona László, Vörös Gyula.

Az V. osztályból: Hermann Miksa, Melly Béla, Sáska Gyula, Szabó Richárd, Visolyi Gusztáv, gróf Teleki Gyula, Taub József.

A VI. osztályból: Filep Géza, Kemény Lajos, Szabó Gyula.

A VII. osztályból: Ecsedy Gedeon, Kiss István, Szitányi Miklós, gróf Teleki Béla, gróf Teleki Mihály, Vörös László.

A VIII. osztályból: Gálffy Dénes, Kardos István, Kovács Tibor, Szőts Lajos, Zelovich László.

X. Alapok.

a) Kirándulás-alap.

Kezelője: **Samu János.**

Gimnáziumaink a 80-as évek közepéig javítóvizsgálati díjat szedtek, e díjak az illető tanár urakat illették; tekintettel azonban bizonyos gyanusításokra, e díjakról önként lemondtak. Az 1902. októberi egyházkerületi közgyűlés (48. jk. sz. végzés VI. 4.) határozata alapján a fentartó testületek meghallgatásával, illetve jelentéseik alapján, az 1903. májusi egyházkerületi közgyűlés (29. jk. sz. II.) kimondta, hogy a javítóvizsgálatokért tárgyanként és fejenként 4—4 korona szedhető valamely intézeti jótékonycélú intézmény javára, e célt a tanári testület javaslata alapján az illető fentartó testület állapítja meg. A budapesti fentartó testület e végzésből kifolyólag az 1903. évi május 29-én tartott egyháztanácsülésen utasította a gimn. igazgatót, hogy a javítóvizsgálati díjakat szedje be és az így begyűlendő összeget tanulmányi kirándulások céljaira fordítsa.

Az augusztus 30-iki javítások alkalmából e címen befolyt 575 kor., a mult évi maradvány 860·10 kor., kamatok 59.33 kor., tehát a bevétel 1495.52 kor. Kiadatott a tanulmányi kirándulásra 65 korona, a tátrai kirándulásra 24 korona, képviseleti költség 48 korona, koszorú költség 40 korona, a juniálisra 183.86 kor., ösztöndíj-jutalomra 60 kor. Az alap tehát 1074.66 korona.

b) Rákóczi pályadíj-alap.

Kezelője: **Ravasz Árpád** igazgató.

Összes vagyon takarékpénztárban 744.09 kor. és a kamatok. Ez iskolai évben az alap nem gyarapodott.

XI. A tanulók névsora és osztályzata.

Első a) osztály.

Sorszám	A tanuló neve	vallása	osztályzata: vallásból	magyarból	latinból	földrajzból	term. rajzb.	számtanból	rajz. mértb.	szépírásból	tornából	énekből	magaviseletből
1	Balogh István	ref.	2	3	3	3	2	3	3	3	2	1	2
2	Bergner József	izr.	1	2	2	3	2	3	3	1	1	1	2
3	Bócz Lajos	ref.	1	2	3	1	1	3	3	3	3	3	1
4	Braun Dezső	r. k.	2	2	3	3	2	3	3	2	2	2	2
5	Czunyi Imre ism.	ref.	1	3	3	3	3	3	3	2	1	3	2
6	Dávid Pál	r. k.	2	2	2	1	2	3	2	2	2	3	1
7	Détáry Sándor	ref.	2	2	2	3	3	2	2	2	4	2	2
8	Dobrovolszky Károly	r. k.	1	1	1	1	1	2	1	2	2	2	1
9	Evva Lajos	ref.	1	1	1	1	1	2	2	1	1	1	1
10	Édes Imre	„	1	2	2	1	1	3	2	2	2	2	1
11	Finkey Andor	„	2	3	3	3	3	3	3	2	2	1	1
12	Gálffy Kálmán	„	1	2	2	1	2	3	2	2	1	3	1
13	Gombás Gyula	ág. ev.	2	3	3	2	3	3	3	3	2	1	2
14	Halik Ferenc	r. k.	3	4	4	3	3	4	3	3	2	3	2
15	Haraszti Viktor	ág. ev.	3	3	3	3	2	4	3	4	2	3	2
16	Hámos Elemér	„	1	1	1	1	1	2	2	3	2	2	1
17	Heller Sándor	izr.	3	3	3	3	3	3	3	4	3	3	2
18	Hrazdira Lajos	r. k.	3	3	3	2	3	3	3	1	2	4	1
19	Kallós Pál	izr.	1	1	1	1	1	1	1	2	fm.	2	1
20	Kardos Imre	„	3	4	4	3	3	4	3	4	3	3	1
21	Kálmán István	„	1	1	1	1	1	2	1	1	1	1	1
22	Kerekes Gyula	ref.	2	3	3	3	3	3	3	2	2	1	1
23	Kertész László	izr.	2	3	3	2	3	2	3	3	4	3	1
24	Kiss György	ref.	2	2	3	2	3	2	3	2	1	1	1
25	Kohn Imre	izr.	2	3	3	3	3	3	3	3	4	3	1
26	Kolozs Antal	„	2	3	2	3	1	3	3	3	3	3	1
27	Kovách Gábor ism.	r. k.	2	3	3	1	3	3	2	2	2	3	1
28	Körmendy Lajos	„	2	2	2	2	2	1	1	2	1	2	1
29	Kudar János	ref.	1	1	1	1	1	2	1	2	2	1	1
30	Majsay János	g. kel.	2	3	3	3	3	3	3	3	3	3	1
31	Máté Gyula	ref.	1	3	3	2	3	3	3	2	3	1	1
32	Modics Elemér	r. k.	3	3	3	2	3	3	2	3	2	2	2
33	Muszil Ferenc	ref.	2	4	4	3	3	4	3	3	2	3	1
34	Nagy János ism.	„	3	3	3	3	3	4	3	3	3	3	1
35	Naszladi János	„	2	3	3	2	3	3	3	2	1	1	1

Első a) osztály.

Sorszám	A tanuló neve	vallása	osztályzata: vallásból	magyarból	latinból	földrajzból	term. rajzb.	számtanból	rajz. mértb.	szépírásból	tornából	énekből	magaviseletből
36	Nemes Árpád	ref.	1	2	2	1	2	3	2	2	2	1	1
37	Németh Kálmán	„	1	1	1	1	2	3	2	1	2	2	1
38	Novák Gyula	„	2	3	3	3	3	3	3	2	2	2	1
39	Osztern Jenő	izr.	1	1	1	1	1	2	1	2	3	2	1
40	Pazár Elemér	ref.	2	4	4	2	4	4	4	3	3	3	2
41	Pollák Ernő	izr.	2	3	3	2	3	4	3	4	4	4	1
42	Ruttkay Béla	ref.	2	2	3	2	3	3	2	2	2	2	1
43	Sipos István	„	2	3	3	3	3	3	3	2	2	2	1
44	Tausz István	izr.	2	4	4	4	4	4	3	3	3	2	1
45	Thomka László	ág. ev.	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
46	Tóth József	ref.	1	2	2	1	2	3	2	2	1	2	1
47	Totis Sándor	izr.	3	3	4	4	3	3	3	3	3	2	1
48	Vetter Oszkár	ref.	3	3	3	3	3	3	3	3	2	2	1
49	Vincze Ferenc ism. . .	„	2	3	3	3	3	3	3	3	1	1	1
50	Wertheimer Oszkár . .	izr.	2	3	3	3	3	4	3	4	4	1	1
51	Zilahy János	ref.	2	4	4	3	3	3	3	3	3	2	1
	Magántanulók:												
52	Langfelder Ferenc . . .	izr.	2	3	3	3	2	3	3				
53	Langfelder Kálmán . .	„	2	3	3	3	3	2	3				

Első b) osztály.

Sorszám	A tanuló neve	vallása	osztályzata: vallásból	magyarból	latinból	földrajzból	term. rajzb.	számtanból	rajz. mértb.	szépirásból	tornából	énekből	magaviseletből
1	Balogh Géza	ref.	2	2	3	3	2	3	3	2	3	3	1
2	Bien Hubert	izr.	3	3	3	3	3	3	3	3	3	2	1
3	Braun Gyula	„	1	1	1	1	1	1	1	1	1	2	1
4	Csákány Károly	ref.	2	2	2	2	2	2	1	3	3	2	1
5	Csontos István	„	3	4	4	3	3	3	3	3	2	3	2
6	Deutsch Miklós *	izr.											
7	Doroghi Imre	ref.	3	3	3	3	2	3	3	3	1	2	2
8	Fekécs Ferenc	r. k.	2	1	2	1	1	1	1	2	fm.	2	1
9	Fischer Ignác	izr.	3	4	4	3	3	3	3	3	2	4	2
10	Földesi Lajos	ref.	3	3	4	3	3	3	3	2	3	3	2
11	Frommer Dezső	izr.	2	3	3	3	2	3	2	2	3	1	1
12	Garai Lajos	ref.	2	2	2	2	2	3	3	2	2	3	1
13	Garai László	„	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
14	Gazdik István ism.	r. k.	3	4	4	3	3	3	3	3	2	4	2
15	Gazdy Tibor *	„											
16	Glaser Pál	izr.	1	1	1	1	1	1	1	2	3	1	1
17	Grünwald Sámuel	„	2	3	3	3	3	3	3	3	3	4	1
18	Gulyás János	ref.	3	4	4	3	3	3	3	2	2	4	2
19	Gyulai Fodor Pál	ág. ev.	1	2	3	3	2	2	2	3	1	2	1
20	Herczeg Ferenc	izr.	2	3	3	3	3	3	3	3	3	3	1
21	Herodek Sándor	r. k.	1	1	2	1	2	1	2	3	fm.	1	1
22	Hetyey Pál	„	2	2	3	3	2	2	2	2	1	1	1
23	Illy János	„	3	3	4	3	3	3	3	2	2	4	2
24	Kiss György ism.	ref.	3	3	3	3	3	3	3	3	3	2	2
25	Kozma Dezső *	r. k.											
26	Krammer Pál	izr.	2	2	3	1	2	2	2	2	2	1	1
27	Kun Gyula	ref.	2	3	3	3	2	3	3	2	1	3	1
28	László Béla	„	1	3	3	2	2	1	1	2	2	2	1
29	Leszák Lajos	ág. ev.	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
30	Leviczky Aladár ism.	r. k.	3	3	3	3	3	3	3	3	1	3	1
31	Mátéffy Béla	ref.	1	1	1	1	1	1	1	1	1	2	1
32	Müller József ism.	r. k.	3	3	3	3	3	3	3	2	2	4	2
33	Neufeld Béla	izr.	1	3	3	3	3	3	3	3	1	3	1
34	Neumann Mátyás	„	3	3	4	3	3	3	3	3	2	4	2
35	Nyerges Gyula *	ref.											

* Kimaradt.

Első b) osztály.

Sorszám	A tanuló neve	vallása	osztályzata vallásból	magyarból	latinból	földrajzból	term. rajzb.	számtanból	rajz. mértb.	szépirásból	tornából	énekből	magaviseletből
36	Ofner Alfréd	izr.	2	3	3	3	3	3	3	3	3	4	1
37	Otta Nándor	ág. ev.	2	3	3	3	2	3	3	3	2	4	1
38	Pálfi Gyula *	ref.											
39	Rozsnyay Károly	„	2	3	3	3	3	3	3	1	1	1	1
40	Sachs Imre	izr.	3	3	3	2	3	2	3	3	2	4	1
41	Sáfrány Miklós *	ref.											
42	Sándor Tibor	unit.	1	3	3	3	2	2	3	3	1	1	1
43	Schuber Ernő	ág. ev.	2	2	2	3	2	1	2	1	1	1	1
44	Simon Imre	r. k.	2	2	2	1	2	2	1	2	2	1	1
45	Stark Sándor	izr.	3	4	4	4	3	3	3	3	2	4	2
46	Székely János	„	3	3	3	2	3	2	3	2	fm.	3	1
47	Török Kálmán	ref.	1	1	2	1	2	2	1	1	2	3	1
48	Ujváry Károly	„	3	3	4	2	3	3	3	3	2	4	2
49	Varga Gyula ism. . . .	r. k.	2	2	2	3	3	2	3	2	2	4	2
50	Vas László	izr.	3	3	4	3	3	3	3	2	2	4	1
51	Vörös László	ref.	1	3	4	3	3	3	3	2	2	4	1
52	Vörös Sándor	„	2	2	2	2	3	3	2	3	2	4	1
	Magántanulók.												
53	Kurz Sándor	ág. ev.	1	3	3	3	1	2	1				
54	Dinnyés Pál	ref.	1	1	1	1	1	2	1				

* Kimaradt.

Második a) osztály.

Sorszám	A tanuló neve	vallása	osztályzata vallásból	magyarból	latinból	földrajzból	term. rajzb.	számtanból	rajz. mértb.	szépirásból	tornából	énekből	magaviseletből
1	Adée Milony	ág. ev.	1	2	2	1	1	2	1	2	1	2	1
2	Babik Sylvester	„	3	4	4	3	2	4	3	3	2	4	1
3	Balázs Gyula	izr.	1	1	2	1	2	2	2	1	2	1	1
4	Bauer István	„	2	3	3	2	2	3	3	2	2	1	1
5	Bánóczy Kálmán	r. k.	2	3	3	1	2	3	3	3	2	3	1
6	Báthory Béla	ág. ev.	3	3	3	3	3	3	3	3	3	4	2
7	Bodor László	izr.	2	3	3	3	3	2	2	2	3	2	1
8	Deli Ernő	ref.	1	3	3	2	2	3	3	3	2	3	2
9	Dörgei László	„	1	3	3	2	2	3	3	3	2	4	1
10	Ecsődy Tibor	r. k.	1	1	1	1	2	1	1	1	1	1	1
11	Engel Kálmán	izr.	3	3	4	4	3	3	3	3	3	4	2
12	Fabinyi Károly	ág. ev.	1	2	3	3	3	3	3	3	2	1	2
13	Gerő György	izr.	2	1	2	2	1	2	2	2	2	2	1
14	Günsberger József . . .	„	2	3	3	2	2	3	3	3	2	4	1
15	Harmathy Jenő* . . .	r. k.											
16	Heilig Géza	izr.	1	1	1	1	2	2	2	2	1	1	1
17	Heller Imre	„	3	3	3	3	4	4	4	2	3	4	1
18	Herczog György	„	2	1	1	1	2	1	1	2	2	1	1
19	Járó István	ref.	2	3	4	3	4	3	3	3	1	2	2
20	Jónás Dezső	„	2	3	3	4	3	3	4	2	1	3	2
21	Karsai Albert	„	1	1	1	2	2	1	1	2	fm.	2	1
22	Keresztes Endre	„	2	2	2	3	2	3	2	2	2	3	1
23	Kiss László	„	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
24	Kubinyi Zoltán	„	2	3	3	3	3	3	3	3	4	3	2
25	Literáty Zoltán	„	3	4	4	4	3	4	4	3	4	3	2
26	Matolcsy Tamás	„	1	3	3	3	2	3	3	3	2	4	1
27	Mészáros Ferenc	„	2	3	3	2	3	3	2	2	2	4	1
28	Nedeczky László	ág. ev.	2	3	3	2	3	4	3	3	2	4	1
29	Óláh Andor	ref.	3	3	4	3	3	3	3	3	2	3	2
30	Papp Mihály*	„											
31	Piros József	r. k.	2	3	3	1	1	3	3	3	2	4	1
32	Rózsa Miklós	izr.	2	3	3	3	3	3	3	3	4	4	2
33	Sárközy János ism. . .	ref.	3	3	3	3	3	3	3	3	1	4	1
34	Schulz Tivadar ism. . .	ág. ev.	1	3	3	2	2	3	3	2	2	4	2
35	Somogyi József	ref.	1	2	2	1	1	3	3	2	1	3	1

* Kimaradt.

Második a) osztály.

Sorszám	A tanuló neve	vallása	osztályzata: vallásból	magyarból	latinból	földrajzból	term. rajzb.	számtanból	rajz. mértb.	szépirásból	tornából	énekből	magaviseletből
36	Stand Pál	ref.	1	2	2	1	2	2	2	3	3	4	1
37	Sümeghy István	r. k.	2	3	3	2	1	2	1	3	3	2	1
38	Szabadi Sándor	ref.	1	2	3	3	2	3	3	2	2	1	1
39	Szabó Zoltán ism. . . .	„	2	3	3	2	3	3	3	3	1	3	1
40	Szalántzy György . . .	„	1	2	3	2	2	2	2	2	2	4	1
41	Szász Károly	„	2	3	3	4	3	3	3	3	1	3	1
42	Szepessy Tibor	r. k.	1	3	2	2	1	3	3	2	2	4	1
43	Takách Géza	ref.	2	2	3	2	1	3	2	2	1	4	1
44	Timár Mihály	ág. ev.	2	2	3	2	2	2	2	2	1	1	2
45	Vass László	ref.	2	3	3	3	2	3	3	2	1	4	1
46	Varga Endre	„	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
47	Vámossy Tibor	„	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
48	Végh Ferenc	„	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
49	Vlaka Géza	„	3	3	3	3	2	4	3	3	3	4	1
50	Weiszbraunn Jenő . . .	izr.	1	1	3	1	2	3	2	2	2	1	1
	Magántanulók:												
51	Dinnyés József	ref.	1	1	2	1	1	2	1				
52	Nagy Antal	„	1	3	3	2	2	2	3				
53	Nagel Dénes	izr.	1	3	2	1	1	3	2				

Második b) osztály.

Sorszám	A tanuló neve	vallása	osztályzata: vallásból	magyarból	latinból	földrajzból	term. rajzb.	számtanból	raja. mértb.	szépirásból	tornából	énekből	magaviseletből
1	Abt István	r. k.	2	3	2	2	2	3	2	3	1	4	1
2	Asztalos Gyula *	ref.											
3	Badó Ferenc	„	1	2	2	1	2	3	3	2	3	2	2
4	Baranya Dezső	„	2	3	4	3	3	4	3	4	2	3	2
5	Baranyay Bálint	„	1	2	3	3	2	2	1	2	1	2	1
6	Bocsor Kálmán	„	1	2	1	1	1	1	2	1	2	1	1
7	Berger Zoltán	izr.	2	2	2	1	2	2	3	3	3	1	2
8	Csapó Sándor	ref.	2	3	3	2	2	3	3	2	2	1	1
9	Csia Jenő	„	2	3	3	2	2	3	3	3	1	4	1
10	Csokonai Vitéz László	„	2	3	3	3	3	3	3	2	1	4	1
11	Dobos Andor	„	1	2	3	2	2	3	3	2	1	2	1
12	Elek András	izr.	2	3	3	3	3	3	3	3	3	4	2
13	Ferenczy Győző	r. k.	3	4	3	2	3	3	3	1	2	4	1
14	Fuchs László	izr.	2	3	1	1	2	3	2	3	fm.	3	1
15	Fülöp Ferenc	r. k.	2	2	1	1	1	3	2	2	2	3	1
16	Fűri József	ref.	1	2	2	1	1	2	2	2	2	1	2
17	Gyalókay Zoltán	„	2	3	3	3	3	3	3	2	1	3	1
18	Harmos László	r. k.	2	2	2	1	1	2	3	2	2	3	1
19	Hoffmann Elemér	„	2	2	2	1	2	2	3	1	2	3	1
20	Holzer László *	izr.											
21	Horváth Dénes	ref.	2	3	4	3	3	4	3	3	fm.	3	2
22	Jankó Gyula	r. k.	2	4	3	3	3	3	4	4	2	4	2
23	Jókúthy Dénes	ref.	3	3	3	3	3	4	4	4	2	4	2
24	Katona Béla	„	1	2	2	1	2	2	2	1	1	2	1
25	Kerekes Mihály	„	1	2	3	3	3	3	3	2	1	1	1
26	Kis Endre	„	1	1	1	1	1	2	2	3	1	1	1
27	Kiss János	ág. ev.	1	2	1	2	1	2	2	2	1	2	1
28	Klekner Mihály	„	1	3	3	3	2	3	3	2	2	1	1
29	Kollár Hugó	izr.	1	2	1	1	1	3	3	3	3	1	2
30	Kovács Gyula ism.	ref.	3	3	3	3	3	3	3	2	2	3	2
31	Ladányi Kálmán	„	2	3	4	3	3	4	3	3	2	2	1
32	Lamberg Pál	„	3	3	4	4	3	4	4	2	3	3	2
33	Majthényi Béla	„	1	1	1	1	1	2	1	1	2	1	1
34	Majthényi László	„	1	1	1	1	1	2	1	1	fm.	1	1
35	Mátéffy József	„	1	1	1	1	1	2	1	1	2	1	1

* Kimaradt.

Második b) osztály.

Sorszám	A tanuló neve	vallása	osztályzata vallásból	magyarból	latinból	földrajzból	term. rajzb.	számtanból	rajz. mértb.	szépírásból	tornából	énekből	magaviseletből
36	Marosi L. Jenő	ref.	1	2	3	3	2	3	3	1	2	2	2
37	Nagy Imre László . . .	„	1	2	3	2	2	3	3	3	1	3	1
38	Neumann László	izr.	2	3	3	3	3	3	3	3	2	3	2
39	Pál Lajos	ref.	1	2	3	3	2	3	3	2	2	3	1
40	Pásztor Sándor	„	1	2	3	2	3	3	2	1	1	3	1
41	Raksányi István	„	2	3	4	3	2	4	2	2	3	2	1
42	Ruzitska Ferenc	r. k.	3	3	3	3	3	3	3	3	1	1	2
43	Szabó Sándor	izr.	2	2	1	2	3	2	3	3	1	1	1
44	Szelényi Zoltán	ág. ev.	1	1	1	1	1	1	1	1	2	1	1
45	Szikla Ernő	izr.	2	3	3	3	3	3	3	3	3	3	1
46	Szlávik György	r. k.	2	2	3	1	1	3	3	2	3	3	1
47	Takács Béla	ref.	3	3	3	2	3	3	3	3	2	2	2
48	Túry László	„	1	3	2	1	3	2	3	1	2	2	1
49	Varga Antal	„	1	1	1	1	1	2	1	2	2	1	1
50	Varjú Géza	r. k.	2	3	3	2	3	3	3	3	2	1	1
51	Várnai Ferenc	izr.	2	3	3	2	3	3	3	3	3	4	1
52	Veres Jenő	ref.	2	3	4	2	3	3	3	2	1	4	1
53	Wanner Henrik	„	1	3	2	1	2	2	3	2	3	1	1
54	Zolnay Tibor	r. k.	2	3	2	1	3	3	3	2	2	3	1
	Magántanulók:												
55	Kovács Tibor	ref.	1	1	2	2	2	2	1				
56	Molnár Sándor	„	2	3	3	2	1	3	3				

Harmadik a) osztály.

Sorszám	A tanuló neve	vallása	osztályzata: vallásból	magyarból	latinból	németből	történetből	földrajzból	számtanból	rajz. mértb.	tornából	énekből	magaviseletből
1	Ányos László	ref.	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	1
2	Balogh Ferenc	„	3	3	4	3	3	3	4	3	3	3	1
3	Böhm Pál	izr.	1	3	3	3	3	3	3	3	3	2	1
4	Burschitz István	ág. ev.	2	2	2	2	2	2	3	3	2	1	1
5	Clark Ádám	„	2	3	3	3	2	2	3	2	2	2	1
6	Deutsch László	izr.	1	2	3	2	2	2	3	2	3	2	1
7	Dobsa Miklós	ref.	3	3	3	3	3	3	3	3	1	3	1
8	Értekes Ferenc	„	2	2	3	3	3	2	3	2	3	3	1
9	Fekete László	„	3	3	4	3	3	3	3	3	1	3	1
10	Fekete Sándor	g.kel.	2	3	3	3	3	3	4	4	3	3	1
11	Gaál Pál ism.	ref.	1	2	3	2	2	3	3	2	2	3	1
12	Gross Kálmán	izr.	1	2	3	3	3	2	3	3	fm.	3	1
13	Gyalókay Géza	ref.	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
14	Gyarmathy Sándor . .	„	2	2	2	2	1	1	3	3	1	2	1
15	Gyurótsik Emil	r. k.	2	3	3	3	3	2	3	3	fm.	3	1
16	Hajós László	ref.	2	2	2	2	2	1	2	2	2	2	1
17	Heródek István	r. k.	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
18	Horn Andor	izr.	2	2	2	2	2	1	1	2	2	2	1
19	Hüke Zoltán	r. k.	1	2	2	2	2	1	2	1	1	2	1
20	Klein Emil	izr.	2	2	2	2	1	1	3	3	3	2	1
21	Konta Ottó ism.	r. k.	1	3	3	2	3	3	3	3	2	1	2
22	Kutasy János	ref.	1	2	2	2	1	1	2	2	2	1	1
23	Lauturner Aladár . . .	r. k.	3	3	4	3	3	4	4	4	2	3	2
24	Lukács István	ref.	3	3	3	3	2	3	3	3	3	3	1
25	Lusztig György	izr.	1	3	3	3	2	2	3	2	2	2	2
26	Manojlovics Gedeon ism.	g.kel.	2	3	3	3	3	3	3	3	2	2	2
27	Mentsik József	r. k.	2	3	4	3	3	3	4	3	2	3	2
28	Mikes Kelemen	ref.	3	3	3	4	3	3	4	3	1	3	1
29	Morgenbesser Ferenc .	r. k.	3	3	3	3	3	3	3	3	fm.	3	1
30	Móricz László	ref.	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
31	Neumann András . . .	izr.	1	2	1	2	1	1	2	2	fm.	2	1
32	Oeconomo Elemér . . .	r. k.	2	3	3	3	3	3	3	3	3	3	1
33	Schneider Dániel . . .	ref.	2	2	2	2	2	1	3	2	3	3	1
34	Schwarcz Gyula ism. .	izr.	2	3	4	3	3	3	3	3	3	2	2
35	Semsei László	„	1	3	3	3	3	3	3	2	1	1	1
36	Szabó Endre	r. k.	2	3	3	3	2	2	4	3	2	3	1
37	Szelényi Károly	ág. ev.	1	1	1	1	1	1	2	1	2	1	1
38	Szendrey Imre	ref.	1	1	1	1	1	1	2	1	1	1	1
39	Szük Károly	„	1	3	3	3	2	2	3	2	1	3	1
40	Tóth Béla	„	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
41	Tóth László*	„											
42	Vámos Ferenc	izr.	2	2	2	1	2	1	2	2	2	1	1
43	Vámos Imre.	„	2	3	3	1	3	3	3	3	3	2	1
44	Vida Jenő	ref.	3	3	4	3	3	3	3	3	2	1	2
45	Weingarten Béla . . .	izr.	1	2	1	1	2	2	3	3	3	3	1
46	Wittenberger Géza ism.	ág. ev.	2	2	3	2	2	2	3	2	1	3	1
	Magántanuló:												
47	Kovács Lajos	ref.	1	1	2	1	1	1	1	1			

* Kimaradt

Harmadik b) osztály.

Sorszám	A tanuló neve	vallása	osztályzata: vallásból	magyarból	latinból	németből	történetből	földrajzból	számtanból	rajz. mértb.	tornából	énekből	magaviseletből
1	Apostol Bertalan . . .	ref.	1	2	4	4	2	2	2	3	1	3	1
2	Artner Dezső	ág. ev.	1	1	1	1	1	1	2	1	2	1	1
3	Balog István	ref.	2	3	3	3	2	2	3	3	3	2	1
4	Baksay Sándor	„	2	3	3	3	2	2	3	2	1	2	1
5	Baky Imre	„	1	2	3	3	2	1	3	2	fm.	4	2
6	Biró István	izr.	1	1	1	1	1	1	2	1	2	1	1
7	Cardilló Guidó	r. k.	1	2	2	2	2	1	3	2	3	3	1
8	Csapó Dezső.	ref.	1	3	3	3	2	3	3	3	2	1	1
9	Csia Béla ism.	„	3	3	3	3	2	2	3	3	2	1	1
10	Csonka Béla.	r. k.	1	1	1	1	1	1	2	1	1	1	1
11	Drucker Miklós	izr.	3	4	4	4	4	3	4	3	fm.	4	2
12	Ecker Gyula	r. k.	2	2	3	3	2	1	3	2	2	1	1
13	Farkas Loránd	ref.	1	2	2	1	1	1	3	2	2	3	1
14	Fogarasy Zoltán	„	1	2	2	2	2	2	2	3	1	3	1
15	Földváry Mihály	r. k.	2	3	4	2	2	3	4	3	3	4	1
16	Halász Hubert.	ref.	2	3	3	3	3	3	3	3	3	3	2
17	Halász István	„	2	2	4	3	2	2	3	2	1	2	1
18	Hamar István	„	1	2	2	3	2	1	3	2	2	1	1
19	Ikerváry János	„	2	2	2	2	2	1	2	3	2	2	1
20	Joannovics György ism.	g. kel.	2	3	3	3	2	3	3	3	2	3	2
21	Kapala Miklós	r. k.	2	2	3	2	2	2	2	2	1	2	1
22	Katona György	izr.	1	1	1	2	1	1	2	1	3	3	1
23	Kende Jenő Walter . .	„	2	4	3	1	2	3	3	2	2	3	1
24	Kenessey Antal	ref.	3	3	4	4	2	2	3	3	1	4	1
25	Keresztesi József . . .	„	1	1	1	1	1	1	2	1	1	1	1
26	Klekner László	ág. ev.	2	3	3	3	2	2	3	2	1	1	1
27	Kun József	izr.	3	3	3	2	3	3	3	2	3	4	1
28	Lamberg Frigyes . . .	ref.	2	2	3	1	3	2	3	3	3	1	2
29	Leviczky Jenő.	r. k.	2	3	4	3	3	2	4	3	fm.	3	1
30	Luppu Sylvius.	g. kel.	2	2	2	1	1	2	3	3	1	4	1
31	Mallász Tibor	áv. ev.	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
32	Markovics Ferenc . . .	ref.	1	2	3	3	1	2	3	3	2	2	1
33	Okruczky László. . . .	„	2	3	3	3	3	3	3	2	2	3	1
34	Palugyay Miklós. . . .	ág. ev.	1	2	2	2	1	1	2	2	1	1	1
35	Petró László	r. k.	1	1	1	1	1	1	1	1	2	2	1

Harmadik b) osztály.

Sorszám	A tanuló neve	vallása	osztályzata: vallásból	magyarból	latinból	németből	történetből	földrajzból	számtanból	rajz. mértb.	tornából	énekből	magaviseletből
36	Pfeifer Ferenc	izr.	1	2	2	2	2	2	3	2	1	2	1
37	Raksányi Géza	ref.	3	3	4	3	3	2	4	3	1	3	1
38	Sárközy János	„	1	1	1	1	1	1	1	1	2	2	1
39	Schwartz Béla	izr.	1	2	3	1	2	2	3	3	2	4	1
40	Strasser Fál	„	2	2	3	2	2	2	3	3	2	1	1
41	Szabó Jenő	ref.	1	1	1	2	1	1	1	1	1	1	1
42	Szentgyörgyi László .	„	2	2	3	2	2	2	2	2	1	1	1
43	Szentmiklóssy György .	„	1	3	3	3	2	2	2	2	2	1	1
44	Szilágyi Emil	r. k.	2	3	4	3	3	3	3	3	2	4	1
45	Vas Sándor	izr.	1	2	2	3	2	1	3	2	3	4	1
46	Waldmann Dániel . . .	„	2	3	3	3	3	2	3	3	2	4	2
47	Zathureczky Péter . . .	ref.	2	2	3	3	3	2	3	2	1	3	1
	Magántanulók:												
48	Bárczai János	ref.	2	3	3	2	3	3	2	2			
49	Kiszely Gyula	ág. ev.	1	1	1	1	1	1	2	1			
50	Teleki József gróf . . .	ref.	1	1	1	1	1	1	1	1			

Negyedik a) osztály.

Sorszám	A tanuló neve	vallása	osztályzata: vallástól	magyarból	latinból	németből	történetből	term. rajzb.	mennyiségt.	rajz. mértb.	tornából	énekből	magaviseletből
1	Balogh Gyula	ref.	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
2	Baló Pál	„	2	3	3	3	3	4	4	3	2	3	2
3	Barna Sándor	izr.	3	3	3	2	2	3	3	3	2	3	1
4	Bartha István	ref.	1	2	3	2	1	3	3	2	1	2	1
5	Berbenczei Aladár . . .	r. k.	3	4	4	4	4	4	4	4	3	3	2
6	Csorba János	ref.	1	3	3	3	2	3	3	3	3	3	2
7	Éltető Ákos	„	2	3	3	3	2	3	3	3	1	2	1
8	Földiák Zsolt	izr.	3	3	3	2	3	3	3	3	2	4	1
9	Fürjes József	ref.	2	3	4	3	3	3	4	3	1	2	1
10	Gellner Béla	izr.	1	2	2	1	2	3	2	3	2	1	1
11	Gottlieb Lipót	„	3	3	3	3	3	4	3	4	2	4	3
12	Jemnitz Sándor	r. k.	1	2	3	3	2	3	2	2	2	4	1
13	Haypál Béla	ref.	1	2	2	2	1	1	3	2	1	2	1
14	Hilscher Zoltán	ág. ev.	1	1	2	2	1	2	2	2	2	1	1
15	Horváth Sándor	ref.	1	1	2	2	2	2	2	2	3	1	1
16	Kálmán Andor	izr.	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
17	Kenessey Péter	ref.	1	2	3	2	2	3	3	3	3	3	1
18	Kertész György ism. . .	„	3	3	3	3	3	3	3	3	1	3	1
19	Kovács Béla	„	1	1	2	2	2	3	2	3	1	3	1
20	Köpeczy László	„	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
21	Luppu Márk	g. kel.	2	3	3	1	3	3	3	3	2	3	2
22	Mares László	ref.	2	3	3	2	3	3	3	3	3	4	1
23	Mészner Károly	r. k.	1	2	3	3	2	3	3	2	2	3	1
24	Mikes Mihály	ref.	2	3	4	3	3	4	3	3	1	1	1
25	Nagy László	„	1	3	3	3	3	3	3	2	2	3	2
26	Oeconomo György . . .	r. k.	2	3	3	3	3	3	3	3	3	3	1
27	Papp Bertalan	ref.	2	3	3	3	3	3	3	2	1	2	1
28	Papp Endre ism.	r. k.	3	3	3	3	3	3	3	3	2	3	2
29	Pap Mihály	izr.	3	2	3	3	2	3	3	3	2	3	1
30	Pavlovszky Alajos . . .	r. k.	3	3	4	3	2	4	3	3	1	1	2
31	Petrássy Zoltán	ref.	2	3	3	3	3	3	4	3	1	3	2
32	Péchy Ferenc	„	1	3	3	2	2	3	3	3	2	1	1
33	Péchy Zoltán	„	3	3	3	3	3	2	4	3	fm.	4	2
34	Puskás Sándor	„	1	2	3	1	1	2	3	3	1	3	1
35	a) Raksányi Károly . .	„	2	3	4	3	3	4	3	1	1	1	2
36	b) Raksányi Károly . .	„	2	3	4	3	3	3	4	3	1	4	1
37	Ruttkay Endre	„	2	2	3	3	3	3	3	2	1	2	1
38	Sárközy Antal	„	3	3	3	3	3	3	4	3	2	4	1
39	Sóliom Miklós	„	2	2	3	3	2	3	3	3	1	4	1
40	Szabadi Béla	„	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
41	Szabó Ferenc	„	1	2	2	3	3	3	3	3	2	3	1
42	Szabó József	„	3	3	3	3	3	3	3	3	1	2	2
43	Szilárd Gyula	izr.	1	1	1	1	1	2	1	1	1	1	1
44	Takácsy Miklós	r. k.	2	2	2	2	3	3	3	3	1	4	1
45	Tomassek Edgárd . . .	ág. ev.	2	3	3	2	2	3	3	3	fm.	4	1
46	Tóth Lajos	ref.	1	2	3	2	2	3	3	2	2	3	1
47	Veress István	„	1	2	2	2	2	2	2	2	1	2	1
48	Weinberger Árpád . . .	izr.	3	3	3	3	3	4	3	3	2	2	2
	Magántanuló:												
49	Ballagi Dénes	ref.	3	3	3	3	2	3	3	2			

Negyedik b) osztály.

Sorszám	A tanuló neve	vallása	osztályzata vallásból	magyarból	latinból	németből	történetből	term. rajzb.	mennyiségt.	rajz. mértb.	tornából	énekből	magaviseletből
1	Antal Iván	ref.	1	1	1	1	1	1	1	1	2	2	1
2	Ádám Béla	izr.	2	3	3	3	3	3	3	3	1	3	1
3	Balogh Lajos	ref.	3	3	3	3	3	4	3	3	2	4	1
4	Bánd Pál	izr.	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	1
5	Bergner Lajos	„	2	2	2	2	2	2	1	2	2	1	2
6	Biró László	„	2	2	1	2	1	2	1	2	3	2	1
7	Bohdaneczky Edvin	ref.	2	3	3	3	2	3	2	2	3	3	1
8	Burkart Nils	r. k.	3	3	3	3	3	3	2	3	1	4	1
9	Czuczor László	ref.	3	3	4	3	3	3	3	3	1	3	2
10	Fromm László	„	1	2	2	2	1	2	2	3	2	3	1
11	Gedeon István	r. k.	3	3	2	3	2	3	3	3	2	2	1
12	Grósz Alfréd	izr.	3	3	3	3	2	3	2	3	2	4	1
13	Grünwald Leó	„	1	1	1	1	1	1	1	1	3	1	1
14	Horn Mihály	„	3	3	3	3	3	3	3	3	2	4	2
15	Huray István	ref.	2	3	3	3	3	3	3	3	1	2	2
16	Imre László	r. k.	1	1	1	1	1	1	1	1	3	2	1
17	Karasson Ervin	ref.	2	3	3	2	2	2	3	3	3	3	2
18	Katona László	izr.	1	1	1	1	1	1	1	1	2	1	1
19	Kádár Sándor	ref.	2	3	3	3	2	3	2	2	3	3	1
20	Kelen Dezső	izr.	2	2	3	2	2	2	2	2	2	1	1
21	Keppich Richárd ism.	„	3	3	3	2	3	3	2	2	1	1	2
22	Kováchich László	r. k.	1	2	2	1	1	1	1	2	1	3	1
23	Kovács Béla ism.	ref.	2	3	3	3	2	3	2	2	1	3	1
24	Kubinyi Ferenc	„	2	2	3	3	3	3	3	3	3	4	1
25	Kulacsin Mátyás	g. kel.	1	3	3	3	3	4	4	3	2	3	1
26	Lampel András	izr.	3	2	1	2	1	3	3	2	2	4	1
27	Lőwy Antal	r. k.	2	3	3	3	3	2	3	3	3	4	1
28	Madarassy Jenő	ref.	3	3	3	3	2	3	3	3	3	3	2
29	Manojlovics György	g. kel.	1	3	3	3	3	4	2	3	1	2	2
30	Melczer Géza	ág. ev.	1	2	2	2	1	2	1	1	2	1	1
31	Mészöly Géza *	ref.											
32	Molnár Pál	r. k.	2	3	3	3	2	3	3	3	3	4	1
33	Müller Lajos	„	2	2	1	2	1	2	2	2	1	3	1
34	Oláh Kálmán	ref.	1	3	3	3	3	3	3	3	3	3	1
35	Paál Ákos	„	1	1	1	2	1	2	1	1	3	2	1
36	Pápay Jenő	„	3	3	3	3	3	3	3	3	2	3	1
37	Polgár Ede	„	1	1	2	1	2	2	1	1	2	3	1
38	Rácz Gyula	„	1	3	3	3	2	3	3	3	1	1	1
39	Réthy Endre	„	1	2	3	2	2	2	3	3	1	1	1
40	Sebestyén László	„	2	3	3	2	1	3	3	2	1	2	1
41	Singer László	izr.	3	3	4	4	3	3	2	3	2	4	2
42	Strasser Béla	ág. ev.	1	2	2	2	1	1	1	1	3	1	1
43	Szűts Miklós	„	3	3	3	3	3	3	3	3	1	2	1
44	Vlaka János	ref.	1	2	1	2	1	1	1	2	1	1	1
45	Vörös Gyula	ág. ev.	1	1	1	1	1	1	1	1	2	2	1
46	Weichsel Imre	r. k.	2	3	3	3	3	4	3	3	2	4	1
	Magántanulók:												
47	Horváth István	ref.	1	1	2	1	1	1	1	1			
48	Wertheimer Imre	izr.	2	3	2	2	2	2	2	2			

* Vizsgálatlan maradt.

Ötödik osztály.

Sorszám	A tanuló neve	vallása	osztályzata valásból	magyarból	latinból	görögből	görög-pótló irod.	görög-pótló rajzból	németből	történetből	term. rajzb.	mennyiségt.	tornából	magaviseletből
1	Anheim Frigyes	ág. ev.	3	2	3	3			1	3	3	3	3	2
2	Babay Gyula	ref.	1	2	3		2	2	3	2	3	2	2	1
3	Balogh Kálmán	r. k.	2	3	4	4			3	3	3	3	3	2
4	Batta Aladár ism. . . .	ref.	3	3	4		3	3	4	3	3	4	2	2
5	Baum László	izr.	2	3	4		3	3	3	3	3	3	fm.	1
6	Bánó György	„	2	3	2	2			3	3	3	3	3	1
7	Bucsi Sándor	ref.	1	2	3		2	1	3	2	2	2	1	1
8	Csekő Gyula	„	1	2	3		2	2	2	2	2	2	1	1
9	Csikay Pál	„	1	1	1	3			2	2	2	3	3	1
10	Csorba Antal	„	1	3	3		3	2	3	3	2	3	2	2
11	Deák Béla	„	2	3	4	3			4	3	4	3	1	2
12	Dobál Zsigmond	„	2	3	4		3	3	4	3	3	3	2	2
13	Dörgei Jenő	„	3	3	3	3			3	3	4	4	2	1
14	Ellbogen László	izr.	2	3	3		2	3	3	3	3	3	2	1
15	Enessey Imre	ref.	1	3	3		1	2	3	3	2	2	2	1
16	Feltér Gyula	r. k.	3	3	4		3	1	3	3	4	3	2	1
17	Gaál Miklós	ág. ev.	3	3	3		3	3	4	3	3	3	1	1
18	Gálffy Sándor	ref.	2	3	3	3			3	3	3	3	2	1
19	Genszky István	r. k.	3	3	3		2	1	3	3	3	3	1	1
20	Hankovszky Gyula . .	ref.	1	1	2		1	1	2	2	1	2	1	1
21	Hermann Miksa	ág. ev.	1	1	1		1	1	1	1	1	1	2	1
22	Héger Arthur	r. k.	3	3	3	3			3	3	3	4	fm.	1
23	Hoffmann György . . .	„	3	3	4		2	4	3	3	3	3	2	1
24	Horváth István	ref.	1	2	2	1			2	2	2	3	2	1
25	Illyefalvi Vitéz Árpád .	„	1	2	3	1			2	2	2	2	3	1
26	Járó Sándor	„	2	2	3	2			2	3	3	2	2	1
27	Jókuthy Zoltán ism. * .	„												
28	Kaszap Béla *	„												
29	Kende György Róbert .	izr.	2	3	3	2			1	3	2	2	4	1
30	Fr. Kiss Ernő	ref.	1	3	3		2	3	3	2	3	1	1	1
31	Knob Alajos.	r. k.	3	2	4		3	2	4	3	3	2	2	1
32	Köpeczy Károly	ref.	1	1	2	2			2	1	1	1	1	1
33	Krempels Péter	r. k.	3	2	4		2	2	3	3	3	3	2	2
34	Kuhárszky Tihamér . .	„	2	3	4		4	2	3	3	4	4	3	1
35	Kund Lajos ism. . . .	izr.	3	3	3		2	3	2	3	3	3	fm.	2

* Kimaradt

Ötödik osztály.

Sorszám	A tanuló neve	vallása	osztályzata: vallásból	magyarból	latinból	görögből	görög-pótló: irod.	görög-pótló: rajzból	németből	történetből	term. rajzb.	mennyiségt.	tornából	magaviseletből
36	Ligárt Béla ism.	ref.	3	3	3		2	3	3	3	3	3	2	2
37	Makó Zoltán	„	1	1	1		1	1	1	1	1	1	2	1
38	Mándy Andor	„	2	3	2	2			3	2	2	3	3	1
39	Mándy Lajos	„	3	3	4		4	3	4	4	4	4	1	1
40	Melly Béla	r. k.	1	1	1		1	1	1	1	1	1	2	1
41	Molnár Kálmán	ref.	2	3	3		3	3	3	3	4	3	2	1
42	Morgenbesser Róbert	r. k.	3	3	3		3	3	3	4	4	3	3	1
43	Neuschloss Péter	ref.	2	2	3	3			2	3	2	2	1	1
44	Ottlik András	r. k.	3	1	3		2	2	4	3	3	3	fm.	2
45	Palugyay Farkas	ág. ev.	1	1	2		1	1	2	2	2	2	1	1
46	Pável Dezső	r. k.	3	2	4		2	2	3	3	3	4	2	1
47	Sáska Gyula	ref.	1	1	1	1			1	1	1	1	1	1
48	Schuszter Ferenc	r. k.	3	3	4		3	3	4	3	3	3	2	1
49	Sólymos László	izr.	3	3	4	3			3	3	3	3	3	2
50	Somoghy Jenő	ref.	2	2	3		2	2	3	2	2	2	1	1
51	Stettner Miklós	„	1	1	1	1			1	1	1	1	1	1
52	Szabotnik Győző	ág. ev.	1	2	4		3	2	3	3	2	3	2	1
53	Szabó Richárd	ref.	1	1	1	1			1	1	1	1	fm.	1
54	Szent-Iványi Domokos	„	1	1	2		1	2	2	1	2	2	fm.	1
55	Szemere Béla	r. k.	3	3	4		3	3	3	3	3	4	3	1
56	Szilágyi József	ref.	2	2	4	4			4	3	1	4	3	1
57	Szücs Lajos	„	3	3	4	3			4	4	4	3	2	1
58	Taub József	izr.	1	1	2	1			1	1	1	1	3	1
59	Tokody László	ref.	1	2	2		2	1	3	2	1	2	2	1
60	Török Béla	„	2	3	3		2	3	3	3	3	3	3	2
61	Varju József	r. k.	2	3	3		2	2	3	3	2	3	1	1
62	Velebil János	ref.	3	2	4		3	3	3	4	3	3	2	1
63	Zalán Miklós	izr.	3	3	4		3	2	3	3	3	3	3	1
64	Zathureczky József	ref.	3	3	3		3	1	3	3	3	3	1	1
65	Zay Barnabás	r. k.	3	4	4	4			4	4	4	4	3	2
	Magántanulók:													
66	Cserna István	ref.	2	2	3		2	3	3	3	2	3		
67	Csengey Márton	ág. ev.	1	1	2		2	2	1	2	1	2		
68	Haudek Károly	r. k.	2	2	4		3	3	3	3	2	3		
69	Márton Ferenc	„	1	1	2		2	1	2	2	2	3		
70	Római Béla	„	2	2	3	3			3	3	3	3		
71	Gr. Teleki Gyula	ref.	1	1	1		1	1	1	1	1	1		
72	Visolyi Gusztáv	„	1	1	1	1			1	1	1	1		

Hatodik osztály.

Sorszám	A tanuló neve	vallása	osztályzata: vallásból	magyarból	latinból	görögből	görög-pótló: irod.	görög-pótló: rajzból	németből	történetből	term. rajzb.	mennyiségt.	tornából	magaviseletből
1	Bakonyi Mór	ref.	3	2	3	3	—	—	2	3	3	4	1	2
2	Balogh István	„	1	1	3	—	1	1	1	1	3	2	1	1
3	Bayer Béla	r. k.	2	2	3	—	3	2	3	2	4	4	2	1
4	Bordács Dezső**	ref.												
5	Böhm József	izr.	3	3	3	4	—	—	3	3	4	2	2	2
6	Csonka János	r. k.	1	1	1	—	2	1	1	1	1	2	1	1
7	Dusárdy István	„	2	2	3	3	—	—	3	3	3	3	1	1
8	Egri Sándor	ref.	2	3	4	4	—	—	3	3	3	3	1	2
9	Farkas Béla	„	1	1	1	1	—	—	1	1	2	2	fm.	1
10	Farkas János	„	3	2	3	—	3	3	2	3	3	3	3	2
11	Filep Géza	„	1	1	1	1	—	—	1	1	1	1	1	1
12	Földváry Dénes	r. k.	1	3	2	—	3	3	3	3	3	3	fm	1
13	Friedmann Lajos	izr.	1	2	4	—	3	2	3	3	3	4	3	1
14	Fürjes Sándor	ref.	2	3	4	3	—	—	3	3	3	4	2	1
15	Gábor János	„	1	1	2	2	—	—	2	2	2	2	1	1
16	Gáthy Jenő	„	1	1	2	—	1	1	1	1	1	2	2	1
17	Grabits Emil	r. k.	2	3	3	—	3	2	3	3	3	4	2	1
18	Haypál Dezső	ref.	2	2	3	—	3	3	2	2	2	3	2	1
19	Hazay László*	r. k.												
20	Huth Tivadar	„	1	3	4	4	—	—	2	2	3	3	2	1
21	Jákó István	ref.	3	3	3	3	—	—	3	2	3	2	3	1
22	Jeszenszky Imre	r. k.	3	2	3	—	3	2	3	3	3	3	3	1
23	Jónás Ödön	ref.	3	3	3	3	—	—	3	3	4	4	3	1
24	Kemény Lajos	izr.	1	1	1	1	—	—	1	1	1	1	2	2
25	Kenessey Elek	ref.	1	2	2	—	2	2	3	3	3	3	3	1
26	Fr. Kiss Károly	„	1	2	3	—	2	2	2	2	2	2	1	1
27	Klivényi Elemér	r. k.	3	3	4	—	3	2	3	3	4	3	1	2
28	Kolozs Gyula	izr.	2	2	3	3	—	—	2	2	3	3	3	1
29	Konta Rezső	r. k.	2	2	2	—	3	3	1	2	2	3	3	1
30	Korl István	„	2	1	2	—	2	1	2	2	2	2	1	1
31	Kovács György	ref.	1	1	3	—	3	3	1	1	2	2	1	1
32	Kovrig Ernő**	r. k.												
33	Madácsi Sándor	ref.	3	2	3	3	—	—	3	3	3	3	3	1
34	Mészöly Károly ism.	„	1	3	3	—	3	3	3	3	3	3	2	1
35	Móricz Loránd	„	3	3	4	—	3	3	3	3	3	3	1	2

* Vizsgálatllan maradt.

** Kimaradt.

Hatodik osztály.

Sorszám	A tanuló neve	vallása	osztályzata: vallásból	magyarból	latinból	görögből	gőzögpótló: irod.	gőzögpótló: rajzból	németből	történetből	term. rajzb.	mennyiségt.	tornából	magaviseletből
36	Nagy Zoltán	ref.	1	1	1	1	—	—	1	1	1	2	1	1
37	Neuser Róbert *	izr.												
38	Neuschloss Konrád	ref.	2	3	3	—	3	2	2	2	2	3	2	1
39	Pápai Imre	„	1	2	2	2	—	—	2	2	2	1	2	1
40	Raksányi Gyula	„	2	1	2	—	3	1	3	2	3	2	1	1
41	Raksányi Zoltán	„	1	1	2	—	1	1	2	1	1	2	1	1
42	Reiner Dezső	izr.	2	2	3	—	3	3	2	3	3	3	2	1
43	Sallai Róbert	r. k.	1	2	2	2	—	—	2	2	2	2	1	1
44	Sármássy Kund	ref.	2	3	2	2	—	—	3	2	2	3	2	1
45	Sebestyén István	„	3	3	3	3	—	—	2	2	3	3	1	1
46	Simon Béla	„	1	1	1	1	—	—	1	1	1	1	1	1
47	Soós Jenő	„	1	1	1	—	2	1	1	1	2	2	1	1
48	Strenge Ede	ág. ev.	3	3	4	4	—	—	3	3	4	4	1	1
49	Szabó Gyula	ref.	1	1	1	1	—	—	1	1	1	1	1	1
50	Szent-Iványi Ádám	„	2	2	3	—	3	1	2	2	3	3	fm.	2
51	Szilágyi Lajos	„	2	2	3	—	3	1	3	2	3	3	1	1
52	Takácsy Sándor	r. k.	1	2	3	—	2	1	2	2	3	3	2	1
53	Török Károly	ref.	2	3	3	3	—	—	3	2	3	3	2	1
54	Varga László	„	1	1	1	1	—	—	1	1	1	1	2	1
55	Wagner Levente	r. k.	1	1	2	—	1	1	2	1	1	2	3	1
56	Weil Emil	izr.	1	1	1	1	—	—	1	1	1	2	3	1
57	Zalán Kálmán	„	3	3	4	—	3	2	3	3	4	3	4	2
	Magántanulók:													
58	Csiky Árpád	ref.	3	3	3	—	4	3	3	3	3	4		
59	Fábry Jenő	ág. ev.	3	3	3	—	3	2	3	3	3	3		
60	Gönczy Adorján	ref.	3	3	3	—	3	3	3	3	2	3		
61	Pulay Gyula	„	3	2	3	—	3	3	3	3	2	2		
62	Szávits Andor	g. kel.	1	3	4	—	3	3	2	3	1	4		

* Kimaradt.

Hetedik (zászlóvédő) osztály.

Sorszám	A tanuló neve	vallása	osztályzata: vallásból	magyarból	latinból	görögből	görög-pótló: irod.	görög-pótló: rajzból	németből	történetből	term. tanb	mennyiségt.	egészségtan	tornából	magaviseletből
1	Andauer István . . .	ref.	2	2	2		2	1	1	2	2	1	3	2	1
2	Baksay Zoltán . . .	„	1	2	2		1	3	2	2	1	2	1	2	1
3	Bene Ambrus	„	3	3	3		3	1	3	3	3	3	3	1	1
4	Bernát Gyula	„	1	1	2	2			1	1	2	2	1	1	1
5	Bibó Dénes	„	3	2	2		3	2	2	3	2	2	1	fm.	1
6	Csernus Ferenc . . .	r. k.	2	2	3	3			3	3	2	2	1	2	1
7	Csonka Pál	„	1	1	1	1			1	1	1	1	1	1	1
8	Dusza Pál	ref.	1	2	2	2			2	2	2	2	1	1	1
9	Ecsedy Árpád . . .	„	1	2	2		1	1	2	1	1	2	1	1	1
10	Ecsedy Gedeon . . .	„	1	1	1	1			1	1	1	2	1	3	1
11	Farkas Jenő	r. k.	2	1	3		1	1	3	2	2	3	1	3	1
12	Fekete Károly . . .	ref.	1	2	2		1	1	2	1	1	2	1	1	1
13	Fekete Zoltán	„	2	3	3		3	2	3	3	3	3	2	1	1
14	Fischbein Jenő . . .	izr.	1	3	3		2	3	3	3	3	3	3	fm.	1
15	Füri János	ref.	3	3	3		3	1	3	3	3	3	2	1	1
16	Genersich Aurél . .	ág. ev.	2	2	2		2	1	1	2	3	3	1	fm.	1
17	Göde József	ref.	3	2	3		3	1	3	3	3	3	2	1	1
18	Hegyi László	r. k.	2	3	2		3	3	2	3	3	3	3	3	1
19	Herzka Ferenc . . .	ref.	3	2	3	3			3	1	3	2	2	2	1
20	Hoór Ete	r. k.	1	2	2		1	3	2	2	3	2	2	3	1
21	Kádár Mihály	ref.	1	1	1	1			1	1	2	1	1	2	1
22	Káldy Tivadar . . .	„	1	2	1	1			1	1	1	1	3	2	1
23	Keresztesi István . .	„	1	1	1	1			1	1	1	1	1	1	1
24	Kiss István	ág ev.	1	1	1	1			1	1	2	1	2	1	1
25	Kohn Kálmán . . .	izr	1	3	2	2			2	2	3	3	3	2	1
26	Kriszt Ferenc . . .	ref.	2	3	3	2			3	2	2	3	3	2	1
27	Márkus József . . .	„	1	2	2	3			2	2	2	2	2	1	1
28	Miklóssy Árpád . . .	„	1	1	1	2			2	2	2	1	2	fm.	1
29	Morgenbesser Ottó .	r. k.	3	3	3		3	3	3	3	3	3	2	3	1
30	Pap Gyula	ref.	1	2	2	1			2	1	2	3	2	2	1
31	Papp László	„	1	2	2		1	2	3	1	2	3	1	2	1
32	Pászk Jenő *	g. kel.													
33	Pusztafi Géza	ref.	3	3	3		3	3	3	3	3	3	2	fm.	1
34	Pusztafi Jenő	„	3	3	2	3			2	2	3	3	2	fm.	1
35	Reinle János	„	3	3	3		2	3	3	3	3	3	1	1	1

* Kimaradt.

Hetedik (zászlóvédő) osztály.

Sorszám	A tanuló neve	vallása	osztályzata: vallásból	magyarból	latinból	görögből	görög-pótló: irod.	görög-pótló: rajzból	németből	történetből	term. tanb.	mennyiségt.	egészségtan	tornából	magaviseletből
36	Ruttkay Béla	ág. ev.	3	3	3		2	2	3	3	3	3	1	1	1
37	Schulz Károly . . .	„	2	3	3	3			2	3	3	2	1	3	1
38	Simon György* . .	r. k.													
39	Stand László	ref.	3	3	2	3			3	2	3	4	2	2	1
40	Steer Márton	r. k.	1	1	2	2			1	1	1	2	1	1	1
41	Stéger Lajos	„	3	3	3		3	2	4	3	3	3	2	3	1
42	Strasser József . . .	izr.	1	1	2		2	1	2	1	2	2	2	2	1
43	Szabó Dezső	ref.	3	3	3	3			3	3	3	3	3	2	1
44	Szabó László	„	2	2	2		2	2	3	2	2	3	2	fm.	1
45	Szász Ferenc	„	1	2	2	2			2	2	2	2	2	1	1
46	Szász Imre	„	2	3	3		1	3	3	3	3	2	3	1	1
47	Szentmiklóssy László	„	2	2	3		3	3	3	3	3	3	2	1	1
48	Szentpáli István . .	„	3	2	3		2	3	2	3	3	3	1	2	1
49	Szentpétery Andor .	„	3	3	3	3			3	3	3	3	1	2	1
50	Szücs Gyula	„	3	3	3	3			3	3	3	3	3	2	1
51	Takách László . . .	„	3	3	3		3	3	3	3	3	3	2	2	1
52	Tauber László . . .	izr.	2	2	3		3	2	2	3	3	2	3	2	1
53	Teleki Béla gróf . .	ref.	1	1	1	1			1	1	1	1	1	fm.	1
54	Teleki Mihály gróf .	„	1	1	1	1			1	1	1	1	1	fm.	1
55	Temesváry László .	r. k.	1	2	2		2	3	2	2	3	2	2	fm.	1
56	Tóth Aladár	ref.	3	3	3		3	3	3	3	3	3	3	fm.	1
57	Varju Sándor	r. k.	2	3	2		1	2	3	2	2	2	2	1	1
58	Vörös László	ág. ev.	1	1	1		1	1	1	1	2	1	2	2	1
59	Wiener János . . .	r. k.	2	3	3		3	2	4	3	3	3	3	1	1
60	Wiettrich Antal . . .	„	1	2	2		2	2	2	2	2	3	1	2	1
61	Zilahy Sándor . . .	ref.	2	1	2		2	1	2	2	2	3	3	2	1
	Magántanulók:														
62	Gáspár Endre . . .	izr.	1	2	1	1			2	2	2	3			
63	Pap Gábor	„	1	2	2	2			2	2	1	1			
64	Szitányi Miklós . . .	ref.	1	1	1	1			1	1	1	1			

* Meghalt.

Nyolcadik osztály.

Sorszám	A tanuló neve	vallása	osztályzata: vallásból	magyarból	latinból	görögből	görög-pótlió: irod.	görög-pótlió: rajzból	németből	történetből	fizikából	mennyiségt.	bölcs. előtanból	tornából	magaviseletből
1	Balogh László . . .	ref.	3	3	3	—	3	2	3	3	3	3	3	1	1
2	Bauer Róbert	r. k.	2	3	3	—	3	1	2	3	2	3	2	1	1
3	Bán Kamill	ref.	2	3	2	2	—	—	2	2	3	3	2	2	1
4	Becker Miklós . . .	r. k.	1	3	3	—	3	3	3	3	3	3	3	fm.	1
5	Berecki Imre	ref.	2	3	3	3	—	—	3	3	3	3	3	1	1
6	Fazekas Béla	„	1	2	3	2	—	—	3	2	3	3	2	1	1
7	Földi András	„	2	2	3	—	3	3	3	3	3	3	3	1	1
8	Főzy István	„	1	2	2	2	—	—	2	2	2	2	1	3	1
9	Gálffy Dénes	„	1	1	1	1	—	—	2	1	1	2	1	2	1
10	Halmi János	„	1	1	2	2	—	—	1	1	2	2	1	2	1
11	Homann Károly . .	„	1	1	2	—	2	1	2	1	2	2	1	1	1
12	Horváth János . . .	ág. ev.	2	3	3	3	—	—	3	3	3	3	2	1	1
13	Huppert György * .	izr.													
14	Kardos István . . .	ref.	1	1	1	1	—	—	1	1	2	2	1	1	1
15	Káldor Lipót	izr.	1	2	1	1	—	—	1	2	2	2	2	2	1
16	Káldy Gyula	ref.	1	1	2	2	—	—	2	2	1	2	1	2	1
17	Kelecsényi Károly .	„	1	3	3	3	—	—	1	3	3	3	3	1	1
18	Keresztesi Sándor .	„	1	2	1	2	—	—	2	2	3	3	2	1	1
19	Komlósi Károly . .	izr.	1	1	3	—	3	3	2	1	2	3	2	2	1
20	Kovács Tibor . . .	„	1	1	1	1	—	—	1	1	1	1	1	1	1
21	König Dávid	„	1	3	2	1	—	—	1	2	1	2	3	2	1
22	Kövér Tihamér . . .	ref.	1	2	1	2	—	—	1	1	2	2	2	2	1
23	Matolay Károly . .	r. k.	2	3	3	—	3	2	3	3	3	3	3	fm.	1
24	Nelhübel Miklós . .	„	2	2	4	4	—	—	3	3	3	3	2	fm.	1
25	Németh László . . .	ág. ev.	2	3	3	—	—	—	3	3	3	2	3	2	1
26	Pap Zoltán	ref.	1	1	2	1	—	—	1	1	2	2	1	1	1
27	Pável Árpád * . . .	r. k.													
28	Polgár László * . . .	ref.													
29	Ringer István . . .	r. k.	2	2	2	—	2	2	2	2	2	2	2	fm.	1
30	Sajti Imre	ref.	1	1	3	—	2	2	3	2	2	3	1	2	1
31	Sajti Károly	„	1	2	1	1	—	—	2	2	1	2	2	3	1
32	Sárközy Mihály . . .	„	1	2	2	—	2	3	2	1	2	2	2	1	1
33	Sebők Lajos	„	3	3	4	4	-	—	4	3	3	4	2	2	1
34	Svehla Kálmán . . .	ág. ev.	1	3	3	—	2	3	1	2	1	3	1	3	1
35	Szabó Imre*	r. k.													

* Kimaradt.

Nyolcadik osztály.

Sorszám	A tanuló neve	vallása	osztályzata: vallásból	magyarból	latinból	görögből	görög-pótló: irod.	rajzból	németből	történetből	fizikából	mennyiségt.	bölcs. előtanból	tornából	magaviseletből
36	Szatmáry Sebestyén	ref.	1	1	2	—	1	1	2	1	1	2	1	1	1
37	Szántó Lajos	„	1	1	1	1	—	—	1	1	1	1	1	1	1
38	Szigeti Imre	izr.	2	3	3	—	3	2	2	3	3	3	3	1	1
39	Szilassy József . . .	ref.	3	3	4	—	3	3	4	3	4	4	3	2	1
40	Szőts Lajos	„	1	1	1	1	—	—	1	1	1	1	1	1	1
41	Tárczy Árpád . . .	„	1	1	1	1	—	—	1	1	1	1	1	1	1
42	Tolnai Dénes	izr.	1	2	2	2	—	—	1	1	2	2	1	fm.	1
43	Tóth László	ref.	1	1	1	—	1	2	2	1	1	2	1	1	1
44	Ujhelyi Ernő	„	2	3	3	—	3	2	3	3	2	2	3	2	1
45	Várady Aladár . . .	„	3	3	3	—	3	2	3	3	3	3	3	2	2
46	Viczián Antal . . .	„	1	2	3	—	2	2	2	2	2	2	2	1	1
47	Vunderlich Vilmos .	r. k.	2	3	3	—	2	2	3	3	3	3	3	1	1
48	Weissmayer Ernő . .	izr.	2	2	1	—	2	2	1	2	1	2	2	2	1
49	Zelovich László . .	ref.	1	1	1	1	—		1	1	1	1	1	2	1
	Magántanulók:														
50	Ákom Lajos	ref.	1	2	3	—	2	3	3	2	2	3	2		
51	Szitányi Gyula . . .	r. k.	2	3	3	—	3	3	3	3	3	3	2		

XII. Az érettségi vizsgálat eredménye.

Ebben az iskolai évben a VIII. osztályba beiratkozott 49 rendes tanuló és 2 magántanuló, évközben kimaradt: 4; az évvégi osztályvizsgálaton elégtelen osztályzatot kapott 3 tanuló; ennélfogva érettségi írásbeli vizsgálatra bocsáttatott 44 tanuló.

Az írásbeli érettségi vizsgálat után, melyet május 16, 17, 19. napjain tartottunk meg, szóbeli érettségi vizsgálatra bocsáttatott 43 tanuló. Betegség miatt a szóbeli vizsgálat előtt visszalépett 1 tanuló. Tehát szóbeli érettségit tett 42 tanuló.

A szóbeli vizsgálatok dr. Szabó Aladár egyházkerületi megbizott elnöklete és dr. Hegedűs István egyetemi tanár kormányképviselő ellenőrzése mellett junius 16—20. napján folytak le.

A szóbeli érettségire bocsátott 43 tanuló közül az írásbeli alapján szigorított vizsgálatra utasíttatott 7 a latinnyelvből, 2 a mennyiségtanból és 3 a magyarból. A görög nyelvből 5 állott érettségi vizsgálatra; valamennyien megfeleltek. A mennyiségtanból javító vizsgálatot tett 1 tanuló, aki decemberről vettetett vissza.

Jelesen érettek: *Gálffy* Dénes, *Halmi* János, *Homann* Károly, *Kardos* István, *Kovács* Tibor, *Kövér* Tihamér, *B. Pap* Zoltán, *Szánthó* Lajos, *Szőts* Lajos, *Tárczy* Árpád, *Tolnai* Dénes, *Zelovich* László.

Jól érettek: *Fözy* István, *Káldor* Lipót, *Káldy* Gyula, *Komlósi* Károly, *Ringer* István, *Sajti* Imre, *Sajti* Károly, *Sárközy* Mihály, *Svéhla* Kálmán, *Szathmáry* Sebestyén, *Tóth* László, *Viczián* Antal, *Weissmayer* Ernő.

A szóbeli vizsgálatok eredménye (42 tanuló és 1 javítóvizsgát tevő):

Jelesen érett	12	Jól érett	13
Egyszerűen érett	14	Két hónapra visszavettetett	3
		Mennyiségtanból javított	1
		Összesen	43

Theologiai pályára megy	1	Bölcsészeti pályára megy	4
Jogi „ „	13	Orvosi „ „	7
Mérnöki „ „	4	Bányászati „ „	1
Kereskedői „ „	6	Katonai „ „	2
Hivatalnoki „ „	4	Nem határozott	1
		Összesen	43

Érettségi írásbeli tételek.

1. *A magyarból:*

Az elnyomatás korának hangulata Tompa költészetében.

2. *A latin nyelvből:*

C. Corn. Taciti: Ab excessu divi Augusti Annalium Lib. IV. C. 37—38. fordítása.

3. a) *Az algebrából:*

Megoldandó ezen egyenlet:

$$\sqrt[3]{\frac{5+x}{30-x}} + \sqrt[3]{\frac{30-x}{5+x}} = 2\,1/6.$$

b) *A geometriából:*

A csonkakúp nagyobb körlapja 100 dm², magassága 48 dm, a két körlap sugarai úgy aránylanak egymáshoz, mint a : b = 5 : 4. Mekkora e csonkakúp térfogata?

XIII. Statisztikai kimutatás.

A) A tanulókról.

A tanulók száma osztályonként.

		Ia.	Ib.	IIa.	IIb.	IIIa.	IIIb.	IVa.	IVb.	V.	VI.	VII.	VIII.	Összesen	Haladó	Ismétlő
Beiratott	nyilv. tan.	51	52	51	56	46	47	48	46	67	59	62	50	635		
	magántan.	2	2	4	1	1	3	1	2	7	3	3	2	31		
	összesen	53	54	55	57	47	50	49	48	74	62	65	52	666		
A nyilv. tan. közül	kimaradt	—	6	3	4	1	—	—	—	4	5	2	5	30		
	meghalt	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	1		
Vizsgálatot tett	a nyilv. tan. közül	51	46	48	52	45	47	48	45	63	54	59	45	603		
	a magántan. „	2	2	4	1	1	3	1	2	7	3	3	2	31		
Vizsgálatot tett összesen		53	48	52	53	46	50	49	47	70	57	62	47	634	600	34

A vizsgálatot tett tanulók száma vallás, anyanyelv és nyelvismeret szerint.

Református	Ág. ev.	R. kath.	G. kath.	G. kel.	Unit.	Izr.	Összesen	Magyar	Német	Román	Olasz	Tót	Szerb v. horv.	Lengyel	Másnyelvű	Összesen	Csak magyarul beszélt	Hányan tudtak magyarul
340	52	118	—	8	1	115	634	604	12	—	1	10	5	—	2	634	454	634

A vizsgálatot tett tanulók szülei közt polgári állásra nézve volt

Őstermelő				Iparos				Kereskedő																						
önálló			alkalmazott	önálló			alkalmazott	önálló			alkalmazott																			
nagybirtokos	középbirtokos	kisbirtokos	kisb. napszámos	egyéb őstermelő	nagyiparos	kisiparos	ipari tisztviselő	egyéb ipari munk.	nagykereskedő	kiskereskedő	keresk. tisztv.	egyéb keresk.	köztisztviselő	pap	tanár, tanító	másféle értelmiség	közhivatalban alk. altiszt	katonatiszt	katonaaltiszt	tőkés, járadékos, háztulajd.	nyugdíjas tisztviselő	nyugdíjas altiszt	magánzó	egyéb v. ismeretlen	árvaházi tanulók	Összesen			
34	24	13	5	2	5	44	20	21	27	59	48	26	66	12	21	68	24	10	3	10	37	5	34	10	6	634			

A nyilv. és magántanulók megoszlása életkor szerint dec. 31-én.

Osztály	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	több	Összesen
	életévét betöltötte														
Ia.	3	22	15	12	1	—	—	—	—	—	—	—	—		53
Ib.	4	29	9	8	—	—	—	—	—	—	—	—	—		50
IIa.	—	—	29	15	4	3	—	—	—	—	—	—	—	1	52
IIb.	—	7	32	12	3	—	—	—	—	—	—	—	—		54
IIIa.	—	—	2	29	13	3	—	—	—	—	—	—	—		47
IIIb.	—	—	3	35	10	2	—	—	—	—	—	—	—		50
IVa.	—	—	—	2	26	18	2	—	—	—	—	—	—		48
IVb.	—	—	—	1	34	11	2	—	—	—	—	—	—		48
V.	—	—	—	—	4	39	21	5	3	—	—	—	—		72
VI.	—	—	—	—	—	—	1	38	17	5	—	—	1		62
VII.	—	—	—	—	—	—	4	37	20	2	1	—	—		64
VIII.	—	—	—	—	—	—	—	6	27	10	6	1	—		50
	7	58	90	114	95	76	30	86	67	17	7	1	1	1	650

A vizsgálatot tett tanulók illetősége, egészségi állapota stb.

Illetőség						Egészségi állapot				Magaviselet				A fegyelmi esetek száma			
						betegségi eset				hány tanuló kapott							
						nem járványos											
helybeli	megyebeli	más megyebeli	horv. és szlavonországi	más állambeli	összesen	könnyü	sulyos	járványos	meghalt	jó	szabályszerü	kevésbé szabályszerü	rossz	Igazgatói megrovásban részesült	Tanárkari megrovásban részesült	Tanács utján eltávolittatott	Kizáratott
										érdemjegyet							
491	71	65	1	6	634	2042	88	17	1	491	111	1	—	9	8	—	—

A tanulók mulasztása.

	I.	II.	III.	IV.	V.	VI.	VII.	VIII.	Összesen	Hány tanuló nem mulasztott?	Hány mulasztott igazolatlanul?
Igazolt	2117	3472	4862	2849	2212	3014½	3269½	1923	23719	78	52
Nem igazolt	13	31	20	47	—	1½	1½	49	163	—	—
Összesen	2130	3503	4882	2896	2212	3016	3271	1972	23882	78	52

A tanulásban tett előmenetel a rendes tárgyakból.

		Ia.	Ib.	IIa.	IIb.	IIIa.	IIIb.	IVa.	IVb.	V.	VI.	VII.	VIII.	Összesen
Minden tárgyból megfeleltek	jelesen	2	6	5	1	4	4	4	5	8	6	5	5	55
	legalább jól	7	5	9	9	10	8	4	10	6	13	13	15	109
	„ elégségesen . .	33	26	28	34	23	29	29	26	28	25	41	24	346
Elégtelenek	egy tárgyból . . .	4	6	4	2	4	3	4	4	10	5	3	—	49
	két „	2	4	3	6	4	5	7	2	11	7	—	1	52
	három s több tárgyból	5	1	3	1	1	1	1	—	7	1	—	2	23
	összesen	53	48	52	53	46	50	49	47	70	57	62	47	634

A rendkivüli tárgyakat tanulták.

	I.	II.	III.	IV.	V.	VI.	VII.	VIII.	Összesen
Művészeti rajzot	4	6	5	8	6	—	5	—	34
A gyorsírást	—	—	—	3	3	16	22	17	61
Az egészségtant	—	—	—	—	—	—	59	—	59
A vívást	1	—	—	—	5	—	14	6	26
A francia nyelvet	—	—	4	2	7	7	5	2	27

Az érettségi vizsgálat eredménye.

Hányan jelentkeztek érettségi vizsgálatra?	Hány dolgozott legalább elégséges eredménnyel?	Hány utasíttatott ismétlőre az irásbeli alapján?	Hány bocsáttatott szóbelire?	A szóbeli vizsgálat előtt meghalt	A szóbelin hány lett: érett	jelesen	jól	egyszerüen	hány utasíttatott a szóbeli alapján javitóra?	hány utasíttatott a szóbeli alapján ismétlőre?	Az érettségi vizsgálatot tett ifjak pályaválasztása: pályára készült: theologiai	bölcsészeti	jogi	orvosi	mérnöki	gyorsirói	gazdasági	vegyészeti	zenei	bányászati	kereskedői	katonai	diplomáciai	hivatalnoki	nem határozott	összesen
44	33	1	43	—	12	13	14	3	—		1	4	13	7	4	—	—	—	—	1	6	2	—	4	1	43

B) A tanári személyzetről.

A rendes, helyettes, bejáró, óraadó és rendkivüli tárgyat tanító tanárok összes száma	A tanárok állás szerint: tanár: rendes	helyett	csak vallástant tanító: az intézetnél alkalmazott	bejáró vallástanító	nem vallást, hanem más rendes tárgyat tanító	csak tornát tanító	csak rendkivüli tárgyat tanító	A rendes tárgyat (a vallást nem tekintve) tanító tanárok közül: hány beszélt magyarul?	hány nem tudott magyarul?
31	17	3	1	7	—	1	2	31	—

XIV. Az internátus.

Az internátus alapitása, célja.

Internátusunk ez iskolai évben fennállásának hatodik évét tölti be. Az internátust a budapesti ref. egyház 1907-ben azon céllal alapította, hogy azon szülők, kik gyermekeiket egy vagy más ok miatt otthon nem taníttathatják, találjanak gondos családi felügyelet alatt álló kisebb gyermekközösséget, otthont, ahol fiaik középiskolai tanulmányaikat a szükséghez mért segitség mellett, a nekik adatott talentumok szorgalmas forgatásával elvégezhessék; jellemeik erős keresztyén és tiszta magyar légkörben, különféle vérmérsékletű, képességű és összeköttetésű gyermekekkel és ifjakkal való együttélésben kifejlődjenek, megedződjenek s ahol testi fejlődéseiknek elősegítésére is a legalkalmasabb eszközöket, a helyes és okos szórakozásokra az alkalmat megtalálják.

Az internátus fejlődése.

Az internátus első évében 8 tanulóval kezdte működését, e szám a második évben 16-ra, a harmadikban 22-re, a negyedikben 28-ra s az ötödikben a fokozatos fejlesztéssel 34-re emelkedett. Mindaddig, míg intézetünk a sajátos célra készült épülettel nem rendelkezik, e számot egyelőre nem igen emelhetjük, noha a jelentkezők nagy száma ezt is sürgeti.

Helyiségünk.

Az internátus a főgimnázium tőszomszédságában fekszik, a Lónyay-utcza 7. sz. ház II. emeletén. A szobák ablakai az utcára nyílnak, világos, tágas szobák villanyvilágítással. A növendékek 7 hálószobában alusznak, a szobák nagysága szerint elosztva a nevelők felügyelete alatt. Van 3 tanulóterem, közös nagy ebédlő, zeneszoba, fogadó, 2 mosdószoba (az egyik fürdőszoba is), betegszoba, nevelőszoba s a vezetőtanár lakása. A jövő iskolai évre a helyiségünk egy 4 szobás lakás hozzákapcsolásával ismét bővül,

nem annyira azért, hogy több növendéket vegyünk fel, hanem az egyes helyiségek, főkép a betegszoba célszerűbb elhelyezéséért.

Erős a reményünk, hogy az egyház által most megkezdett törekvéseknek eredményeképen nemsokára elkészülhet az internátusnak külön e célra épülő modern helyisége.

Felvétel, a növendékek eloszlása.

Ez iskolai évben, minthogy a mult évi 34 tanuló szűkösen fért el, csak 32 növendéket vettünk fel. A jelentkezők nagy részét kénytelenek voltunk elutasítani. Érdekes jelenség, hogy intézetünket, noha sehol nem hirdetjük, mindezideig az iskolai értesítőben is csak rövidebb, alig pár sor közlés jelent meg róla, mily sokan, s az ország majdnem minden részéből felkeresik. A jelentkezők majdnem kivétel nélkül a növendékeink ismeretsége után szereznek tudomást és ajánlást az internátusról. Minden reklámnál és hirdetésnél többet ér ez a terjesztés s bizonysága az intézet jó hírnevének. Növendékeink közül budapesti 7, Pest megyéből 4, Bihar megyéből 4, Borsodból 2, Szabolcsból 2, Komáromból 2, Somogyból 2, Hajdú megyéből 2, Baranya, Szatmár, Háromszék, Brassó, Veszprém, Szepes és Szerém megyéből 1—1. Mint ebből látható, internátusunkban az ország minden vidéke képviselve van. Növendékeink szülei majdnem kivétel nélkül nagybirtokosok, vallásra nézve tanulóink, 4 kivételével, protestánsok, jórészt reformátusok.

A tanulás menete és eredménye.

Szept. 7-én az iskolai megnyitó ünnepéllyel megkezdett tanítás minden nagyobb megszakítás és rázkódás nélkül folyt egészen az év végéig. Kisebb megszakítás és zavar a járványos betegség miatt történt kitiltás esetében volt, ez alkalommal 8 tanítási napot mulasztottunk. A vezető tanár a nevelőkkel egyetemben mindent elkövetett, hogy a növendékek iskolai tanulmányaikban a követelményeknek minél jobban megfeleljenek. Még ez esztendőben is elég sokan voltak, akik csak a folytonos intésre és buzdításra, sokszor büntetésre végezték kellő eredménnyel munkájokat. Mindent elkövettünk, hogy a növendékekben a kötelességérzetet felkeltsük s azt erősítsük. A folytonos buzdításnak eredménye meg is látszott ifjaink előmenetelén, az évvégi osztályozás alkalmával egészen kielégítő eredményt értünk el, növendékeink között volt 1 tiszta jeles, Tárczy Árpád VIII. oszt. tan. és 4 jeles rendü, akik-

nek osztályzata legalább a tárgyak felében jeles, ezek: Karsai Albert II., Artner Dezső (csak 1 jóval) és Farkas Loránd III., Okolicsányi Ferenc VI. o. t. Jó rendűek: Gyulai Fodor Pál I., Keresztes Endre, Szalántzy György II., Schvarcz Béla III., Csikay Pál (3 jelessel) V., Baksay Zoltán (3 jelessel), Bibó Dénes, Genersich Aurél, Szabó László VII. és Viczián Antal VIII. oszt. tanulók. Elégtelen osztályzatot 3 hanyag tanulónk nyert 1—1 tárgyból. Igy tehát a tanulási eredmény kielégítő, átlaga 2·3, vagyis jobb, mint egy közepes tanuló, vagy osztály átlaga. Érettségi vizsgálatot tett 4 növendékünk szintén jól megállotta helyét, van köztük 1 jeles és 1 jól érett is.

Az internátusi élet, napirend, egészségi állapot.

Az internátusi élet egészen azon célhoz igazodik, amelyet az alapító egyház kitűzött. Felkelés reggel $^1/_2$7 órakor, tavasztól fogva 6 órakor, 7 órakor reggeli, utána áhitat (éneklés, bibliaolvasás, ima) s 8 óráig a megtanult leckék átismétlése. Déli 1 óráig tanítási órák az iskolában, 1 órakor ebéd, utána 4 óráig séta, hetenként 1-szer uszoda 3—4-ig, kétszer pedig $^1/_2$3—4-ig vívás és tornázás. $^1/_2$5-kor ozsonna, azután a 7 órai vacsora megszakításával tanulás $^1/_2$9-ig, a lefekvésig. A nemes lelkitulajdonok, a jellemfejlesztés kínálkozó sok alkalmát iparkodtunk mind kihasználni, nemkülönben igen sok gondot fordítottunk az egészség ápolására és a testi erő fejlesztésére. Étkezés előtt, általában a hazaérkezés után mindig kézmosást végeznek ifjaink, a szabad időt lehetőleg mindig a jó levegőn töltik, a szombat és vasárnap délutánt kirándulásokkal, footballal, télen szánkázással és korcsolyázással. Nem is panaszkodhatunk egészségi állapot tekintetében. Apróbb meghűlésektől, különösen a mandulagyuladástól eltekintve, komolyabb eset alig volt. Különösen hálát adhatunk az Istennek, hogy ez évben is, mint a mult években, ragályos betegség pusztításától alig szenvedtünk valamit. Egyik növendékünk a husvéti szünidőben kanyarós beteggel érintkezve, beleesett ugyan e bajba, de a többiek a fővárosban állandóan dühöngő járványokat szépen elkerülték, csak az év legvégén estek bele egyesek fültőmirigygyuladásba. Növendékeink edzettségét legjobban bizonyítja, hogy a betegségek rendesen az első évben bentlevőkön jelentkeznek, a több év óta bentlevők rendesen edzettebbek az újaknál.

Tanulmányi kirándulások.

A 2—3 napos szüneteket, mint az előző években, most is siettünk tanulmányi kirándulásokra felhasználni. Okt. 6-án és 7-én Esztergomot néztük meg, visszafelé jövet a dorogi kőszénbányákat is. Okt. 30-tól nov. 2-ig Bécsben voltunk, visszafelé jövet Pozsonyt is megtekintettük, a kirándulás költsége 45 K. A félévi szünet alatt jan. 31-től febr. 4-ig a Tátrában voltunk a téli sportot élvezni (költsége 52 K.) Ápr. 11—12. napjain a Dobogókőre tettünk turista-kirándulást, jun. 6—9. napjain pedig a Balatonra. E kirándulások hasznát és az ifjú lélekre való hatását nem lehet eléggé kiemelni. Eltekintve az olcsón kínálkozó alkalomtól s a gazdag ismerettől, amelyet nyujtanak, magábanvéve a jó levegőn töltött pár nap edző hatása is megbecsülhetetlen. Mennyi rosszra vinné esetleg az unalom ifjainkat, ha az üres napokat ilyen kedves, tanulságos szórakozásokra nem használnánk! Általában ifjainkat lehetőleg pár órára sem hagytuk, hogy tétlenül töltsék az időt, a kisebb időközöket és alkalmakat felhasználtuk a főváros ezerféle nevezetességeinek megtekintésére.

A szabad órák kihasználására szolgáltak a játékok, a versenyek, melyeket az ifjaink által alkotott sportklub vezetett, a Fotoklub, amely febr. 23—25-ig minden tekintetben sikerült szép kiállítást rendezett (a kiállított képek száma 500-on felül volt). Itt kell megemlékeznünk az internátus kis lapjáról is, a „Posta-Galamb"-ról, mely 2 hetenként megjelenve, egyrészről önképzésre szolgál, másrészről az internátusi eseményekről hírt hozva, a szülőket is értesíti az internátusi történtekről. Előfizetői a szülők és növendékek. A víváson kivül volt német és francia kurzus, 3 növendékünk tanult bejáró angol misstől angolt, 6-an tanultak zongorát és 7-en hegedűt.

E helyen mondunk hálás köszönetet mindazoknak, akik ifjaink ügyét felkarolva a Posta-Galambot és Fotoklubot adományaikkal segíteni szivesek voltak.

Vezetőség. Nevelőszemélyzet.

Az internátus vezetőtanára, *Csűrös István*, akit ez évben az egyház külföldi tanulmányútra szabadságolt s ő ez évet Német- és Angolországban töltötte a vallásoktatás és az internátus tanulmányozásával. Az a gazdag tapasztalat, melyet magával hoz, mindenesetre nagy áldást jelent az internátusra nézve. Helyettese az intézet vezetésében *Samu János* tanár volt. A növendékek nevelésében tevékeny részt vettek a nevelők és korrepetitorok. Hov-

hannesian Eghia dr., ki már a 4-ik évet tölté intézetünkben s a német és a francia kurzust is vezette, ez év vége felé külföldi útra távozott, helyét a már két éve köztünk dolgozó Szőnyi Sándor tanár foglalta el. Olasz Jenő, ki ez évben szintén búcsút vesz tőlünk, 2 évig volt intézetünkben. Távozásaik alkalmával e helyen is köszönetet mondunk buzgóságukért, növendékeink szeretete kiséri őket. Rajtok kivül Oroszlán Zoltán, Bicskei József tanárjelöltek és Tárczy Árpád VIII. o. t. vettek részt a növendékek előkészítésében. Az internátus orvosa Pap Károly dr. kiváló gyermekorvos és gimnáziumi iskolaorvos volt. A zenét Szabó Xavér Ferenc, az Operaház jeles művésze tanította, az angolt Miss Mansell.

Tudnivalók a jövő évre és a felvételre.

Az internátus jövő esztendejére megürült helyek már jóformán beteltek, mindössze 2 üres hely van. Az internátus csak alsó osztályú, lehetőleg I. osztályú, egészséges tanulót vesz fel és **csak jó bizonyitványnyal.** Az ilyenek neveléséért több felelősséget vállal a vezetőség.

Az ellátás díja 1400 K, melyet négy részletben is lehet fizetni, u. m. szept. 1-én, nov. 15-én, február 1-én és ápr. 1-én. Ezenkívül minden növendék fizet 20 K beiratási díjat. Az ellátási díjért kap a növendék lakást, kosztot, tanítást és **nevelést.** A koszt: reggeli, tízórai, ebéd, ozsonna és vacsora. Nincs beleszámítva ez összegbe a mosás díja. A fiuk a szennyes ruhát 2—3 hétben haza küldhetik mosás végett, de az internátus is kimosathatja mosónővel s igy 1 fiúra való mosás díja egy évre 60—70 K. A vivás, francia és német kurzus díja 40—40 K. A zene díja heti 2 félóráért 10 hóra elosztott 180 K, heti 3 félóráért 10 hóra elosztott 250 K.

Szülők, rokonok, ismerősök látogatására a fiúk ünnepnapon kibocsáttatnak, ha kiséret jön értök és jól viselték magukat. Karácsonyi és husvéti szünidőn a fiúk otthon lehetnek. A nyári szünet alatt az internátusi élet szünetel.

Jelentkezést elfogad az internátus vezetősége: Budapest, IX., Lónyay-utca 7. II. 27. Jelentkezésnél bemutatandó az iskolai bizonyítvány, egészségi bizonyítvány.

A jövő évi megnyitó ünnepély szept. 6-án lesz, tehát a növendékeknek szept. 5-én kell az intézetbe érkezniök.

Az internátusba bevett növendékek a következő ruhaneműeket hozzák be magukkal: 6 rendbeli fehérnemű (alsónadrág, nappali- és hálóing). Ha nem az internátusban, hanem otthon mosat, tetszés szerinti számút, 12 pár harisnya, 24 drb zsebkendő, 6 drb törülköző, 3 pár cipő, 2 viselő és 1 ünneplő öltözet, kalap, keztyű, gallér, kézelő, fésű, fogkefe tetszés szerinti számban, 1 háromrétű matrac, párna, paplan, lepedő (az ágyneműek három huzatra), ágyterítő, 1 drb 12 személyes abrosz 12 asztalkendővel. A matracot a méret miatt, az ágyterítőt az egyöntetűség kedvéért az internátus is megrendelheti.

A bpesti ref. egyház presbitériuma nagy súlyt fektet arra, hogy ez az internátus, mely a jobbmódú szülők igényeit iparkodik kielégíteni, minél jobban megközelíthesse azt az eszményt, melyet maga elé kitűzött. Hajlandó ezután is áldozni e célra. De egyéb nagy feladatai mellett szegény ahhoz, hogy olyan gyors lépésben haladjon célja felé, amint ezt ez a régóta elhanyagolt ügy megkívánná. Azért e helyen is felhívja az áldozni kész magyar társadalmat, hogy e szépen fejlődő intézményt erkölcsi és anyagi támogatásban részesítse. Érdeklődésével forduljon az internátus vezetőjéhez.

XV. Tájékoztatás a jövő iskolai évre.

1. **Felvétel.** A beiratás szeptember 1., 2., 3., 4. napján lesz; erre az igazgatóságnál kell jelentkezni, hol a felvétel után a bejegyzett növendék egy felvételi jegyet kap, melyet megőrizni mindenkinek kötelessége.

Az első osztályba csak oly növendékek vétetnek fel, kik 9-ik életévüket betöltötték és 12-ik évüket meg nem haladták. Ezek tartoznak magukkal hozni születési bizonyitványt, az elemi iskola sikeres elvégzéséről és az ujraoltásról szóló bizonyitványaikat, mert különben be nem irhatók. A második és felsőbb osztályba iratkozó növendékek az előző osztály bizonyitványát hozzák magukkal, másképen nem vétetnek fel. A magántanulók az iskolai év elején, de legkésőbb október hó 1-ig jelentkezzenek az igazgatóságnál.

2. **Felvételi és tandíj.** Beiratáskor minden növendék fizet 14 kor. beiratási díjat, 6 kor. nyugdíjilletéket, összesen 20 koronát, továbbá a tandíj első részletét, mely a ref. helybeli egyházi adófizetőknek 36 kor., a helybeli nem adófizető ev. reformátusoknak és a vidéki, keresztény felekezetekhez tartozóknak 42 kor., az izraelitáknak 60 kor. A tandíj második részlete február 1-én fizetendő; ez az említett fokozatokban 24, 30 és 40 kor. Mindezen díjak egy összegben fizetendők. Az Egyháztanács határozata következtében azok, kik tandíjuk első részletét október 5-ig, második részletét pedig március 5-ig be nem fizetik, az intézetből kilépetteknek tekintetnek, tehát a tanulók közül töröltetnek.

Szegénysorsú, jeles és jó viseletű tanulók tandíjmentességet nyerhetnek, valláskülönbség nélkül. Ebbeli kérelmüket a beiratáskor, de legkésőbben szeptember 20-ig tartoznak benyujtani az intézet igazgatójának, a nagytiszteletű Egyháztanácshoz címezve; később benyujtott kérvények figyelembe nem vétetnek.

3. **Vizsgálatok.** A javitóvizsgálatok augusztus 29-én lesznek. Az irásbeli magánvizsgálatok augusztus 29-én, a szóbeli magánvizsgálatok 30-án tartatnak és csak ezek sikeres letevése után iratik be a tanuló a következő felsőbb osztályba. E vizsgálatokra tartoznak a növendékek irásbeli dolgozataikat, a négy alsóbb osztályosok mértani és a görögpótlási művészeti rajzaikat is magukkal hozni.

4. **Vizsgálatok díja.** A javitóvizsgálatok díja tárgyanként 4 korona a kirándulási alap javára; a magánvizsgálatért a tandíjon kivül 80 K fizetendő, osztályösszevonás esetében 120 korona

5. **Az iskolai év megnyitása.** Szeptember 6-án d. e. 10 órakor a templomban tartandó istentisztelettel nyílik meg az uj tanév; azután az intézetben felolvastatnak és megmagyaráztatnak az iskolai törvények, amikor is ezek minden növendékre nézve kötelezőkké válnak; továbbá a párhuzamos osztályok tanulói szétosztatnak. Az osztályfőnökök az utasitásokat megadják a teendőkre nézve.

6. **A tanítás kezdete.** Szeptember 8-án délelőtt 8 órakor a rendes tanitás megkezdődik; minden növendék az osztályfőnök utasításai alapján felszerelve jöjjön. A beszerzendő tankönyvek jegyzéke már a beiratásnál és a könyvkereskedésekben kapható.

7. **A tornamentességi kérvények szeptemberben** adandók be és sem tiszti, sem házi orvosi bizonyitvány nem melléklendő, mivel az iskolaorvos vizsgálata alapján történik a felmentés. E vizsgálatra a szülő vagy gyám megjelenése kivánatos.

8. Beírás végett már a szünidő folyamán jelentkezhetnek a tanulók, szülők vagy megbízottjaik a nyár folyamán minden héten szombaton 10—12 óra között tartandó igazgatósági hivatalos órákban, amikor egyéb dolgokra nézve is a szükséges felvilágosítások megadatnak.

9. Értesítjük azon t. szülőket, akiknek gyermekeik mellé korrepetitorra, házitanítóra van szükség, hogy egész bizalommal fordulhatnak főgimnáziumunk igazgatóságához, mert mindig vannak arra alkalmas egyetemi hallgatók, theologusok és tanulók, akik házi tanitóságra jelentkeztek.

XVI. A budapesti református főgimnáziumban az 1913—1914-iki tanévben használandó tankönyvek jegyzéke.

Minden protestáns vallású tanuló köteles zsoltáros könyvet és az I—VI. osztályú tanulók ref. szemelvényes bibliát beszerezni.

I. osztály.

	K f.
Hamar István: Ó- és újtestamentomi kijelentés. 3. kiad. (Kókai L.)	1.—
Szinnyei József: Iskolai magyar nyelvtan I., 14. kiad. (Hornyánszky)	1.20
Dr. Gulyás J. és dr. Mitrovics Gy.: Magyar olvasókönyv I. (Hegedüs és Sándor, Debrecen)	2.80
Pirchala Imre: Latin nyelvtan, 12. kiadás (Athenaeum)	2.—
— Latin olvasó- és gyakorlókönyv, 9. kiadás (Athenaeum)	2.—
Fr. Kiss Károly: Számtan, 3. jav. kiadás (Pátria)	2.50
Horti—Szinte: Rajzoló geometria I. 8. kiadás (Lampel)	2.—
Laky Dániel: Földrajz I., 8. jav. kiadás, képmelléklet (Athenaeum)	1.60
Dr. Szilády Zoltán: Kis természetrajz I. rész, I. oszt. számára, Nagyenyed, szerző kiadás	1.60
Kogutowitz: Földrajzi isk. atlasz, 10. tetemesen jav. kiad. (Magyar Földrajzi intézet)	2.50
Krausz G.: Dalgyüjtemény I. füzet	1.—

II. osztály.

Hamar István: Ó- és újtestamentomi kijelentés, 3. kiad. (Kókai L.)	1.—
Szinnyei József: Iskolai magy. nyelvtan II. r., 10. kiad. (Hornyánszky)	—.80
Dr. Gyulás J. és dr. Mitrovics Gy.: Magyar olvasókönyv II. (Hegedüs és Sándor Debrecen)	3.20
Pirchala Imre: Latin nyelvtan, 12 kiadás (Athenaeum)	2.—
— Latin olvasó- és gyakorlókönyv, 9. kiad. (Athenaeum)	2.20
Fr. Kiss Károly: Számtan, 3. kiadás (Pátria)	2.50
Horti—Szinte: Rajzoló geometria II. rész, 6. kiadás (Lampel)	2.—
Laky Dániel: Földrajz II. rész, 8. jav. kiadás (Athenaeum)	2.—
Dr. Szilády Zoltán: Kis természetrajz II. rész, Nagyenyed, szerző kiadása	1.90
Kogutowitz: Földrajzi isk. atlasz, 10. tetemesen bőv. kiadás	2.50
Krausz G.: Dalgyüjtemény II. füzet	1.—

III. osztály.

Szőts Farkas: Keresztyén hittan (Kókai L.)	1.—
Szinnyei József: Rendszeres magyar nyelvtan, 11. javított kiadás (Hornyánszky)	1.20
Dr. Gulyás J. és dr. Mitrovics Gy.: Magyar olvasókönyv III. (Hegedüs és Sándor)	3.60
Pirchala Imre: Latin nyelvtan, 12. kiadás (Athenaeum)	2.—
— Latin gyakorlókönyv a mondattanhoz, 3. kiadás (Athenaeum)	1.20

K f

Rupp Kornél: Szemelvények Cornelius Nepos életrajzaiból (Athenaeum) 3.—
Paedrus meséi: Magyarázta Szabó Gy. Iván (Franklin-társulat) . . —.80
Ballagi K.: Német nyelvtan, 14. jav. kiadás (Franklin-társulat) . . 2.—
Dr. Varga Bálint: Német olvasókönyv I. rész (Franklin-társulat) . 1.20
Fr. Kiss Károly: Számtan, 3. kiad. (Pátria) 2.50
Horti—Szinte: Rajzoló geometria III. rész, 6. kiadás (Lampel) . . 2.40
Koczogh—Takáts: A magyar nemzet története 1526-ig (Athenaeum) 2.40
Laky Dániel: Földrajz III. rész, 5. jav. kiadás (Athenaeum) . . . 1.—
Makay István: Mathematikai és fizikai földrajz (Franklin-társulat) . 1.60
Mika Sándor: Magyar történelmi olvasókönyv I. rész, 2. k. (Lampel) 3.—
Helmár Ágost.: Magyarország térképe (Stampfel) . . . . . —.40
Kogutowitz M.: Történelmi isk. atlasz (Földrajzi intézet) . . . . 3.—
— Földrajzi iskolai atlasz, 10. tetemesen bőv. kiadás (Földr. int.) . 2.50
Krausz Gusztáv: Dalgyüjtemény III. füzet . . . . . 1.—

IV. osztály.

Szőts Farkas: Keresztyén erkölcstan (Kókai) . . . . . 1.—
Góbi Imre: Stilisztika és verstan, 6. jav. kiad. (Franklin) . . . 2.40
Arany: Toldi (Lehr-féle) 14. kiadás (Franklin) 2.40
Pirchala Imre: Latin nyelvtan, 12. kiad. (Athenaeum) . . . . . 2.—
— Latin gyakorlókönyv a mondattanhoz, 3. kiad. (Athen.) . . . 1.20
Hittrich Ödön dr.: Julius Caesar, 2. kiadás (Franklin) . . . . . 2.—
Csengeri János dr.: Szemelvények Ovidiusból, 5. kiadás (Franklin). 2.—
Ballagi K.: Német nyelvtan, 14. jav. kiadás (Franklin) . . . . 2.—
Dr. Varga B.: Német olvasókönyv I. rész (Franklin) 1.20
Perényi A.: Német helyesírási táblázat, 5. kiadás . . . . . —.40
Fr. Kiss Károly: Algebra, 3. kiadás (Pátria) . . . . . 4.—
Horti—Szinte: Rajzoló geométria III. rész, 5. kiad. (Lampel) . . . 2.40
Dr. Szterényi: Növénytan gimn. sz. 7. kiadás (Lampel) . . . . 3.—
Török István: Magyarország történelme, 3. jav. kiad. (Lampel) . . 2.50
Mika S.: Magyar történelmi olvasókönyv II. rész (Lampel) . . . 3.—
Kogutowitz Manó: Történelmi isk. atlasz . . . . . 3.—
Krausz Gusztáv: Dalgyüjtemény IV. rész 1.20

V. osztály.

Báthory Gábor: Keresztyén egyháztörténet (Kókai) 1.60
Redl Frigyes: Retorika, 7. kiadás (Lampel) . . . . . 3.—
Cicero: Pro lege Manilia. — Zsámboki 4. kiadás (Franklin) . . . 1.20
Csengeri: Szemelvények Ovidiusból 5. kiadás (Franklin) . . . . 2.—
Dóczi Imre: Görög nyelvtan, 4. kiadás (Athenaeum) 3.60
— Görög olvasókönyv, I. (Athenaeum) 2.80
Harrach Gyulai: Német olvasókönyv III., 4. kiadás (Franklin) . . 3.40
Orosz Alajos: Német stilusgyakorlatok, 4. kiadás (Athenaeum) . . 3.40
Ballagi K.: Német nyelvtan, 14. kiadás (Franklin) . . . . . 2.—
Dr. Ormándy M.: Állattan gimn. sz. 2. kiadás (Franklin) . . . . 5.—
Fr. Kiss Károly: Algebra, 3. kiadás (Pátria) . . . . . 4.—
— Geometria, 2. kiadás (Franklin) 4.80
Mika Sándor: Világtörténelem I. kötet, 2. kiadás (Lampel) . . . 2.60
— Történelmi olvasókönyv III. rész (Lampel) . . . . . 3.—
Kogutowitz M. Történelmi iskolai atlasz . . . . . 3.—

Görögpótló irodalmi tankönyvek:

Gyomlay: Homeros Odysseiája, 3. kiadás (Athenaeum) . . . . 3.—
Csengeri: Homeros Iliása, 4. kiadás (Athenaeum) . . . . . 3.—
Geréb: Szemelvények Herodotos művéből, 4. kiad. (Franklin) . . 1.80
Badics: Magyar irodalmi olvasókönyv I. kötet 7. kiadás 2.80

VI. osztály.

K f

Báthory Gábor: Keresztyén egyháztörténet (Kókai) 1.60
Riedl Frigyes: Poetika, 6. kiadás (Lampel) . . . . . 3.—
Cserép I.: Szemelvények Vergilius Aeneiseből, 4. kiadás (Franklin) . 2.—
Kalmár E.: Szemelvények T. Livius római történetéből, 4. kiadás (Franklin) 3.60
Dóczi Imre: Görög nyelvtan, 4. kiadás (Athenaeum). 3.60
Dóczi Imre: Görög olvasó- és gyakorlókönyv II. rész 3.40
Schiller's Wilhelm Tell, jegyzetekkel ellátta Theisz Gyula dr. (Lampel) . . . . . 1.—
Harrach: Német olvasókönyv III. 4. kiadás (Franklin) 3.40
Orosz Alajos: Német stilusgyakorlatok, 4 kiad. (Athenaeum) . . . 2.40
Fr. Kiss Károly: Algebra, 3. kiadás (Pátria) . . . . . 4.—
— Geometria, 2. kiadás (Franklin) 4.80
Dr Lutter Nándor: Logarai, 16 kiadás (Franklin) kötve 2.60
Mika Sándor: Világtörténelem II. kötet (Lampel) 2.60
—Történelmi olvasókönyv IV. rész (Lampel) . . . . . 3.—
Dr. Reichenhaller: Chemia és ásványtan gimn. sz. 3. k. (Athenaeum) 3.60
Kugutowitz: Tört. iskolai atlasz . . . . . 3.—

Görögpótló irodalmi tankönyvek:

Csiky Gergely: Sophokles Antigoneja, 3. kiadás (Franklin) . . . 1.—
Még egy-két később kijelölendő tragédia.
Badics: Magyar irod. olvasókönyv II. rész 6 kiad. (Athenaeum) . . 2.20

VII. osztály.

Szőts Farkas: Ker. hit- és erkölcstan (Kókai) 1.50
Beöthy Zsolt: A magyar nemzeti irodalom történeti ismertetése, I. kötet. 11. bővített és jav. kiadás (Athenaeum) . . . . . 5.—
Szinnyei József: A magyar nyelv. 7. kiadás (Hornyánszky) . . . 1.—
Cserép J.: Szemelvények Vergilius Aeneiseből, 3. k. (Franklin) . . 2.—
Köpesdy S.: In L. Sergium Catilinam orationes, 4. k. (Franklin) . 1.20
Hittrich Ö.: Sallustii Bellum Jugurthinum, 3. kiadás. (Franklin) . . 1.—
Homer: Odyssea (Kemenes József) 2. kiadás (Franklin) 2 80
Herodotosból: szemelvények, jegyzetekkel ellátta Dávid István, 4. kiadás (Lampel) 1.80
Lessing: Minna v. Barnhelm, magy. Theisz Gyula (Lampel) . . . —.70
Miklós Ferenc: Német olvasókönyv (Franklin) (elfogyott) . . . 3.40
Orosz Alajos: Német stilusgyakorlatok, 34. kiadás 2.40
Kemény F.: Inhalts-Angaben der epischen Meisterwerke (Lampel) . —.70
Fr. Kiss Károly: Algebra, 3. kiadás (Pátria) 4.70
— Geometria, 2. kiadás (Franklin) 4.80
Lutter: Logarai, 16. kiadás (Franklin), kötve 2.40
Fehér–Szekeres: Kisérleti fizika, 10. kiadás (Franklin) 5.80
Mika Sándor: Világtörténelem, III. kötet, 3. kiad. (Lampel) . . . 3.20
— Történelmi olvasókönyv V. rész (Lampel) . . . . . 2.—
Békésy Géza dr. Egészségtan. középisk. számára (Dobrowszky és Franke) (elfogyott) 1.40
Kogutowitz: Tört. isk. atlasz, (Földrajzi int.) . . . . . 3.—

Görögpótló irodalmi tankönyvek:

Szilasi: Szemelvények Thukididesből, 3. kiad. (Lampel) 2.80
Földi: Szemelvények Demosthenes beszédeiből (Lampel) 1.50
Badics: Magyar irod. olvasókönyv, III. kötet, 5. jav. kiad. (Athenaeum) 3.60
Márton Jenő: A görög irodalom története. 3. jav. kiadás (Stampfel) —.70

VIII. osztály.

K f.

Farkas József: Magyar protestáns egyháztörténet, 2. kiad. (Kókai) . 1.60
Beöthy Zsolt: A magyar nemzeti irodalom története II. kötet, 10. j. kiad. (Athenaeum) . . . . . 5.—
Tacitus Annaleseiből. Magyarázta Schmidt Attila. 2. jav. kiadás. (Franklin) 1.20
Horatius: Wirth-féle kiadás (Franklin) 3. kiad. 3.50
Homer: Ilias, Magyarázta Kemenes, 2. kiad. (Franklin) 2.80
Platon műveiből szemelvények, dr. Simon Józseftől, 2. kiad (Franklin) 2.40
Goethe: Iphigenia. Magyarázta Maywald József (Franklin) . . . 1.50
Miklós Ferenc: Német olvasókönyv (Franklin), elfogyott 3.40
Goethe: Dichtung und Wahrheit (Lampel) . . . . . —.70
Orosz Alajos: Német stilusgyakorlatok, 4. kiadás (Athenaeum) . . 2.40
Kemény J.: Német drámai mesék (Lampel) . . . . . —.70
Fr. Kiss Károly: Algebra, 3. kiadás (Pátria) . . . . . 4.—
— Geometria, 2. kiadás (Franklin) 4.80
Lutter: Logarai, 16. kiadás (Franklin) 2.40
Fehér—Szekeres: Kisérleti fizika, 10. kiadás (Franklin) 5.50
Kiss Lajos: Magyarország történelme, VIII. o. sz. (Hegedűs és Sándor Debrecen) . . . . . 4.—
Szitnyai Elek: Lélektan és logika. 6. kiad. (Franklin) 3.20
Kogutowitz: Történeti iskolai atlasz (Földr. intézet) . . . . . 3.—

Görögpótló irodalmi tankönyvek:

Alexander Bernát: Platon és Aristoteles, 5. kiad. (Franklin) . . . 3.—
Zsámboki: A görög művészet kiválóbb alkotásainak ismertetése 2. kiad. (Franklin) 2.20

TARTALOM.

Lap

I. Tanulmányok:
A szülőkhöz . . . . . 5—16
Egy év külföldön. Beszámoló az 1911—12. iskolai évben Nyugat-Európában tett tanulmányutamról . . . . . 17—57

II. Adatok az 1912—13-ik iskolai év történetéhez:
A beírások eredménye, a tanulók száma. Egészségi állapot, halálesetek. A tanári kar belső életéből és munkájából. A család és iskola viszonya. Tanulmányi kirándulások. A tanítás és nevelés menete, eredménye. Ünnepélyek. Adományok. Évvégi vizsgálatok . . . . . 59—70

III. Felügyelő és kormányzó hatóságok. — Tanári kar . . . . 71—74

IV. A főgimnáziumban tanított tantárgyak rendszeres sorozata . . 75—95

V. Rendkivüli tantárgyak:
1. Művészeti rajz 2. Gyorsírás. 3. Francia nyelv. 4. Vívó- és tornakurzus . . . . . 96—102

VI. Testi nevelés:
Általános rész. Athletikai verseny. Úszóverseny. Vizipoló bajnokság. Dísztorna. Football-bajnokság. Céllövészet. Vívó- és boxverseny. Sportélet . . . . . 103—110

VII. Könyvtárak, tanszergyűjtemények:
A) Könyvtárak. 1. Tanári könyvtár. 2. Önképzőköri ifjúsági könyvtár. 3. Ifjúsági könyvtár. 4. Szegény tanulók könyvtára. 5. Modern nyelvi (magyar, francia, német stb.) Ifjúsági könyvtár. B) Tanszergyűjtemények. 1. Classica philologiai gyűjtemény, 2. Történelmi szertár. 3. Földrajzi szertár. 4. Természetrajzi gyűjtemény és szertár 5. Természettani szertár. 6. Rajz-szertár. 7. Modern philologiai múzeum. 8. Hangjegy-szertár. 9. Tornaszerek gyűjteménye . . . 111—120

VIII. Ifjúsági egyesületek:
1. Önképzőkör. 2. Ifjúsági segélyegyesület. 3. Konfirmált Ifjak Egylete. 4. Ifjúsági énekkar . . . . . 121—126

IX. Alapítványok, ösztöndíjak jutalmak és tandíjelengedések 127—133

X. Alapok:
a) Kirándulás-alap. b) Rákóczi pályadíj-alap 134

XI. A tanulók névsora és osztályzata . . . . . 135—155

XII. Az érettségi vizsgálat eredménye . . . . . 156—157

XIII. Statisztika . . . . . 158—160

XIV. Az internátus . . . . . 161—166

XV. Tájékoztató a jövő (1912—13-ik) iskolai évre . . . . 167—168

XVI. Az 1912—13-ik iskolai évben használandó tankönyvek jegyzéke. . . . . 169—172